Bibliotéka poučná a zábavná
vydávaná
Dědictvím sv. Cyrilla a Methoděje.

Veškerých Dědictvím vydaných spisů čís. 43. na rok 1897.

Tři povídky

Františka Valouška.

V BRNĚ, 1897.

V komisi u K. Winikra v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla) v Praze.

Tři povídky

Františka Valouška.

Nákladem „Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje“
na rok 1897.

Cena 1 zl. 20 kr.

V BRNĚ, 1897.

V komisi u K. Winikra v Brně, Bedřicha Grosse v Olomouci a v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla) v Praze.

Tiskem knihtiskárny benediktinské v Brně.

*

Jeho Milosti,

Nejdůstojnějšímu Pánu

z Božího smilování a svaté apoštolské stolice milosti

arcibiskupu Olomouckému,

vojvodovi, knížeti, královské české kaple hraběti, Jeho cís. a král. apošt. Veličenstva skutečnému tajnému radovi, doktoru bohosloví atd. atd. atd.

na důkaz váčné úcty synovské

věnuje

spisovatel.

Obsah:

Strana.

Z kláštera a vězení 1

Dvě cesty 63

Kam spějeme:

Úvod 295

Díl I. Rychlá cesta do zkázy 297

Díl II. Návrat k Bohu 421

Z kláštera a vězení.

Stínová kresba.

Napsal

František Valoušek.

»Věř, jenom nicotou jest blaho
v tomto světě! . . .«

M. J. Lermontov.

I.

Podle sebe stojí dvě veliké a pochmurné budovy. Zavřeny jsou pevně těžké brány obou dvou, velká a hustě zamřížovaná okna jsou na jedné zpola zazděny, na druhé bílými záclonami zataženy. Obě budovy stojí tu zasmušile a tiše — jako beze všeho života.

Na pohled není mezi nimi rozdílu velikého, v pravdě však jest rozdíl mezi oběma tak veliký jako mezi nocí a dnem, dobrem a zlem, ctností a zločinem.

V jedné zpívají dnem i nocí zbožné duše chvály Bohu, ve druhé se duše zpustlé Bohu — rouhají. V jedné tráví radostně život docela tichý duše, které si dobrovolně vyvolily za podíl chudobu, poslušnosť a samotu, ve druhé klnou a reptají proti samotě a otroctví, do něhož násilně uzavřeny byly. V jedné trpí dobré duše dobrovolně za hříchy, kterých nikdy nespáchaly, ve druhé trpí s nevolí kleslé duše za zločiny, ze kterých usvědčeny byly. V jedné modlí se vroucně duše nevinné za lidi, kterých ani neznají, ve druhé často proklínají

vlastní rodiče i sebe duše zlé. V jedné kráčejí volně a tiše podle sebe jednotlivé osoby, vlídně se pozdravujíce, ve druhé při každém kroku řinčí řetězy a planou zraky záštím a tajeným hněvem. V obou jsou živí lidé jako za živa pohřbeni a pro svět ztraceni: z jedné však nepřejí si nikdy vyjíti a bojí se dne, kdy by samotu svou navždy opustiti museli, ve druhé ve dne v noci na nic jiného nepomýšlejí, leda jak by se na svobodu dostali. Z jedné vycházejí dobrá srdce do světa jen proto, aby blaho a štěstí rozsévala a rány, kterých nezasadila, hojila, ze druhé vycházejí často ruce zločinné, by se novými zločiny zase poskvrnily. Život v jedné jest obětí, život ve druhé — trestem.

Obě budovy mají své přátele, obě své nepřátele. Jednu jmenují lidé klášterem, druhou vězením: v první žijí panny Bohu na věky zaslíbené, ve druhé ženštiny i nejbídnějším zločinem — vraždou vlastní krve — poskvrněné.

Když se svět od Boha poodvrátil a kláštery rušiti se jal, bylo třeba na místě nich stavěti tím více vězení. Do kláštera volá Bůh duše, které jej milují; do vězení svět odsuzuje ty, které se mu docela věnovaly a jemu vše — jmění, česť i nevinnosť obětovaly.

Mezi oběma budovami pní do výše malý kostelíček se štíhlou věží. V tomto kostelíčku scházívají se téměř každodenně duše čisté jako křišťál s dušemi přečasto černými jako tma: tovaryšky andělův obcují tu s kořistmi ďáblů. Tu vznášívají se k nebi vroucné vzdechy duší svatých, tu plynou lítostné slzy ze ztrhaných očí duší hříš-

ných, ale zkroušených, tu ozývají se zlostné výkřiky lidí zoufalých. Snad v žádném jiném chrámě na světě nevysýlá se k Bohu tolik a tak pronikavých a úpěnlivých modliteb jako v tomto kostelíčku ne příliš velikém, ve kterém se však modlí zároveň — nevinnosť a lítosť, oddanosť a zoufalství, touha i beznadějnosť.

II.

Ze tmavých vrat káznice vyšel muž v úředním obleku. Nedíval se ani v pravo ani v levo, nýbrž přísně a vážně patřil před sebe a bral se pomalu k fortně klášterní. Všichni dohlížitelé káznice nabývají časem zvláštního výrazu tváře, jakého nikdo jiný nemívá a kterým se ode všech toho druhu úřadů docela liší. Život mezi lidmi špatnými učí a nutí je býti přísnými, tvrdými a velmi opatrnými. A tyto vlastnosti — přísnosť, tvrdosť a obezřetná opatrnosť — zračily se patrně ve tváři muže, který se bral z vězení ku klášterní bráně. Kráčel velmi pomalu a jistě o čemsi vážně přemýšlel. Za každým třetím krokem pohladil si prošedivělou bradu a mrzutě odkašlal.

Ještě u samé brány klášterní se v nejistotě zastavil, chvilku postál a potom teprve zazvonil. Dvéře — jako neviditelnou rukou dotknuty se otevřely a pan dohlížitel vešel do síně. Za druhými dveřmi s okénkem stála sestra vrátná, patřila otevřeným okénkem vlídně na příchozího a, když se sám do řeči neměl, tiše se tázala:

„Mám zavolati matku představenou?“

„Ano prosím!“ odpověděl dohlížitel chvatně.

Okénko se zavřelo, sestra vrátná odešla. Kroků nebylo slyšeti. V klášteře bylo všude ticho, posvátné ticho. Tiché prostory pronikala zvláštní vůně, jakou cítíváme v domech, kde se na čistotu velmi dbá a milovány jsou květiny. Dohlížiteli, jemuž bylo stále dýchati vzduch prosáklý zápachem těžkým a nepříjemným, který bývá v kasárnách a káznicích, byla tato vůně velmi příjemnou a vítanou. Usmíval se a několikrát si po sobě spokojeně oddechl. Tvrdé tahy v obličeji zjemněly, přísný výraz tváře změkl a oko těkalo laskavě s předmětu na předmět.

Za druhými dveřmi zachřestily kuličky růžencové, dvéře se otevřely, představená kláštera vyšla a hned na prahu křesťansky pozdravila.

„Prosím, pane dohlížiteli, vstupte do vrátnice!“ zvala vlídně hlasem tichým, jak se vůbec v klášteře mluvívá.

Matka představená byla ještě dosti mladá. Tváře měla neobyčejně bílé a kulaté; velmi těžko bylo rozeznati, kde stýká se bílý závoj s bílým čelem. Líce červenaly se slaboučkým ruměncem; oči bylo jen zřídka kdy viděti, protože byly vždycky k zemi sklopeny. Na tváři důstojné matky snoubila se vážnosť s vlídností, klid s ochotou, zbožnosť s radostnou spokojeností. Divé vášně nezkalily oka jejího a neztrhaly krásné tváře.

Ve vrátnici bylo vše prosto a jednoducho, ale čisto a milo! Stěny zdobily četné obrázky svatých, v průčelí visel veliký kříž, před nímž blikal malý plamének v červené lampičce.

Představená ukázala mlčky rukou na stoličku a tiše jako dříve se tázala:

„A tak co byste si přál od nás, pane dohlížiteli?“

Dohlížitel nabyl opět úředního výrazu tváře, oko pozbylo vší laskavosti a úsměv kolem rtů naprosto vymizel.

S rozvahou usedl a počal takto:

„Velebná matko představená! Přišel jsem poprosit o radu a snad i o pomoc v záležitosti velmi důležité. Dnes týden byla nám dodána ženština, která mi působí mnoho a mnoho starostí. Jest odsouzena na sedm let! Jest ještě velmi mladá, téměř dívka: ale tvrdá jako křemen a zlostná jako lítice. Sotva spatřila ve svém oddělení na stěně sv. kříž, zasmála se zuřivě a mluvila přede mnou řeči rouhavé, jakých jsem od žádné zločinné ženštiny ve vězení posud neslyšel, a sloužím už mezi tím vyvrhelem lidstva třetí desítku. Při tom patřila hrdě a sebevědomě kolem sebe a po přítomných trestankyních. Ani nejmenší lítosti ani jakési zdrcenosti, s kterou skoro každá nová poddaná naše přichází, ba ni nejslabší jiskřičky zármutku jsem na ní nezpozoroval. Vešla sebevědomě mezi trestankyně jako královna mezi své dvořanstvo. Poznal jsem ihned, jak by bylo nebezpečno ponechati ji mezi ostatními: a proto jsem nařídil odvésti ji v té chvíli do cely pro jednotlivou osobu. Ale tu byste, matko představená, byla měla viděti a slyšeti, jak se tomu zuby nehty vzpírala! Jenom násilně ji bylo lze dopraviti do světničky pro ni určené. A potom! O práci ani slyšeti nechtěla a nechce, ničím jí nelze

do práce dostati! Slovem — jesti to osoba velmi zpustlá a nešťastná. Domnívám se, že strávila mládí své velmi skvěle a bezstarostně. Jest mi jí líto srdečně, a proto jsem přišel k vám o radu poprosit. Snad by prospělo jí, kdybyste některou ze sester denně k ní posýlala. Byl by to skutek jistě Bohu milý, podařilo-li by se nám po dobrém získat a napravit její ubohou duši.“

„Ovšem, ovšem!“ přisvědčila matka představená a zamyslila se. Patrně byla na rozpacích, nevědouc, co činiti. Bylo sice v káznici sestrám klášterním svěřeno vyučování zdravých a opatrování nemocných trestankyň: ale, aby se jedna sestra jedné trestankyni zvláště věnovala, zdálo se přece neradno a bylo neobyčejno.

Oba hodnou chvíli mlčeli.

Po hodné chvíli teprve se usmála paní představená a řekla, velké modré oči své na okamžik na pana dohlížitele upřevši:

„Bude-li k tomu sestra Vincencie ochotna, ráda svolím: té by se snad nejspíše podařilo získat ubohou duši. Nezmůže-li sestra Vincencie ničeho, bude vše marno! Promluvím s ní; bude-li chtíti, může již zítra ve jménu Páně počíti!“

Potom se rozešli.

III.

Tichým krokem brala se matka představená do své světničky. Chodba, kterou se brala, byla tichá, čistá a neobyčejně jednoduchá. Na bílé stěně visely staré obrazy, na nichž na tmavém pozadí jen matně se odrážely tváře svatých a světic a

jasné svatozáře kolem hlav. Černy byly i rámy. Vše na nich prozrazovalo veliké stáří, ale nebylo na nich ani prachu ani pavučin. Okny bylo viděti do nádvoří, jež pilné ruce klášterních panen proměnily v umělou zahrádku, plnou růží a lilijí, z nichž vily věnce k ozdobě domu Božího.

Ani obrazův ani zahrady maličké v nádvoří si paní představená nevšímala. Byla příliš zaujata myšlénkami svými. Spěchala tiše do své cely. Pokorně pozdravovaly ji sestry, které náhodou potkala, řkouce docela tiše: „Pochválen buď Ježíš Kristus!“ Uklonily se při tom hluboce, a tiše kráčely dále.

„Zajděte, milá sestro Hyacinto, k sestře Vincencii, a řekněte jí, by za čtvrť hodinky přišla do mé cely!“ řekla matka jedné ze sester, které potkala, a vstoupila do cely své.

I cela představené byla docela prosta vší ozdoby. Ze dřeva prostého a nebarveného byl stolek, sedadlo, klekátko mezi okny i lůžko přikryté bílou houní vlněnou. Na stolku stál vysoký kříž a na stěně visely dva nevelké obrazy: Matky Boží a sv. Kláry, patronky klášterní.

Vstoupivši do cely, postála matka představená v nejvyšších rozpacích několik okamžiků zamyšlena uprostřed světničky, pak si starostlivě povzdychla, klekla na klekátko, složila ruce a vroucně se modlila. Tak činívala před každým skutkem důležitým. Bez modlitby nepočínala ničeho. —

Po čtvrť hodince zaklepáno zlehka na dvéře.

„Ave!“ (Buď vítána!) zvolala jasným hlasem představená a povstala.

Dvéře se otevřely a do cely vešla volným krokem sestra Vincencie. Pozdravila představenou obvyklým způsobem a potom pravila:

„Velebná matko, přišla jsem pro vaše rozkazy.“

„Sestro Vincencie!“ promluvila vážně velebná matka, přistoupila k Vincencii a položila přátelsky ruku na rameno její. „Vždycky jste si přávala příležitosti k nejtěžším skutkům lásky k bližnímu: hle! čeho jste si vždycky jen přávala, nyní by vám snad s pomocí Boží vskutku bylo možno.“

„Fiat voluntas Dei! Staň se vůle Boží!“

„Do káznice přišla nedávno dívka nešťastná, kterou dohlížitel za velmi tvrdou a zlostnou považuje. Srdce ubohé dívky prý jest od Boha docela odvráceno. Právě byl u nás a myslil, že by se snad podařilo duši pobloudilou napravit a polepšit, kdyby denně jedna ze sester od nás k ní chodila a dobrým slovem i příkladem na dívku působila. Jest to podnik příliš odvážný a já jen s bázní a úzkostí jsem přislíbila dohlížiteli, že s vámi promluvím. Tuším, že to bude úloha velmi těžká, nebezpečná a trpká: chtěla byste se vy, milá sestro Vincencie, toho odvážiti?“

„S radostí, velebná matko, s radostí — ad majorem Dei gloriam!“ řekla sestra Vincencie s nelíčenou radostí a ochotou. Složila křížem ruce na prsou a hluboce se velebné matce uklonila.

„Připravte se: hned zítra po ranní modlitbě můžete do káznice zajíti. Ozbrojte se největší trpělivostí a láskou, které vám bude, tuším, velmi mnoho třeba! Nařídím sestrám, aby se modlily s vámi za zdar podniku vašeho.“

„Život můj a všecky síly mé jsou v ruce Boží a vaší, velebná matko: jak poroučíte, tak se stane!“

To řkouc, políbila sestra Vincencie obrubu roucha matky představené a odešla.

Velebné matce spadl kámen se srdce. Ochota sestřina ji potěšila a pevnou důvěrou sestřinou také v srdci jejím jiskřička dobré naděje roznícena. Vzdala Bohu vroucné díky a jala se pokračovati v denním zaměstnání svém.

IV.

Nejpokornější a nejzbožnější ze všech sester v klášteře u sv. Ducha byla bez odporu sestra Vincencie. Práci a modlitbě byl posvěcen každičký okamžik života jejího: ba i když pracovala, nepřestávala ústa vroucích modliteb šeptati. Ke všem byla vždy nad míru vlídnou a ochotnou, veselé nikdo jí neviděl. Myslila vždy a ve všem dobrém na jiné, sebe za nejposlednější a nejnehodnější považovala. Mnoho se postila, ba sestry si šeptaly mezi sebou nejednou, že někdy tělo své častokráte i krutě bičuje. Proto snad bývaly líce její vždycky bledy a hlava hluboce do předu skloněna, že mohla býti za mnohem starší považována než skutečně byla. Výraz tváře její byl vždycky pln srdečné laskavosti, ale z hlubokých očí zírala neobyčejná zádumčivosť a tichá bolesť, kterou zmírňovala jen úplná odevzdanosť do vůle Boží. Na obrazích světic ze staré školy italské vídávati lze často tváře takové.

Nebyla ještě pokročilá věkem: čítala sotva pětatřicet roků. Každý však by jí byl hádal aspoň o desítku více. V klášteře trávila již sedmnáctý

rok. Nedávno chtěly ji sestry míti představenou; Vincencie na kolenou sester prosila, by toho na ní nežádaly. Nechtěla se jen považovati, nýbrž opravdu býti poslední ze sester.

Když se byla od představené vrátila, vrhla se ve své cele na holou zemi na kolena před obrazem nejsvětější Matky Boží, odepjala od pasu růženec a úpěnlivě se modlila.

Srdce jí živě tlouklo, krev probíhala žilami rychleji. Oblažovalo ji nevýslovně nejisté a nejasné tušení, že jistě tentokráte toho dosáhne, by život svůj Bohu zcela obětovati mohla. Toho si přávala nejvíce! A teď tušila se býti tak blízkou cíle svého.

Při této myšlence, která duši nejčistší slastí naplňovala, sepjaly se bílé ruce pevněji, zádumčivé oči pohlížely z tmavé hloubky své s neobyčejným ohněm na obraz Panny Marie, bledé líce se zbarvily jemným ruměncem a rty zašeptaly:

„Bože, milosrdný Bože! Přijmi konečně život můj za smírnou oběť! Dej mi trpěti a v bolestech umříti, jako jsi Ty v bolestech na kříži za lidstvo umíral, jen, ó Bože! popřej milosti ubohé — sestře mé! Ó Maria, Matko milosrdenství, podporuj u Boha srdečnou modlitbu mou!“

Tak modlila se sestra Vincencie a mysl její zaletěla do minulosti — před dvaceti roky. Tenkráte žila jako mladá dívka radostně a vesele s rodiči svými a starší sestrou na malém panství v rozkošné krajině. Starostí a hoře neznala, všecko její okolí dýchalo láskou a dobrotou. A tímto dechem dobroty a lásky byla vychována a vypěstěna jako růže za oknem. Rodičové byli zbožní a dobří,

sestra mladá, krásná a veselá — ą všichni měli malou a svižnou Marii srdečně rádi. Pod ochranou dobrých rodičů žila Marie jako nejšťastnější ptáček v Boží přírodě. Od rána do večera bylo po domě a zahradě slýchati veselé písničky její. Žila jako v ráji: jen žel Bohu! že na světě není ráje, aby se v něm také šeredný had závistivě neplazil. Když se člověk za nejšťastnějšího považuje, bývá nejblíže žalu a trápení!

Na panství přišel mladý správce. Býval a žil v nedalekém dvoře panském, přicházíval však velmi často za svým úřadem do zámku. Ba nutných domluv a porad s pánem bylo nenadále tolik, že byl konečně více v zámku nežli ve dvoře. Pilného a dbalého správce si statkář ovšem chválil a ve všem jemu důvěřoval. Pravé příčiny podivuhodné horlivosti správcovy nikdo dlouho netušil. Odvážilť se správec zatoužiti po starší dceři pánově, Josefině. Rodiče ničeho nepozorovali, ba mimoděk odvahu jeho živili a podporovali. Když pak s hrůzou všelico slyšeli a sami pozorovali, bylo již dávno pozdě. Rázem zmizel správec i s Josefinou beze sledu!

Byla to rána, jaké rodina snésti nemohla. Hořem a hanbou zemřel nejprve otec, brzy potom i matka, a malá a veselá Marie docela osiřela.

Umírajíc, vzdychla matka toužebně: „Ó Bože, všecko nešťastnému a svedenému dítku ráda odpouštím, jen, ó Bože, nedej, aby navždy v hříchu zahynulo!“ Tato slova bezměrného žalu srdce mateřského zatřásla celou bytostí mladé dívky a zaryla se jí hluboko do srdce. Neštěstím jako

z radostného sna se probudila: rázem dospěla duchem a zvážněla. Když matku pochovala a sama jediná v domě pustém a prázdném truchlila, tu stále a stále na mysl jí přicházela poslední slova matčina a vznikla v ní veliká myšlenka: život svůj za oběť smírnou Bohu obětovati — za život duše sestřiny.

„Milosť, milosť — ubohé sestře!“ stalo se jí vůdčí hvězdou a heslem celého života. Život neměl u ní ceny, leda potud, pokud jím doufala vykoupit sestře — milosť a blaho duševní.

I prodala majetek četnými ranami valně ztenčený, polovici uložila na jméno sestřino a druhou polovici věnovala klášteru, do něhož vstoupila, chtějíc v něm život svůj Bohu obětovati. A od oné doby byl život její jedinou velikou obětí.

V klášteře vyhledávala vždycky nejnižších služeb a nejtěžších skutků lásky k Bohu a k bližnímu. Z každé potupy a z každého utrpení těšila se srdečně a vždy po nových a větších toužila.

„Mne kárej, mne tresci, ó Bože, jen dej milosť zbloudilé sestře mé!“ Tak modlila se a lkala k Bohu téměř bez ustání ve dne i v noci. Nikdy však tak živě úmyslu svého necítila a nikdy se tak vroucně nemodlila, jako když se vrátila od matky představené s povinností ujmouti se dívky ve vězení. Cosi šeptalo jí ustavičně do duše: „Oběť tvá jest přijata! Bude to oběť veliká, ale nebude nadarmo!“

I volala k Bohu tím vroucněji: „Bože! Po smrti toužím — přijmi oběť mou!“

Téhož dne večer prosila v domácí kapli před-

stavená všech sester, aby modlitby své s modlitbami jejími spojily za zdar podniku, který jedna ze sester právě na sebe béře. Sestry ochotně v duchu slibovaly.

Vincencie šeptala při tom blažena: „Bože, přijmi oběť mou!“

V.

Ve vězení v čísle 270. leží na slamníku oblečená dívka. Jest časně ráno. V cele jest hrobové ticho, neboť ani hodin tu není, které by tikáním svým ticho rušily. Na slamníku leží a dýchá dívka tak tiše, že neslyšet ani dechu jejího.

Polozazděným oknem padá do cely něco málo ranního šera. Na šedivě bílých a vlhkých stěnách není obrázku ani kříže; nábytek — stůl, stolička a lože — jest právě tak prostý a jednoduchý jako podle v klášteře, jen že není tak čist. Podlaha cely byla kdysi patrně dřevěná, než časem zbylo jen několik kusů desek, stářím a vlhkem rozpraskaných a všelijak zohýbaných. Celu naplňuje a vzduch v ní otravuje nepříjemný zápach, který štípe a dech v prsou ztěžuje. Na chodbě ozvaly se těžké kroky, které se blížily k číslu 270. Dívka na slamníku to zpozorovala. Rychle se zvedla a posadila, že okovy hlasitě zachřestily. Mělať nohy spjaty tenkým řetízkem.

V tom se již otevřely dvéře, na nichž utkvěla dívka pohledem plným nesmírného záští a zlostného hněvu. Oči jí zaplály a ruce se křečovitě sevřely. Sám dohlížitel přinesl dnes chléb a nádobu s vodou, kousek sprostého mýdla a kus bílého plátna, jež na místě ručníku sloužiti mělo.

„Vstaň!“ promluvil hlasem lhostejným, „pojez, umyj se a uprav: někdo tě dnes tu v cele navštíví!“

„Nikoho tu nechci!“ odsekla dívka krátce. „Bez toho to bude zase jeden z vás — darebáckých katanův a mučitelů lidstva!“

„Tentokráte se právě mýlíš“, odvětil klidně dohlížitel, zvyklý na takové řeči. „Nebude to dnes nikdo z nás katanů, jak pravíš, ale bude to ženská jako ty. Můžeš se na ni těšiti.“

To řekl a odešel.

Zlosť a hněv ustoupily po jeho odchodu na tváři dívčině výrazu dychtivé zvědavosti. Na jídlo a na všechno prozatím zapomněla. Veškerá činnosť duševní soustředila se v těchto palčivých otázkách: Kdo by to mohl býti a co bude ve vězení chtíti? Navštíví mne z lásky či z nenávisti? Přijde mne těšiti či týrati? Přijde dobrovolně či přinucena? Tak tázala se sama sebe, marně však se namáhala na otázky tyto vůbec nějakou odpověď si dáti, která by se aspoň poněkud za pravděpodobnou považovat mohla. Konečně ji napadlo: „Snad bude to nešťastná osoba a přijde, by trpěla se mnou!“ Tím se potěšila. Nad ničím by se nebyla více zaradovala jako nad tím, kdyby mohla sdíleti celu svou s osobou, rovnou jí smýšlením i osudem.

I seskočila se slamníku a pokročila ke stolu. Okovy opět zachřestily. Dívka si toho však nevšímala. Umyla se, plátnem se utřela a vlasy na hlavě prsty si urovnala. Nechtěla, by ji zastala družka její — neumytou a rozcuchanou. Potom vzala chléb a s chutí snědla. Při tom se usmívala a zvědavě čekala, brzy-li se ozvou na chodbě kroky.

V cele se zatím poněkud rozednilo, že bylo možno lépe tvář dívčinu pozorovati. Byla ještě velmi mladá, snad čítala sotva přes dvacet let. Tváře byla sice bledé a strhané, celá postava prozrazovala však přece záhy uvadlou krásu. Ve tmavých a hlubokých důlkách pod vysokým čelem svítilo dvé jiskrných očí; kolem úst táhly se po obou stranách dvě jemné vrásky, jaké mívají jen velmi vášniví lidé. Čelo vroubily bujné vlasy barvy tmavohnědé. Ruce měla dívka malé, tvrdé práci zřejmě nezvyklé. Byla oděna v šat, jaký měly všecky trestané ženštiny.

Již hodnou chvíli zvědavě a netrpělivě čekala, když konečně zazněly chodbou kroky, dvéře se zase otevřely a do cely vkročila tiše — sestra Vincencie.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravila pokorně a zastavila se u dveří. Dále pokročiti si netroufala.

Dívka se zarazila, tvář bez toho bledá zbledla ještě více. V celé postavě zříti bylo nejvyšší překvapení. Spíše by se byla smrti nadála nežli toho, co před sebou viděla; nebo ještě nevěděla, že v sousedním domě dlí sestřičky, a že ošetřují trestanky nemocné, a vyučují zdravé. Několik okamžiků stála jako ztrnulá s ústy otevřenými a s očima na sestru upjatýma. Konečně přemohla své překvapení, hlučně se zasmála a usedajíc na slamník zvolala v dělaném, spíše zlostném než veselém smíchu:

„Ký ďas přinesl mi sem vás? Co vy tu chcete a proč přicházíte?“

„Přišla jsem z lásky k Bohu a z lásky k vám, dcero milá!“ řekla sestra Vincencie hlasem plným lásky a bázně, úzkosti a naděje.

„Chachacha!“ zasmála se divoce dívka. „Vy mluvíte o lásce? Víte, co je to láska? Milovala jste kdy?“

„Milovala a miluji posud.“

„No, no — to jest zajímavé — a koho pak, smím-li se ptáti?“

„Milovala jsem rodiče své a sestru, miluji pro Boha všecky lidi a nade všecko miluji Boha.“

„Ach — taková láska nestojí za nic: ale milovala jste někoho tak jako život svůj, že by vám bylo lehko i sladko pro toho, koho jste milovala, čest i svobodu i zdraví i život obětovati, vše trpěti a třebas i umříti? Jen láska, která takové oběti jest schopna, jest pravá láska. Tak jste vy nemilovala!“

„I tak milovala jsem a miluji posud a modlím se k Bohu, by mi té milosti popřál — umříti za toho, koho jsem milovala.“

„Kdo jste?“

„Jsem sestra Vincencie z kláštera, který stojí hned vedle vězení.“

„Hú!“ děsila se dívka. „Nevěděla jsem, že jsem tu tak blízko kláštera. Věřte, mně jest vězení stokrát milejším než klášter. Nenávidím kláštery!“

„Protože jich a života v nich neznáte.“

„Snad — ale řekněte mi, co tu vlastně chcete v tom obleku pro strašáky a s tou hračkou pro staré baby na pase?“ Posledními slovy minila svatý růženec.

„Mám dovoleno sdíleti s Vámi hodiny smutné samoty“, odvětila zase sestra klidně.

„Smutné samoty, smutné samoty! Co jest vám po mě? — Nejprve pod zábarkou hloupých předsudků svých spoutáte člověka a k hrozné samotě odsoudíte — a pak mluvíte o smutné samotě? Vy, kteří nemáte jiskry opravdového rozumu, vy, kteří jedině pravou a možnou lásku pronásledujete, a ty, kteří z lásky jednají, do vězení vrháte: vy chcete něco mluviti — o smutné samotě? — Běžte mi s očí!! Věřte, že vámi z celého srdce nanejvýš pohrdám!“

To řkouc ulehla na slamník tváří ku stěně a slova více nepromluvila.

Sestra Vincencie trpělivě čekala a vroucně se potichu modlila. Usedla na stoličku, pohlížela pohledem neskonalé lásky na zbloudilou děvu a modlila se za ni. Vidouc, že dívka mluviti nechce, zvedla se konečně se stoličky a pravila laskavě a srdečně:

„Smím zítra navštívit vás opět, milá dcero?“

Odpovědi nedostala. Chvilku čekala, pak odcházela Když již na prahu stála, zaslechla za sebou potupný smích a výhrůžku:

„Vícekrát mi sem již nechoďte: my dvě se k sobě nehodíme! Vy patříte do nebe, já do pekla, na které se velice těším. Vy se pekla bojíte; dejte pozor, abyste tam se mnou nesklouzla!“

VI.

Po odchodu sestřině vstala dívka — jménem Rega — se slamníku, sedla si ke stolu a hleděla

do okna pevně zamřížovaného, kterým padalo do káznice jen něco málo světla denního; neboť bylo sklo hrubě nečisto a mezi okenicemi hojně pavučin.

Zamyslila se. Myslila stále na sestru Vincencii. Vše na ní připadalo jí směšným a nerozumným. Ničeho na ní nechápala, slovům jejím nevěřila, jednání jejímu nerozuměla a ostatnímu se smála. Nač pak nosí ten šat na způsob měchu bez ladu a skladu ušitý a těžký? Není přece ani na zimu ani na léto: v zimě jest jistě příliš lehkým, aby tělo před mrazem dostatečně chránil, a v létě zase příliš těžkým. A nač nosí právě takový šat, kterého by nikdo jiný nenosil? Proč tak nápadně liší se šatem již od jiných lidí? Jistě jen z pouhé pýchy a čiré ctižádosti, by lid viděl v nich něco neobyčejného a zvláštního! „Ó, ti pokrytci!“ zvolala temným hlasem a uvažovala dále:

„A proč nežijí jako jiní lidé, proč zbavují se svobody a proč nevyhledávají radostí, kterých podává svět? K čemu jest svět, když bychom toho, co nabízí, užívati nechtěli nebo nemohli nebo snad ani nesměli? Bez toho jest život příliš krátkým a ani nejkrásnější růže, které svět nabízí, nejsou nikdy bez trní, které samy od sebe raní: nač odhazovati růže a jen trní vyhledávati? Či bojí se, by nepochodily při tom zle jako . . . jako . . . já?“

Při tomto nenadálém obratu myšlének bodlo ubohou děvu cosi v hrudi a spůsobilo jí nevýslovnou hořkosť. Hlava klesla jí na okamžik na prsa a ruce padly mimovolně na klín a složily se jako k modlitbě. — Ale to trvalo jen okamžik. Hořkosť přešla brzy v trpkosť a tato zrodila ve zkaženém

srdci hněv a zlosť. I vyskočila Rega ze sedadla tak náhle a prudce, že zachřestily okovy, zaťala pěstě a pohrozila jimi k oknu a vášnivě volala:

„Ano — užívala jsem světa, hledala a trhala jsem růže a jsem za to nešťastnou: a proč jsem a mám býti za to nešťastnou? Neměla jsem k tomu práva jakož ani k tomu — odstraniti vše, co mi v tomto právu překáželo? Měla a mám to právo posud! Vy jste mi toto právo vyrvali, já však se práva toho nevzdám ani v okovech!“

Bylo již poledne. S věže kostelíčka mezi klášterem a vězením zavzněl nevinně zvonek líbezným a jasným hlasem, jakoby volal na obyvately obou sousedních budov přívětivě: „Modlete se, modlete se!“

Rega slyšela zvonek, ale nemodlila se: již dávno se nemodlila, modliti se zapomněla. A duše, která se modliti neumí, nikdy není šťastna!

Rega se nemodlila, než chorého srdce jejího dotkl se přece také zvonek líbezným hlasem svým, že se zvolna upokojovalo.

Do cely vešel žalářník a donesl oběd: hrnek s polévkou, talířek se zelím a chléb. Rega dala se chutě do jídla a byla brzy hotova. Dobré chuti dodal jí hlad. Žalářník tiše sbíral talíř a hrnek.

„Kdo byla ta ženská, která byla ráno u mne?“ tázala se dívka žalářníka, když již odcházel.

„Sestra Vincencie to byla. Zítra přijde zase“, řekl žalářník suše a odešel. Nemiloval dlouhých rozhovorů s trestankami.

„Zítra přijde zase!“ opakovala Rega po žalářníkovi. „Proč přijde zase? Co tu bude chtíti? Proč ji sem posílají? Není jim toho dosti, že mne

tu v tomto dravčím doupěti samu zavřeli, ještě i takto mne trápiti chtějí? Z lásky mi ji sem jistě neposílají!“ myslila potichu. Ale, ačkoli nenáviděla z celého srdce všecko, co se Boha a modlitby týkalo, přece ozýval se jí v srdci jakýsi slaboučký hlas, který jí pravil: „Sestra Vincencie není zlou!“ A hlas tento byl by jistě srdce její Vincencii docela naklonil, kdyby ho nebyla násilně vždycky v sobě potlačila. Cosi táhlo ji k sestře, celá bytosť její se tomu bránila. Tajemný hlas, touha srdce a vrozená zvědavosť velely jí: trp to a těš se z toho, že tě aspoň někdo ve tvé samotě navštíví; celá povaha, zvyk a smýšlení nutily a radily jí naproti tomu: netrp toho a vyžeň tu pokryteckou ženu od sebe! Dle běžného soudu světáckých lidí považovala všecky klášterní panny za nešťastné pokrytce a lidi plné klamu a podvodu. Ničeho z vlastní zkušenosti o nich nevěděla, přece však svatosvatě přesvědčena byla, že jsou to lidé, kterých se varovati třeba. Že by pod temným šatem klášterním bíti mohlo srdce nejlepší a tajiti se duše nejčistší s nejvznešenějšími ctnostmi: toho nevěděla a věděti nemohla. Nikdy toho neslyšela ani nečetla ve knihách, které pro krásu řeči a pro bujnosť myšlének milovala; a kdyby byla něco takového i slyšela, nebyla by tomu věřila. Byla pevně přesvědčena, že to nemožno! Konečně však přece zvítězila zvědavosť a vrozená zlým lidem touha trápiti jiné, tak že ráda návštěvu sestřinu očekávala. „Však se jí do syta natýrám!“ řekla si a škodolibě se usmála.

V té uslyšela od okna vířivý zvuk. Rychle se

po hlasu obrátila a viděla v koutě okna třepetati se velikou mouchu v objetí potměšilé pavučiny. Bleskem vymrštil se tu z úkrytu veliký pavouk a uchvátil třepetající se mouchu.

„Oho, — počkej, tyrane: ještě není tvou!“ zvolala tu čile Rega, přiskočila k oknu a jedním hmatem chopila se pavouka, vysvobodila z dravého objetí jeho mouchu, kterou na svobodu pustila, pavouka však na zemi hodila a nohou s patrnou radostí rozšlápla. Při tom spokojeně polohlasitě mluvila: „Ó kéž bych mohla jedním rázem rozdupnouti tak i ty, kteří mne do pavučin zákonů svých polapili a z třepetajícího se těla mého zvolna ssají krev! — Zákony, zákony! praví. Co mi do jejich zákonů, jimiž tyranství své odůvodňují?!“ To řkouc, trhala vášnivě veliké pavučiny, jež ve všech koutech nebezpečné sítě své rozpínaly. Všecky zničila, nejednoho pavouka ještě rozdupala, spokojena přece nebyla. Usedla na slamník a oddala se docela trudným myšlenkám. Bylo jí teskno a smutno. Nepokojnému duchu a bezuzdné obrazotvornosti její nestačovala temná, maličká cela: cítila se v ní spjatou, sevřenou, nevolnou. Po chvilce seskočila zase se slamníku, sedla ke stolu, zahleděla se do okna hustě zamřížovaného a vidouc v něm pavučiny ztrhané, žalostně zalkala: „Ó, kdo roztrhá tak pavučiny, ve kterých se já ubohá jako ta moucha málomocně třepetám!“ Tak zahořekovala a zoufale škytati počala. Ale nebyl to pláč, při kterém slzy hojně tekou a zármutku ubývá: byl to divoký skřek, jenž tvář lidskou znetvořuje a bolu neubírá.

Tak střídaly se v ubohé duši děvině hněv a žal, vztek a zoufalosť, úzkosť a zármutek bez ustání. Nešťastné srdce nemělo klidu ani pokoje a tlouklo hned vášnivě rychle, hned loudavě. — —

Ó Rego, nešťastná Rego, třepetáš se ve zlých pavučinách, mnohem horších nežli jsou ty, které jsi před chvílí roztrhala! Třepetáš se v neblahých pavučinách nevěry a zlosti, a brzy snad přikvačí na tebe hrozný pavouk — zoufalství — a vyssaje ti z těla nikoli krev, ale duši tvou. Ó Rego, kdo roztrhá pavučiny, v nichž se třepetáš? Kdybys věděla, že anděl, který by to učiniti mohl a chtěl, tak blízko ti jest! Ale ty jej od sebe odháníš a strojíš se zbodati jako had jedovatý a nevděčný srdce, které tě v lásce k sobě přituliti touží!

Ó Rego, kéž bys se modlila!

VII.

Druhého dne připravovala se sestra Vincencie ještě vroucnější modlitbou na návštěvu v káznici. Teď věděla již dobře, že ji v káznici nečeká, leda utrpení a tvrdá, velmi tvrdá zkouška. Ale nelekala se toho, spíše se z toho radovala. Nejvroucnější touha srdce jejího měla se vrchovatě vyplniti. Připravovala se s pocitem neobyčejné síly a odvahy radostně a chvatně, jako se chystá vojín do bitvy, kterou doufá ze zajetí vysvoboditi nejmilejší sobě osobu.

Po celou pobožnosť ranní klečela v kapli jako socha z mramoru vytesaná, jen oči jí zářily svatou radostí a svatým nadšením a líce bledé se červenaly. Na perutích nejvroucnějších modliteb vznášela se

duše její před velebný trůn Božího milosrdenství a tu skládala nejen modlitby, ale celé srdce, celou duši svou — sebe samu v oběť za dvě duše, za nešťastnou sestru a ubohou děvu v káznici.

Kdykoliv obrátila se některá ze sester a pohlédla v zářící tvář sestry Vincencie, vždycky tím zbožněji ruce sepjala a tím vroucněji se modlila: „Bože, vyslyš prosby její!“

Po skrovné snídani brala se chvatným krokem sestra Vincencie do káznice. Kráčela plna naděje a dobrých úmyslů.

„No, jakž, ctihodná sestro, troufáte si proměniti tu lítou šelmu v tichého beránka?“ tázal se sestry dohlížitel na chodbě.

„Jsme obě v ruce Boží!“ odvětila klidně sestra. „Zlosť a hříchy naše jsou sice veliky, ale ještě větší jest Jeho milosrdenství.“

„Nevím, nevím!“ kynul nedůvěřivě dohlížitel hlavou. Vzal klíče a šel uvést sestru do cely Reginy.

Rega očekávala již toužebně příchod sestřin. Měla pohotově plno otázek, které ze zvědavosti chtěla sestře předložiti, a jimiž ji doufala hodně poškádliti a ztýrati. Sestra vešla a pozdravila. Rega seděla na stoličce a nejevila pražádné chuti povstati a sedadlo sestře nabídnouti. Sestra toho ani nepozorovala, nýbrž se velmi laskavě hned tázala:

„Jak se vám dařilo, dobrá Rego?“

„Toho pokrytectví!“ myslela si Rega, protože způsobu řeči sestřiny nechápala. „Ví dobře, že jsem zločin spáchala a nazývá mne — dobrou Regou; ale mne na med nechytíš!“ To si myslila a hlasitě řekla:

„Děkuji, sestro Vincencie; dařilo se mi velmi dobře, tak že jsem po vaší návštěvě ani nezatoužila.“

„Jest vám, milá sestro, přítomnosť moje snad nemilou?“

„Ach, to zrovna ne! Jest mi docela lhostejno, dlí-li u mne některá, jak vy říkáte, zločinná žena nebo nějaká sestra z kláštera. Ale, řekněte mi upřímně, proč pak jste šla do kláštera? Myslím, že každé ženy svatou povinností jest oblažiti muže a státi se matkou.“

Načež Vincencie:

„Člověk jest docela svobodným tvorem Božím, smí se tedy buď pro to nebo pro ono rozhodnouti: já svobodně jsem se rozhodla pro život klášterní.“

„Proč nežijete raději svobodně mezi lidmi a proč se uzavíráte jako ve vězení?“

„Dvěma pánům zároveň úplně a dobře sloužiti jest nemožno: my jsme se rozhodly docela jen Bohu sloužiti, proto dobrovolně opouštíme svět, abychom v samotě klášterní tím snáze na svět zapomněly a tím bezpečněji jediné Bohu sloužiti mohly.“

„V zahálce a pohodlí?“

„Nikoli: v práci a v modlitbě!“

„Celý svět vás nenávidí a tupí.“

„Toho si nevšímáme. Kdybychom žily podle světa, svět by nás jistě nějaký čas aspoň miloval a potom snad právě tak jistě zavrhl jako jiné; že však nežijeme podle světa, svět nás vždycky nenávidí a tupí.“

„A proč nosíte tento nápadný šat, kterým se ode všeho světa lišíte a kterého by nikdo jiný nenosil?“

„Módy se mění a starosť o šaty mnoho duší zaměstnává a zaneprázdňuje: proto my raději nosíme šat vždycky stejný.“

„Jste otroky svých představených.“

„Ba ne, milá dcero; my rády, svobodně a dobrovolně posloucháme ne jak otrok pána svého, nýbrž jako děti matky své, jako včeličky královny své. Poslušnosť naše nepochází z bázně, nýbrž z lásky.“

„Jste pošetily: jen hlupák se druhému dobrovolně podrobuje!“

„Každý člověk musí někoho poslouchati; neposlouchá-li Boha a představených, poslouchá svých vášní a chtíčů, které mu bývají nejukrutnějším tyranem a do záhuby jej vrhají a nešťastným činí.“

„Jste vy šťastna?“

„Jsem spokojena, jak člověk dobré vůle zde na zemi spokojen býti může. Pravého štěstí zde na světě nehledám.“

„Pravíte, že jste spokojena: já vám nevěřím. Vy se přetvařujete. Vaše tvář viní vás ze lži. V očích vašich čtu nespokojenosť a na tváři utrpení. Nejste šťastna, cosi vás trápí.“

Takového útoku sestra Vincencie neočekávala. Na okamžik se zamlčela. Lháti nechtěla a pravdy čiré pověděti nemohla.

„Sestro Vincencie, vy mlčíte?“ smála se necitelně Rega. „Tedy přece jste lhala a přetvařovala jste se? Pravila jste, že jste spokojena, ale já tvrdím, že jste nešťastna a nespokojena!“

„Ale byla bych docela šťastna a spokojena, kdybych viděla vás, milá dcero, šťastnu a spokojenu!“

„Já? — Já?“ zajíkala se Rega, nevědouc, má-li tvrditi, že jest šťastna čili naopak. Zmužila se, zasmála se a řekla: „Já jsem, sestro, vražednice, ale jsem přece — šťastna!“

„Nejste, milá Rego, a nebudete, pokud srdce vaše k Bohu se nenakloní, jenž jest jediným pramenem možným vší spokojenosti a všeho štěstí, a pokud se duše vaše ohněm pokání neočistí. Jen duše čistá může býti šťastna!“

Slova tato pravila sestra Vincencie nadšeně. Postava její se vzpřímila, hlava i ruce se zvedly, tvář zazářila ohněm nadšení. Tak vypadá člověk, kdykoli srdce šlechetné ovládne celou bytosť jeho.

Slova ta slyšíc, Rega divoce se zasmála, se stoličky skočila a vášnivě zvolala:

„Duše? — Bůh? — Co je to? — Já v Boha nevěřím a duše nemám ani já ani vy: jsem zvíře, vy jste zvíře, všichni lidé jsou zvířata — nic více, nic méně!“

I z postavy, tváře a očí Reginých vyšlehl plamen, vše spalující a ničící — plamen vášně. Oči, jakoby se byly hlouběji do stinné hloubky hlavy ponořily, plály leskotavě z tmavomodré obruby své. Tváře zbledly, rty byly pevně sepjaty. Vše to pozorovala sestra Vincencie docela klidně a pokojně.

„O jak se mýlíte, milé dítě!“ řekla smutně hlasem ještě laskavějším nežli dříve.

Načež se Rega tvrdě a velitelsky tázala: „Chcete sem zítra zase přijíti?“

„S radostí přijdu zase.“

„Přijděte, ale o Bohu a duši mi nemluvte,

sice — věřte mi — ale již raději jděte. Pro dnešek mám vaší komedie dosť!“

Vincencie uposlechla a odcházela. U dveří se ještě zastavila a neskonale laskavě a skoro prosebně promluvila:

„Rego, dcero má, modlete se!“

Odpovědí byl jí divoký smích, v němž tajilo se více, nežli by se bylo mnohými slovy říci dalo, a jenž účinkoval mrazivě na srdce sestřino.

Smutna vrátila se sestra Vincencie do kláštera. Každodenně měla matce představené zprávu podávati, jak se dílo daří. Šla tedy přímo k matce představené do cely.

„Jak se daří?“ tázala se tato dychtivě místo pozdravu.

„Bůh jest všemohoucí!“ odpověděla Vincencie a vypravovala, co zkusila. Všecka řeč její byla spíše omluvou nežli žalobou na pobloudilou dívku.

VIII.

Každodenně chodila sestra Vincencie do káznice k uvězněné dívce do čísla 270. Jednala velmi opatrně, modlila se vroucně, modlily se i sestry společně na úmysl její: vše bylo jako nadarmo. Rega byla tvrdá jako kámen! O Bohu, o duši a o modlitbě slyšet nechtěla, sestru Vincencii všemožně trápila a týrala, čistou duši její nejprotivnějšími řečmi urážela, láskyplné srdce nemilosrdně zraňovala.

Sestra Vincencie byla trudnomyslnější nežli jindy, ne že by byla těžce nesla trpkosti, které jí Rega připravovala: nýbrž ji rmoutilo, že zatvrzelou

se stávala duše, kterou více nežli sebe milovala. Za vše zlé, jež v káznici vytrpěla, děkovala srdečně Bohu. Pracovati, modliti se, obětovati se a trpěti považovala za jediný úkol křesťanského života; smrť byla by jí proto milejší bývala nežli život bez oběti a bez utrpení. Trpěti z lásky k Bohu a z čisté lásky k lidem jest nad pomyšlení vznešeno, krásno a sladko. Svět nezná tohoto tajemství lásky, nýbrž jen duše Boha upřímně milující. Bylo tudíž srdce sestry Vincencie naplněno dvěma docela protivnými city: nejčistší a nejsladší radostí, jaká plyne z obětavého utrpení, a trpkou žalostí — viděti hynouti na duši i na těle dívku, kterou milovala. Ale přece vždycky důvěrně doufala a ještě více trpěti si žádala. Srdce lidské, ať dobré ať zlé, jest nenasytno: dobré vždy touží po tom, co lepšího jest, a zlé nikdy nemá dosti na tom, co již zlého vykonalo.

Velebná matka představená znala a viděla vše. Vážila si velice sesty Vincencie a neráda by ji byla ztratila. Vidouc úsilí jejího denně přibývati a síly ubývati, počala se již obávati o zdraví, ba i o život milé sestry; a proto si umínila raději vše rázem ukončiti, by si později nemusila vyčítati, že byla sama příčinou ztráty nejlepší sestry klášterní.

„Pořídila jste konečně něco?“ tázala se po delší době sestry, když přišla jí pověděti, jak v káznici pochodila.

„Bůh jest všemohoucí!“ odpovídala Vincencie jako vždy, vše od Boha doufajíc. „Jenž mrtvého Lazara z hrobu vyvolal, může i duši z hrobu hříchu

třebas i zázračně vytrhnouti: neztrácím v Něho naděje.“

„Ovšem jest Bohu všecko možno; než kdo může říci, že Bůh právě dívku tuto z hrobu hříchu zázračně vytrhnouti chce, a že se tedy vy nadarmo nenamáháte?“

„Velebná matko; Bůh nechce smrti hříšníkovy! Já doufám.“

„Ale sil vašich ubývá patrně; neboť příliš horlivě jste se ujala úlohy své.“

„Ve službě Boží a duší zbloudilých poslední síly stráviti přeji si vždycky ze srdce!“

„Vše má svou míru, a proto vám, sestro Vincencie, nařizuji, abyste návštěv káznice nechala a zdraví svého si nějaký čas více hleděla. Později snad jiné sestře do čísla 270. docházeti dovolím, až nešťastná děva přístupnější bude milosti Boží!“

Sestra Vincencie zachvěla se při slovech velebné matky jako strom pod těžkou ranou ostré sekery. Rozkaz matčin byl jí ortelem smrti. Poprvé za života klášterního bylo jí za těžko podrobiti se cele rozkazu matky představené, ba tentokráte myslila, že se podrobiti ani nebude moci. Bylať již tak blízko cíle svého.

Uleknuta vrhla se na kolena před velebnou matkou, chopila se zimničně obruby roucha jejího a prosila úpěnlivě:

„Velebná matko, slitujte se nad nejbídnější z nehodných sester: jen aspoň jednou ještě dovolte navštíviti mi nešťastnou Regu, pak ráda se podrobím!“

Matka představená, vidouc sestru tak dojatu, zaražena se na chvíli zamlčela, nevědouc, má-li

rozkaz daný odvolati nebo přísně vyžadovati poslušnosť. Rychle pohlédla na kříž nad klekátkem.

„Budiž tedy, milá sestro: ctím vaši svatou horlivosť a obětavou lásku, a dovoluji vám ještě jednou jíti do káznice, potom se však podrobíte rozkazu mému beze vší prosby další!“

„Díky, velebná matko, tisícerá díky!“ zvolala několikráte po sobě rozradostněna sestra Vincencie a opustila celu matky představené.

Po celý den cítila neobyčejnou radosť. Většinu dne strávila na modlitbách. Odpoledne vešla do své zahrádky, kdež kvetlo hojně lilií a nejkrásnějších růží. Uvila věnec a dvě kytky, jak mohla a uměla nejpěkněji, zanesla do kaple a ozdobila jimi oltářiček Matky Boží Pomocné. —

Téhož dne, sotva se byla Vincencie z káznice vzdálila, kázal dohlížitel vyvésti Regu z cely na dvůr. Dávno se to již nestalo. Do kostela nechtěla a nechtěla choditi, začež ji dohlížitel potrestati chtěl tím, že jí vůbec opustiti celu nedovolil. Ani do práce jí nebral. Jiné trestanky pracovaly v četách pod dohledem strážníků na poli, v zahradě nebo i po okolních domech za denní mzdu; nebyla-li práce venku, pracovaly doma, jak a co která mohla a uměla. Jen Rega pracovati posud ničeho nemusila. Na počátku se sice pokusil dohlížitel přiměti ji k práci, vida však, že toho bez násilí dosíci nelze, čekal a doufal, až se sestře Vincencii podaří k dobrému ji nakloniti.

Den za dnem, měsíc za měsícem plynul a — Rega trvala neoblomně na svém. Nebyla-li horší, lepší se jistě nestala. I umínil si dohlížitel konečně

stůj co stůj k práci přidržeti dívku, s kterou měl, jak myslil, více útrpnosti a shovívavosti, nežli zasloužila.

Byla tedy Rega vyvedena a přikázáno jí zamésti dvůr, jenž byl dosti veliký. Místo práce vychrlila na žalářníka spoustu výčitek a nadávek.

„Marna všecka tvá řeč!“ mínil docela klidně žalářník. „Nalenošila jsi se již dosť: ostatní pracují v zahradě a na poli, ty zameteš dvůr — buď po dobrém anebo po zlém.“

„Oho!“ odvětila Rega, považujíc rozkaz žalářníkův za urážku. „Ani po zlém ani po dobrém do této práce a vůbec do žádné práce mě nedostanete!“

„Nemluv na plano a hleď, abys byla hotova — čím dříve, tím lépe pro tebe i pro mne!“

Místo odpovědi odkopla Rega metlu na dlouhé násadce pro ni přichystanou, že daleko odletěla.

V té vyšel na dvůr dohlížitel se dvěma sluhy.

„Proč nezametá?“ tázal se žalářníka.

„Protože nechce! Odkopla metlu jako třísku a pravila, že ani po dobrém ani po zlém ji do práce nikdo nepřinutí!“ odpověděl žalářník ochotně.

„Tak?! Podíváme se!“ řekl dohlížitel, obrátil se k dívce a pravil: „Hned se chop metly a pracuj!“

Rega pohlédla naň s výrazem nejhlubšího opovržení a jen se chladně usmála.

„Nechceš? — Dobře! Hoši chopte se jí a pověste tamto ke kruhu, ať zkusí, jak se lenoši do práce nutí.“

Hranatí dva sluhové přiblížili se k dívce. Ale než se jí chopili, zastavili se rozpačitě. Rega na

krok ucouvla, zaťala pěstě a chystala se jako podrážděná lvice k obraně:

„Jestli vám zdraví milé, nedotýkejte se mě!“ zasípěla temně mezi zuby.

„Chopte se jí!“ velel dohlížitel přísně a kynul i žalářníku.

Sluhové i žalářník přiskočili. Zuby, nehty bránila se Rega zoufale, ale v několika okamžicích třásla se hněvem bezmocným v pádných rukou tří mužů. Několik jiných okamžikův — a byla spoutána i na rukou.

„Pověste ji ke kruhu!“ poručil dohlížitel.

Opodál ve zdi trčel na silném hřebu železný kruh. K tomu dovedli sluhové zmítající se Regu, svázali ruce její do zadu, konce provazu navlékli do kruhu a natáhli tak, že Rega bolestí sténajíc toliko na koncích palců nohou státi mohla s hlavou do předu hluboce skloněnou. Rozcuchané vlasy splývaly jí s čela po tváři a po ramenou.

„Tak státi budeš, až se ti chuť do práce dostaví“, pravil dohlížitel, smutně na dívku pohlížeje.

Ale ta v bolestech těžce a pomalu, přece však zlostně odpověděla:

„Raději stokrát zemru!“

Dohlížitel ničeho již neřekl. Utřel si čelo šátkem, ač toho snad ani potřebí nebylo, poručil cosi potichu žalářníkovi a odešel se sluhy ze dvora.

Naproti přivázané dívce stála u zdi lavice. Na tu se pohodlně uvelebil žalářník, pokojně kouřil ze své dýmky a lhostejně patřil na dívku, která v nesnesitelných bolestech umdlévala. Patřil na ni s pocitem a s tváří, s jakou patřívá zdravý na

nemocného, kterému podal právě dávku nejnechutnějšího a nejprotivnějšího léku, o němž doufá, že velmi dobře účinkovati bude. Přeložil kolena, založil ruce a mluvil pro sebe, přece však tak, že i Rega vše slyšeti mohla, takto:

„Ano — ano! Jen se trap! Co tu sloužím, nebylo slýcháno, by se s některou trestankou jako s milostpaní zacházelo. A byly tu jiné dámy nežli jsi ty. — To věřím, že by se ti to líbilo: míti pěknou světničku, ničeho nedělati, leda jísti a píti, a k tomu ještě každý den visitu z kláštera. Teď bude ovšem jinak. Dobrou sestru Vincencii bys utrápila a ta dobrá duše tě za to jistě má tím více ráda; u nás však se musíš, holečku, poněkud mírniti. My neznáme žertů a srdce také nemáme zrovna z hedbávi! Člověk, i kdyby byl jako beránek, musí mezi vámi otvrdnouti. — Bolí? — Inu věřím. — Chceš pracovati? Řekni: ano! a budeš hned zase dole!“

Rega však neodpovídala. Krev tlačila se jí ze stísněných prsou do hlavy, působila jí závrať a těžkou hlavu; celé tělo se třáslo jak osyka, v nohou a zvláště v palcích pociťovala nevýslovnou bolesť. I chtěla se postaviti pohodlněji na celou nohu: v té však ucítila hroznou bolesť ve všech kloubích rukou do výše ze zadu napjatých. Bolestně zaúpěla.

„Chceš pracovati?“ tázal se žalářník po druhé.

Však ani teď odpovědi nedostal. To opakovalo se ještě několikráte.

Konečně zsinala dívce tvář a hlava jí klesla na prsa. Žalářník, dobře vše pozoruje, přiskočil, odpoutal provazy a zvolna s kruhu spouštěl. Kdyby

nebyl klesající do náručí zachytil, byla by padla na zemi. Omdlela. I odnesl ji žalářník více než odvedl do cely číslo 270., položil na slamník a odcházeje pravil:

„Nebudeš-li ani zítra míti chuti do práce, budeš viseti zase. Kdo není do práce, není hoden života!“

Bez vlády ležela Rega na slamníku. V nohou, rukou a křížích cítila palčivou bolesť. Polo bdíc, polo sníc, strávila celé odpoledne na slamníku nepohnutě.

IX.

Nastala noc. — Pozdě večer ulehla si sestra Vincencie na chudé lože své k odpočinku, nemohla však usnouti. Duch její pracoval úsilovně a nové a nové obrazy ve tmě jí maloval. Hned viděla sestru svou, kterak utrápena a zemdlena prosebně k ní ruce spíná, hned zase viděla Regu spoutánu na zemi ležeti a ruce žalostně k ní obraceti — a zase jiné a jiné obrazy.

Na věži kostelní bila půlnoční hodina, sestra ještě nespala. I vstala tiše, oblekla se v šedivý hábit svůj a kráčela opatrně tichými chodbami klášterními do kaple.

Kaple byla jen slabě osvětlena věčným světlem, jež zespod červeného skla krvavou září po kapli rozlévalo a ji oživovalo. Kdykoli jen dosti slabo zabliklo, pohnuly se všecky sochy a obrazy svatých jako živy.

Sestra vešla tiše do kaple a kráčela volným krokem, ani soch a svatých obrazů si nevšímajíc,

před obraz Panny Marie Pomocné; tu poklekla a dlouho se vroucně modlila. Pak vstala, popošla před hlavní oltář, pod stupni oltářními na zemi na tvář se položila a v nejhlubší pokoře Boha o smilování prosila. Pro koho a za koho? —

A téže noci ani Rega spáti nemohla. Na stolku svítila lampa, kterou na přímluvu sestřinu byla obdržela, by večer čísti mohla, jak pravila, posud však nečetla. Rega seděla u stolku a tiskla horkou hlavu do dlaní. Bolesti, které na slamník až do večera ji poutaly, ulevily, ale dívka cítila se přece nešťastnou jako nikdy jindy. A nejen nešťastnou, nýbrž také špatnou se cítila dnes, a to velmi špatnou. Nenáviděla z té duše svých věznitelů, nenáviděla sama sebe, nenáviděla také sestry Vincencie; než přece život svůj nechtíc k životu jejímu stále a stále přirovnávala, a život svůj neskonale špatnějším shledávala, třeba se té myšlénce živou mocí úsilovně bránila.

Vstala a k oknu přistoupila. Špinavým sklem k obloze nebeské hleděla, ani jedinké hvězdičky však neviděla. Mrzutě zase usedla ke stolku. Jakýs hlas dříve docela neznámý stále jí do duše hučel: „Jsi nešťastná a — špatná!“ Marně se mu snažila ubrániti. Bolesť v těle, bolesť v duši dohánějí ji k zoufalství.

Chtěla světlo shasiti a lehnouti, než hned se zase jinak rozmyslila, světlo svítiti nechala a na slamník ulehla. Ani tu klidu nenalezla.

„Jsem špatná: avšak — kdo mne špatnou učinil?!“ zašeptala hlasem zoufale truchlivým.

Vzpomínala na otce a zlosť její rostla. Co byl

její otec? Darebák, jenž se práce štítil, pohodlí a radovánky miloval, matku její klamal, šidil a do bídy nesmírné uvrhl. Když umřel, zanechal ženu svou a dítě v nejkrutější bídě.

Matka? Byla nešťastna! Častokráte plakávala a proklínala den, kdy muže svého poznala, k vůli němuž opustila rodiče, zhanobila svou i jejich čest a nešťastnou se stala. Neuměla trpěti! Na Boha zapomněla, o dcerku svou Regu se nestarala, Boha znáti a modliti se jí neučila. Malá Rega byla svéhlavá, ráda se toulala, k matce své jen se vyspat chodila. Ani otce ani matky se nebála, jich nemilovala a nectila. A teď, kdy po letech v káznici na ně vzpomínala, nejmenší jiskřičky vděčnosti k nim necítila. Špatně, špatně na ně vzpomínala!

Ve čtrnáctém roce ztratila matku, kteráž onemocněla, do nemocnice odnesena byla a tam jako holá žebračka umřela. Rega se o to mnoho nestarala.

Po smrti matčině nastal dívce život nanejvýš zlý a špatný: tu i tam do služby ji vzali a zase brzy vyhnali. V osmnáctém roce vyspěla v dívku velmi krásnou, třebas duší a srdcem zlou a špatnou. Pro krásu svou líbila se mnohým, z nichž sama láskou vášnivou zahořela k bohatému mladíku, který jí lásku do smrti přísahal a skvělou budoucnosť sliboval, ale po dvou letech zničenou, zneuctěnou a chudou na vždy od sebe vyhnal.

Rega při vzpomínce této zlostně vykřikla, se slamníku seskočila a rychle po malé cele své chodila. Chvěla se na celém těle rozčilením, hněvem a zármutkem.

Pak vzpomněla si na své dítě — maloučké a neskonale milé. Tu bolestně zaúpěla, ke stolku sedla, hlavu na ruce sklonila a jako slabý červíček pod těžkými myšlenkami bolesti a žalu se svíjela.

„Mé ubohé, krásné děťátko!“ několikráte po sobě nevýslovně žalostně zaúpěla. Ještě nikdy nebylo jí tak smutno ve vězení. Milovala dítko své šíleně, a právě proto, že je příliš milovala, mínila ve svém zkaženém srdci, že lépe učiní, když dítko ušetří života těžkého, života hanby, nouze, hladu a bídy. A tyto černé myšlenky byly příčinou, že sáhla na život — vlastního dítěte!

„Mohla jsem učiniti něco jiného? — Co čekalo dítě mé? — Hanba, potupa, hlad, bída! — Dítě své jsem z neštěstí vytrhla: a za to mne lidé uvěznili! — Proč mne uvěznili, proč mne trápí? — Že prý jsem špatná! — Ano, ano, jsem špatná, než — kdo mne špatnou učinil? — Lidé, lidé!“

Oči vzplanuly pobloudilé dívce démonickou září, jež svítila z vlhké tmy hlubokých důlkův očních jako červená světélka z bahenních prohlubní. Líce zdály se očividně chudnouti a nabývaly barvy popelavé. Na čele se nad každým okem objevila hluboká vráska. Celé tělo se zimničně chvělo.

Rychle se sklonila, rukama uchopila řetízky, kterými nohy její spoutány byly, a jala se je trhati. Ale roztrhnouti jich nemohla, nýbrž jen tím hlouběji do těla je vdírala. Těžce a sípavě oddechovala, ruce i nohy do krve si zranila, celá se třásla.

I pozvedla se opět a usedla na stoličku. Tváře jí planuly, oči hořely a vlasy rozcuchány čelo a líce jako tencí hadové obkličovaly. Dýchala rychle

a prudce. Málomocný hněv lomcoval jí tělem a zachvátil všecky smysly její.

Hrobové ticho bylo v tu chvíli v káznici. Venku skučel vítr a kolem světla bzučela moucha, snad tatáž, kterou nedávno z objetí pavouka vysvobodila. Dívka slyšela bzukot a s klidem číhajícího dravce mouchu pozorovala. Ta zakroužila několikrát kolem světla a náhle se posadila na krvavou skvrnu na ruce dívčině, která na stole ležela a se chvěla.

Divoce zahořely oči dívčiny, vidoucí mouchu ssáti krev. I zasmála se, jak se jen zoufalí lidé smávají, a pravila:

„Není na tom dosti, že lidé ssají mou krév, i ty, kterou jsem nedávno vysvobodila? To je tvá vděčnosť?“

Pomálu zvedla druhou ruku, rozevřela dlaň třesoucí se, máchla rukou a již pevně svírala nevděčnou mouchu, která ssála krév z ruky, jež ji vysvobodila z jisté smrti. Tatáž ruka ji teď křečovitě v dlani své sevřela a násilně zničila život, stěží zachráněný.

Rega rozevře'a dlaň a vidouc na ní krvavé skvrny z mouchy, škodolibě se zasmála.

„Ó kéž bych mohla tak rozdrtiti všecky, kteří mne týrají a krév z těla mého pijí: jak bych byla šťastna! Kdybych mohla, běda — běda vám!“

V tom obrátila zrak svůj na lampu, která již dohořívala. Okamžik pozorovala lampu, pak sebou trhla a radostně vykřikla. Hrozná myšlenka blýskla jí hlavou. Jen blýskla než — duše špatná hned jí porozuměla!

„Rozdrtím sebe — a snad i váš!“

V tom okamžiku bylo jí blaze; sladká předtucha ukojené pomsty naplnila jí srdce radostným pocitem, že zatlouklo radostně:

„Jen honem, honem: lampa dohořívá!“ řekla přidušeně a neobyčejně chvatně. Rychle vstala a po celé cele se zkoumavě rozhlížela. Tvář rozpálená se blaženě usmívala a oči toužebně svítily.

„Jen slamník?“ zašeptala s přízvukem zklamání. „Stačí i ten!“ dodala ještě tišeji a chopila se dohořívající lampy. Zář červená padla jí na tvář a ozářila v ní výraz nejvyšší škodolibosti, pomstychtivého hněvu a zoufalé zlosti.

„Ať zahynu!“ šeptala temně. „Než takto žíti, lépe nežíti! O kéž i oni zahynou se mnou! Kéž zahynou všichni, všichni!!“

Potom opatrně přistoupila k loži, poklekla na zemi, přiložila plamínek lampy k slámě, ze slamníku trčící. Sláma chytla a se slaboučkým praskotem zvolna hořela, protože byla vlhká. Kotouč dýmu smrdutého vyvalil se ke stropu.

Rega zajásala, postavila lampu shasínající na zemi a neobyčejně chvatně ulehla na hořící slamník. Vše se kolem ubohé točilo a vířilo: zoufalství zbavilo ji rozumu.

Hustý dým naplnil celu; Rega pozbyla smyslů. —

V klášterní kapli právě na tváři své ležela před oltářem sestra Vincencie. Nebesa prorážela pokorná a úchvatná prosba její:

„Bože, slituj se nad ubohou děvou!“

X.

Neobyčejně rozechvěna brala se Vincencie naposledy do káznice. Duše její kolísala mezi nadějí a úzkostí, a proto kráčela volně.

„Nepořídím-li ani dnes ničeho, co potom?“ myslila a tak se tohoto slovíčka „co potom?“ lekla, že se nevědomky zarazila. „Ne, ne — Bůh milý nedopustí, bych se darmo byla modlila a obětovala!“ řekla si s důvěrností nevinné duše a kráčela směleji do čísla 270.

U vrat přivítal ji vrátný, zašermoval ukazováčkem pravé ruky před obličejem a starostlivě povídal:

„Nevím, jak to dnes bude, milá sestřičko, s číslem 270!“

„Co se stalo?“ lekala se sestra. „Snad neonemocněla Rega?“

„Řekněte, sestřičko, hned raději, že se zbláznila.“

„Neděsíte mne nadarmo, vrátný?“ pravila tiše Vincencie spínajíc ruce pod hábitem.

„Neměl bych proč! Ale uvažte jen, sestřičko: dnes v noci mohli jsme všichni shořeti na uhel!“ vážně a s důrazem oznámil vrátný a Vincencie se rychle ještě tázala:

„Snad Rega?!“

„Ano, ovšem Rega, s kterou se již tak dlouho marně namahátе a s kterou tak jak tak ničeho nepořídíte. Všecka vaše námaha jest úplně marna: neboť kdo nepracuje a práce se štítí, ten ani lepším býti nemůže. Však tu přichází pan dohlížitel. Má úcta, sestřičko!“

Vrátný zmizel ve vrátnici, na chodbě objevil se dohlížitel.

Nečekajíc, až oslovena bude, tázala se Vincencie postrašena: „Pane dohlížiteli, řekněte mi, co se dnes u vás jen stalo?“

„Málem bychom byli snad vyhořeli!“

„Z jaké příčiny?“

„Ještě se neví!“ odpověděl pan dohlížitel. „Po půlnoci pozoroval strážník, že z čísla 270. prodírá se dveřmi kouř a podivný zápach. Rychle mne vzbudil. I otevřeli jsme celu a nalezli ji plnu hustého dýmu. Rega ležela bez života na slamníku, jehož nemalá část již uhořela a ještě doutnala. Patrně nechtěla vlhká a stará sláma vzplanouti, jinak by bylo již dávno pozdě. Na zemi pod slamníkem stála vyhaslá lampa. Regu jsme šťastně ze mdlob probudili a celu jakž takž vyčistili.“

„Co o všem soudíte?“

„Co soudím? Hm! Kdyby mi nebylo ubohé dívky líto, řekl bych, — a neklamal bych se, — že sama úmyslně slamník podpálila, myslíc na sebevraždu a snad ještě na něco více. Jako velmi nebezpečná osoba byla by pak dodána do vězení nejtužšího.“

„Chcete tak učiniti?“

„Prozatím ještě ne. Budu ji dobře pozorovati. Snad není přece ještě vše ztraceno a nenapravitelno.“

„Mohu tedy k ní ještě dnes zajíti?“

„Ovšem, jen že jest v cele mnoho velmi odporného smradu a kouře, a nevím, jakou rozprávku s ní dnes míti budete.“

Posledních slov dohlížitelových Vincencie nedbala, nýbrž se klidně na pohled brala za ním k číslu 270. Srdce jí úzkostně v hrudi bušilo. Naděje klesly téměř na nejmenší míru.

Vešla do cely. Rega seděla jak obyčejně u stolka. Vidouc vcházeti sestru, pohlédla na ni pohledem, jakým se dívá dravec uvězněný na svého krotitele. Měla tvář přepadlou a velmi bledou, šat i vlasy v největším nepořádku a oči hluboko zapadly. Oči se zimničně leskly. Na pozdrav sestřin neodpověděla, ba na místě svém se ani nepohnula, jen dlouho na sestru lesknoucí se oči upírala, jakoby tím jediným dlouhým pohledem život jí z těla vyssáti chtěla.

„Slyšela jsem, že se vám stalo té noci neštěstí?“ počala sestra.

„Veliké!“ vyhrkla ze sebe Rega nevrle.

„A jak se to stalo?“

„Co je vám do toho? Tažte se raději, jak se nestalo to, čeho jsem si přála. Bylo by již po všem a snad . . .“ mluvila dívka temně jako pro sebe.

„Snad nesáhla jste, drahá dcero, sama na život svůj?“

„Proč ne? Život můj jest v moci mé, mohu jej odhoditi nebo zničiti jako shnilé jablko, není-li již k ničemu! Nepřeji si dále žíti!“

„Nemáte otce?“

„Nemám!“

„Máte matku?“

„Nemám!“

„Máte snad přece aspoň bratry a sestry?“

„Ne!“

„Jistě však máte nějaké příbuzné?“

„Snad, ale nevědí o mně a já o nich!“

„Neželíte přece aspoň památky milých rodičů svých?“

„Proklínám je!“

Mrazivým vichrem zafičela poslední slova Regina v duši sestřině teplým dechem lásky naplněné. Dech se jí v hrudi zatajil. Nebo slyšela již i Bohu se rouhat lidi zpustlé, ale ještě nikdy neslyšela a za nemožno považovala, by někdo klnouti mohl vlastním rodičům. Proto ji tak hluboce dojala poslední slova Regina. Zmužila se a tichým hlasem se tázala dále:

„Nemilujete docela nikoho na světě?“

„Všecky lidi nenávidím!“

„Přece snad někdo miluje vás, kterého byste smrtí svou bolestně zarmoutila.“

„Mne nikdo nemiluje!“

„Mýlíte se, milé dítě: Bůh a celá nebesa milují vás, i já miluji vás více nežli život svůj!“ řekla Vincencie s nejněžnějším výrazem ve hlasu i ve tváři.

Rega se zasmála, oči jí ještě zimničněji zasvítily a potom řekla:

„Vy, světice — milujete vražednici?“

„Nikoli: vražednice nemiluji, nýbrž nešťastnou duši, ubohou sestru svou, krví Kristovou vykoupenou. Ano, věřte, milá dcero, že vás miluji více nežli sebe samu!“

„Já vám však přece nevěřím!“ odvětila Rega, se stoličky povstala a zrak plný nenávisti a vzdoru

na sestru upjala, třebas v hloubce srdce svého slovy sestřinými mile dojata byla. „Já vám nevěřím! Co mluvíte jest jen lež a klam. Odejděte ode mne a nikdy již nepřicházejte: můj život jest u konce, dnes nebo zítra se mi přece podaří, co se mi dnes nepodařilo!“

„Budu se za vás modliti!“ osmělila se sestra tiše pronésti.

„Modlit? — Modlit? — Věřte, nepotřebuju vaší modlitby nic více nežli vy, a proto si nechte jen modlitbu svou pro sebe. — Ale jděte již! Jděte — jděte!“ vykřikla Rega, cítíc u srdce divné chvění a lehtání. Kolem očí se jí zatemnilo, ostatní tvář se zbarvila téměř do žluta, na lících a na čele jevily se vrásky, kterých tam dříve nebylo. Vincencie, slyšíc slova a hledíc na tvář její, se zhrozila.

„Vše nadarmo, vše nadarmo!“ zalkala žalostně. Viděla, že se již přece musí vzdáliti. Nesmírná bolesť sevřela jí srdce. Postava její jakoby se byla rázem zmenšila: byla celá obrazem zármutku a naprostého zklamání! Vše — vše ji opouštělo, všecky naděje byly zničeny, modlitby a oběť — nepřijaty!

„Přejete si, dítě mé, abych odešla?!“ pravila plačíc. „Již odcházím a nikdy již vás navštíviti nesmím. Jen, co mám nejdražšího a duši mé nejmilejšího, vám tu zanechám. Mě nenávidíte, milujte aspoň Toho, který za vás v bolestech umřel!“ To pravíc, odhalila šedý škapulíř, jenž jí s ramenou splýval, sňala s krku dřevěný křížek na Božím Hrobě v Jerusalémě svěcený, a podávala jej dívce.

Rega hleděla potupně na sestru, slov jejích neposlouchala; uzřevši křížek, ustoupila na krok a vášnivě hlasem vřískavým volala:

„Jděte, jděte již! Ničeho nechci od vás.“

Sestra přikročila až ke stolu, křížek oběma rukama dívce podávala a prosila úpěnlivě: „Vezměte, milá Rego, vezměte!“

Rega se chvilku rozmýšlela. Rázem se rozmyslila; oči jí zaplály zuřivě, rty se prudce zasmály a ruce obě uchopily podávaný křížek, vytrhly jej z rukou sestřiných a vyzvedly.

„Dej sem, ať jej rozdrtím!“ vykřikla.

Sestra, poznávajíc dívčin rouhavý úmysl, vykřikla též leknutím, přiskočila, by vyrvala z rukou rouhavých svatý kříž. Již bylo pozdě! Uchopila sice ruce zuřivé dívky, ale křížek již byl zlomen a ruce rouhavé vrazily do prsou sestřiných tak silně, že zavrávorala a klesla bezduchá k zemi.

V té chvíli se rychle dvéře otevřely a do cely vstoupil dohlížitel, jenž, netuše ničeho dobrého, právě k cele byl přišel a slyše hluk, rychle dvéře otevřel. Překvapen zastavil se na prahu.

„Již vidím, že patříš na šibenici, obludo v lidském těle!“

„Čím dříve, tím lépe!“ odsekla drze Rega, probírajíc se z překvapení.

Dohlížitel zavolal na strážníka, kázal sepjati Regu také na rukou, a vynesl bezduché tělo sestřino na chodbu.

Raduj se, Vincencie, oběť tvá přece přijata!

XI.

V cele čísla 270. opět vše ztichlo. Na slamník spolehnuta stála Rega, majíc pouta na nohou i na rukou. Zimničný lesk v očích pomálu mizel a celá tvář, na níž se posud nejprudší zuřivosť byla jevila, nabývala teď víc a více výrazu zděšení a bázně. Líce byly docela bledy; hlava obracela se v pravidelných takořka chvilkách tu k oknu, tu zase ke dveřím. Rty pohybovaly se, jakoby cosi potichu šeptaly. Celý Regin zjev podobal se plachému ptáku, který byl v noci chycen a do zastřené klece dán a, když ráno klec odestřena byla, zděšeně a plaše se ohlíží a nemůže pochopiti, co se to s ním stalo.

Po veliké námaze rázem ochabnou vždycky všecky síly duševní i tělesné právě tak, jako v Boží přírodě po hrozné bouři zavládne vždycky neobyčejné ticho a klid. Příroda, hromem a bleskem přestrašena a zdrcena, pomálu zase oživuje, jako z děsného sna se probírá a síly své sbírá: tak dělo se i s Regou.

Dlouho zatažen byl duševní obzor její černými, neproniknutelnými chmůrami nespokojenosti, hněvu a zoufalství; včera srazily se chmůry a zavířila v duši její strašná bouře. Nespokojeností zatmělo se v nitru jejím, hromem burácel hněv, pomstychtivosť metala blesky a zoufalství jako bouřlivý vichor z kořenů vyvracel vše a zmítal ubohou duší jako suchým lístkem stromovým a hnal ji v divém letu do záhuby. Přelomení křížku svatého a rána do prsou sestry Vincencie bylo posledním výbuchem, po němž chabne síla bouře a černá mračna zvolna pryč se ubírají a jen v dálce ještě ob chvilku

hrozivě a temně zavrčí jako utíkající dravec, až pak docela umlknou. I v duši Regině trhaly se mraky; chvílemi se ještě ovšem ozýval hněv, ale vždycky tišeji a slaběji, až docela utichl.

„Co jsem to učinila?“ tázala se konečně sama sebe. Místo odpovědi zabolelo jí cosi u srdce, sůžilo jí dech a sevřelo hrdlo. Byla to bázeň, či lítosť, či útrpnosť? Těžko rozeznati, sama by toho nebyla dovedla říci. Nebyla spokojena s tím, co učinila. Nebyla si toho ještě docela vědoma, cítila to však. Cítila v srdci cosi bolného, bolesť ta nebyla však hořká a trpká, nýbrž spíše blažila a zahřívala. Byla to směsice nejrůznějších citů, které probouzela v chorém srdci a ve znavené duši myšlénka: „Co jsem to učinila?“

Bolestně rozechvěna přitiskla na prsa pouty sepjaté ruce a zavřela oči, jakoby se brániti chtěla proti tomu, co v duchu před sebou viděla. A co to bylo? Postava Vincencie! Čím však pevněji zavírala oči, tím jasněji zase a zase zjevovala se jí postava sestry Vincencie, kterak nevýslovně smutna ruce k ní vztahuje, zsinalá k zemi klesá a na zemi u nohou jí leží! Ještě včera byl by jí obraz takový největší útěchou a radostí, ještě včera byla by, něco podobného vidíc, jizlivě zvolala: „Dobře jí tak!“ a teď jen zhluboka vzdychá. Obraz ten ulehl jí na duši dusivou tíhou, že bolestně pod ní zasténala. Cítila útrpnosť s trpící sestrou!

Ze všech dobrých citů bývá prý v člověku nejposléze cit útrpnosti potlačen. Jest každému člověku od Boha do duše vložen, lidé říkají — vrozen, a jen bezednou špatností nebo chorobou

mysli bývá naprosto zničen. Nero, nejpošetilejší a nejukrutnější z lidí, vida zohavenou mrtvolu matky své, kterou zardousiti dal, prý útrpností hnut — nad ní zaplakal.

A tento cit bývá často můstkem, po kterém kráčí duše Bohem vedená — ode zla k dobru. Srdce Regino bylo zkaženo a velmi špatno, přece však ještě nebylo tak špatno, že by ani schopno nebylo — útrpnosti. A útrpnosť to byla, které si byla nejprve jasně vědoma.

„Co jsem učinila?“ tázala se sama sebe a tato myšlénka vyvolala ze směsice citův útrpnosť, že všecky city ostatní ovládla. Útrpnosť jest cit příjemný a blaživý: v duši Regině brzy do toho blaživého citu nalilo hořkosti neblahé vědomí, že neštěstí toho jest ona sama příčinou.

„Ach, proč jsem to jen učinila?“

Jako dýka broušená projela útrobami jejími tato otázka, a v duši přešel náhle sladký cit útrpnosti v bolestný a hořký cit — zármutku a zdrcující lítosti. Byloť ubohé třeba hořce zaplakati: než již dávno, velmi dávno neplakala, plakati ani neuměla. V palčivém ohni plovaly jí oči, a zaplakati nemohly! Neměly slz, které by byly oheň uhasit mohly.

„Ach, já bídná, proč jsem to jen učinila?!“ vyčítala trpce sama sobě, vzpomínajíc si, jak laskavě s ní sestra mluvívala a jednávala, a nikdy ani slovíčkem jí neublížila. A tuto dobrou sestru vlastní rukou usmrtila! Jako jehly bodalo to vědomí duši její.

Z bolestné lítosti a zármutku nad vlastním

skutkem, jehož zlobu chápala, docela přirozeně sama sebou se zrodila vřelá touha — nápravy. Ale jak?

„Ó kéž bych toho nebyla činila!“ zahořekovala a v ubohé duši nová vznikla bolesť, kterou zranilo ji tušení, že zlého skutku svého napraviti nemůže. Jak ráda, nevýslovně ráda by byla vše napravila! Poznávala však úplně jasně slabosť a naprostou nedostatečnosť svou: co může osoba tak špatná a k tomu ještě na rukou i na nohou spoutaná?

„Jsem bídná, jsem bídná!“ musela konečně chtíc nechtíc uznati. Zamyslila se sama nad sebou, pohlédla na své ruce spoutané, cítila se vinnou a trestuhodnou; vzrušená mysl si hned představila krutou vazbu a šibenici, bázeň a úzkosť sevřela jí srdce a vynutila z úst srdcelomný povzdech:

„Bože, co se se mnou stane?!“

Slova ta vyřkla hlasitě a, slyšíc je, sama se jich ulekla. Ozvěnou slov svých pobouřena, ustrašeně se ohlédla po cele. S takovým důrazem ještě nikdy v životě slova „Bůh“ nevyřekla, že se teď sama nad tím zarazila. Ach, jak cítila se nešťastnou a bídnou! Nikde záchrany, nikde místečka, kam by se bezpečně uchýlila: prázdno kolem ní, prázdno nad ní i pod ní, prázdno v ní. Vše, vše kolem ní mizelo. Bylo jí jako člověku, jenž klesá dlouho a dlouho do nesmírné prázdnoty, kde vládne jen čirá tma, hrobové ticho a chladno mrazivé. Ničeho neviděla, neslyšela a necítila, leda sebe samu — a svou bídu! Duše její se téměř svíjela pod tíží vědomí hrozné prázdnoty, pustoty a samoty. V polovědomí zvolala znova: „Bože, co se se mnou stane!“

Nevěra její byla silně otřesena. Celou bytostí svou toužila nevědomky po komsi mocném a laskavém, jehož potřebu cítila, a ke komu by se v úzkosti své utéci mohla, jako utíká bázlivé kuřátko pod křídlo starostlivé kvočny nebo přestrašené dítko do náručí matčina. Tato touha jest každému srdci vrozena: v neštěstí se nejčastěji probouzí.

I vstala a přistoupila k oknu. Právě zazněl zvonek, vyzývající věřící k modlitbě. Dnes opět naplnil ten hlas malého zvonku bázní přeplněné srdce Regino neznámou důvěrou a neznámou nadějí, která ji blažila.

„Ó Bože!“ zvolala vroucně. „Nevím, jsi-li, ale přece Tě dnes vzývám! Jsi-li v pravdě, jak věří lidé: slituj se nad ubohou sestrou a — nade mnou!!“

Prosbu tuto pronesla tak bolestně a úzkostlivě, že podobala se výkřiku tonoucího. Nechtíc a snad o tom ani nevědouc, klesla u okna na kolena, položila horoucí tvář a chladné ruce s pouty na vlhkou zeď — a nezpozorovala, že se potichu dvéře otevřely a že vešel žalářník s obědem a že se, pohleděv na ni, neobyčejně zarazil a svým očím věřiti nechtěl a tiše ke stolu po prstech přistoupil, naň oběd položil a zase útrpně na ni pohleděl a teprve odešel.

Rega toho dne ani ničeho nepožila.

„Bože! — Bože!“ znělo chvilkami od okna úpěnlivě, ale vždy tišeji a tišeji jako na rtech umírajícího, až docela zaniklo a v cele nastalo hrobové ticho. —

Zatím byl v klášteře veliký shon a zármutek. Zpráva, že sestru Vincencii přinesli mrtvou z vězení, všecky obyvately klášterní ohromila.

Když sluhové z káznice s dohlížitelem u vrátnice zazvonili a sestra vrátná smutný průvod okénkem uzřela, neotevřela, nýbrž horem pádem k matce představené jako bez dechu běžela, bez pozdravu do cely vpadla a nesouvisle volala:

„Matko! — Velebná matko — nesou sestru Vincencii!“ Více z ní velebná matka živou mocí dostati nemohla. Zavolala ještě jednu sestru, a všecky tři chvátaly ku bráně.

S pláčem přijaly na ruce bezvládné tělo sestřino, donesly do světnice nemocných a tu opatrně na lože položily. Slova při tom nepromluvily. Velebná matka teprve ve své cele těžce si vyčítala, že se dala prosbami sestřinými pohnouti a že propustila ji naposledy do káznice. Mohla přece viděti a věděla dobře, že zdraví ubohé sestry valně jest otřeseno. Hořce plačíc prosila Boha za odpuštění.

Jako v těle našem, trpí-li jeden úd, trpí s ním všecky, tak také v klášteře lkaly a trpěly všecky sestry s jednou sestrou — trpící. A sestru Vincencii ctily všecky a milovaly nejvíce. Rána, která ji stihla, zranila hluboce srdce všech. Jedny spěchaly k nemocné, by jí pomáhaly, jiné do kaple pospíšily, práci jejich vroucnou modlitbou požehnání Boží vyprosit.

Po dvouhodinové mdlobě podařilo se konečně přece úsilovné námaze sester k životu probuditi Vincencii, těžce zraněnou.

Namáhavě otevřely se oči nemocné a těkaly

chvíli kolem, kohosi hledajíce úzkostlivě, až padly na zbytek svatého křížku, který v ruce své křečovitě svírala.

„Deo gratias! Díky Tobě, Bože, žes přijal oběť nejnehodnější služebnice své!“ zašeptaly rty a políbily křížek. Potom upadla nemocná ve spánek, podobný mdlobám, z něhož se teprve pozdě večer probudila.

XII.

Uplynuly dva dlouhé dni. Rega je považovala za věčnosť. Téměř ničeho nejedla a nespala. Úzkosť, nejistota a bázeň zároveň s lítostí hlodaly nitro její a spáti a jísti jí nedaly.

Dohlížitel i žalářník pozorovali, že jest neobyčejně bázlivou a plachou, ničeho však úmyslně ani k útěše ani k hrozbě jí neříkali. „Snad se přece jen pozná!“ těšil se dohlížitel, jenž s nešťastnou dívkou vždycky velikou cítil útrpnosť.

Dívce zdálo se zatím každou chvíli, že přicházejí pro ni, by ji buď do hlubokého sklepa nebo na šibenici odvedli. Cítila, že by obého spravedlivě zasloužila, a proto plaše a úzkostlivě pozorovala žalářníka, když do cely vešel. Seděla téměř ustavičně na slamníku s rukama v klíně složenýma. Jen málokdy buď k oknu přistoupila nebo na stoličku sedla, by se co nejdříve zase na slamník vrátila.

Druhého dne před večerem, když již soumrak do okénka padal, vstala, by ke stolku sedla. U stola však stoupla noha její na cosi tvrdého. Pohlédla pod stůl, vzala do ruky tvrdý předmět, ale

sotva jej blíže uzřela, zvolala zděšeně: „Ach!“ a pustila předmět zase na zemi. Byl to úlomek ze sv. křížku, který byla polámala.

Spatřivši jej, zatřásla se po celém těle hrůzou, jako vrah, když se mu udá spatřiti oběť svého zločinu. Uskočila od stola a zase na slamník usedla, hledíc bázlivě pod stůl, kdež pro tmu ničeho neviděla. Novou bouří rozrušena byla celá duše její, sotva se byla poněkud utišila. Opět se v duši její rodilo a hynulo tisíce nejpodivnějších myšlének a nejrůznějších citů. Všecky však byly trpky jako jed a žalostny jako smrť. Tak se zase dlouho trápila.

Rázem vynořila se jí z bouřlivé směsice myšlének jedna, která jemným dechem celou bytosť její ovanula a na obzoru duševním jako hvězdička v hrozné noci bouřlivé laskavě a vlídně zasvitla. Byla to blahá myšlénka, že by aspoň částečně zločin spáchaný napraviti mohla! Rychle se rozhodla, chvatně se slamníku vstala, ke stolu poklekla, vzala ze země do rukou spoutaných úlomek sv. kříže — a vášnivě políbila. Blažený a sladký pocit, jakého ještě nikdy v životě nepocítila, pronikl jí všemi údy, že se celá zachvěla, a úlomek sv. kříže znova a znova vroucně líbala, nejsouc si ani dobře vědoma, co činí. Jen to v blahém zmatku cítila dobře, že není již v duši její ani tak pusto ani prázdno, jako dříve.

Paprsek blaha padl jí do srdce. Tušila, že vina její není již tak veliká a že tedy není tak špatnou, jako posud byla. Jakoby se byla bála, by jí úlomek násilně odňat nebyl, rychle na prsou jej ukryla pozorně pod šatem svým. Tajemný hlas

pravil jí teď, že by snad i sestra Vincencie byla s ní spokojena: a nová radost jí zasvitla. Co chvíle tiskla k prsoum úlomek sv. kříže, ukrytý pod šatem. A každým okamžikem bylo jí u srdce tepleji a sladčeji. Chvěla se stále, ale tvář nabývala klidného vzhledu a srdce pokoje.

Ani té noci nespala. S touhou čekala rána, nevědouc, co by jí dobrého přinésti mohlo. Chvílemi vynořovalo se v duši její napřed docela lehounce myšlénka, že by vinu se sebe docela smýti mohla — smrtí. A čím déle se myšlénkou touto zabývala, tím rychleji ubývalo bázně a úzkosti před hrozícím trestem, tak že ráno čekala toužebně, brzy-li se dvéře otevrou a dohlížitel vstoupí a řekne: „Jsi odsouzena — k smrti!“ Byla pevně přesvědčena, že se tak již dnes ráno jistě státi musí!

Ó, jak vítanou byla by jí teď ta zpráva!

Když se pak vskutku hodně po ránu dvéře otevřely a dohlížitel s přísnou tváří vešel, zachvěla se sice, ale klidně čekala, až promluví.

Pan dohlížitel promluvil vážně:

„Chtěla bys viděti sestru Vincencii?“

„Žije?“ vykřikla Rega radostně překvapena.

„Ano, žije a přeje si tě viděti.“

„Přeje si mne viděti?“ opakovala tichým hlasem Rega, nechápajíc hned smyslu slov a nemohouc si je v mysli své se svými city, nadějemi a obavami srovnati.

„Ovšem, Rego, ačkoli jsi ji smrtelně zranila, přece tě chce viděti, — nežli umře.“

Rega smutně svěsila hlavu a mlčela zadumána.

„Chceš-li, můžeš k sestře Vincencii býti zavedena. — Chceš?“

Rega ještě neodpovídala. Za nemožnosť pokládala, by slova dohlížitelova pravdivými býti mohla. Již myslila, že tropí si s ní dohlížitel jen bolestný žert.

„Řekni mi, chceš-li nebo ne!“

„Chci!“ odpověděla temně a náhle.

„Chceš se však vyvarovati všeho zlého? Zdá se, že nabýváš rozumu: nuže, slíbíš-li mi, že ničeho zlého v klášteře nesvedeš, můžeš býti hned zavedena do kláštera. — Slibuješ?“

„Chci, chci!“ řekla Rega a slibovala již docela ochotně. Vstala, by se poněkud upravila.

Po několika chvílích přišel dohlížitel do cely zase s jedním ze žalářních strážníků, prohlédl pouta na rukou i na nohou Reginých a vyvedl ji z čísla 270. Když ze vrat vystoupili a Rega čerstvým vzduchem ovanuta a světlem slunečním oblita byla, div neklesla. Kráčela bleda, s hlavou hluboce skloněnou mezi dohlížitelem a strážníkem k fortně klášterní. Po dlouhé době poprvé opustila dům, v němž tolik potupy, bolesti a útrap byla zažila. Opustila jej v srdci již docela jiná, nežli byla do něho vstoupila. Hrdě, zločinem obtížena, než přece s lehkým svědomím, do něho vešla, teď zkroušena s těžkým svědomím na kratičký čas jej opouštěla.

Když zazněl zvonek u fortny klášterní a dvéře se zvolna otevřely, myslila Rega, že síly míti nebude, by prah překročila. Na celém těle se třesouc, vešla na rozkaz dohlížitelův za druhá vrata, kdež ji očekávala matka představená a dvě sestry klášterní.

„Tys to, dcero má?“ přivítala ji velebná matka. Hlas její se sice chvěl, ale nebylo v něm žádné tvrdosti, ba ani nejmenší výčitky. „Neublížíš již naší milé sestře Vincencii?“ tázala se matka dále prosebně a vlídně.

Ta vlídná prosba Regu hluboce dojala. Čekala, že bude na ni vychrlena spousta výčitek a místo nich slyší tklivou prosbu.

„Neublížím!“ řekla ochotně, třebas velmi tiše a nesměle, a kráčela volně po boku sester do cely nemocných. Kráčela tiše, ničeho si nevšímajíc. Sestrou Vincencií a svým vlastním stavem byla zaujata celá duše její. Zdálo se jí, že není hodna kráčeti po boku sester, jež do nedávna považovala za lidi, kterých se pilně varovati třeba.

XIII.

V neveliké nemocnici klášterní nebylo nikoho kromě sestry Vincencie. A ta ležela tiše a klidně na bílém loži; tváře její byly velmi vpadlé a bledé, a oči zavřeny. Jen tenké a bezbarvé rty se mírně pohybovaly, a to bylo jedinou známkou života v tom těle docela vypráhlém. Jinak by byla mohla za pouhou mrtvolu považována býti.

Duše Vincenciina byla pokojna a klidna: smrti se nebála, života pozemského nemilovala, ráda umírala a cítila, že na smrť již dlouho čekati nemusí. Byla přesvědčena, že Bůh oběť její přijal, a z toho pevného přesvědčení plynula sladká důvěra, že oběť přijatá — nebude marna. Jen toho litovala srdečně a bolestně, že, byť i na okamžik — o milosrdenství Božím pochybovala! Jediné,

čeho si přála, bylo — spatřiti před smrtí Regu a říci jí, jak ráda jí odpouští, ano jak jest jí vděčna za všeliké utrpení!

Včera vyjádřila tuto touhu svou, matka představená se její prosby zpočátku zrovna ulekla, potom však by byla přece jen ráda poslední touhu sestřinu splnila: zašla tedy dnes ráno do káznice k dohlížiteli a přednesla mu prosbu Vincenciinu. I dohlížitel byl neočekávanou prosbou tou tak překvapen, že dlouho na mysli přemítal, kterak by a jak by . . . . Dlouho váhal a teprve po chvíli, věda, že Rega za poslední dva dni valně ztichla, přivolil a oznámil matce představené, kdy a jak bude Rega do kláštera přivedena.

Potěšena a docela pokojna čekala tedy Vincencie důvěrně návštěvu Reginu, jakoby již napřed byla věděla o změně, která se stala v nitru děvině.

Když uslyšela tiché kroky po chodbě ke dveřím nemocnice, pootevřela oči, a když uzřela ve dveřích velebnou matku a za ní — Regu, pousmála se blaženě a pozvedla pravou ruku jako na pozdrav.

„Jak ti děkuju, milá Rego, že jsi neodepřela poslední prosby mé: Bůh ti to zaplať!“ Tak promluvila Vincencie tichounce a laskavě, když Rega a sestry až k loži jejímu došly.

Rega poslouchala slova Vincenciina pozorně a stála u lože jako zdrcena, nevědouc, co činiti nebo co mluviti třeba. Ba nevěděla, co se s ní děje: jen viděla bledé líce sestřiny a slyšela vlídná slova její.

Po malé chvilce všeobecného mlčení pohlédla Vincencie prosebně na matku a na sestry, a ty

tiše odešly. Byly s Regou samotny. Vincencie promluvila: „Ó Rego, dobré dítě, nezoufej si! Vidím na tváři tvé veliký bol a zármutek, jsi nešťastná a nespokojená: ale jen si nezoufej! Přijde čas, a snad již brzy, a ty budeš šťastnější a spokojenější, nežli jsi kdy dříve byla. Trpěti je sladko, věř: trpěti je sladko! — Budeš zase šťastna!“

„Není možná!“ zašeptala Rega téměř bázlivě.

„Doufej tak, jak já doufám!“

„Jsem špatna!“

„Deo gratias! Rego, kdo uznává, že jest špatným, již tím první krok učinil k nápravě.“

„Jsem příliš špatna.“

„Byla jsi, ale již nejsi a nebudeš: Bůh nekonečně milosrdný vyslyšel modlitbu mou a přijal oběť mou. Buď mu za to chvála! Raduj se se mnou, dcero má!“

„Bohu jsem se rouhala, vás jsem těmato rukama zabila!“ pronesla Rega hlasem, z něhož vyznívala nevýslovná bolesť a nejhlubší lítosť.

Vincencie, slyšíc slova ta lítostivá, zajásala v duchu radostně, líce polila nebeská blaženosť, oči zazářily neobyčejným ohněm: namáhavě se posadila na loži svém, ujala do svých třesoucích se rukou spoutané ruce, které ji na smrť byly zranily, a než se Rega nadála, přitiskla je ke svým rtům a zvolala:

„Rego, dcero milá, již blahoslavím tyto ruce, které se Bohu rouhaly, které však již brzy Bohu sloužiti budou. Ó Rego, Rego! — marně se bráníš: Spasitel tvůj tě miluje a táhne tě na Srdce Své,

již vidím, že neodoláš. Přitul se k Němu, přiviň se pevně na Srdce Jeho — a budeš šťastna zase!“

Křečovitě se při těchto s celým ohněm vroucí duše pronesených slovech srdce Regino sevřelo, před očima se jí zatmělo, ale již zase zatepalo srdce radostně, před očima zasvitla nová záře — a z očí vyřinul se bohatý proud velikých slz. Dívka klesla na kolena, složila ruce spoutané i hlavu na klín sestřin a volala několikráte za sebou:

„O Vincencie, doveďte mne již, doveďte mne k Srdci Tomu, které mne miluje!!“

Sestry a matka představená slyšely potom z nemocnice dlouhou chvíli sladký šepot a tichý pláč. —

XIV.

Sestra Vincencie žila již jen málo dní, ale v těch málo dnech zahrnul ji dobrý Bůh radostmi, jakých si nikdy ani přáti netroufala, ne tak aby jich očekávala.

O sestře své, pro kterou se byla tak rmoutila a tolik vytrpěla, dověděla se, že umřela sice v bídě a v nouzi veliké, než usmířena s Bohem, krásnou smrtí zbožného křesťana v nemocnici milosrdných sester. Zprávy té se dověděla z úst vlastní dcery sestřiny — Regy. Neboť se brzy ukázalo, že ubohá dívka v čísle 270. jest jedinou dcerou nešťastné sestry Vincenciiny. A tak s útěchou nejradostnější, s vroucími díky Bohu na rtech vypustila sestra Vincencie svoji krásnou svatou duši. —

Z Regy hříšné stala se Rega kající, ruce, které se Bohu rouhaly, teď se zbožně a kajicně

k Bohu spínaly, ústa, která jen zlořečiti uměla, nyní dobrořečila. V srdci, které bylo tak pusté, prázdné a nešťastné — rozkvetly tři nejkrásnější růže, které srdce lidské zdobiti mohou: víra, naděje a láska! —

Cela Vincenciina zůstala po tři roky prázdna. Z úcty k nebožce sestře Vincencii byla tak ponechána po čas, jejž Rega ve vězení strávila. A to netrvalo dlouho. Po třech letech již propuštěna byla z vězení a rovnou cestou z brány káznice do fortny klášterní se ubírala. Umínila si pokání činiti za minulý život tím, že se věnuje dílu missionářskému v Číně vykupováním a vychováváním ubohých povržených dítek pohanských. Než jí možno bylo se odebrati na vzdálenou missii, poskytly jí sestry sousedního kláštera útulek k náležité přípravě. Byla to cesta podobná cestě duše z očistce do nebe, ze tmy do světla. U brány očekávala ji zase velebná matka představená tentokráte se všemi sestrami, objala ji mateřsky a vítala takto:

„Buď nám vítána, drahá sestro! Kéž nalezneš ve službě Boží a bližních, po čem toužíš a čeho jsi tak dlouho postrádala: klidu a pokoje!“

Dvě cesty.

Povídka z pohorské vesnice.

Vypravuje

František Valoušek.

Motto: »Kristus neopustil,
Kristus neopouští,
Kristus neopustí,
kdo se Ho sám nespustí. Amen.«
Nápis na kříži.

1. Úvod. Na Hrobčické faře.

Překrásné jitro podzimní jako poslední úsměv usínající přírody rozložilo se po stráních a po horách moravských Karpat. Na jasné obloze nebeské zářilo vlídně slunečko a paprsky svými, které již ovšem té vroucnosti a síly jako v létě neměly, rozhánělo šedivé mlhy z lesních tišin a údolí. Zvolna zvédaly se poslední mlhy a v modré výši se ztrácely, jakoby jich ještě před hodinkou celé moře nebylo ani bývalo. Jenom na tmavé modři zádumčivých hvozdů vznášel se ještě tu i tam běloučký obláček, ale i ty se pomaloučku tmavých temen smrkových a jedlových velikánů pouštěly, výš a výše stoupaly a jeden po druhém na jasném obzoru rozplývaly. Ve vzduchu téměř jako křišťál průhledném a čistém bylo lze rozeznati i nejnepatrnější odstíny modré, zelené a žluté barvy, ve které byl horské stráně listopad přioděl. Nejvzdálenější temena hor byla docela viditelnými a značnými, ba zdálo se, že se hory a hvozdy pomalu blíží a údolí nepozorovaně úží.

Řeka, jež bystrým tokem údolí neširoké probíhá, zurčela veseleji než jindy, a dřevěné chalupy, po stráních a lesích roztroušené, nabývaly zvláštního půvabu a milého lesku, třebas měly boky a lomenice stářím a vichory všelijak nakloněny a střechy roztrhány a děravy. Malá a se všech stran otýpkami klestí, suchým listím a mechem na zimu již obložená okénka leskla a svítila se v ranním slunci zdaleka jako čtveračivé oči zespod mohutného obočí. Píšťala pasáčkova a zvonky pasoucích se krav ozývaly se široko daleko se strání od chalup.

Tam, kde se na břehu řeky více chalup dřevěných k sobě tulilo, vyčnívaly z nažlutlého stromoví tmavé obrysy dřevěného kostelíčka se dvěma nízkými věžkami, jednou větší a neforemnou na kraji a druhou malou a štíhlou asi uprostřed tmavošedé šindelové střechy.

Nedaleko kostelíčka dřevěného a tak chudičkého jako lid, jenž se do něho modlit chodívá, prokukovaly stromovím bílé stěny nízkého domu a vznášel se do výše v přímé čáře tenký sloup modravého dýmu.

Asi tisíc krokův od skupiny chudobných domků s chudým kostelíčkem o dvou věžkách odrážely se malebně od zeleného pozadí bílé jako sníh stěny velikého a prostranného chrámu s jedinou, ale vysokou a štíhlou věží nad portálem. Ve zlaté záři ranního slunce leskla se vysoká okna v bílých stěnách, jakoby byly tabulky jejich z nejčistšího stříbra ulity. Chrám stál vysoko nad řekou na úbočí stráně mírně stoupající a vládl celému údolí.

Mimoděk tázal se chodec, kráčející po silnici na břehu rychlotoké řeky a vidoucí chudé chalupy ze dřeva a slámy a mezi nimi hned chrámy dva nedaleko sebe: „Nač pak tu podle sebe dva chrámy?“ a sám sobě chlácholivě odpovídal: „Nejspíše si nedávno postavili krásnější chrám nový a starý na památku dávných časů státi nechali.“

Tak tomu však nebylo: starý kostelíček s dřevěnými boky a chatrnou střechou sloužil od pradávna katolíkům; nový, kamenný a veliký, byl luteránský čili evandělický sbor.

Byly kdysy doby, kdy všichni obyvatelé celého údolí scházívali se svorně každé neděle a každého svátku v onom nepatrném a malém kostelíčku, který všem úplně postačil a všem byl milým, protože rozdílu a nesvornosti mezi nimi nebylo. Jeden kněz Boží hlásal všem totéž slovo Boží, v jednom chrámě jako jedněmi ústy zněly tytéž písně svaté z hrdel všech, jedné vznešené a velebné Královně, Panně Marii, kořili se všichni v lásce a úctě společné: ale již dávno tomu tak není. Duch rozkolu a bludu vloudil se z ciziny v tichá údolí horská, ovládl srdce mnohých a starodávnou jednotu a svornost u víře rozdrtil. Jeden kněz, jedna víra, jeden křest, jeden chrám býval ovšem, — ale duch rozkolu a bludu v brzce způsobil, že dvojího křtu, dvojí víry, dvojího chrámu bylo třeba. A proto ty dva chrámy prostřed chudičkých chalup Hrobčických: katolický, starý a vetchý, se dvěma věžkami a luteránský, veliký a nový, s vysokými okny, která se v ranním slunci zdaleka leskla a třpytila. — —

Překrásné jitro podzimní rozesmálo se v údolí, ve kterém roztroušeny jsou chaloupky a statky, tvořící jednu obec Hrobčickou, jednu obec s dvojí věrou, dvěma chrámy a dvěma stranami. Překrásné jitro podzimní rozesmálo se nad Hrobčicemi, ale ve faře, jejíž bílé stěny blíže vetchého kostelíčka se dvěma věžkami stydlivě stromovím prokukovaly, bylo neveselo.

V kuchyni maličké s ohromným otvorem do komína seděla u stolka před oknem obstárlá sestra páně farářova — pannou Katuškou vůbec nazývaná — a chystala do hrnka zemáky. Měla na klíně velikou mísu s vodou, ve které plovaly zemákové slupky. V jedné ruce držela nůž a ve druhé napolo oškrabaný zemák. Před hodnou chvílí ustala v práci a již se zdálo, že na práci docela zapomněla.

V kuchyni bylo docela ticho. Na stěně tikaly veliké hodiny s očazeným číselníkem a na zemi chrupal vážně kundelatý Ořech, jenž ležel jako zabitý pohodlně roztažen před sporákem.

Panna Katuška byla hluboce zamyšlena. Nepozorovala a nedbala, že hodiny hrkly, že Ořech rychle hlavu pozvedl a leže po ní se ohlížel, nevěda, co by to nápadné ticho v kuchyni znamenati mělo, a že voda na sporáku chvílemi prudce zasyčela. Teprve, když hrkly hodiny podruhé a kukačka v nich zakukala, když Ořech líně vstal a zívaje se protahoval a když voda syčeti již ani nepřestávala: trhla sebou také Katuška, na hodiny starostlivě pohlédla a rychle se dala do práce.

„Čas ubíhá a já sedím a nedbám!“ zahořekovala a pohlédla na Ořecha, který se byl zatím

všestranně protáhl, před Katušku se posadil a unyle na ni pohlédl.

„Je ti také smutno, Oříšku?“ tázala se laskavě Katuška. „Ovšem, ovšem; když v celé faře smutno, kterak bys mohl býti vesel ty? Pán je smuten a my musíme truchliti s ním. — Tak, tak, Oříšku!“

Pan farář byl od včerejška neobyčejně zamyšlen a mlčenliv, čehož jindy nebývalo a což Katušku tak zapomněnlivou dnes učinilo. Docela vesel odešel včera na procházku s Ořechem, ale neobyčejně brzy se vrátil, a to zamyšlen a smuten. Večer pojedl jen docela málo, a to ještě s nechutí, s Katuškou a s Ořechem nezažertoval, na kanárka v kleci v okně, kterého přece velice miloval, ani nepohlédl, starého kocoura Filuty nepohladil, nýbrž téměř beze slova pojedl a hned mlčky do své světničky se odebral, což všechny obyvatele fary Hrobčické nad míru znepokojilo a zarmoutilo.

Katuška chlácholila sice sama sebe, psa, kanárka i Filutu lacinou výmluvou: „Pan farář jest asi unaven a chce se prospati!“ Ale brzy poznala, že se mýlila a sebe i ostatní klamala: pan farář dlouho do noci bděl a Katuška s ním! Pro starosť nemohla usnouti, nýbrž co chvíle od práce a potom i s lože vstávala, po prstech ke dveřím bratrovým opatrně se přikrádala, za dveřmi poslouchala, ba konečně tak se zapomněla, že až klíční dírkou do světnice nahlédla, čehož učiniti po třicet let ani ji nenapadlo. A co viděla? Viděla pana faráře na klekátku zcela oblečeného klečeti pod křížem a se modliti, ba jedenkráte se jí zazdálo, že i tichý vzlykot zaslechla. Možná, že se

mýlila, pokoje však již neměla. Bolest, lítost a útrpnost jí sevřela srdce, že vší silou se přemáhati musela, by hlasitě za dveřmi nezaplakala.

A ráno nebylo lépe.

Pan farář mlčky zase posnídal, nejsladšího lichocení Katuščina, Ořechova, kanárkova a zvláště Filutova nedbal, ničeho ze všeho toho snad ani nepozoroval, nýbrž hned zase do světničky své se odebral.

To všecko si teď Katuška připomínala a dvě horké slzy se jí z očí vykradly, že na zemák v ruce a Ořecha před ní téměř ani neviděla.

Snad v poledne bude lépe: déle by toho jistě nestrpěla! — Tím se jak tak potěšila a pilně oběd připravovati se jala. Příliš dlouho však pokoje neměla. Plna úzkostlivé starosti vyšla po půl hodince na chodbu a tiše poslouchala. Ze světničky páně farářovy slyšela hlučnou chůzi. Věděla, že se pan farář někdy chodě hodinky denní modlívá, a tušila, že to činí i teď.

„Bude snad již v poledne přece lépe!“ myslila si, vypustila na dvůr Ořecha, jenž zuřivě zaštěkal a zcela bez příčiny stádo slepic a kuřat ode dveří na vše strany rozplašil, a potom kráčela potichu do kuchyně v té sladké naději, že bude v poledne lépe.

Ale opět se mýlila.

Pan farář se nemodlil. S hlavou hluboce na prsa skloněnou a rukama vzadu složenýma chodil na stáří své velmi čile a hbitě po světnici. Byl patrně velmi rozčilen. Koberců neměl, proto se kroky hlučně po celém domě rozléhaly.

Byl již hodně stár, postavy spíše větší než menší, protože se však šíje do předu stářím klonila, vypadal menším, než skutečně byl. S hlavy mu splýval do týla věnec dlouhých, ale již téměř docela bílých vlasů zespod sametové čepičky, která kryla velikou lysinu na hlavě a stářím zelenavé barvy nabyla. Růžový lesk ctihodné lysiny splýval na spáncích se špinavě zeleným leskem staré čepičky. Od dobrých dvaceti let neviděl pana faráře nikdo bez této čepičky, leda při mši sv. u oltáře. I nejmenší dítky ji znaly a zvláštní k ní chovaly úctu. Dodávalat dobrotivé tváři milého velebného pána přísné vážnosti, které neměl bez ní u oltáře, kdy tvář jeho jenom upřímnou zbožností, srdečnou dobrotou a a hlubokou pokorou zářila.

Vysoké a vždycky jasné čelo sklánělo se poněkud do zadu, tak že nebylo lze tak snadno rozeznati, kde končí čelo a kde začíná lysina. Pod čelem a bohatým a již také šedivým obočím zářily láskou a dobrotou dvě modré oči, zastíněny velikými, ve zlatě zasazenými okuláry. Zlaté okuláry byly jediným skvostem a jediným předmětem drahocenným ve faře. Dostalo se jich panu faráři darem od urozeného pana patrona na důkaz obzvláštní úcty zároveň se stříbrnou tabatěrkou, kterou však již dávno jednomu ze spolubratří pod rukou prodal, když ve farnosti jeho zuřila bída a ve faře pro velikou dobrotu farářovu i Katuščinu již ani z čeho posnídati nebylo. Tak zůstaly zlaté brejle jediným skvostem na Hrobčické faře. Chudičkým byl lid, mezi nímž pan farář třicet roků práce a starostí strávil, chudičkým byl chrám, v němž slovo

Boží hlásal a za lid svůj se modlil, chudičkým byl i pan farář sám, a bylo věru těžko rozeznati, kdo z nich asi nejchudším! Ale tvář pana faráře byla přece vždycky jasná a veselá. Jen kolem úst se léty usadil a starostmi takořka přibit byl zádumčivý úsměv, který jich nikdy neopouštěl a který dobrotivého rázu tváře nerušil, nýbrž jej posvěcoval a zvláštního kouzla mu dodával. Znalť a cítil pan farář hluboce bídu lidu svého — duševní i tělesnou, viděl tak často málomocnosť síly své proti tvrdošíjnosti jeho, věděl, že tak mnohá práce, mnohá starosť a mnohá oběť jeho vyšla na marnosť, a to vše se vykrystalovalo ve tváři jeho v truchlivý úsměv, jenž jest pečetí a znakem kněží nejlepších, nejhorlivějších a nejnezištnějších. Svět a lidé úsměvu toho neznají a mu nerozumějí. Tak asi usmíval se však i Kristus Pán, když lid, pro který se z lásky narodil, žil a trpěl, volal zběsile: „Ukřižuj, ukřižuj Ho!“

Dnes však i tento úsměv na tváři ctihodného kmeta téměř docela vymizel. Mohutné obočí bylo bolestně staženo, modré oči svítily pod ním navlhlým a matným leskem oka dítěte, které by rádo plakalo a zaplakati nesmí, a celá tvář byla zatažena mrakem starosti a žalu. — —

Na vetché věži blízko fary ozval se jasným hlasem zvonek, oznamující poledne. Pan farář se zastavil a pohlédl starostlivě na černé hodiny, které vážně na stěně tukaly. V té zazněl otevřeným oknem také na sboře luterském hlasem temným polední zvon: pan farář, hlas jeho zaslechnuv, zachvěl se na celém těle a z hrudi se mu vydral

hluboký vzdech. Poklekl chvatně na klekátko pod křížem a modlil se se slzou v oku: „Anděl Páně . . .“

Dávno dozněly zvony, než pan farář ještě klečel a ještě se modlil. Modlil se tiše a klidně. Bůh milý sám ví, jak dlouho by se byl modlil, kdyby se nebyl ozval nesmělý klepot na dvéře a prosebný hlas Katuščin za dveřmi:

„Polévka již na stole; rač, milý bratře, k obědu!“

Do světničky si Katuška netroufala, vědouc, jak toho pan farář nerád vidí, když jej z modlitby nebo ze čtení vytrhuje. Světnička, v níž se modlíval, byla jí místem posvátným, kamž bez nutné potřeby nikdy nevstupovala.

Na hlas Katuščin požehnal se pan farář nábožně, pohlédl ještě jednou vroucně na svatý kříž a vstal s klekátka. Tvář jeho byla smutnější nežli ráno. Hlas poledního zvonu luterského patrně zármutek jeho zvětšil.

V maličkém pokoji za kuchyní, který byl zároveň jídelnou, čekala již netrpělivě Katuška.

Konečně vrzly na chodbě dvéře, v kuchyni se ozvaly kroky, dvéře se zvolna otevřely a pan farář vstoupil do jídelny. Sotva se objevila na prahu ctihodná postava jeho, skočili najednou Filuta i Ořech radostně naproti pánu svému. Ale se zlou se dnes potázali! Filuty si pan farář ani nevšiml, Ořechovi stoupl pádně na zadní pracku, že bolestně zaskučel, a sedl beze slova ke stolu, svatým křížem se žehnaje.

V Katušce se zatajil dech; všecky sladké naděje zborceny! Nebo viděla, že není lépe, nýbrž

stokráte hůře. Mlčky usedla i ona ke stolu a nepozorovala, že jí na okraj talíře ukápla veliká slza. Polévka jí nechutnala, protože měla hrdlo žalem sevřeno. Vstala a odešla do kuchyně.

V pokoji bylo docela ticho. Jen odměřené klepání lžice bylo slyšet. Však i to brzy přestalo, protože pan farář nedojedl, nýbrž talíř sotva napolo vyprázdněný nevrle odstrčil a lžici odložil.

Katuška vešla z kuchyně, pohlédla na talíř a vidouc, že pan farář nedojedl, na okamžik se zarazila a v duchu zaštkala bolestně. Postavila před bratra čistý talířek, vzala mlčky se stola polévku i talíř nedojezený a zase odešla. V okamžiku se však vrátila, nesouc na jednom talíři dva skrovné kousky masa a na druhém zemáky běloučké a kouřící.

Toho okamžiku použiti chtěl Filuta. I přiblížil se k pohovce, na níž pan farář seděl, a chystal se vyskočiti na ni. Ořech však naň tak zlostně zavrčel, že zježiv srsť na hřbetě bázlivě couvl. Patrně si závistivý Ořech docela právem myslil, že v takových okolnostech nebude lásky dosť ani pro jednoho, neřku-li hned pro dva. Proto se namáhal udržeti Filutu v uctivé vzdálenosti od pana faráře.

Spor obou miláčkův a závisť Ořechova neušly pozornosti farářově. Pousmál se maličko, položil ruku na lesklou hlavu Ořechovu a řekl vlídně:

„Oříšku, Oříšku — nebuď závistivým; závisť je hřích!“

Vše to dobře pozorovala Katuška a maličko se zaradovala. „Snad se nám přece podaří z trudných myšlének a ze smutného mlčení bratra vytrhnouti!“ doufala.

A také v té nepatrné naději docela byla zklamána: pan farář si více ani Filuty ani Ořecha, ba ani Katušky nevšímal.

Jindy bývala hodinka po obědě nejmilejší všem obyvatelům Hrobčické fary. Pan farář, poobědvav, neodešel, nýbrž usadil se pohodlněji na staré pohovce, šňupl si dokonale jednou i dvakrát, hovořil o tom i onom, požertoval s kanárkem, poškádlil Ořecha i Filutu a nejednou se srdečně rozesmál. Po půlhodince přestával se smáti a ustával pomaloučku v hovoru, až se ctihodná hlava jeho jako zralý klas na prsa sklonila a oči se pevně zavřely. V tom okamžiku zavládlo vždycky celičkou farou hrobové ticho. Filuta se položil na šos kabátu páně farářova, Ořech se skroutil tiše pod stůl a Katuška složila ruce do klína a šeptem se modlila, až i ona usnula.

Po nějaké chvíli se pan farář probouzíval ze dřímot. Probudiv se a vida vše kolem sebe v sladkém spánku, dupl naschvál rázně nohou, že se Ořech ze země vymrštil a na Filutu, jenž z téže příčiny s pohovky seskočil, lítě se vrhl a s ním žertem do rvačky se dal, kanárek zazpíval a Katuška rychle hlavu zvedla, oči si protřela a každodenně stejně se vymlouvala:

„Hle, hle — jak jsem se i já ztratila; však jsem včera do půlnoci oka nezamhouřila!“

To řkouc, srdečně si zívla. Načež pan farář obyčejně vstal a šel na procházku s Ořechem, který radostí hlučně zaštěkal.

Ze všeho toho se dnes nic nestalo!

Pan farář vstal, poobědvav, ihned od stola,

pomodlil se a chtěl jako včera večer a dnes ráno přímo do svého pokoje odejíti. Než tu se Katuška rázně ozvala, nemohouc trpěti, aby se domácí zvyky, léty utvrzené, libovolně rušily. Proto zastoupila panu bratru cestu a mínila spustiti řeč, kterou si již od rána pilně byla skládala: než — v rozhodném okamžiku ji opustila veškerá statečnosť i výmluvnosť a ona, štkajíc a slova všelijak trhajíc, sotva toto ze stísněného hrdla vynutila:

„Řekni, milý bratře, co jsme ti udělali, že již druhý den ani slovíčka, ba ani pohledu pro nás nemáš?“

Při tom pozdvihla zástěrku a stírala s tváří slzy, které se jí proudem z očí vyhrnuly.

Pan farář, žalostí sestřinou patrně dojat, zastavil se, truchlivě na sestru pohlédl a pravil:

„Ničeho jste mi, sestřičko, neudělali ani ty aniž kdo jiný!“

„Proč jsi tedy smuten a proč na nikoho z nás ani nehledíš?“

„Hm! Netrap se, milá sestro, pro tu věc předčasně: snad již zítra bude jinak, a, nebude-li, dosti časně všeho se dovíš. A teď dovol, abych odešel.“

Poslední slova řekl pan farář tak rozhodně, že Katuška chtěj nechtěj ustoupila a pan farář odešel. Katuška k oknu přisedla a hořce plakati se jala.

A pan farář chodil zase ve světničce své rozčileně semotam, že staré desky pod nohama jeho sténaly a vrzaly. Po chvilce se zastavil mimovolně před oknem a pohlížel upřeně do zeleně živého

plotu, který zahrádku před okny farskými vroubil a každoročně smělejších a divočejších obrysův nabýval. I zakalilo se rázem oko jeho do tmava, obočí se stáhlo bolestně, a jasné čelo se zakabonilo. Tvář se stáhla několikráte podivně jako k pláči, rty se zachvěly a z nich konečně vyklouzl povzdech, plný nejtrpčí bolesti:

„A přece byl vždycky tak hodným a mně nejmilejším dítkem! — Život bych zaň obětoval!“

Poslední slova pronesl hlasem tak tichým a tak namáhavě, že jich ani slyšeti nebylo. Pravice se rychle pozvedla a rozmáčkla v každém oku po jedné slze.

„Sveden, sveden a snad i podveden — ubohý hoch!“ — —

A zase po světnici semotam přecházel. Bylo patrno, že jest velmi rozčilen a že se rozčilení nemenší, nýbrž každým okamžikem roste. Líce jeho se rděly, ač otevřeným oknem ostrý chlad podzimní již dobré čtvrť hodiny plným proudem se do světnice dobýval, čehož pan farář ovšem nepozoroval. Ani toho nevěděl, že se jasná obloha zvolna v šedivý háv oblékala a již i slunce, které ráno tak líbezně bylo svítilo, docela zahalila a že před okny žluté listí stromové hustým deštěm poletovalo a padalo, a že chvílemi prudký vítr až do světnice zavanul. Toho všeho nepozoroval, nýbrž v těžkých myšlénkách uprostřed světničky se zastavil a dlouho úplně nehybně na místě stál.

Hodiny hrkly a bily tři.

Pana faráře probudil hlas hodin z hlubokých dum. Vzdychl zhluboka, pohladil pravicí čelo a řekl smutně:

„Zabloudí-li některá ovečka v lese, jest povinností pastýře — hledati ji! I má ovečka bloudí; nuže, půjdu po stopě její a budu ji volati! Snad uslyší hlas pastýřův a vrátí se do stáda, které opustiti chce.“

Radostný záblesk naděje zasvitl ve tváři jeho a rozplašil z ní na okamžik všecky chmůry.

Přistoupl rychle ke skříni, vyňal z ní dlouhý kabát a spěšně oblekl; potom z jiné příhrádky vzal široký klobouk, pohladil, na hlavu posadil a vyšel ze světnice.

Katuška si nedávno již do syta poplakala a teď v kuchyni poklízela. Znenadání se dvéře otvírají a vchází pan farář v nejlepším kabátě a ve svátečním klobouce: to tak ubohou Katušku překvapilo, že se s otevřenými ústy na pana bratra jako na zjev z jiného světa zahleděla a slova promluviti nemohla.

„Běž, milá Katuško!“ promluvil pan farář laskavě. „A podej mi z pokoje hůl. Ořecha si tam však podrž; dnes ho nemohu vzíti!“

„A kam pak, bratře, v novém kabátě a novém klobouce a tak pozdě?“

„Netaž se, sestro, po mé cestě: kéž by jí třeba nebylo! Mnoho jsem se nachodil, ale posud mi nebylo cesty, která by tak trpkou a bolestnou byla, jako tato dnešní!“

„Stalo se snad neštěstí?“

„Ještě se nestalo, jdu však, abych neštěstí předešel! Podej mi hůl a modli se zatím, aby Pán Bůh mým krokům požehnal!“

Pomyšlení, že se neštěstí předejíti může, pře-

konalo zvědavosť Katuščinu a naplnilo ji takovou horlivostí, že jen rukama zalomila, kratičkou modlitbičku zašeptala a rychle pro hůl do světničky pospíchala.

A pan farář vzal hůl a dal se na cestu. Kráčel zvolna po hrbolaté cestě do vrchu, ničeho si nevšímaje. Srdce se mu chvělo v hrudi úzkostí a žalem.

Jak bolestná to pro něho cesta! A jaký bude návrat?

2. Zlá rada.

Zatím, co pan farář zvolna do vrchu kráčí, často se zastavuje a odpočívá, pospěšme rychle napřed a prohlédněme si dobře místo i osoby, mezi něž se pan farář s těžkým a starostlivým srdcem ubírá. Máme dobré půl hodiny pokdy, a snad i déle, ač by jiný tu cestu za čtvrť hodinky lehce vykonal: za ten čas můžeme si i z minulých dob ledaco povědčti. —

Hrobčice byly vždycky pravou vesnicí horskou — bez ladu a skladu. Jednotlivé usedlosti, chalupy a domky byly a jsou hodně roztroušeny a mnohdy dosti daleko jedna od druhé vzdáleny. Každý, kdo si nějakou živnosť anebo chalupu zříditi chtěl, stavěl od jakživa, kde a jak se mu zlíbilo. Měl-li nějaký pozemek, postavil si domek uprostřed majetku svého, by jej tím snáze obdělávati a také střežiti mohl. Neměl-li pozemku vlastního, koupil si, kolik potřeboval, kde právě nejlevněji mohl — třeba na pastvisku nebo někde u lesa.

Toho času jsou Hrobčice vesnicí tichou a klidnou jako lesní studánka; však nebývalo tak

vždycky. Kdysi, ale je tomu již hodně dávno, byly obývány lidem velmi nepokojným, novot dychtivým a k bouřím vždycky náchylným. Kdekoli se jen v širém okolí poddaní zdvihli proti pánům dědičným, ať po právu nebo proti právu, mohli všude počítati na jistou a vydatnou pomoc z Hrobčic. Byl čas, kdy se proti vlastní své vrchnosti třikrát v desíti letech pozdvihli, velikých škod na panských lesích a polích způsobili a za to krutě na hrdle i na statku potrestáni byli. Proto se honositi mohli vlastní svou šibenicí, kterou jim vrchnosť zrovna před oči na místě vyvýšeném milostivě postavila, by všichni zdaleka dobře ji viděti mohli. A nestála nadarmo! Dlouho na ní viseti nebývalo nikdy zvykem: popravy se rychle opakovaly a oběšenci často střídali.

S každým nepřítelem, jenž na Moravu vtrhl, se spojili — tak se Švédy, s Uhry ano i Prusy ve válce sedmileté, — a s nimi často jen za skrovnou mzdu jidášskou do okolních okresův a krajin nenadálé vpády činili a na vlastních krajanech svých ukrutněji než sami nepřátelé si počínali. I stávalo se tu, že bylo po válce vždycky několik usedlostí prázdných a pustých, ku kterým se nikdo nehlásil, protože jedni v bitvách zahynuli, jiní se vrátiti báli a někteří za zradu na hrdlech a majetku potrestáni byli. Nejinak, ba ještě hůře, bylo zvláště po nebezpečných vpádech t. zv. Kuruců (Turků, Tatarův a Uhrů) v letech 1663—1683, kteří nesmírných škod a spoust po celé východní Moravě natropili a nejednu vesnici docela vypálili a navždy zničili. Po této pohromě, která je také

v míře nemalé zastihla, se již ani Hrobčice nikdy na dřívější sílu a velikosť nezmohly. Na některé pusté usedlosti byli sice noví obyvatelé dosazeni, většina však opuštěných statků zpustla a zanikla docela.

Bylyť tenkráte časy takové, že bylo mnohdy možno jen násilím přinutiti některého chudáka, by se zpustlé živnosti ujal. Pro veliká břemena, kterými přemnohé vrchnosti poddané své obtížily, nikdo po rolnických a selských usedlostech ani nezatoužil a nejeden ze statku svého tajně utekl.

Takovým způsobem byl i na největší z usedlostí tehda pustých dosazen v Hrobčicích milostivou vrchností nějaký Matěj Dobšík — „milý a věrný“ poddaný, který zvláštních výhod a svobod od vrchnosti byl obdržel, jistě jen proto, by se zpustlé usedlosti ujal a počet poddaných rozmnožil. Robota změněna mu v mírné dávky, které se o sv. Jiří a o sv. Václavě do důchodu panského beze všech mrzutostí odváděti měly. „Naproti čemuž ale ode všech c. k. zemských povinností a daní, naturálního fořponu i jiných jenom jméno mít mohoucích dávek docela osvobozen a sprostěn býti měl . . .“

Takto stal se Dobšíkův rod z nejbohatších a nejvážnějších v obci Hrobčické, zvláště proto, že roboty sprostěn byl, čímž se nemnozí chlubiti mohli! Odkud jej milostivá vrchnosť povolala či přivedla, nikomu nebylo známo. Od počátku svého byla rodina Dobšíkova katolickou, a to věrně a horlivě katolickou, což nebylo věcí malou v obci, ve které se dobré dvě třetiny houževnatě všelijakých vyznání držely. Dobšíkové vynikali při tom

ušlechtilostí mravův a dobrotou srdce. Z Dobšíkova rodu každý si přál od nepamětných dob dívku za ženu nejen proto, že se jim na poměry Hrobčické dosti velikých dostávalo věn, ale ještě více proto, že byly dívky z rodu toho široko daleko známy svou pracovitostí, zbožností a dobrotou. Ba nejednou pokoušeli se i přívrženci jiných vyznání — helvetského a luterského — o to, by pro své syny nevěsty z rodu Dobšíkova získali: než Dobšíkům byla věrnosť zděděné víře vrozena a nade vše. Nebylo pamětníka, že by si byl kdy některý Dobšík ženu z jinověrců vyvolil anebo že by byl který dceru za jinověrce vydal; takové sňatky bývaly považovány v rodině Dobšíkově za nešťastny a proto se jich varovali.

Dobšíci bývali hrdi na to, že rodina jejich věrnou zůstala víře, kterou sv. Cyrill a Methoděj na Moravu byli přinesli, i tenkráte, kdy převeliká část východní Moravy od ní odpadla a všelijakých učení nových se přidržela. Ba dle pradávného podání v rodině byl jeden z rodiny jejich i pro víru mučen a usmrcen, na čemž si potomci nemálo zakládali.

Pro toto pevné přesvědčení náboženské a svou věrnosť a horlivosť ve víře byli mnohým v Hrobčicích trnem v oku. Přátel měli málo a nepřátel mnoho; jen vrozená Dobšíkům šlechetnosť a neobyčejná dobrota srdce i k jinověrcům bránila, že nepřátelství proti rodině jejich víc a více se otupovalo a se jim nikdy záhubným nestalo.

V době povídky naší byl majetníkem a hospodářem statku Dobšíkova — hospodář Tomeš, a

říkalo se statku jeho proto vůbec jen u „Tomšů“ na rozdíl od mladého bratra Tomšova, Vavřína, který také na jednom statečku v Hrobčicích hospodařil. Bývaloť u Dobšíkův ode dávna pravidlem, že dědictví po otci nastupoval a jím vládl nedílně nejstarší syn. Dle tohoto starodávného pravidla a zvyku měl po Tomši hospodařiti prvorozený syn jeho Václav: ale tu poprvé stala se výminka, což bude třeba šířeji vyložiti, jak a proč se to stalo.

Dobšík Tomeš oženil se velmi dobře a prožil se ženou svou deset velmi šťastných let. V desátém roku zemřela mu náhle dobrá žena a zanechala mu tři malé dítky, dvě děvčátka a chlapce, který byl nejstarší a bylo mu právě osm let. Tomeš byl muž, u něhož platilo více srdce nežli rozum: byl srdce dobrého a šlechetného, mnohdy však se mu nedostávalo potřebné síly a ráznosti. Věda, jak zřídka nahradí macecha malým dítkám pravou matku, nechtěl se podruhé ani ženiti. Ale brzy se přesvědčil a všem bylo patrno, že ničeho sám nespraví, a že se mu bude přece třeba oženiti. Ohlížel se po ženě a ohlíželi se mu po ní i jiní, tak že v několika málo téhodnech vedl již k oltáři — druhou ženu svou, Troufalovu Veroniku, kterou mu především bratr Vavřín mocně namlouval, protože se domníval, že Tomši třeba ženy moudré, rázné a nebojácné, která by v čas potřeby i hospodáře jadrně zastati dovedla. A k tomu zdála se mu nejvhodnější Troufalova Veronika. Tomeš k Veronice neměl chuti, zvláště když i pan farář, kterého velmi ctil, úmyslem jeho nevelmi potěšen byl. Znalť pan farář dobře všechny farníky své,

znal i Veroniku, a věděl, že jest ovšem pracovitá a nebojácná, ale při tom až příliš rázná, svéhlavá a vládychtivá. Přál Tomšovi hodné ženy a dítkám jeho dobré matky, a proto se nemálo zarazil a nemile překvapen byl, když uslyšel, že by si Veroniku vzíti mínil. Obav svých nezatajil a Tomeš pevně o podstatě jejich přesvědčen byl, přece však uvěřil výmluvným slovům bratrovým a vzal si Veroniku Troufalovu za ženu. —

Od té doby uplynulo dobrých patnáct let. Na statku Dobšíkově vládla neobmezeně Veronika. Uměla si získati hospodářovy lásky a s láskou i vlády nad celým domem. Vše tancovalo podle noty její. A nebylo to právě na škodu. Veronika neměla sice té ušlechtilé povahy a jemné dobroty srdce, kterou se Dobšíkové od pradávna vyznamenávali, u ní neplatil cit, nýbrž jen rozum, který chladně vše uvažoval a bedlivě počítal: ale rozuměla hospodářství, uměla v čas poručit a ruku k dílu přiložit — a tak zkvétalo hospodářství utěšeně pod její pevnou rukou a rozumnou vládou. Slovem jejím řídilo se vše — od hospodáře až do chlapce kravaře. Veronika byla šťastna.

V patnácti letech obdařil ji Bůh několika dítkami, z nichž dvé rostlo ve zdraví. Dvě děvčátka z prvého manželství umřela, Václav byl na vojně.

Toužebně počítal Václav dny a hodiny, nemoha se dočkati návratu do domova, který mu byl nade vše. Býval vždycky hodným hochem, a proto miláčkem nejen otcovým, nýbrž i páně farářovým. Ani na vojně nebyl jiným. Život

vojenský se mu brzy do duše zprotivil tak, že se konce služby své ani dočkati nemohl.

Ne tak Veronika. Pro tu byl návrat Václavův z vojny okamžikem, kterého se vždycky bála a kterého plna úzkosti očekávala. Docela správně soudila, že se Václav, až se z vojny vrátí, dříve nebo později ožení a dle starodávného pravidla v rodině Dobšíkově po otci celé hospodářství nedílně nastoupí. A toho se Veronika velice bála. Bylať ještě mladá, vlády schopná i dychtivá, přivedla hospodářství do nebývalého rozkvětu — a teď, když si vše dle chuti své co nejpěkněji zřídila, měla vše jiné odevzdati a do nepatrného výminku se odebrati. Ne — toho by nesnesla! — —

Bylo krásné odpoledne v neděli. Starý Troufal, otec Veroničin, přišel z odpolední pobožnosti z kostela, vzal s police „Životy svatých“ starého tisku v tuhé vazbě s mosaznými přaskami, nasadil si brejle na suchý nos, naklonil se k okénku, které nebylo příliš veliké, a četl. Byl již sám na výminku. Živnosť odevzdal nedávno synu a odpočíval tělesně, nikoli však duševně. Žena mu před několika léty již zemřela.

Byl vysoký a kostnatý. Hlavu měl nápadně malou a lysou. Maličká očka nejisté barvy byla téměř docela ukryta pod mohutným obočím. Nos a brada se vyznamenávaly neobyčejnou ostrostí rysů: končilyť nos i brada velmi ostrým hrotem. Vše bylo v jeho tváři úsečné, ostré a pichlavé. I úsměv malých úst spíše odpuzoval nežli lákal. Bylo v něm cosi patrně úskočného a škodolibého, což každého odpuzovalo. Nosil vždy hlavu poněkud

skloněnou do předu směrem na levo a vždycky levé oko nápadně přimhuřoval, že se jen jako malá svatojanská muška pod kundelem suchého mechu svítilo. Uměl mluviti velmi sladce a dojímavě, často řeč svou slovy Písma sv. dotvrzoval, ale nikdy ani nejmenšího odporu nestrpěl. Odvážil-li se někdo v nejmenší věci třebas jen zdánlivě odporovati, rozčervenaly se bledé líce jeho, levé oko se dokořán otevřelo, rty se chvěly — a z úst plynula řeč tvrdá a jizlivá jako břitva. V takovém okamžiku nešetřil nikoho a nedbal ani příbuzenství, ani přátelství, ani úcty. Byl katolíkem a uměl náboženské přesvědčení své tak jako nikdo jiný pádně a, jak říkali lidé, i učeně hájiti a podpírati: ale lásky křesťanské neměl. Osobní prospěch, ať na cti, ať na majetku, byl mu prvním a nejvyšším přikázaním i cílem, což však uměl tak opatrně zakrývati a zdobiti, že platil vždy a všude za muže rozšafného a moudrého. Nikdo ho nemiloval, ani sousedé, ani příbuzní, ani domácí, všichni však se ho báli pro neodolatelnou výmluvnosť a nemilosrdnou bezohlednosť. Sám také k nikomu zvláštní láskou nepřilnul, ani k ženě, s kterou se jen na základě velmi důkladných a mnohých úvah rozumových oženil, ani k dětem, kterých si jen potud vážil, pokud se sil jejich v domácnosti s prospěchem užiti dalo. Dobrotu srdce a šlechetnou lásku k bližnímu považoval za slabosť, kterou nutno stůj co stůj přemoci a potlačiti. Dle toho také dítky své vychoval. Se vším, co měl a čím byl, se svými zásadami, se svým životem, se svým hospodářstvím i se svým svědomím byl naprosto spokojen, protože

každé slovo své a každý skutek svůj za úplně dokonalý a všestranně rozumný i dobrý považoval!

Proto se netřeba diviti, že si tak spokojeně a bezstarostně ve svém výměnku k okénku přisedl a pokojně se usmívaje pilně v „Životě svatých“ četl, což považoval za svou svatou povinnosť nedělní. Po nějaké chvíli byl ze čtení náhle vyrušen. Na náspu se ozvaly kročeje, klika cvakla a do světnice vešla vážně — Veronika, nesouc pod zástěrkou cosi v bílém papíře.

Starý Troufal, zaslechnuv kroky, nazvedl vážně lysou hlavu skloněnou nad knihou a pohlížel přes okuláry do okénka chtěje viděti, kdo půjde kolem. Když ale klika cvakla a v síni kroky zazněly, sňal s ostrého nosu pravicí brejle, odložil knihu na stůl a laskavě se usmívaje a levé oko úlisně přimhuřuje, pohlížel na dvéře, které se rázně otevřely.

„Tys to, Verunko?“ vítal vlídně příchozí. „Vítej, vítej!“

Veronika odložila vlňák na lože, položila v bílém papíře zaobalenou věc na stůl a políbila chladně otci ruku.

„A co pak mi tu neseš dobrého, dítě?“

„Smažené kuřátko jsem vám, tatínku, přinesla.“

„Hle, hle — nenadarmo jsem vždy říkal, žes ty, Verunko, přece jen rozumné děvče!“ chválil starý, mlsně se usmívaje, a dokládal: „Kterak ti jen tak moudrá věc napadla?“

„I mám toho plný dvůr a tak jsem si dnes ráno pomyslila: zabiješ kuře a půjdeš navštívit

tatínka. Však tu bez toho sedíte celý čas samotinký jako prst!“

„Ba, děvče, máš pravdu — samotinký jako prst, ale těším se ve své samotě slovy žalmisty Páně: ‚Dnové moji mizejí jako dým, kosti mé dohořívají jak oharek. — Poraženo jest jako bylina srdce mé a vadne, tak že zapomínám jísti chleba svého. Podobám se pelikánu na poušti, jsem jako výr na rozvalinách! Nemohu spáti — a jsem jako ptáče osamělé na střeše. — Dnové moji jsou jako nachýlený stín, i vadnou jako tráva!‘“ přednášel starý Troufal vážně a dojemně jako postní kazatel.

Veronika dojata slovy otcovými setřela zástěrkou slzu s oka a těšila starého: „Tak zle to ještě s vámi, tatínku, není! Jste zdráv a silen a opuštěn ještě také nejste. Máte děti a můžete každou chvíli k někomu z nás přijíti se pobaviti. Já vás vždycky ráda vidím.“

„Nemluv!“ odpíral Troufal, ač se dle spokojeného úsměvu dalo souditi, že docela se slovy dceřinými souhlasí, a že je docela správnými shledává. „Víš přece, že praví Písmo svaté: ‚Opustí člověk otce svého i matku svou a přidrží se ženy své!‘“

„Chacha — nezapomeňte, otče, že to praví Písmo sv. jen o mužích, o dcerách to v Písmě sv. nikde nestojí!“ žertovala a smála se Veronika, sedajíc na lávku proti otcovi.

„Aj — vida, jak ty umíš Písmo sv. vykládat: ale nechme planých řečí! Řekni mi raději, jak se máš a co u vás nového.“

„Vše při starém a já bych se měla dobře, jen kdybych věděla, že brzy nebude jinak!“

„Nevím, proč by mělo býti jinak! Myslím, že dlouho zůstane u vás vše při starém.“

„Ba ne, tatínku! — Bojím se, že se brzy vše změní.“

Starý se zamračil a pohlédl přísně na dceru jako učitel na žáka, který na otázku danou mimo vše nadání špatně odpovídá.

I řekl důrazně: „Já však myslím, že jsou strachy tvé plany!“

„Kéž by byly, ale nejsou! Co nevidět přijde Václav z vojny a bude se chtíti ovšem oženit a — místo Tomše hospodářství se ujat. A toho se bojím, protože bych ještě neráda do výměnku!“

„Vidíš, holka: na to jsem pozapomněl!“ řekl nevrle starý, mrze se, že jest přetrumfnut, a za uchem se šimraje. „Ale však myslím, že se ti toho netřeba zrovna báti. Vždyť nemusí právě nejstarší hospodářství převzíti.“

„Kdyby to nebylo jen u těch pobožných Dobšíků zvykem, a kdyby starý do Václava nebyl zažrán!“ namítala Veronika, dychtiva dobré rady z úst otcových.

V té ozvaly se na zápsí kroky a do světnice vešel Josef, bratr Verunčin, oba pozdravuje.

„Vítej mi, Josefe, a posaď se. Jsem rád, že jdeš!“

„O čem pak jste měli právě řeč?“

„I toť Veronika trne strachy, že musí brzy do výměnku!“

„A větší hlouposti již neví?“ smál se Josef.

„Žádná hlouposť, Josefe!“ bránila se mrzutě Veronika, jejíž tváře suché a oči tmavé jen hořely. „Pomysli jen, že přijde Václav brzy z vojny!“

„Nu a co z toho?“ namítal Josef bezstarostně.

„A že se co nejdřív ožení . . .“

„Toho mu nezabráníte!“

„A že bude žádati, abychom šli do výměnku a hospodářství mu postoupili.“

„Toho přece neuděláte!“

„Ba, bojím se, že jinak Tomeš neudělá!“

„Promluv s ním rozumné slovo, rozlož mu vše dopodrobna a po případě si naň dupni — a bude!“ myslel Josef a smál se z plna hrdla.

Starý podepřel o ruku hlavu svou, rychle mžikal, oko levé velmi silně přimhuřoval a tajemně se usmíval jako myslivec, stopující ušlechtilou zvěř. Patrně přemýšlel, jak by Veronice nejlépe poradil, a jižjiž byl na stopě velmi dobré rady.

„Neznáš ještě Tomše!“ odpovídala Veronika zatím Josefovi. „V hospodářství udělá vše, jak já chci, v této věci však sotva. Nejprve má Václava velmi rád a myslí, že má v něm zrovna Boží zázrak, a potom víš přece, že je z Dobšíkova rodu a proto by se raději posekati nechal, nežli by od toho odstoupil, co a jak od pradávna Dobšíkové konávali. A ti vždy nejstaršímu živnosť postupovali celou a nerozdělenou, jakmile se oženil. Věř, že i Tomeš tak a nejinak učiní!“

Starý byl ještě v hluboké úvahy pohřížen a slova Veroničina sotva napolo poslouchal. Josef rozmrzen bafal rychle a vypouštěl celé oblaky dýmu z úst a konečně ještě jen tak ledabylo prohodil:

„Tedy zabraň Václavovi se ženit! Mohla-li jsi se ty vdávati v třiceti a já téměř ve čtyřiceti

letech: proč by Václav ještě deset let nemohl čekati?“

„Ja, milý brachu, mladému člověku těžko poroučet! Tomeš není náš tatík!“ vzdychla Veronika a sklonila hlavu. Nejspíše jí příliš nebylo milo, že se tak dlouho vdávati nesměla. Nebo dobře si pamatovala, kolik nocí pro tu věc v mladých letech svých proplakala.

„Pak ti ovšem nezbývá, leda složiti své krámy a stěhovati se do výměnku!“ pronesl Josef s přízvukem, z něhož patrně na jevo vycházelo, že již o věci té dále mluviti nechce a nemíní. I Veronice vyšla řeč úplně.

Než v té chvíli pozvedl starý Troufal vysoko svou hlavu lysou a pravý ukazováček, vítězně se usmál na Veroniku i na Josefa, zamžoural několikráte levým okem, opět poněkud hlavu naklonil a vážně jako věc, která žádného odporu ani odvolání nepotřebuje a netrpí, promluvil takto:

„Vy jste ještě mladí a ničeho nevíte! Poslechněte slov Písma sv., kteréž praví: ‚Neměňte naučení starších: neb i oni učili se od otců svých: od nich zajisté naučíš se opatrnosti, a v čas potřeby dávati odpovědi!‘ A proto slyšte mou radu: nechte starého a držte se mladého! Chceš-li, milá Veroniko, ještě dlouho hospodařiti, hleď, aby Václav přišel z domu.“

„Snad jej mám z domu vyhnati?“

„Není třeba: půjde sám!“

„Toho věru nechápu!“ mínil Josef.

Načež mu otec krátce odvětil: „Nechápeš toho, protože ti tuhle schází!“ To řekl otec a

kostnatým prstem na čelo si poklepal a dále mluvil: „Proto, jak dí Písmo svaté, ‚nepohrdej řečmi starších, nebo naučíš se od nich moudrosti a umění rozumnému!‘ — Pravil jsem, že půjde Václav sám z domu a rád!“

„Tomu ani já nerozumím: řekněte raději, tatínku, hned, jak to myslíte!“ pobízela zase Veronika.

„Já myslím tak: hleď, Veroniko, by si Václav oblíbil takové děvče, které dostane samo hospodářství, a sice tak oblíbil, že by s ní a za ní třeba, nevím kam, jíti chtěl!“

„Nevím, tatínku, nevím, půjde-li ta věc!“ pochyboval Josef.

„Ty ničeho nevíš, jak jsem již jednou pravil. Proč by ta věc neměla jíti? Či není Václav mladý hoch a není srdce mladé vznětlivo?“

„To jest ovšem všecko živá pravda“, namítala zase Veronika; „ale srdce se nutiti nedá.“

„Vím to, vím: vždyť i v Písmě sv. čteme: ‚kde je poklad tvůj, tam jest i srdce tvoje!‘ A proto myslím já, bys ty, Veroniko, se pokusila do srdce jeho vštípiti takový poklad, který by celé srdce Václavovo uchvátil.“

„Teď již chápu!“ chlubil se Josef. „Myšlenka by nebyla zlá; jen jak ji provésti?“

„Kde pak máte tu v celých Hrobčicích děvče, které by bylo samo jediné v domě a bylo takové, by se Václavovi zalíbilo?“

„A což, ty hloupá, Hůlečkova Katka není nic?!“ tázal se starý a domýšlivě se usmál.

„Katka? — Hůlečkova?“ podivili se Josef i

Veronika; tato ruce spínajíc řekla: „Z toho mračna nebude déšť!“

„A proč by nebyl, ty nedověrná?“

„Protože jest Katka jiné víry: a takové si ještě Dobšík ani jeden neoblíbil! Víte, jak se pevně své víry drží od pradávna. Ne, tatínku, jak povídám, z toho nebude nic!“

„A bude!“ dupl si starý Troufal. „Já pravím, že bude! Pro hezké tváře zapomene člověk na všecko — i na víru — i na Boha!“

„Václav — netroufám!“ mínil Josef.

„A konečně — vždyť toho není ani potřeba, by na víru svou zapomínal: což není dosti manželů, kteří nejsou stejné víry?“

„Jsou, jsou, — ale šťastni nebývají!“ opět Veronika.

„A co je nám vlastně do toho, bude-li Václav šťasten či ne? Nám hlavně na tom záleží, by se dobrovolně práva na Tomšův statek vzdal a někam jinam se přiženil. A k tomu se nám hodí jenom Katka. Poslyšte, jak si věc myslím.“

To řka, přitáhl k sobě starý Troufal obě děti, chytrácky se usmíval, dlouho šeptem jim plán svůj rozkládal, až i Veronika zhluboka vzdychla a radostně se zasmála:

„Máte pravdu, otče; tak to půjde!“

„Jak říkávám, není nad vás, tatínku“, lichotil Josef otci, divě se důvtipu jeho. „Rád bych jen viděl toho člověka, který by na vás vyzrál!“

„Nechte, děti, teď hloupostí a začněme pěkně hned ještě dnes každý svou práci. Než se Václav z vojny vrátí, musí býti vše připraveno: tedy do díla!“

Josef i Veronika ochotně poslechli. Blahořečíce rozumu a důvtipu otcovu, políbili starému ruce a odešli. Každý věděl dobře, kde a jak má ku společnému dílu ruce přiložiti.

Již se stmívalo. Starý seděl ještě hodnou chvíli u okna a hleděl zamyšlen do večerního šera. Oči se mu leskly a svítily. Kostnatá ruka svírala přasku na „Životě svatých!“ —

Veronika spěchala k domovu. Nešla však rovnou cestou do statku, nýbrž zašla si úmyslně hodný kousek. Šla velmi rychle. Když přicházela k pěknému statku, který stál přímo nad kostelíčkem dřevěným se dvěma věžkami, počala ulevovati v kroku, tak že kolem samého statku šla již jen, co noha nohu mine. Zdánlivě brala se kolem statku docela lhostejně, patříc přímo před sebe a ničeho si ani na pravo ani na levo nevšímajíc: v pravdě pozorovala statek a vše na něm i kolem něho hladovýma očima a srdce jí v hrudi nepokojně tlouklo. Radostně se zachvěla, vidouc vrata do dvora otevřena a v nich postavu ženskou. Byla to sama hospodyně, která otvírala chlapci, ženoucímu krávy s pastvy. Dávno již stály krávy ve chlévě u koryta, selka však stála posud ve vratech a pohlížela dolů s kopce na cestu, po které se Veronika přibližovala. Čekala na ni, ač nevěděla, kdo to býti může. Chtěla jen věděti, kdo je to, kde byl a kam jde!

Když poznala Dobšíkovou, zklamána a rozmrzena chtěla již vrata zavříti; ale Veronika ji předešla.

„Dej Pán Bůh dobrého večera, tetičko Hůleč-

ková!“ pozdravila Veronika selku co nejvlídněji. Říkala jí vy, jednak, že jako s osobou „s jiné stránky“ nebyla příliš obeznámena, jednak však také proto, že byla o něco starší.

„Dej Bůh, Dobšíková! A vítejte!“

„Přihnal již chlapec s pastvy?“

„Právě jsem pustila krávy a chtěla jsem se rozhlédnout po dědině. — A kde pak jste byla, Dobšíková?“

„A jen trochu dole u otce. Je chudák sám, stýská se mu a je rád, když ho navštívím; ale mohu já, prosím vás, všedního dne ze stavení odběhnout? Práce všude plné ruce a ta nečeká!“

„Ba, máte pravdu! Není-li hospodyně při všem, nic po ničem. Vím to sama až příliš dobře a najedla jsem se toho již do syta!“

„Však to u vás již snad nebude dlouho trvati. Slyšela jsem, že chcete Katku vdáti.“

„Ach — lidé vždycky něco mají; ani nám posud nenapadlo. Děvče má ještě čas.“

„Kdyby jí jen lidé času popřáli!“ smála se Veronika. „Katka je dívka pohledná, statek váš jako z vosku, věřte, vám pokoje lidé dlouho nedají! Bůh dej, aby dostala Katka hodného muže: zasloužila by takového. Jak já ji znám, je to holka srdečná. Škoda jí ublížit!“

„Právě proto! Hlásilo se jich sice již několik; ale já myslím — než ledaco, tož raději počkať anebo nic!“

„Jen že těch dobrých není za nynějších časů právě na výběr. Je ta mládež, obzvlášť již ta chasa mužská, celkem ničemná!“

„I v tom si vy stýskati docela nemusíte! Vždyť váš Václav jest přece hodný hoch?“ lichotila Hůlečková Veronice jako na splátku za pochvalu Katky.

„Je, ovšem je; než kolik máte v širém okolí takových? Nejsem jeho vlastní matka, a proto směle říci mohu, že takového chasníka není. Šťastná žena, která ho dostane za muže!“ vykládala schlubně Veronika plna radosti.

„Tak, tak! — No, buďte s Pánem Bohem, Dobšíková!“ To řkouc jala se vrata zavírati. Zavírala je s bolestným povzdechem, kterého již ovšem Veronika nezaslechla:

„Svatá pravda; nad Václava není! Byl by to šťastný párek s naší Katkou, kdyby nebyl jen z těch tvrdohlavých Dobšíků!“

Veronika pospíchala teď velmi rychle k domovu. Byla spokojena velice! Neboť viděla, že by se staré Hůlečkové Václav líbil, o Katce již docela nepochybovala. Jen ten Václav kdyby byl jiný! —

„Kde pak jsi byla tak dlouho?“ tázal se ženy Dobšík, vida ji vstupovati zapocenou a schvácenou. „A jak jsi běžela!“

„Byla jsem u otce a zdržela jsem se trochu. Však tam byl i bratr Josef.“

„A co nového u vašich?“

„A nic! Jen se bojí otec i bratr o mne!“

„Proč by se o tebe báli?“

„Že se budu muset brzy na výminek odstěhovati a ty se mnou!“

„Toho se snad netřeba tak náhle báti. Vždyť se Václav ještě nežení.“

„Ovšem se ještě nežení; ale až se z vojny vrátí, bude se jistě chtít co nejdříve oženiti!“

„Inu, pak bychom pravda musili do výměnku“, řekl Tomeš klidně sice, ale tak důrazně, že bylo zřejmo, jak jest o nutnosti svého náhledu přesvědčen z celé duše.

„Musili, musili!“ opakovala Veronika viditelně slovy manželovými zhorka nakvašena. „Nevím, kdo by nás přinutil, kdybys ty nechtěl? Ale to je právě naše největší neštěstí, že ty nejsi k ničemu!“

„No, za to mám tebe! A ty máš právě toho nazbyt — chvála Bohu — čeho, pravíš, že se mi nedostává. A proto můžeme býti oba spokojeni. Nebo, kdybychom byli oba stejni, nic bychom z toho dobrého neměli!“

„Však právě proto!“ odsekla Veronika, shazujíc se sebe rozčileně polosváteční šaty. „Nadřela jsem se tu, strhala jsem se, do pořádku jsem rozviklaný statek uvedla, o vše se jak blázen starala: a teď abych se sebrala i s dětmi a šla!“ to řkouc dala se do hořkého pláče, zda dělaného či upřímného, kdož to ví?

„Co pak se ti dnes jen stalo?“ tázal se Tomeš nepokojně. Neboť nemohl od jakživa viděti někoho plakati. „Vždyť ještě nejdeme do výměnku!“

„Ale půjdeme.“

„Musíme; ale tak brzy to snad ještě nebude!“

„Bude, protože jsi bubák a strašpytel!“

„Co já v té věci mohu začít?“ tázal se Tomeš starostlivě a bázlivě. Protivilo se mu hádati se se ženou a proto, kde jen mohl, raději povolil a ustoupil.

„Ty? — A kdo pak jiný jako ty! — Ty jsi otec a pán statku! Nikdo tě ze statku vyhnati nemůže — ani Václav!“

„Ale, Verunko, vždyť tak bývalo vždycky!“

„Ať si bývalo! Kdo za to může, že byli Dobšíci od jakživa hloupí?“ vyhrkla Veronika a pokračovala: „Kde pak a v kterém zákoně stojí psáno, že by vždycky jen a jen nejstarší musel statek zděditi? Či jsme my už práce neschopni? Či jsme již oba na tom, že bychom jako nepotřebná věc z domu vyhozeni býti musili? Nemůže Václav ještě čekati? Anebo nemohla by se mu dáti nějaká pomoc, aby se někam přiženiti mohl?“

„V té věci ponechám Václavovi plnou vůli; jest hodný a rozumný, ať činí, jak se mu bude líbiti!“

„Ať nás třeba ještě dnes ze statku vyžene, co?!“ to řekla Veronika hněvivě, zlostí se třesouc, rychle ze světnice odešla a dveřmi vší silou za sebou udeřila.

„Co se to jen s Veronikou stalo? Kdo jí nasadil toho nenadálého červa do hlavy? — Jistě otec!“ — rozumoval Tomeš, za Veronikou pohlížeje beze vší trpkosti a zlosti. Byl tomu již dávno navykl — viděti ženu svou sršící hněvem a blesky, které mnoho hluku nadělaly, ale pravidelně brzy bez nejmenší škody zase zanikly. Starého Troufala nikdy sice příliš v lásce neměl a kde mohl, mu vyhýbal; dnes však se mu mimovolně zdál býti ještě protivnějším nežli jindy. Či by snad Veronika záviděla statku Václavovi, protože není vlastním synem jejím? Tomu nevěřil. Vždyť nikdy nepo-

zoroval, že by jakousi nechuť nebo zrovna nelásku proti němu chovala. Či se snad přece jen toho výminku bojí? Ovšem jest mladá a vlády v domě ještě na dlouho schopna; ale konečně což na tom? Na výminku nebude také bez práce a starosti, a u Dobšíků nebýval výminek nikdy trpkým: staří bývali sice na výminku, ale pokud mohli, ještě vždycky na statku rádi pracovali a radou mladé podporovali, kteří se rádi dle moudré rady starých řídívali. A Václav není zlý! — „Než“, tak uvažoval Tomeš dále, „kdyby si Václav sám dobrovolně takovou nevěstu vyhledal, se kterou by živnosť dostal, proč bych mu z domu odejíti bránil, ačkoli bych toho nerád viděl? V jeho rukou bych náš statek nejraději viděl. Jest to řádný hoch!“ S tou myšlenkou vyšel ze světnice za Veronikou na dvůr, kdež na všech stranách mocný hlas její zaznívал. Dbala ve všem pořádku, nejmenší ledabylosti a lehkomyslnosti netrpěla. Starala se o čeleď řádně, žádala však také práci řádnou a svědomitou.

Stateček Dobšíkův byl na poměry Hrobčické dosti dobrým. Nebylo v Hrobčicích mnoho takových! Nebylo pamětníka, že by na statku Dobšíkově byl někdy vládl hospodář nedbalec, a proto bylo v něm všecko v nejlepším pořádku. Tomeš, vyšed na dvůr, a vida před sebou čistě uspořádaný dvůr, za ním velikou zahradu ovocnou a za tou veliký lán pole, které lesem končilo, zarmoutil se myšlenkou, že by to vše jedenkráte mělo někomu jinému připadnouti jako Václavovi. Miloval ovšem i dítky Verunčiny otcovsky a nemínil jich v ničem zkrátiti; ale viděl a den ode dne lépe se přesvědčoval, že se žádné

z nich Václavovi nevyrovná ani tělem ani duchem, a proto by byl na statku po sobě nejraději viděl Václava! Ba něco jiného mu posud ani zdaleka nenapadlo! Teprve dnešní slova Verunčina jej v té věci znepokojovala.

Toho večera již o tom nemluvili. Veronika i Tomeš se opatrně hovoru o věci té varovali. Tomeš proto, že se mu každá myšlenka posavádním tužbám jeho odporná protivila do duše, Veronika však zase proto, by přílišným chvatem v zamýšlené věci více nezkazila než polepšila. Oba se hovoru o Václavovi vyhýbali, žádný však na nic jiného ani nepomyslil. Všech myšlenek obou dvou té noci i všech potomních dní jediným jádrem byl Václav. Tomeš myslil ve dne v noci na to, jak by Václava na statku udržel, Veronika — stále jenom na to pomýšlela, jak by Václava ze statku odstranila.

3. Zlé úmysly se daří.

Ve městě byl výroční trh. Z celého okolí šel na trh každý, kdo se jen z domu odraziti mohl, třebas co prodávat neměl a kupovati ničeho nemínil a nepotřeboval; veliká většina mužův a žen chodila na trh jen se podívat a pobavit. Každý výroční trh býval pak dlouhý čas vítaným předmětem rozmluv a smíchu. Na trhu konaly se i všelijaké domluvy, úmluvy, ba i námluvy, které by ve vesnici mnoho křiku byly natropily; na trhu si jich nikdo nevšímal!

I z Hrobčic šlo mnoho a mnoho lidí na trh. Jedni chtěli něco prodat, jiným bylo třeba toho

neb onoho nakoupit, jiní zase by se byli jen na vlastní oči rádi přesvědčili, jak se to neb ono platí, a konečně byli i takoví, kteří se šli do města jen hodně napít, což by nebyly směli doma učiniti tak snadno. K večeru pak se jen hemžila silnice povozy, dobytkem i lidmi, s trhu se vracejícími. Bylo tu hovoru, smíchu a zpěvu jak o hodech. Každý věděl něco zvláštního, každému se něco neobyčejného přihodilo, a komu se docela nic zvláštního nepřihodilo, ten si něco vymyslil. Neboť nebylo ani jednoho, který by se byl docela střízlivý vracel, nýbrž každý vypil jednu nebo více skleniček anebo sklenic čeho toho a ty mu dodaly rozumu za tři.

Také mladý Troufal, bratr Veroničin, byl na trhu a vracel se podvečer ve zdraví domů zároveň se sestrou Veronikou. Neznámo, zda náhodou či naschvál se stalo, že vycházeli z hospody, kdež si byli po trhu poseděli, právě v té chvíli, když Hůlečkovi sedali na vůz. Hůlečka byl na trhu s Katkou. Matka zůstala doma, protože se všichni tři z domu báli odejíti.

„Pozdrav Bůh, strýčku Hůlečko!“ volal Josef na Hůlečku přátelsky. „A co již domů?“ divil se na pohled.

„Vítej, Troufale!“ odpovídal Hůlečka, vysoký muž hlavy jako mléko šedivé a tváří brunatně červených, a doložil: „Však vy již také jdete a přišli jste později!“

„Což pak my! My jsme si jen tak pěšky vyšli, vy však jste tu na voze. Kdybyste za hodinu po nás vyjeli, ještě by nás vaše koně předehnali“,

chválil Josef plnou hubou, levé oko poněkud přimhuřuje, což měl po svém otci.

Chvála Josefova nezůstala bez účinku na starého Hůlečku. Podíval se na Josefa, jako hladový na plnou mísu, mlaskl hlasitě podle starého zvyku a řekl:

„Jsou to koníčky, co? Žádné těrchy se neleknou a polehku běží s větrem o závod! Však, nač klábosím podaremně: sedněte i se sestrou na vůz a jeďte s námi. Uvidíš, jak pojedeme!“ chlubil se, opratě si kolem ruky otáčeje a biče se chápaje.

„Jak pak bychom k tomu přišli, abychom vás obtěžovali? Máme také koně doma . . .“ upejpala a vymlouvala se ledabylo Veronika.

„Eh co doma!“ — mínil Hůlečka a Katka švitorně pobízela:

„Jen pojďte, tetičko, sedneme si spolu do zadu a mužští se posadí spolu do předu! Místa dost!“

„Tož tedy sedněme!“ rozhodl Josef a vylézal rychle na vůz. Za nimi Veronika, plesajíc v duchu, že se jí podařilo, po čem horoucně toužila. O jízdu jí nebylo, nýbrž o to, že bude jednou s Katkou moci srdečně promluviti.

„Vjó, vranky, vjó!“ mlaskl Hůlečka, pobídl koně a vyjel od hospody. Chvíli seděli všichni tiše.

Veronika napínala sluch, dávajíc dobrý pozor, brzy-li Josef s Hůlečkou promluví. Slova jeho měla býti základní myšlenkou hovoru jejího s Katkou.

„Slyšel jsi, Josefe“, počal hovor Hůlečka, „že Dorazilův Antoš má ten týden přijíti z vojny?“

„Slyšel, slyšel — byl prý tam stále nemocen.“

„Však jsem já dávno říkal, že tam dlouho nevydrží. Kde pak takový slaboch; divím se, že ho odvedli.“

„Nevím, kdy asi Václav Tomšův přijde z vojny!“ opáčil Josef řeč, z čehož se Veronika nemálo radovala.

„Václav? Ba věru, vždyť mu již také brzy musejí tři roky dojíti. Ja — Václav jest jiný chlapík!“ podotkl závistivě Hůlečka.

„Ach, to jistě, že takového daleko široko není; ale Tomeš a Veronika se na jeho návrat netěší.“

„A proč by se netěšili?!“

„Prosím vás — jaké těšení? Václav přijde, bude se chtít oženiti, a staří aby táhli do výminku!“

„Inu Tomeš jak Tomeš, ale toť Veronika jest do výminku přece jen ještě příliš mladá. Té to po chuti ovšem nebude. — A což musí právě Václav po Tomši nastoupit?“ tázal se moudře Hůlečka.

„Toho by právě třeba nebylo; než kde pro Václava najít nevěsty, která by se k němu hodila? Víte, že bez groše nebude, a pak jeho osoba!“

„Máš pravdu, Václav jest chlapík, že bych se ani já neostýchal dceru mu dáti!“

Po té se oba odmlčeli a každý myslil svou věc pro sebe. Josef se radoval, že přivedl řeč, kde ji míti chtěl, a Hůlečka v duchu litoval, že není Václav téže víry jak on. Jak by mu byl Václav milý za zetě! Bohužel však až příliš dobře věděl, že si Dobšíkové nekatoličtí za ženy neberou.

Pomlčky té použila Veronika. Naklonila se ke Katce, odhrnula s tváře vlňák a truchlivě si posteskla:

„Ba — máme to s tím Václavem potíž! Kdyby byl ledajaký, ale toto takový mladík, že ho na světě není; směle bychom jemu živnosť odevzdati mohli, ale do výměnku skrze něho bychom přece ještě nerádi!“

„Nuže, áť se někam přižení!“ radila Katka ochotně. Byla to dívka jako květ. Tváře jakoby namaloval, oči plny ohně a ústa sám šprým a smích. Byla jedináček a proto vypěstěna starostlivě jako vzácná květina ve skleníku — plna jarého života a bezstarostné veselosti. Veronika, kdykoliv jí do očí pohlédla a tváře hladké jako hedbávný samet uzřela, vždycky si pomyslila: kdyby se do těch očí a do těchto tváří Václav zahleděl, pak by věru bylo vyhráno! Nebo za nemožno považovala, aby tomu ohni a té hebkosti někdo odolal, ač obého Katce z hloubi srdce záviděla. Nemělať sama nikdy veliké krásy a teď už teprve ne. Byla vysoká, štíhlá a kostnatá, tváří suchých a přibledlých, očí zapadlých a vlasů jako koudel. Pro krásu si ji Tomeš nevzal, to věděla dobře. Jindy by byla závistí zesinala, kdyby byla uzřela krásnou tvář Katčinu, a nebyla by poctivé žilky na ní nechala, dnes však si přála, třebas neráda, aby byla Katka ještě, možno-li, krásnější!

„Ano, přiženiť! Jen kam?“ odpovídala proto na radu Katčinu velmi laskavě a ochotně.

„Což by se pro mladíka, jako jest Václav, nenašla příhodná holka? Já bych ráda viděla děvče, které by jím pohrdlo!“

„Právě proto, milé děvče, bude velmi těžko nalézti pro Václava dívku, která by se k němu

hodila! Ja, kdyby bylo takových děvčat, jako jsi ty, na výběr, pak by byla volba velmi lehká.“

„Jak to myslíte, tetičko?“ tázala se Katka, červenajíc se.

„Jak to myslím? Abych ti upřímně řekla, tak: že bys ty se k Václavovi nejlépe hodila!“ řekla Veronika docela tiše a ke Katce velmi blízko nakloněna.

Katka, slyšíc slova ta, temně se zarděla, do dálky snivě pohlédla a blaženě se usmála: hned však se ohnivé oči její zase zakabonily, tváře obyčejné barvy nabyly, z úst vydral se tichý povzdech a zazněla tato slova:

„Ach, tetičko, víte přece, že nejsem z vaší stránky. A, že by si Václav vzal děvče jiné víry, tomu nevěřím. Slýchávám, že by toho žádný Dobšík ani za celý svět neučinil!“

„Co nebylo, může býti!“

Katka pohlédla zkoumavě a pronikavě na Veroniku. Aby snad slova ta vážně myslila!

„Věř mi, děvče drahé, tebe bych nejraději po boku Václavovu viděla! Ty bys jediná se k němu hodila, majetkem, dobrotou — i krásou!“ mluvila Veronika Katce do ucha svůdně jako had.

Katka neodpovídala. Ruce se jí chvěly, tváře rděly a oči zářily. Veronika se chopila ruky její, stiskla ji vřele a hlasem rozechvěným se tázala:

„Řekni mi, děvče mé, chtěla bys?“

„Co to pomůže — chtíti!“ řekla Katka smutně a vybavila ruku svou z ruky Veruniny. „Já vím, že by si Václav jinověrky nevzal!“

„Jen mi, děvče drahé, řekni, zda bys ty proti

tomu nebyla? Ostatní mi ponech docela na starosti. Promluv slovíčko!“

„Proč bych nechtěla, chcete-li to vědět? Václav by byl každé vítaným!“ řekla Katka na pohled klidně a lhostejně, tváří však šlehl jí záblesk bujné radosti. Ó kdyby se jí tak podařilo, co se ještě ani jedné dívce vyznání jejího nepodařilo: nakloniti si jednoho z Dobšíkův — a to ještě Václava — toho Václava, o kterém jde jedna řeč, že jest nejonačejším chasníkem z celého okolí, ba celého okresu! A kdyby se jí podařilo tak jej zkrotiti, že by jí k vůli snad i od víry své odpadl: ó pak by slavila vítězství, jakého v Hrobčicích nebylo! „Pak byste, mé hodné kamarádky, které byste mi teď ze závisti třeba hrobu přály, pak byste před celým světem uznati musely, že jste nic, holé nic oproti Hůlečkově Katce, které teď nenávidíte!“ tak mluvila sama k sobě Katka v duchu, když vjížděli do Hrobčic.

Josef s Veronikou dávno byli již s vozu sestoupili hned před vesnicí; neboť jim na tom velmi mnoho záleželo, aby nenadálé přátelství jejich s Hůlečkovými co nejméně nápadným bylo. Oba zastavili se u otce na výminku.

„No, jakž se daří?“ volal starý Troufal zdaleka.

„Dobře, dobře, tatínku! Vy máte zlatý rozum!“ volala Veronika, radostně starému ruku líbajíc.

„Tak vidíte, že já vás všecky do kapsy schovám i s vašimi mladými rozoumky, které za nic nestojí a s kterými byste daleko nedošli. No — a jakž Hůlečkovi?“

„Jsou všichni za Václavem zrovna zblázněni!“ předběhla Veronika se zprávou Josefa.

„I starý?“ tázal se otec.

„A jak! Ještě dnes by mohly býti námluvy!“ odpovídal Josef.

„A což Katka?“

„Mohla radostí téměř shořeti, když jsem se jí o Václavu jen zmínila. Myslí si ta hloupá holka, že přes ni a nad ni v okresu není!“

„Ať si jen myslí, co chce, milá dcero, jen když je na naší straně! Teď ovšem záleží hlavně na tom, podaří-li se nám Václavu Katku dostati do srdce. Podaří-li se to, pak jsme hotovi — a vše půjde svou cestou. Prozatím, děti, netřeba ještě jásati. Víte, že praví Písmo svaté: ‚Pára jsou lidé, klam plémě lidské!‘“

„Bůh dej, aby se nám to podařilo! Byla bych nešťastna i moje děti, kdyby se jinak stalo!“ vzdychla nábožně a slavnostně Veronika.

„I nemluv o neštěstí!“ chlácholil Josef rozechvěnou Veroniku. „Tomeš není z těch, kteří by dětem svým k vůli jednomu dovedli ukřivditi, a zahospodařeno máš přece také něco!“

„Mám, bratře, něco; ale považ, takový statek! A já bych se měla dívati, kterak jsem léta hospodařila, ve dne v noci se starala a do posledního dechu pracovala na dítě, které není mé?! Chci, aby ovoce práce mé také děti mé užily!“

Josef se ušklíbl a neříkal již nic. Pomáhal rád sestře a chtěl vše učiniti, co na něm bude, aby se jen vůle její provedla; cítil však v srdci svém nepříjemný pocit, který nebyl ničím jiným,

leda vědomím, že se tu děje člověku dobrému veliká křivda.

Potom ještě o všeličems se starým pohovořili, se poradili a domluvili — a pak odešli.

Veronika spěchala radostně domů. Na prahu čekal ji Tomeš s výrazem upřímné radosti ve tváři a s velikou beranicí se třapcem na hlavě. Zdaleka smál se na Veroniku a vítal ji srdečně.

„Víš, matko, co nového?“ tázal se, aby zvědavosť Veroničinu napjal.

„Co pak tak dobrého?“

„Přišlo psaní od Václava; příští neděli přijde z vojny. Budou prý puštěni o měsíc dříve nežli se očekávalo. Jak prý se těší ten dobrý hoch, že zase bude mezi námi! Vzkazuje tě tisíckráte pozdravit. Však pojď a přečti si psaní sama.“

Tomeš očekával, že bude Veronika radostně překvapena tou zprávou. Ale jak se zklamal! Slyšíc slova Tomšova, radostí překypující, zarazila se, zbledla, stála chvíli beze slova. Těšila se, že za ten měsíc, než Václav přijde, vše tak dokonale naličí, že se chytiti musí; a teď slyší, že jí na vše zbývá jen jediný týden! Proto se tak zalekla.

„Což pak tě to netěší, že přijde Václav o celé tři týdny dříve, než jsme se nadáli?“ tázal se Tomeš, nechápaje leku jejího. Přece však pozorně do očí jí pohlédl a hlavou mihla se mu myšlenka, proč se asi Veronika zároveň s ním neraduje.

I zpozorovala Veronika, že chybila, a proto rychle překvapení své přemohla a nevěřící se dělala.

„Ach — to ti, milý Tomši, nevěřím! Ovšem bych byla ráda, kdyby náš milý Václav co nej-

dříve byl doma; ale pokud toho neuvidím černé na bílém, neuvěřím!“

„Tedy pojď, ty nevěřící, a podívej se!“ zval Tomeš Veroniku, směje se, do světnice a podal jí psaní Václavovo. —

„Chvála Bohu!“ zvolala Veronika, když psaní přečetla, zdánlivě tak srdečně, že by nikdo nebyl ani tušil, co se v srdci jejím děje. A přece se jí chvělo v hrudi srdce úzkostně a hlavu měla plnou starostlivých myšlenek.

„Toť abych ještě dnes večer zaběhla k otci a oznámila mu tu novinu. Vždyť má také chudák Václava rád jako svého!“ radila se Tomše, čímž všecko podezření se sebe svalila.

„Nebylo by třeba“, odpovídal Tomeš vlídně, „však se toho i zítra dosti časně doví; ale chceš-li, běž!“

„Ba půjdu!“ rozhodla se Veronika, na rychlo pojedla, nakoupené na trhu věci rozložila a odešla.

Starý Troufal shasl právě světlo a chtěl si ulehnouti, když se na zápsí rychlé kroky ozvaly a na okénko kdosi zaťukal.

„Kdo je?“ volal starý, nemoha ve tmě osoby rozeznati.

„Já, tatínku, nebojte se a otevřte!“

„I kýho draka tě sem žene tak pozdě?“ zlobil se starý a šel otevřít.

„Co se stalo“, vítal v síni Veroniku, „že se na mne dobýváš v noci jako zloděj?“

„Nezlobte se, tatínku!“ prosila dcera rozčileně a chvatně. „Nebyla bych měla celou noc pokoje,

a proto jsem raději šla ještě dnes k vám. Však víte, že zase jdu na radu.“

„Ale mluv přece jednou, co se stalo?“

„Václav psal . . .“

„To přece není žádné neštěstí?!“

„. . . psal, že přijde domů z vojny . . .“

„Vždyť to ví celá vesnice!“

„. . . Ano, ale neví, že přijde již v neděli budoucí!“

„Co že? Budoucí neděli?“

„Ano, ano! Jsou o celý měsíc dříve propuštěni.“

„I toho nebylo zrovna potřebí ani jemu ani nám.“

„Však proto jsem hned běžela sem se tázat, co teď?“

„Musíme býti se vším do neděle hotovi. Bude třeba, aby někdo zašel k Hůlečkům a zpříma se jich otázal, co asi míní, a zdali by chtěli také něco učiniti, by si Katka Václava naklonila. Po oklikách bychom za ten kratičký čas nikam nedošli, a proto bude lépe, když do toho hned plným proudem vrazíme!“

„A tedy jak to uděláme?“

„To si třeba, má milá, především dobře rozvážiti, vždyť bys mohla vědět jako má dcera, že praví Písmo svaté: ‚Všecko má svůj čas, a svým vyměřeným během jdou všecky věci pod nebem!‘ A proto na mne nenaléhej! V noci si vše řádně promyslím a zítra předpolednem přijdu k vám, jako bych si sám psaní Václavovo přečísti chtěl, a povím ti, co a jak bude třeba jednati. Teď však odejdi domů a spi bez starosti!“

Veronika docela pokojna odešla. Důvěřovala zcela v důvtip otcův. —

Ráno časně vstal starý Troufal a pohlížel pilně oknem ven, jakoby tudy nutně někdo jíti musel, koho by nerád propásl. Častěji vyšel i přede dvéře a rozhlížel se po vesnici. Patrně vyhlížel někoho a nemohl se ho dočkati. I oblekl kolem osmé hodiny sváteční kabát přes červenou vestu, posadil si na malou hlavu široký klobouk, že se pod ním drobná tvář jeho téměř docela ztratila, a vzal do ruky pevnou dřínovku. Vyšel vážně před svou chaloupku dřevěnou, která ke statku jeho patřila a za výměnek sloužívala starým, pohlédl pátravě po dědině na vše strany a, nikoho nikde nevida, dal se směrem ke statku Hůlečkovu. Vyšed na vyvýšené místo, odkudž mohl široko daleko viděti, pátral po poli Hůlečkově. Kohosi asi zahlédl; neboť chvatně stáhl klobouk ještě hlouběji do čela, přiložil k oku ruku svou a vystupoval na palce o hůl se opíraje, aby viděl co nejdále. Na láně Hůlečkově kdosi oral. Troufal by byl rád viděl, kdo to tam asi oře, zda čeledín či sám hospodář; ale rozeznati toho nemohl. I vykročil na zdař Bůh a šel podle lánu dál a dále, až konečně nabyl jistoty, že to sám hospodář.

Zastavil se, sňal širák s hlavy, utřel rukávem spocené čelo, pohladil si hladké tváře — a zaměřil rychlými kroky přímo k Hůlečkovi.

„Pozdrav a pomoz Bůh, milý hospodáři!“ pozdravil zdaleka oráče.

„I kýho výra vidím? Vítej na pole!“ opáčil Hůlečka pozdrav a koně zastavil.

„Jak se to dělá? Není půda příliš mokrá?“

„I jde to jako v perníku; ale, řekni mi, co ty tu honíš na mém láně?“ vyzvídal Hůlečka, beranici do týla si pošinuje.

„Tebe jsem jediného hledal a jsem rád, že jsem tě tu zastal.“

„Kam to jen zapsať; nebyl bych se nadál, že budu starému Troufalovi tak vzácným!“ divil se Hůlečka a pozorně Troufala pozoroval, jakoby mu na tom záleželo, aby mu ani jediné hnutí tváře jeho neušlo.

„Sám bych se toho nebyl ještě před nedávnem nadál; ale, víš, časy se mění a lidé v nich. — Nechme však hloupostí a načněme z jiného díla! Víš-li, proč přicházím?“ otázal se náhle Troufal a usmál se jako had na Hůlečku. Tento znal dobře Troufala, věděl všecky jeho spády, a proto mínil v duchu, že mu třeba velké opatrnosti. Nebylť ani on na hlavu padlý, a proto hned, když Troufala na svém láně zahlédl, si pomyslil, že tu bez příčiny závažné ničeho nehledá!

Proto sebral všecek svůj um a všecku pozornosť a odvětil na pohled úplně klidně a lhostejně:

„Kterak bych mohl vědět, proč mne hledáš, když nevím, v čem bych ti mohl býti potřebným?“

„Přicházím stran dcery tvé Katky.“

„I snad si ji nechceš namluvit naposledy?“ smál se Hůlečka, až se červenal. Byl to však smích jen dělaný.

„A proč ne? Pro sebe ovšem nikoliv, ale pro jiného!“

„Co, co! A pro koho tedy?“

„Pro Václava Dobšíkova!“ odvětil Troufal, usmál se zase tak úlisně jako had, zablyskl okem pravým a přimhouřil oko levé a zpytoval znalecky výraz tváře Hůlečkovy.

„Pro Václava Dobšíkova? Hm — věru nevím, příteli, zda žertuješ či pravdu mluvíš!“ přetvařoval se Hůlečka, jakoby tu slyšel, nač jakživ nepomyslil, ač se od posledního trhu v domě jeho téměř o ničem jiném nemluvilo a o ničem nemyslilo, leda o Václavu Dobšíkově. Všem byl po chuti, jen nikdo nevěděl, kterak a kudy do toho. Proto byl Hůlečka slovy Troufalovými radostně překvapen; nedal však ani nejmenším oka pohybem znáti, že by mu slova ta byla buď příjemna nebo protivna. Pozoroval každý sval ve vychudlé tváři Troufalově, znamenal na něm nepokoj, vnitřní neklid a poníženosť, které na něm nikdy neviděl, a všiml si dobře i záblesku dychtivé zvědavosti v oku jeho. I soudil docela správně, že mu asi velmi na tom záleží a že by si srdečně přál, aby pro Václava Katku získal. Vzpomněl si na slova Josefova a Veroničina, která byli mluvili na cestě z trhu výročního, — i vyjasnilo se mu rázem v hlavě, a on poznal, že by přání jeho, kterým se dlouho obíral, bylo nejen splnitelno, nýbrž splnitelno tak, jak by se nikdy nebyl doufati odvážil. I umínil si nepoddávati se tak snadno a získati pro Katku co nejvíce. Však sledujme dále rozhovor obou mužů, kteří toutéž touhou hořeli, a oba stůj co stůj touhu tuto jeden před druhým ukrýti hleděli, by tak na sobě navzájem co nejvíce vyzískali.

„Nežertuji ani v nejmenším“, hovořil úlisně

Troufal, „a proč bych v tak vážné věci žertoval? Víš přece tak jako já, že u Dobšíků řídí se tím zpropadeným pravidlem: statkem vládni po otci v celosti nejstarší syn! Dcera má Veronika se u nich nadřela dosť a teď by měla ustoupiti? Václava by však zkrátiti také nechtěla, a proto myslím, že by bylo lépe, aby se Václav někam přiženil. Že jest Václav hodný chlapík a že o groš také nebude, toho ti říkat nemusím. Každá holka by po něm sáhnouti mohla slepě; ale já bych nerád, aby dostal dobrý ten hoch — ledačinu nějakou, a proto jsem si umínil, otázati se tě přímo a zjevně: Byl by ti Václav příjemným zetěm či se mám obrátit jinam?“

„Václav sám o sobě by mi nebyl protivným, znám jej a vím, že je to hoch spolehlivý, pracovitý, řádný a hodný; ale, milý Troufale, přijde na to, co dostane, a pak, jak a co míní s vyznáním!“ odvětil Hůlečka, potutelně po Troufalovi pohlížeje, a každé slovo zvláště důrazně pronášeje.

„O to žádná starosť! Václav má zajištěný hezký podíl po matce a od otce také něco dostane a, co se vyznání dotýče — hm“, odmlčel se Troufal, stáhl ústa k velevýznamnému úsměvu, jakým se smál asi Jidáš, když se tázal velké rady židovské: „Co mi dáte, když vám jej zradím?“ K takovému asi úsměvu stáhl tedy starý Troufal maličkou tvář svou, přimhouřil oko levé a důvěrně pošeptal Hůlečkovi do ucha: „— pro milého nic těžkého, myslím já. A proto bude nám oběma třeba toho hleděti, aby se mu Katka brzy a hodně zalíbila.“

„Jak to myslíš?“ vyzvídal Hůlečka, zvědavě se usmívaje a od Troufala poněkud ustupuje.

Troufal ohlédl se kolem a, nikoho nikde nevida, přistoupil k Hůlečkovi, položil mu ruku přátelsky na rameno a pravil hlasem přidušeným:

„Jsme již oba hodně staří, a proto mluvme otevřeně a upřímně spolu. Podaří-li se nám věc, získáme oba stejně mnoho: ty dostaneš zetě, jakého není druhého ve světě, a dcera moje Veronika zůstane na statku Dobšíkově. Oba, jak vidíš, chceme a můžeme získat, oba musíme ruce k dílu přiložiti. Rozumíš?“

Hůlečka neodpovídal. Hleděl očima dokořán otevřenýma udiveně na Troufala a kolem rtů mu pohrával úsměv. Patrně byl na rozpacích. Uznával oprávněnosť a pravdivosť slov Troufalových; ale bál se Troufala! Proto odpověděl na určitou otázku Troufalovu vyhýbavě:

„Rozumím ti, příteli, rozumím; ale třeba mi přede vším promluviti s matkou a se dcerou!“

„Ovšem, ovšem — jak by se mohlo mluviti bez nich!? Ale to necht umluví ženské mezi sebou. Ty si lépe a spíše porozumí. Tak tedy bych soudil, že ty nejsi proti mému plánu?“

„Nejsem, milý Troufale!“

„Ruku na to!“

Váhavě podal Hůlečka ruku Troufalovi, který se jí chvatně uchopil a vřele ji stiskl.

„Mohla by dnes večer přijíti Veronika k vám?“

„I ať jen přijde a se ženskými se smluví!“ řekl Hůlečka a potrhl opratěmi. Byl rád, že jest již sám. Tváří v tvář starému Troufalovi bylo mu

nevolno. — Rozloučili se jako nejlepší přátelé a starý Troufal o dřínovku se opíraje namířil přes pole směrem ke statku Dobšíkovu.

Statek Dobšíkův stál o samotě hodný kousek cesty od kostela katolického. Pole jeho hraničilo s panským lesem. Stavení samo bylo částečně ze dřeva a částečně z kamení a cihel. Stavbou nelišilo se v ničem od jiných usedlostí, jaké bývají všude v horách po východní Moravě; ale vynikalo nad jiné prostranností, čistotou a pořádkem. Šindelová střecha nebyla jako jiné na mnohých místech děrava a proto netrčely na ní nikdy rozcuchané věchtě špinavé slámy, kterými nedbalí hospodářové díry ve střeše ucpávali, aby jim na půdu nepršelo. Na dvoře nebylo onoho bezpříkladného nepořádku, s nímž se na mnohých statcích v chudších vesnicích horských shledáváme, nýbrž všecko stálo, leželo a poklizeno bylo na svém určitém místě. Stranou a ne před hlavním vchodem do příbytku hospodářova bylo veliké hnojiště, na němž si statečně vykračoval strakatý kohout s půl stem slepic všelijakých barev, různého druhu, stáří i velikosti, kterých největším nepřítelem byl veliký pes, jenž nevrle hleděl z boudy, na řetěze uvázán.

Byl krásný den říjnový, kdy Troufal s Hůlečkou na poli mluvil a potom do statku Dobšíkova spěchal. Stoupaje po stráni do vrchu notně se zapotil. —

Hospodáře nebylo doma; byl opodál na láně a kopal na mezi doly, do nichž z jara mladé stromky nasázeti mínil. Pracoval a kopal velmi pilně a myslil na Václava, o kterém byl pevně přesvědčen, že ovoce námahy jeho moudře užívati

bude. Miloval Václava srdečně, viděl v něm jako v zrcadle sama sebe a proto pracoval rád a chutě. Na konci lánu jeho blíže lesa na vyvýšeném místě stál vysoký kříž s plechovým obrazem ukřižovaného Spasitele, který tam postavil první majitel statku z rodu Dobšíků — Matěj. Od něho snad pocházela také slova, vrytá do setlelého již namnoze dřeva a patrně často obnovovaná: „Kriste Pane — neopouštěj mě a rodu mého — jako se ani my Tebe nespustíme!“ Kříž stál ve stínu dvou mohutných lip. Pod křížem zřízena byla nízká lavička, která mohla sloužiti za klekátko i za sedadlo. Z místa pod křížem byl rozkošný rozhled po celém údolí, kterému vévodilo asi dvě hodiny vzdálené městečko s velikým zámkem. Bylo tu pod košatými lipami tak útulno, ticho a klidno, že se od pradávných dob všichni Dobšíkové nejen modlit, ale i pobavit a zotavit sem chodili. U kříže pod lipami prožívali Dobšíkové nejšťastnější hodiny života. Jinde zábavy nehledávali. Aby některý z Dobšíků byl do hospody chodil, toho nikdo nepamatoval. Otcové a matky učili již malé dítky znáti a konati jen dvě cesty do vesnice: do kostela a na hřbitov. A bývali při tom šťastni. Svatý kříž pod lipami byl celé rodině útočištěm a útěchou.

K tomuto kříži pohlíželi Dobšíkové častěji, na lánu svém pracujíce, a k němu spěchávali po práci v jeho stínu si odpočinout. — —

Starý Dobšík pracoval pilně, až se zapotil. Unaven a zapocen ustal v práci, napřímil tělo stálým shýbáním zemdlené, smekl beranici, podepřel se na rýč oběma rukama a snad ze zvyku

zaletěl první pohled jeho ke kříži. A byl to pohled, ze kterého vyzíralo celé srdce — milující, zbožné a dobré. Prsty jeho se slabě chvěly: modlil se.

Postavy byl neveliké, ale sporé. Na širokých ramenou seděla hlava vždy do předu slabě nakloněná a popelavým vlasem pokrytá. Pod čelem, na stáří Tomšovo neobyčejně hladkým, svítilo mírným a tichým leskem dvé velkých, modrých očí. Celá kulatá a velmi pravidelná tvář, ač osmahlá a starostmi a pracemi utvrdlá, byla pravým obrazem bezelstné upřímnosti a šlechetné dobroty. Kolem úst pohrával mu obyčejně spokojený úsměv, který ho jen v dobách největší starosti a soužení opouštěl.

Hodnou chvíli se Tomeš modlil a jasným okem zbožně a vroucně ku kříži pohlížel. Po nějaké chvíli zmizel však úsměv a v očích objevila se mlha a z celé tváře vyzírala starosť a zármutek. Bůh milý ví, co se s ním děje již dlouhý čas. Kdykoliv za Václava se modlil nebo kdykoli si nejkrásnějšími barvami budoucnosť rodu svého v duchu maloval: vždycky se mu najednou vloudila do srdce podivná úzkosť a bázeň, které si vysvětliti neuměl.

Tak stalo se mu i dnes. Radostně pracoval, spokojeně na Václava vzpomínal, vděčně se zaň modliti započal; ale rázem sevřela mu srdce zase ta podivná úzkosť a nevysvětlitelná tíseň, a to tak prudce, že mu téměř až slzy z očí vynutila. Tomeš modlil se tím horoucněji — za Václava. Ubohý otče, kdybys věděl, co tě čeká! — —

Ve statku ozval se hřmotný štěkot domácího psa a rozléhal se po láně několikanásobnou ozvěnou.

Tomeš rychle se ke statku obrátil a pilně pozoroval, co se tam děje. Neviděl a nepozoroval však ničeho zvláštního, i počal opět pilně pracovati. Pes nepřestával štěkati.

„Kdo pak asi k nám přišel?“ tázal se Tomeš sama sebe, podepřel se zas o rýč a patřil opět ke statku.

V té viděl Veroniku vycházeti ze dvora a kývati naň. Poznal, že jest domů volán. I hodil rýč na rameno a bral se volně po mezi ke statku.

Když vešel na dvůr, přestal pes štěkati a radostně vrtěl jen ocasem. Jda kolem něho, pohladil jej Tomeš vlídně po hlavě, že pes radostí zavyl a na zadní nohy se postavil a řetězem zařinčel.

Z příbytku slyšel veselý hovor Veroničin.

„Pojď, Tomši, máme neobyčejného hosta!“ oznamovala Veronika, když Tomeš do světnice vcházel.

„Koho pak?“ tázal se Tomeš a usmál se.

„Koho pak jiného jako starého Troufala!“ žertoval host a smál se na celé hrdlo. „Neviděl jsem tě, Tomši, že už ani nevím, kdy; slyšel jsem, že přišlo písmo od Václava, a proto jsem si dnes ráno pravil: půjdeš k Dobšíkům, navštívíš Tomše a přečteš si došlé písmo! Pán Bůh dej, aby milý Václav jen co nejdříve ve zdraví přišel!“

„Vítejte, milý otče!“ přivítal Tomeš starého, zasmál se radostně a spokojeně nad tím, že jest Václav jeho miláček tak vzácným, rychle sňal se skříně modlitební knížku svou a podal starému písmo.

„Však tu je písmo!“ oznamoval blaženě.

Troufal vyňal z kapsy vážně brejle ve dřevěné schránce, posadil je slavnostně na nos, vzal písmo do ruky, pomálu je otvíral, několikrát obrátil a konečně polohlasitě sám pro sebe četl s patřičným důrazem i dojmem. Tomeš pohlížel okem zaníceným a s tváří zářící na Troufala. Veronika složila ruce, nábožně poslouchala, některá slova, která zaslechla, spolu šeptala a někdy úkradkem po Tomši okem šlehla. Pozorovala spokojený úsměv a bezelstný pohled jeho a radovala se.

Troufal četl konec jakoby neobyčejně dojat:

„. . . . stotisíckrát vás, drazí rodičové, oba vespolek líbám, všecky domácí ještě jednou pozdravuju a zůstávám do nejdelší smrti vám vděčně oddaný syn Václav, desátník . . . .“ tu se starý odmlčel a jako v radostném úžasu zvolal: „Co že — vidím dobře? — že by desátník?!“

„Ano, ano, milý otče. Václav se nejspíš teď stal desátníkem!“ sděloval se smíchem Tomeš. A Troufal četl:

„. . . A přijďte mi buď vy, otče, nebo maminka naproti do města v pondělí odpoledne! — S Bohem!“

„Hodný hoch, hodný hoch!“ pochvaloval Troufal, složil vážně psaní, uschoval opatrně brejle a chopil se klobouku.

„Kam pak už, otče?“ tázal se Tomeš, divě se.

„Inu domů, synku, domů!“ odpověděl poněkud smutně Troufal.

„A ty bys jej, Veroniko, nechala bez oběda odejíti? — Ne, otče, zůstaňte u nás u oběda, poobědvejte s námi, pobavte se s námi a po poledni ještě dosti časně domů dojdete. Ničeho nezmeškáte!“

„Inu, když jinak nedáš, buď si!“ řekl starý a zůstal.

Tomeš plesal a litoval toho v duchu, že dosť maličko starého podezříval. Těšilo jej, že jest Václav i od jiných tak milován. A za tuto radosť byl by všecko dal a odpustil! — —

K večeru vyprovodila Veronika starého domů a stavila se na zpáteční cestě tajně u Hůlečků. Nepobyla tam dlouho, všecko však v míru a lásce pořídili. Na čem se umluvili a ustanovili, zvíme později.

4. Václav chycen.

V neděli po odpolední pobožnosti zastavil se Tomeš na faře. Byl rád viděn. Pan farář znal jej od mladosti, vážil si ho již proto, že byl z rodu Dobšíkův, ale pro dobré vlastnosti jeho si jej zvláště zamiloval. A jak miloval otce, tak — ba ještě více — miloval i syna. Byl svědkem života jeho od prvého počátku. Sám jej křtil, vyučoval, vychovával a opatroval jako zřítelnici oka svého, protože byl Václav od malička dítkem pilným, zbožným a dobrým. A když do let jinošských vyrostl, nepřestal ho ani tehdy pan farář milovati, nýbrž miloval jej ještě více a — Václav si uměl zasloužiti lásky jeho!

Václav mohl o sobě plným právem říci, že má dva otce, o kterých by bylo těžko rozhodnouti, který jej více miluje. Oba byli ochotni vše proň učiniti a on také oba stejně vřele a srdečně miloval.

Když na vojnu se ubíral, tu svíralo se srdce obou otcův tesknou obavou. Obzvláště pan farář,

věda dobře, jak mnohý mladík ušlechtilý a hodný na vojnu odešel a zvrhlý a zkažený z ní se vrátil, velmi se o Václava bál.

„Nemějte strachu, velebný pane!“ těšíval pana faráře Tomeš, ač sám také beze strachu nebyl, řka: „Dobrý se nikde nepokazí!“

„Mýlíš se, milý Tomši: ne zlý, který již jest zkažen, ale dobrý se pokazí a pokaziti může!“ odpovídal pan farář a panna Kačenka slova bratrova nejedním pádným příkladem ze života doložiti uměla. A tak žili všichni po všechen čas, co byl Václav na vojně, v ustavičném strachu.

Proto byla radosť na faře veliká, když Tomeš písmo přinesl a oznámil, že již zítra Václava očekává.

„Deo gratias — Bohu díky!“ zvolal pan farář dojat a panna Kačenka radostí plakala.

Na třech místech byl milý Václav toužebně a vroucně očekáván: u Dobšíků, na faře a u Hůlečků. Všude skládali v něj nejlepší naděje své.

Večer by se byl Tomeš s Veronikou málem do tuhého sporu dostal. Oba chtěli zítra jeti Václavovi osobně naproti. Tomeš tvrdil, že jemu jako otci povinnosť ta náleží, Veronika zase na důkaz uváděla, že ona již pro lidské jazyky jeti musí, aby nikdo o ní nemohl říci, že si jako macecha nevlastního dítka svého nevšímá. Oběma z domu odejíti téměř na celý den bylo nemožno: a tak Veronika jako vždycky zvítězila i dnes.

V pondělí po ránu vyjel ze statku Dobšíkova čeledín s koňmi a nejlehčím vozem, na němž se slavnostně uvelebila Veronika.

Asi půl hodinky cesty za vesnicí dohnali ženskou postavu, které ze zadu poznati možno nebylo. Měla lehký šátek přehozený přes hlavu a nesla neveliký košík na ruce. Vykračovala si statečně.

„Pohleď, Jakube, není to Hůlečkova Katka?“ tázala se Veronika čeledína, ač sama dobře věděla, že to jest ona skutečně.

„Zdá se mi, že je to Hůlečkova!“ odvětil nepříliš vlídně Jakub. „A jak je vyfintěna, jako na námluvy!“ podotkl ještě, když ji již doháněli.

„Mohli bychom ji snad svézti, co myslíš, Jakube?“

„I pro mne a za mne!“

„Tedy zastav!“ velela Veronika a naklonila se z vozu.

„Kam pak spěcháš, děvče?“ tázala se Katky.

„Do města, tetičko, po práci.“

„I hle, tu ti mohu oplatit, co jste nás ondyno s trhu svezli: chceš-li, vylez a jeď se mnou!“ řekla Veronika hodně hlasitě a usmála se.

Katka se chvíli všelijak vymlouvala; konečně však přece si říci dala a vylezla na vůz. Přivítaly se, významně na sebe pohlédly a jely dále. Veronika položila prst na ústa a pohlédla výstražně na Jakuba. Katka jen pokynula hlavou. Patrně byly smluveny, nechtěly se však před Jakubem prozraditi.

Teprve když do města dojely a Jakuba s očí ztratily, rozvázaly se oběma jazyky a obě horlivě jedna přes druhou rozmlouvaly. Byly plny naděje i strachu. Veronika poučovala Katku, čehož ona

nepotřebovala a čemu se proto jen smála. Potom se rozešly — Katka po své práci a Veronika na stanici dráhy, která měla Václava přivézti. Dlouho nečekala. V malé půl hodince zazněl zvonec, zahvízdla v dálce lokomotiva, zadrněla země a do nádraží vjel vlak, syče a huče. Veronika se hrůzou pokřižovala, protože tak zblízka ještě nikdy dráhy neviděla, a byla by málem na Václava docela zapomněla, kdyby ten již k ní nebyl chvatně přistoupil a znáti se jí nedal.

„Maminko — neznáte mne?“

„Bože, Václave, již jsi tu? Ani jsem nedala pozor — no, vítej, synku drahý! A jak dobře vypadáš!“

Políbili se, přivítali se a kráčeli volně do hostince, kdež chtěli něco pojísti.

„Nebude ti, milý Václave, protivno, když někoho na vůz vezmeme?“ tázala se matka.

„Ba naopak, mi to ještě bude milo, zvláště, bude-li to někdo z Hrobčic.“

„Ano, z Hrobčic, ale jest to děvče od Hůlečků. Však ji znáš — tu Hůlečkovu Katku.“

„Znám, znám — vždyť jsme spolu do školy chodili!“ mluvil Václav a vesele se smál. Dnes by byl celý svět do své náruče objal!

Byl to hoch, jakých vskutku každý den nevídáš, zrostlý jako jedle, přímý a štíhlý, plný života a síly. Bystré a jasné oko hledělo klidně a dobrácky do světa, kolem tváře pohrával mu tentýž úsměv, který jsme na tváři otcově viděli, a horní ret zdobily pěkné rusé kníry. Pohyby jeho byly přirozené a nenucené, ale nikoli vyzývavé a drzé,

jak u mladiků toho věku velmi často vídat, nýbrž přirozeně svěží a milé. Mluvil velmi rychle. Každé slovo jeho, každý pohyb rukou i pohled očí, ba i ten úsměv na tváři prozrazoval povahu rychle vznětlivou, ale velmi dobráckou, více přítulnou než podnikavou. Na vojně byl ode všech milován: představení vážili si ho pro příkladný pořádek, ochotu a poslušnosť, kamarádi jej milovali pro dobrou a vždy veselou mysl. Byl z oněch povah, které nemívají nepřátel, které však od špatných lehce zneužívány bývají a které teprve mnohými a velmi trpkými zkušenostmi buď docela zničeny bývají aneb opatrnými se stávají; jsou to diamanty, které tvrdý brus života buď rozdrtí nebo v drahokamy vybrousí. Lidé toho druhu více cítí, nežli uvažují, spíše milují než nenávidí, raději trpí nežli křivdí a rádi jiných následují, snadněji však zlým nežli dobrým uvěří, protože upřímnosť od přetvářky, úlisnosť od lásky, pravdu ode lži jen těžce a obyčejně pozdě rozeznávají. Největších obětí bývají schopni, ale v neštěstí a nezdaru brzy na mysli klesají. Samostatnosti, vytrvalosti a pevné vůle vlastní nemají, nýbrž od jiných vésti se dávají a tu — dobře vedeni — anděly, špatně vedeni — ďábly se stávají. Sami ze sebe všeho se bojí, ale poštváni jako dravci na vše se vrhají a ničeho ani hříchu ani zločinu se nelekají. —

„Běžte, matko, poručit něco k jídlu; já se zatím podívám za koňmi!“ Neviděl jich již dlouho, a proto si je přál viděti co nejdříve. Na dvoře hostinském stál Jakub a mluvil s podomkem.

„Kde máš koně?“ tázal se zpříma Václav, ruku Jakubovi podávaje.

„I vítej, Václave! Chvála Bohu, že již jdeš; však bylo u nás bez tebe smutno!“ Mluvil, smál se a radostí téměř plakal čeledín Jakub, který od malička u Dobšíků se přiživoval a již po několik roků za pacholka sloužil.

„Nech toho, Jakube, nech!“ bránil se Václav. „A zaveď mne raději ke koním.“

„Hned, hned; však jsou tu ve stáji! Budou míti také radosť, až tě uvidí. Co jsi byl pryč, polovic živosti své ztratily.“

Vešli do stáje.

„Ach, tu jste, moje koničky!“ zvolal Václav srdečně na prahu a zastavil se ve dveřích, aby zkusil, zda bude koňmi poznán.

A byl.

Vranka, slyšíc hlas, obrátila hlavu ke dveřím, zahleděla se na Václava, zařehtala a počala hrabati.

„Vidíš, Jakube, že mne poznaly!“ jásal Václav, přiskočil ku koním, objal každého kolem krku a políbil a chvíli se s nimi laskal a těšil.

„Vidět, že jsi je dobře opatroval, Jakube. Jsou jako války!“

„Aby ne!“ potvrzoval Jakub a prohlížel Václava radostně od hlavy do paty, nemoha se pohledem naň ani nasytiti.

Vešel do hospody.

V koutě u okna seděla Veronika a naproti ní Katka dle rady Veroničiny tak, aby při prvním setkání s Václavem celá krása tváře její vynikla co nejlépe. A podařilo se jim to znamenitě.

Když se dvéře otevřely a v nich se Václav objevil, pokynula Veronika dívce a zašeptala chvatně:

„Vidíš jej? Už jde!“

Katka se zachvěla jako zlým větrem schvácena. Namáhala se povstati, ale nemohla. Nejprve zbledla do běla a pak se jí hned zase všechna krev do tváře vehnala. Za živý svět nebyla by se mohla přemoci, aby se do dveří podívala. Nebylo toho však už ani potřeba.

Václav rozhlédl se mžikem po hospodě a poznal v koutě matku. Vida dívku podle ní, soudil, že to Katka. I usmál se vesele, přikročil ke stolu a zpřímen jako sosna pozdravoval po vojansku. Katka namáhavě povstala a celá zardělá podávala Václavovi ruku. Oči obou se setkaly.

Václav měl už na rtech žertovný pozdrav, ale Katka mu pohledem svým hrdlo zadrhla, že slova nevěděl a promluviti nemohl. Mlčky podal jí ruku a utkvěl na ní dlouhým pohledem. A při tom pohledu sevřelo se mu srdce jako kleštěmi a, když se náhle rozevřelo, tolik krve do tváře vehnalo, že téměř hořela. Nevěda, tiskl ruku její ve své velmi dlouho, a Bůh milý ví, jak dlouho by ji byl držel, kdyby nebyla Veronika promluvila žertovně:

„No, což jsi, Václave, zapomněl na vojně mluviti?“

„Vítej mi, Katko! Nebyl bych tě poznal“, řekl Václav téměř tiše.

„I ty jsi se na vojně hodně změnil“, odvětila Katka a zas oba mlčeli.

Veronika pozorovala oba pohledem, jakým ptáčník vzácného ptáčka, který naličenou klícku obskakuje, sleduje a dychtivě s tlukoucím srdcem čeká, zdali se polapí. A jak zajásá ptáčník, když ptáček do klícky skočí a dvířka klícky nad ním se zavrou: tak plesala a jásala Veronika v duchu nad tím, co viděla. Pozorovala rozčilenosť a pomatenosť Václavovu, sledovala rychlý jeho dech, plachý pohled a volala v srdci svém jásavě: „Chycen, chycen!“ — — —

Václave, Václave, ubohý ptáčku: tak snadno a brzy jsi se polapiti dal!!

Chycen! Chycen! — — —

Jeli domů.

„Chceš opratě?“ tázal se Jakub, domnívaje se, že Václav jistě rád sám pojede, protože od jakživa rád koňmi jezdíval. „Pohleď jen, Václave, jak se ty koně po tobě ohlížejí!“

„Jeď jen, Jakube, sám, já dnes nepojedu koňmi“, odvětil klidně Václav. Slova ta překvapila Jakuba velmi nemile. Pohlédl na Václava zkoumavě, zakýval povážlivě hlavou a neřekl nic.

Veronika posadila Katku podle sebe do zadu a vyzvala Václava, by se posadil tváří k nim obrácen, což Václav radostně učinil. I to neušlo Jakubovi, že se Václav zády ke koním obrátil, které vždy přece tak vášnivě miloval. Podruhé zakýval hlavou, ničeho neřekl, ale myslil si toto:

„Nejsi, nejsi, kamaráde, jaký jsi býval! Zdálo se mi sice napřed, že jsi ustavičně ten starý můj Václav; ale teď vidím, že jsi se přece velice změnil. — Či by ti naposled ta Katka byla milejší nežli

koně naše? — — I co ti to, hloupý Jakube, napadá: náš Václav a Hůlečkova Katka!! Den s nocí se spíše shodnou nežli ti dva! — Vjó, vranky, vjó!“ pobízel lhostejně hlasem laskavým koně a spřádal myšlenky své dále: „Tělem by se k sobě hodili: ona jako hvězdička a on jako karafiát! Ovšem, ovšem . . . tělem! Ale duch a srdce?! Ona jest chytrá jako kuna noční a on dobrý jako sivý holoubek! — Ej, co si myslím, vždyť to není a nebude ani možno! — Vjó, vranky, vjó!“ zavolal opět na koně mrzutě a pohnal je bičem, že poskočily a do rychlého klusu se daly.

Katka a Václav mluvili velmi málo. Václav sama sebe nechápal a sám na sebe se mrzel. Viděl již děvčata onačejší a neostýchal se jich, a tato Katka Hůlečkova jakoby mu byla udělala. Byl by rád stále jenom na ni pohlížel, přece však se na ni pohlédnouti bál, a kdykoli se oči jejich setkaly, vždy se honem jinam podíval. Bylo mu blaze a přece smutno. Cítil se svobodným jako pták a přece mu bylo nevolno, jakoby ještě vojenským řemením upjat byl. Celé tělo jen hrálo radostným rozechvěním a vesel býti nemohl! Měl se proč těšiti a býti spokojen, ale srdce jeho cosi tísnilo, čeho si dobře nebyl vědom, čeho se však přece jen bál. Cítil a věděl, že by měl býti hodně vesel, že by se měl smáti a že by svou kuráž vojenskou tak aneb onak projeviti měl, cítil, že jest nemluvným, nemotorným a zbabělým a že by měl a mohl býti docela jiným, ale byl jako provazy sepjat, že si pomoci a se hnouti nemohl.

Za to Veronika byla jako vyměněna. Jindy

přísná, vážná a nemluvná — hovořila dnes ustavičně, žertovala, smála se a dováděla jako mladice, že se Jakub několikrát obrátil a na hospodyni starostlivě pohlédl a si v duchu myslil:

„Hm — věru bych nebyl řekl, že má naše hospodyně Václava tak ráda: vlastní by se nad ním více radovati nemohla. Či by snad byla . . . e! kam zase to myslíš, Jakube, po čem ti nic není!“ myslil si Jakub a již se více nazad neobrátil. S Václavem byl naprosto nespokojen. Tak si ho nikdy nepředstavoval!

Před vesnicí opustila Katka vůz. Na rozloučenou podala ještě Václavovi ruku a usmála se naň tak, že mu v těle srdce radostně poskočilo. A když rychle na chodníku zmizela, bylo mu tak smutno, jakoby něco velmi milého byl ztratil.

„Je to hodné děvče, ta Katka! Škoda, že není z naší stránky!“ vzdychla Veronika jako sama pro sebe.

Václav zaslechl povzdech matčin a souhlasil s ním úplně.

„Neříkej, Václave, otcovi, kdo s námi jel: víš, otec Hůlečkových nemá rád!“ pošeptala Veronika Václavovi do ucha.

Nebylo toho však třeba, neboť sám cítil v srdci svém při pomyšlení na otce a na Katku jako bodnutí a výčitku svědomí.

Byl zamyšlen.

Bylo jim jeti kolem fary. Katuška i pan farář jich očekávali. I zastavili se, Katuška utírala slzy radostí, pan farář sestupoval mladickým krokem po schodech ode dveří.

„Pán Bůh pozdrav, milé dítě!“ volal několikráte za sebou a objal srdečně Václava, který mu byl uctivě ruku políbil.

Václav se chtěl na faře zastaviti, ale pan farář nedovolil.

„Jeď jen domů, dobrý hochu! Otec tě čeká netrpělivě, ať se potěší pohledem na tebe co nejdříve. K nám přijdeš jindy!“

A Tomeš očekával návratu synova skutečně již netrpělivě. Nikde neměl stání. Hned na dvoře, hned v zahradě, hned v domě práce se chopil, ale při žádné nevytrval. Vždy opět a opět před vrata domovní vybíhal a po cestě od vesnice ke statku se rozhlížel.

Konečně přijeli!

Neskonale radostně objal otec syna, kterého již dlouho neviděl, a zas a zas od hlavy do paty jej prohlížel. Vše na něm bylo mu nové, vše milé a drahé.

Veškerý dům vítal jej jako svého miláčka. A Václav nebyl přece vesel. Myšlenka na Katku, jejíž obraz se mu hluboko do duše zaryl, kalila mu radosť. Trápilo jej vědomí, že třeba před otcem něco v úkrytu chovati, co by mu byl tak rád pověděl. — —

Den za dnem plynul tiše, prostě a docela všedně. Ve statku šlo vše obvyklým způsobem svým. Nastal neveselý advent s dlouhými večery, potom vánoce s radostnými koledami a konečně veselý masopust.

Tomeš pozoroval na synu patrnou změnu. Nebyl tak veselým jako dříve, nýbrž byl mlčeliv

a miloval samotu. Mnohdy zastal jej otec o samotě v těžkých myšlenkách hluboce pohřížena, ba i zřejmou nevrlosť na něm pozoroval, které nikdy dříve na sobě neměl. To vše pozoroval, ale myslil si: „Vojna mu dodala vážnosti, která mu snad nebude na škodu!“ a tím se upokojil.

Katku vidíval Václav jen velmi zřídka. Nevyhledával jí, ač po ní toužil a na ni stále myslil. Neměl odvahy jí vyhledati, neměl však také síly obraz její z mysli své vyhladiti. Hlavně jen o to se staral, aby tajné tužby srdce svého co nejlépe utajil, ač se cítil neodolatelně puzena, by city své někomu svěřil. Prudký plamen zžíral srdce jeho — plamen, který Veronika chytře udržovala a mnohdy nepatrným slovíčkem, kterého kromě Václava nikdo v pravém smyslu nechápal, v žár rozdmýchati dovedla, že ho neubývalo, nýbrž že časem rostl a sílil. — — —

Bylo to v poslední neděli masopustní. Veškera chasa Hrobčická chystala si skvělou zábavu.

„A ty, Václave, zůstaneš dnes zase za pecí?“ zmínila se po poledni toho dne Veronika.

„Nemám chuti do toho!“ odpověděl nevrle Václav.

„Inu, Václave, snad by ti konečně neuškodilo pranic, kdybys aspoň jednou se rozveselil“, mínil otec a dodal: „Nerád toho vidím a nebývalo to nikdy v naší rodině zvykem, ale tobě bych dnes dovolil velmi rád, protože je ti vesélosti třeba. A proto myslím, abys šel!“

„Chcete-li, půjdu!“ rozhodl se konečně Václav

a šel. Těšil se, že uvidí Katku a s ní snad i promluviti bude moci.

A šel a Katku viděl, mluviti však s ní se neodvážil. Viděl, kterak se s jinými baví a tancuje, a kterak často naň pohledem utkvívá, již i povstal několikráte, aby k ní přistoupil, s ní promluvil a o tanec požádal; ale neměl k tomu síly. Myslil, že by celý svět naň prstem ukazoval a všichni hlasitě volati museli: „Hle! mladý Dobšík s jinověrkou tancuje.“ I nemohl se přemoci, by s Katkou promluvil, a jiných děvčat si nevšímal. Konečně odešel — smutnější a nespokojenější nežli přišel.

A potom byl doma ještě méně hovorným a ještě více zadumán nežli dříve. Ó kéž by měl někoho, komu by celé srdce své do základův otevříti mohl! Ale komu? Otcovi? Ne, ne! Zarmoutil by otce, a toho by za celý svět učiniti nechtěl. Panu faráři? Ach, tomu již docela ne; co by si pomyslil o svém Václavu, kterého za vzor jiným dítkám tolikrát vystavoval? Matce? K té neměl důvěry a také by se byl se zlou potázal. I trápil se sám ve dne i v noci a chřadnul na duchu i na těle.

„Nevím, nevím, co se to s tím Václavem stalo?!“ stěžoval si Tomeš Veronice. „Patrně jej něco trápí!“

„Nevím, co by jej trápiti mohlo!“ odpověděla Veronika. „Pracuje, co chce, má všeho dosť, může dělat, co se mu zlíbí: tak co jej může ještě trápiti? Dosť možná, že něco velmi milého na vojně zanechal a teď po tom tesknì. Čas jej vyhojí!“

Slova „velmi milého“ pronesla zvláště důrazně. Ale Tomeš jí nevěřil.

„Ostatně“, mluvila dále Veronika, „promluvím s ním rozumné slovo. Snad se mi podaří ránu v srdci jeho najíti! Zatím ho netrap všelijakými řečmi a popřej mu pokoje.“

„Učiň tak, matko, co nejdříve: je mi hocha líto!“ řekl Tomeš a těšil se, že se Veronice podaří Václavu pomoci. — — —

„Václave!“ oslovila brzy potom Veronika Václava, když byli sami.

„Co byste ráda, matko?“ tázal se ochotně Václav.

Načež ujala jej Veronika vlídně za ruku, pohlédla mu upřímně do očí a promluvila:

„Václave, co jsi doma z vojny, pozorujeme všichni, že jsi nesvůj a že se trápíš. Nezapírej toho! Vím to jistě a vím také dobře, co tě trápí!“

„Matko!“ bránil se Václav, do tmava se červenaje.

„Ano, ano, milý Václave! Vím to jistě: tebe trápí — Katka!“

„Matko!!“ vzkřikl Václav, ohlížeje se, zda slov jejích někdo neslyšel. Nevýslovnou úzkostí zatlouklo mu srdce v hrudi bouřlivě. Ale Veronika klidně jako lékař ránu čistící, výkřikův a nářků nemocného nedbalý, mluvila dále:

„Marně bys se namáhal, Václave: vyznej, že máš Katku rád a že na ni ve dne v noci myslíš. Ženského oka neošidíš a ženského srdce nepřelstíš!“

„Matko, co to mluvíte!?“ vykřikl Václav rozčileně.

„Pravdu, hochu milý, holou pravdu mluvím. — Neboj se, nikdo nás neslyší, a proto můžeme mluviti bez ostychu a bez přetvářky! Nemysli si, že bych já ti někdy ve tvé vůli a náklonnosti překážela. Kdybys byl oblíbil si děvče nehodné, dávno bych se byla proti tomu ozvala: Katka však jest dívka, která by byla pro tebe jako stvořena. Divím se ti jen, že jsi se tak dlouho zbytečně trápil! Či nejsi dospělý, nemáš své vůle, schází ti síla a odvaha? Ty, Václav Dobšíkův, kterého všichni za vzor chytrosti, rozumu a moudrosti považovali, neumíš si pomoci? Toť jest mi věru k smíchu!“

Smích matčin Václava do duše urazil a podráždil.

„Nic se mi, matko, nesmějte: ještě není všem dnům konec!“ bránil se Václav s tváří zakaboněnou jako březnové jitro.

„A co a jak míníš?“

„Ještě nevím!“

„Tedy ti poradím já: běž k otci mému do výměnku; promluv s ním, pověz mu vše a buď jist, že ti otec můj nejlépe poradí. Jen se střez, milý synku, by Tomeš zatím ničeho nezvěděl, sice by se snad pominul!“

„Nemějte jen o mne tolik strachu!“ odsekl Václav.

„Tedy půjdeš k otci?“

„Půjdu a to hned!“

Vzal klobouk a rychle odešel. Slova matčina dodala mu odvahy a naděje. Na cestě potkal otce, který byl na radě na faře a teď se domů vracel.

„Kam jdeš, Václave?“ tázal se syna, když se setkali.

„A jen bych dědečka Troufala rád navštívil!“ řekl nesměle Václav a ostýchal se otci upřímně do očí pohleděti.

„A na faru bys také mohl zajíti. Bude míti pan farář radosť.“

„Až podruhé!“ odpověděl Václav a šel dále.

Otec pohlížel naň se zálibou, dokud nezašel, a modlil se vroucně:

„Bože, chraň a opatruj mi mého syna, by s pravé cesty nesešel: toho bych já nepřežil!“ Potom šel zvolna ke statku.

„Již jsem s Václavem promluvila!“ vítala Veronika Tomše.

„A co jsi vyzvěděla?“ tázal se zvědavě Tomeš.

„Tolik co nic. Doufám však, že bude lépe, když naň doráženi nebudeme: rána, na kterou trpí, se jen časem zahojiti může sama sebou. My bychom více zkazili než napravili. A proto myslím, abychom popřáli Václavovi času a klidu, až by zapomněl!“

To řkouc, tvářila se tak tajemně a sebevědomě, že se Tomeš právem domníval, že ví mnohem více, než řekla; věřil však úplně v její rozum, lásku k Václavu a starostlivosť o blaho jeho, a proto radu její za dobrou a rozumnou považoval a Václava otázkami netýrati si umínil!

Ó kéž by ještě dnes otcovsky s Václavem byl promluvil! Dnes by ještě syna svého zachránil: zítra snad bude již pozdě.

Ó Tomši, kéž bys byl raději svého srdce a hlasu pana faráře uposlechl, jenž ti z nejčistší lásky

k dítěti tvému radil, abys jako milující otec dotkl se jemně strun rozladěné harfy srdce Václavova, abys poznal, která se strun se byla rozladila, a ji moudrou a srdečnou domluvou a radou otcovskou zase řádně naladil! Ale Bohu žel! žes uposlechl a uvěřil spíše slovům, která chladný a vypočítavý rozum chytře diktoval, nežli radě, kterou milující srdce upřímně podávalo. Co jest rozum bez lásky, který na Boha zapomíná, sebe sama nade všecko miluje a jen chladně počítá? Není-li to meč na obě strany broušený, není-li to dýka jedem napuštěná, není-li to zbraň smrtonosnou koulí nabitá? Běda, kam zamíří! Rozum — věrou v Boha neposvěcený a láskou k Bohu a k bližnímu nezušlechtěný jest jen strašlivou zbraní válečnou, která jest ocelem chytrosti broušená, jedem lži kalená, koulí sobectví a závistí nabitá, která vraždí, ale — nehoj! —

Václav byl zatím u starého Troufala. Starý Troufal četl jak obyčejně ve veliké knize, kterých měl několik, a neskonale se zaradoval, když Václava na prahu světničky své uzřel. Rychle knihu odložil, od stolu povstal, za ruku Václava ujal, ke stolu posadil, vítal, smál se a hovořil jakoby láskou k němu jen hořel. Levé oko rychle mžikalo a se zamhuřovalo, mohutné obočí se chvělo a podezřele stahovalo jako nebezpečný mrak, z oka šlehaly blesky, tvář se usmívala a ústa sladce hovořila:

„No, že jsi sobě, drahoušku, také jednou na starého dědka svého vzpomněl! Bůh, — který praví: synu, stáří v uctivosti měj, — ti to na duši

i na těle stonásobně zaplať! Ó kdybys věděl, jakou radosť jsi mi způsobil!“

Srdce Václavovo plesalo. Kterak jen mohl dříve tohoto dobrého stařečka nemilovati? Že mu již dávno nenapadalo k němu se uchýliti, v jeho tichém výměnku srdečně si pohovořiti a o radu a pomoc jej poprositi. Vždyť snad ani vlastní otec ho tak nemiluje!

„Děkuji, dědečku, za přivítanou a lásku. Bohužel, že jsem dnes nepřišel toliko z lásky k vám!“

„Neškodí, milý hochu, pranic neškodí! Kterak bych já starý košťál směl od tebe lásky žádati, která snad již dávno někomu jinému patří!“ mluvil přítulně a skromně Troufal a vida, že se Václav prudce začervenal, zamhouřil potměšile levé oko a řekl dále: „A proč jsi, dobrý synku, ještě také přišel? Potřebuješ rady mé? Potřebuješ pomoci mé? Potřebuješ ruky mé? — Milý hochu: od starého člověka pomoci skutkem nežádej, ale o radu popros a rady zlaté se ti dostane. Mládí jest k práci, stáří k radě a výstraze! A teď mluv, milé dítě, upřímně, čeho si ode mne žádáš!“

„Rady!“ odvětil Václav tiše a nesměle.

„Rady? — Ó ano, synku, radou ti vždycky rád přispěji. A v jaké záležitosti potřebuješ rady mé? Snad v záležitosti srdce svého, které ochořelo?“

„Ano!“

„A která dívka byla tak šťastna, že si tvého srdce vydobyt uměla? Ta jistě v našem kraji nevykvetla!“

„Jest z Hrobčic!“ zase Václav, červenaje se a na Troufala pohlédnout si netroufaje.

„A která by to byla? Mluv, drahoušku, a neostýchej se. V srdci mém bude ukryto vše jako v hrobě!“

„Katka!“

„Katka?“ divil se Troufal a podivem s lavice vyskočil, před Václava se postavil a nedůvěřivě se tázal: „Co že pravíš? Katka? Snad Hůlečkova Katka?“

„Ano, ano — ta!“

„Pak se ti, hochu milý, nedivím: krásnější dívky a lepší bys kraj světa nebyl našel! A což ti snad něco brání?“

„Nezapomínejte, že Hůlečkovi nejsou z naší stránky!“

„Ovšem, ovšem, ale což je tobě po tom? Neměli první křesťané i pohanské ženy za manželky, a byli proto špatní křesťané? Může vám víra v lásce býti překážkou? Nevíš, že láska všecko přemáhá, všecko trpí a všecko snáší? Václave, Václave — nebyl bych řekl, že takových malicherností se báti budeš!“

„Ale, co řekne otec?“

„A co otec? Nejsi plnoletým, nejsi svéprávným, nemáš vlastní své jmění po matce? Kdo jest svobodnější nad tebe?“

„A pan farář?“

„Haha — pan farář! pan farář! — A co jest panu faráři po tvé lásce? Katku si vezmeš ty a ne on, a proto ti nemá co poroučet. Ty, starý voják, se bojíš pana faráře?“

„A potom jsem ještě ani s Katkou ani s Hůlečkovými nemluvil. Nevím, zda bych jim byl vítaným.“

„Ach — to jest něco jiného! V tom je třeba rady a pomoci! Tedy jsi ještě vůbec o svých myšlenkách ani s Katkou nepromluvil?“

„Ne!“

„A proč?“

„Ostýchal jsem se jí a bál se otce!“

„Ah — co! — Katky se ostýchati nesmíš a otce se báti nemusíš!“

„Ale jak a kde mám s ní promluviti?“

„V té věci ti poradím a pomohu já: promluvím nejprve s Hůlečkou a pak ti povím, kde, kdy a jak bys mohl s Katkou mluviti bezpečně a bez ostychu. Rozumíš?“

Václav pohlédl na Troufala s okem planoucím. Zaradoval se, slyše radu jeho.

„Ano, rozumím a prosím, abyste tak co nejdřív učinil!“

„Učiním, hochu, učiním: zatím však se musíš ty doma poněkud přemáhati a před otcem se ještě tajiti. Netřeba zbytečného křiku! Až bude vše hotovo a ujednáno a budeš-li konečně chtíti: pak teprve ať se doví všeho! Do podzimka můžete býti svoji!“

„Dejž to Bůh!“ povzdychl vroucně Václav a povstal, aby odešel. Stiskl a políbil vděčně starému ruku a srdečně se rozloučiv odešel.

Kráčel domů pln radosti, odvahy a síly. Ještě dnes by chtěl pro Katku vše učiniti. Divil se, že mohl býti posud tak malomyslným a bázlivým. Jak dlouho a zbytečně se trápil!!

5. Sémě zlé — dozrává.

Vesel vrátil se Václav od starého Troufala. Oči mu zářily, tvář nabyla výrazu zmužilosti a odvahy, a celé tělo bylo jak okřídleno — lehké a pružné. Byl zase milým, hovorným, svěžím a čilým jako dříve.

Otec, vida tu proměnu, zaplesal. Domníval se, že ji Veronika a starý Troufal svými domluvami způsobili, a byl jim za to povděčen i uznával převahu a výbornosť rozumu Veroniky více, než kdy jindy. Myslil, že by toho sám nikdy nebyl dovedl! V celém domě se vyjasnilo; nebo jako těžký mrak ležela na něm zádumčivosť Václavova, která všecky tísnila. Václav byl vesel a celý dům veselil se s ním. Veronika plesala. Byla přesvědčena, že co činí a učinil otec, jistě dobře učinil! A ještě více se zaradovala, když den po tom i otec do statku jejich zavítal, aby se, jak pravil, na své oči přesvědčil, zdali jest Václav zase tím bývalým, veselým a dobrým hochem. Tomeš cítil se stokrát puzena Troufalovi na prsa klesnouti a mu s pláčem poděkovati, že mu důvtipem svým Václava takovým učinil, jakým býval dříve a jakým si jej přál míti až do smrti. Netušil ve své dobromyslnosti, že již padla sekera a podťala kořen života i spokojenosti jeho! Usnul a snil krásný sen, ze kterého se měl strašně probuditi!

„Velebný pane!“ zvěstoval radostně ještě téhož dne na faře, „radujte se se mnou; Václav jest opět zdráv, opět vesel, opět živ!“

„A co se s ním stalo?“ tázala se chvatně Katuška, radostně se chvějíc.

„Dědeček Troufal a má Veronika jej vyléčili náhle a důkladně!“

„Dědeček Troufal?!“ tázal se nedůvěřivě a nepokojně pan farář a pohlédl starostlivě Tomšovi do očí.

„Nevím, jak se to stalo, ale stalo se a to mi stačí!“ smál se Tomeš.

Ale panu faráři, který znal dobře Troufala i Veroniku, nebylo do smíchu. Nemohl a nechtěl jich z něčeho zlého podezřívati, tesknému tušení se však přece ubrániti nemohl. Bál se o Václava, třebas ještě nevěděl, proč; a proto pohrozil Tomšovi láskyplně a varoval:

„Přeji ti ze srdce, by radosť tvá byla oprávněna, ale pravím ti upřímně a vážně: Tomši, Tomši — buď opatrným!“

Tomeš výstrahy páně farářovy nechápal. Byl by však pochopil, kdyby byl slyšel, co Troufal na odchodu ze statku jeho Václavovi do ucha pošeptal:

„Máš dnes večer přijíti tajně zahradou!“

A Václav šel nejen dnes, ale i podruhé, po třetí — a chodil častěji. Jen starý Troufal a Veronika věděli, kam tak rád pospíchává tajně z večera a odkud se pozdě v noci zase tajně vracívá. Statky a usedlosti Hrobčické jsou roztroušeny a jeden od druhého docela odděleny, ba mnohdy i hodně vzdáleny. Nebylo tudíž Václavovi těžko tajně k Hůlečkovým dojíti a zase tajně se vrátiti. Nikdo ani netušil, že by mladý Dobšík do domu Hůlečkova docházeti mohl! A přece docházel, nejprve zřídka, potom častěji. Pomocí matčinou podařilo se Václavovi i před otcem utajiti vše, že

ničeho netušil. Jen starostlivosť páně farářova rostla a bázeň o Václava se zmáhala, protože viděl, že se Václav fary vzdaluje, že se jemu samému vyhýbá a když se svým duchovním otcem mluviti musí, že často k zemi oči klopí a již ne tak upřímně, přítulně a rád s ním hovoří. A to pana faráře bolelo a starostí naplňovalo. Věděl ze zkušenosti velmi dobře, že se dítko nejčastěji tenkráte duchovního otce svého vzdalovati počíná, když srdce jeho nevinným a čistým býti přestává, a ve svém žalostném stavu šťastným se cítí. A Václava tak miloval!

„Václave, Václave! Vidím, že na mne zapomínáš!“ pokáral proto vlídně a laskavě Václava, když se mu jej spatřiti událo.

„Nemám pokdy!“ odpověděl Václav nevrle, snaže se vyhnouti se pohledu knězovu.

„Ne tak, Václave!“ řekl zase vlídně pan farář a Václava za ruku ujal. „Vzpomeň si jen, jak jsi vždy rád na faru pospíchával, vzpomeň si, jak jsi mi radostně naproti spěchával a jak jsi plakával, když jsem ti žertem někdy ruky své políbiti nedal a ti řekl, že tě nemám již rád! Vzpomeň si na to vše a pamatuj, že jsem tě vždycky jak otec miloval a že láska má k tobě dosud ve starém srdci mém neutuchla: rmoutí mne, že se ode mne odvracíš!“

Hlas důstojného starce se chvěl a v oku jasném jako jarní ráno objevila se mlha. Václav toho nepozoroval, nýbrž chladně a lhostejně promluvil:

„Inu, velebný pane, během času člověk zmoudří!“

Odpověď ta zarmoutila pana faráře do duše: Mlha v oku jeho srazila se v slzu.

„Václave, Václave, varuj se moudrosti, která nepřináší život, nýbrž — smrť, která neoblažuje, nýbrž otravuje!“

„Věřím rád, velebný pane; ale lituji, že již musím jíti po práci a vás déle poslouchati nemohu!“ řekl Václav vzdorně, políbil chladně ruku, která mu tolikrát žehnala, a rychle se vzdálil.

Z očí páně farářových vytryskly dvě slzy. Bolestně pohlížel za Václavem, který se rychle vzdaloval, jakoby utíkal. Duše dobrého kněze zděsila se myšlenky, že duše, která Bohu se spustiti míní, vždycky nejprve kněze opouští.

„Ó, Spasiteli! nedopouštěj!“ zalkal pan farář v duchu a bral se teskliv k faře. —

Václava mrzelo chvílemi, že pana faráře tak odbyl, ale když si vzpomněl slov Troufalových, přešla lítosť jeho ve vzdor: „Kdo mu dal práva mne kárati? Nejsem já svým vlastním pánem? Či myslí, že jsem ještě dítětem?“ A v té chvíli shasla v srdci jeho poslední jiskřička lásky, přítulnosti a úcty k panu faráři. „Snad mám na faru choditi o radu? Ne! Ani za celý svět! A by věděl pan farář, že mi nemá v čem poroučeti, požádám ještě dnes o ruku Katčinu a do tří neděl musíme býti svoji!“

Rozhorlen vrátil se domů a netrpělivě čekal večera.

Ó, Václave, kéž bys věděl a uvážil, že pýcha předchází — pád! Nezapomeň, že jsi zranil srdce, které tě vedle Boha a otce tvého nejvroucněji a nejupřímněji milovalo!

Večer touženě očekávaný konečně přišel a Václav se vypravoval na cestu. Nedbal opatrnosti jako jindy, nýbrž zjevně téměř odešel.

„Kam půjdeš?“ tázal se otec.

„Nevím!“ odvětil nevrle Václav. „Snad si zajdu do hospody, snad i někam jinam!“

Načež otec mírně: „Ze statku Dobšíkova nikdy nechodívali ani hospodáři ani synové do hospody!“

„Nechť! Co nebylo, může býti!“ řekl Václav prudčeji, vzal klobouk a odešel.

„Co to?“ promluvil po odchodu jeho Tomeš starostlivě.

„Dobře ti tak! Nepřeješ mu radosti pražádné a tedy se nediv, když jest někdy mrzut. Pro jednou snad nebude zle!“ chlácholila Veronika Tomše, což se jí také podařilo.

Zatím spěchal Václav rychlými kroky do statku Hůlečkova. Nešel zahradou jako jindy, nýbrž vraty přímo na dvůr, kdež se Katka prudce hádala s děvečkou. Vidouc Václava přicházeti vraty a tak časně, zalekla se a rychle děvečku do chléva poslala.

„Ale, Václave, proč přicházíš dnes tak časně a zjevně vraty? Děvečka tě viděla a za týden bude řečí plná vesnice!“

„Ať si mluví, kdo chce, co chce; je čas, abych jedenkráte přestal k vám docházeti tajně jako zloděj zahradou a začal choditi k vám jako ženich veřejně dveřmi!“ řekl furiantsky Václav a podal Katce ruku.

Katka chopila se vřele podávané ruky, usmála se sladce na Václava, a řekla tiše:

„Tak jsi měl, milý Václave, již dávno promluviti! Kéž bychom byli již jednou svoji!“

„Budeme, Katko, do tří neděl budeme a musíme býti svoji!“

„Pojď do světnice! Otec i matka jsou doma.“

Načež vedla jej za ruku do světnice. V síni jej zadržela, k němu se přitulila, hlavu jeho ke své tváři rozohněné téměř násilně stáhla a vroucně mu pošeptala:

„Neodporuj otci! Slib mu všecko, sice je po naší lásce veta!“

„Neboj se, kdybych měl pro tebe do pekla, i odtud si tě vydobudu!!“ řekl Václav taktéž tiše, ohnivě Katku políbil a vstoupil do světnice.

„Vítám tě, Václave!“ vítal jej starý.

„A co tak skoro?!“ divila se matka.

„Netřeba se již tajiti!“ řekl Václav a Katka švitorně vyprávěla:

„Chce, abychom byli do tří neděl svoji.“

„Ano, to chci!“ promluvil vážně a směle Václav. „Ta tajná docházka se mi do duše zprotivila. Již i náš pan farář mne dnes pokáral!“

Starý povstal, udeřil jadrně na stůl a zvolal hněvivě:

„A co tomu je do toho!?“

„Právě proto myslím, abychom se jednou již domluvili!“ hovořil posilněn odvahou starého Václav.

„Ba, milý hochu, že toho bude potřebí! Byl bych již sám s tebou o tom promluvil, kdybys dnes nebyl začal; ty již couvnouti nemůžeš a nesmíš. My jsme tě nevyhledávali, po tobě se nesháněli a na tebe nemysleli. Když jsi však dobro-

volně přišel, nezamítli jsme tě rázem, protože jsme tě považovali za muže moudrého, rozumného a pevného, který to, co chce, také provede. My jsme ti rádi věnovali dceru, obětovali jsme ti naši i její čest, a chceme ti dáti statek; a proto pravím, že již couvnouti nemůžeš a nesmíš! Uvalil bys na nás hanbu a potupu, zničil bys čest i štěstí našeho dítka a objevil bys se jako špata a sketa: ty si Katku vzíti musíš, jinak běda ti!“ pohrozil pěstí Hůleček Václavovi.

„Však si ji vzíti chci a vezmu, kdyby mi celý svět měl brániti!“ pronesl sice statečně Václav, přece se však mani moci Hůlečkově bázlivě poddával.

„Co dostaneš od otce?“ tázal se přísně zase starý.

„Mám podíl po matce a otec mi dá jistě také částku ze svého. Mohu počítati na čtyři tisíce zlatých!“

„A kdyby ti otec ničeho nedal?“

„Pak bych ovšem dostati musel jen podíl po matce: asi patnáct set.“

„Toť jest, milý hochu, na naši usedlosť až příliš, příliš málo!“

„Mohu snad otce přinutiti, by mi více dal?“

„Toho na neštěstí nemůžeš!“

„Pak mi nezbývá nic jiného, leda spokojiti se s podílem po matce.“

„Ale to jest pro Katku málo, a proto bude ti třeba jinde nevěsty hledati.“

„Tedy mne zamítáte, protože nemám tolik a tolik peněz?“ řekl Václav temně a povstal vzdorně na Hůlečku pohlédnuv.

„Otče!“ prosila Katka a padla otci kolem krku a hořce zaplakala.

„Nuže“, promluvil po chvíli vážně Hůlečka, „chce-li tě Katka i s tak málo penězy, nemám proti tomu ničeho: jen že se jako otec o to postarati musím, aby toho dcera má jedenkráte nelitovala a na mne nenařikala. A proto přivolím sňatku vašemu a přijmu tě za zetě jen pode dvěma podmínkami. Chceš-li je splniti, můžeš míti Katku; nesplníš-li jich, pak ji nikdy k oltáři nepovedeš!“

„Tak, tak, milý Václave!“ přivolila také matka slzy zástěrkou si utírajíc. „Máme než Katku a do smrti bychom pokojného svědomí míti nemohli, kdybychom se o jediné dítě své nepostarali!“

„Chceš tedy slyšeti podmínky?“ tázal se opět Hůlečka.

„Žádejte, co chcete, jen mi dejte Katku za ženu!“ odvětil rozhodně Václav, usedl ke stolu, položil ruku na stůl a patřil směle starému Hůlečkovi do očí.

„Nuže, slyš! První podmínka se týká majetku a zní: usedlosť se připíše před zdavkami na jméno dceřino a ty budeš toliko pánem svého věna. Kdyby se stalo a měla Katka zemříti, přejde právo majitelské na děti, ale do smrti naší budeme hospodařiti my; zemřela-li by bezdětna a dříve nežli my, přejde usedlosť na nás. Budeš-li však chtíti v tomto případě ty statek podržeti, vyplatíš nám tři tisíce zlatých a pojistíš nám do smrti ve statku byt. Přijímáš podmínku tuto?“

Podmínky této, tvrdé a nebezpečné, zalekl se Václav, neboť soudil dobře, že by tak byl na statku

jen otrokem učiněn, ale pohlédnuv na Katku, která naň láskyplně a prosebně patřila, přivolil bez rozpaků, řka:

„Nechci od vás ničeho, nechci se státi pánem statku vašeho, nýbrž jediné manželem Katčiným!“

„Dobře! A nyní poslyš podmínku druhou, která se týká tvého vyznání.“

„Ah což, to jest vedlejší věc!“ mínil Václav a usmál se. Vzpomněl si na slova Troufalova.

„Snad u vás, u nás ne, milý příteli! V rodině, kde matka jinak věří a otec jinak, matka jinak se modlí a otec jinak, matka jinam na služby Boží chodí a otec jinam, v rodině, ve které není jednoty u víře, není jednoty ani v lásce a smýšlení, a kde není jednoty a lásky, není ani svornosti a pořádku, a kde není svornosti a pořádku, tam není — Božího požehnání. Tak myslím já a proto podmínka druhá zní: ty opustíš vyznání katolické a přijmeš vyznání naše! Chceš-li, může býti Katka do tří neděl tvou!“

Hůlečka se zamlčel a ve světnici nastalo ticho hrobové.

Všichni pohlíželi napjatě na Václava. Hůlečkovi a Katce zářil na tváři vítězný úsměv. Matka složila ruce do klína a pohlížela zvědavě a poněkud i útrpně na Václava. A ten mlčel.

Té podmínky neočekával. Slovy Hůlečkovými byl téměř omráčen. Slyše slova ta, zhrozil se myšlenky, že by měl víru svou zapříti! Toho nikdy nezamýšlel! Pohrdl sice láskou otcovou, zamítl a zarmoutil i zlaté srdce svého duchovního otce, chtěl se zříci práva na otcovský majetek, neohlížel

se na to, že skutkem svým otce svého a celou rodinu do duše zraní a se jí navždy odřekne, nebál se ani otrokem se státi na cizím statku; to vše chtěl s lehkým srdcem podniknouti, ale víru svou a Boha svého zapříti — se přece zhrozil! Hlava klesla mu hluboko na prsa, líce zbledly, v mysli se zatmělo a srdce tlouklo hned prudce a hned loudavě. Hrozný boj zavířil mu duší: duch světla bojoval s andělem tmy!

Na tváři Katčině zmizel vítězný úsměv, když spatřila překvapení a zdrcenosť Václavovu. Již se obávala, že by snad Václav přece mohl odpověděti odmítavě! I otec přestal se usmívati a patřil chladně na mladíka, který se svíjel v těžkých rozpacích. Ale všichni čekali klidně, až Václav promluví.

Dlouho seděl ubohý jinoch jako zdrcen. Po velmi dlouhé chvíli pozvedl konečně hlavu svou a utkvěl na starém Hůlečkovi pohledem horoucně prosebným a neskonale úzkostlivým.

„A nebylo by možno, abychom zůstali každý při svém?!“ promluvil konečně nesměle a tiše.

„Nikoliv!“ odvětil přísně a bezohledně Hůlečka. „To jest hotové neštěstí v manželství a proto se rozhodni brzy — tak anebo tak! Nenutím tě k ničemu, Bůh je mi svědkem, ale Katky nedostaneš, leda jako evangelík!“

Václav pohlédl úzkostlivě na Katku, jakoby u ní pomoci hledal. Ale i ta pohlížela naň okem sice ohnivým, ale chladným a nemilosrdným. I sklonila se hlava jeho zase hluboko na prsa.

„Rozhodni se rychle, bychom věděli, na čem

jsme!“ promluvil Hůlečka mrzutě a tvrdě, a Katka přisedla k Václavovi, ujala jej za ruce a tázala se měkce:

„Václave, ty mlčíš? Tedy všecka tvá slova, kterých jsi mně tolik namluvil, byla jen přetvářkou, klamem a lží? Což já nesloužím Bohu a neplním svatou vůli jeho? Či miluješ více staré předsudky, ve kterých jsi vyrostl, nežli mne?“

Slova Katčina probudila Václava z hlubokého zadumání. Pozvedl hlavu a řekl, za každým slovem odpočívaje:

„Nuže, chcete-li, tedy přestoupím na vaši stránku!“

To řekl hlasem temným, který z hrobu vycházeti se zdál, a tak namáhavě a těžce, jakoby dechu popadnouti nemohl. Při každém slově cítil bodnutí u srdce a palčivou bolesť v duši.

„Teď jsi promluvil jako muž a jsi náš, zcela náš: tu jest má ruka!“ řekl Hůlečka a podal Václavovi ruku, kterou tento chvatně stiskl a trpce se usmál. Katka skočila s lavice, zatleskala radostně rukama a volala, hlasitě se smějíc:

„Tak, tak, Václave — za tři neděle jsme svoji!“

„A teď nemluv dlouho, nýbrž zaskoč do sklepa pro pivo a ty, stará, chystej večeři, ať to zajíme a zapijeme!“ — —

Jedli, pili a nedlouho před půl nocí bral se Václav krokem vrávoravým ke statku Dobšíkovu. V hlavě a v srdci cítil velikou tíži. Byla tmavá noc. Vítr hučel temně v nedalekých lesích. Dole ve vsi štěkali psi.

Václav přiblížil se již až ke statku a chtěl se tiše vkrásti na dvůr: v té však ucítil v duši takovou žalosť a úzkosť, že na krok ucouvl. Ach, poznával jasně, co učinil, a považoval se za nehodna — vstoupiti do domu, který opustil, a spáti pod jednou střechou s otcem, kterého se na věky — zřekl! Mimovolně šel tiše mimo vrata a kráčel pomalu za statek. Sevřel oběma rukama hlavu, která mu rozskočiti hrozila, a kráčel sadem dál a dále. Ničeho kolem sebe neviděl a ničeho nedbal. Nevěda blížil se zvolna ke kříži u lesa, na němž červeným světélkem blikala malá lampička. Kmitavá zář její padala na tvář Ukřižovaného a dodávala jí nevýslovně bolného výrazu; pod lampičkou bylo slabě znáti starodávný nápis: „Kriste Pane, neopouštěj mne a rodu mého — jako se ani my Tebe nespustíme!“

Václav pohlédl na kříž a zachvěl se; snad jej dojala smutná Spasitelova tvář, snad se zalekl známého nápisu. Couvl od kříže, usedl opodál na zemi, sklonil rozpálené tváře do dlaní a přemýšlel. Jasné myšlenky nebyl však schopen. Jen to cítil dobře, že špatně jednal, i děsil se svého kroku. Vzpomněl si na svou nebožku matku, kterak jej vodívala za ruku do kostela, do něhož již nikdy vstoupiti nesmí; vzpomněl si na pana faráře, kterému radostně a ochotně sloužíval u oltáře, který teď na vždy opouští; vzpomněl si na onen šťastný den, kdy poprvé z rukou dobrého pana faráře velebnou Svátosť přijal, které již nikdy přijímati nesmí. Jedna vzpomínka za druhou vynořovala se v choré duši jeho, naplnila srdce jeho na okamžik

sladkou rozkoší a rychle mizela, zanechávajíc v nitru jeho bolestný pocit! Vše, nač si vzpomínal, bylo tak líbezno a krásno, — jen budoucnosť, která před ním rozevírala mlhavý jícen svůj, byla tak tmava a hrozna! Za ním jasno, před ním tma!

„Ó matko, zlatá matičko, kdybyste mne viděla! Poznala byste nyní svého syna?!“ sama sebe se tázal a zaúpěl.

V té zazněl od kostela hlásný roh nočního hlídače, a hlasem táhlým a temným, který v tmavé noci děsného rázu nabýval, ohlašoval dvanáctou. Hlasu jeho lekl se Václav tak, že mu všemi údy projel mráz a srdce v hrudi hlasitě tlouklo. Rychle se vztýčil, uděšeně kolem sebe naslouchal a ke statku skokem utíkati se jal.

Táhlé a hrozné troubení hlídačovo pronásledovalo jej výhrůžným hlasem anděla Božího, že uštván a zemdlen dospěl po měkkém trávníku do dvora, kde se k němu lísal domácí pes. Zaklepal tiše na okénko. Matka mu ihned otevřela.

„Kde jsi byl tak dlouho? Otec se na tě hněvá!“

„Nechte mne dnes, matko!“ prosil taktéž tiše Václav a úzkostně povzdechl.

„Co se ti stalo?“

„Nic!“ odpověděl Václav zimničně rozechvěn a bral se opatrně na komoru, kdež měl svůj nocleh.

A na loži svém dlouho se trápil a usnouti nemohl. Litoval toho, co učinil, a děsil se toho, co teprv učiniti mínil! Konečně však se přece umdlené tělo uspokojovalo a duše zbouřená nábývala klidu a rozvahy. Usínal k ránu s pevným přesvědčením:

„Neučiním toho! Hned ráno vzkážu Hůlečkovým, že jsem se jinak rozmyslil, a že víry své nezapru! Ať činí, co chtějí. Cítím, že bych byl nešťasten!“

Potom usnul. — —

Ráno probudil se Václav poněkud osvěžen. Slunce svítilo mu okénkem do tváře, která byla bledá a oko strhané. Usedl na loži a rozpomínal se na včerejšek. Vzpomněl si na slova Hůlečkova i svá, Troufalova i matčina; představiv si radost Katčinu, zatoužil sdíleti s ní tu radosť — a na mysl přišel mu i dobrý úmysl, se kterým byl usnul.

V tě vystoupila na komoru matka.

„Spíš ještě, Václave?“

„Nespím!“

„Byl jsi včera u Hůlečkův?“

„Byl!“

„Otec tě podezřívá již a umínil si včera pevně, že bude sledovati každý tvůj krok.“

„Což jsem nějaký zločinec, abych byl pod stálým dohledem?“

„Aspoň tě otec již za tak dobrého jako dříve nepovažuje! Přál by si, abys byl ve všem povolným a kolem prstu se mu otočiti nechal.“

„Hm! — Mám také rozum: poroučeti si nedám!“

„Pozoruju však, že ti otec nikdy a nikdy nedovolí Katku do našeho statku uvésti!“

„Za to ani já ani Katka jistě prosit nepřijde; má statek svůj!“.

„Ale ani vziti si ji ti nedovolí, jak já vím.“

„Když nedovolí, vezmu si ji bez něho!“

„Mluvil jsi již s Hůlečkovými?“

„Mluvil.“

„Jen dělej brzy, milý synku; já již dlouho hněv otcův od tebe zdržeti nedovedu. Běda mně, až se otec o tvé docházce za Katkou doví!“ děla ztrápeně matka a uronila několik slz.

„Nebojte se, matko; ještě dnes promluvím s otcem a zítra půjdu na námluvy, kde se před svědky stvrdí, co jsme včera ústně domluvili.“

„Pán Bůh dej, abys dobře pochodil! Pojď dolů snídat!“

Václav se oblekl a sešel dolů do světnice. Spatřiv otce, stiskl vzdorně bledé rty a pohodil lehkomyslně hlavou. I pozdraviti jej zapomněl. Otec pozoroval jej bedlivě, a vida na bledé tváři patrné známky noci probdělé, zakabonil jasnou tvář a promluvil vážně, jak si byl včera pevně umínil:

„Václave, věř, že se mi dnes a již několik dní nelíbíš!“

„Však jsem se vám již nalíbil dost!“

„A dobře by ti bylo, kdybys do smrti nejdelší se mi líbiti nepřestal. Řekni mi, synu, kde jsi byl včera večer?“

„U Hůlečků!“

„Kde že jsi byl? U Hůlečků?“ tázal se otec, pronikavě na Václava pohlédl a povstal s lavice, na které seděl.

„Což pak jste náhle ohluchl? Ovšem u Hůlečků!“

„A co jsi tam dělal?“

„Byl jsem prosit o Katku!“

„Co že? O Katku? A pro koho?“ tázal se tišeji otec. Tváře jeho nápadně rychle bledly a oči se rozevíraly a z důlků vystupovati se zdály.

„Pro sebe!“ odpověděl Václav úplně klidně a lhostejně.

„Pro sebe!“ opakoval otec slova Václavova šeptem a zhrozil se jich. Klesl na lavici, nemoha se udržeti na nohou, protože se chvěly a třásly. Prsty pravé ruky zimničně poskakovaly po stole.

„Ano pro sebe a pro nikoho jiného; líbí se mi, a proto si ji vezmu!“ poznamenal Václav upřímně s nádechem drzosti.

„Ale já ti k tomu nikdy nesvolím!“ promluvil po chvilce otec.

„Netřeba svolovat, otče; vezmu si ji bez vašeho svolení.“

„A bez mého požehnání?“ odvětil otec truchlivě a bolně.

„I bez vašeho požehnání!“

„Nebojíš se Boha, Václave, který praví: Požehnání otcovo staví domy . . .!“

„I toto, otče!“ zasmál se tvrdě a jizlivě Václav. „Myslíval jsem vždycky, že domy staví vlastně — peníze!“

„Tak?!“ rozkřikl se otec, zrudnuv ve tváři, a z místa svého vyskočiv. „Nuže věz, že bez mého požehnání ani peněz nedostaneš!“

„Podíl po matce mi vydati musíte, protože jsem dávno plnoletý!“ řekl klidně Václav, „a, kdybyste mi přidati chtěl — —“

„Nepřidám, ani krejcaru nepřidám!!“ vzkřikl zlostně otec.

„Nemusíte, nebudete-li chtíti; obejdu se bez nich, ale pak ode mne více nesmíte žádati, abych vás otcem nazýval!“

Zdrcen klesl Tomeš na lavici, položil hlavu do dlaní a bolestně zaštkal. Chladně patřil naň Václav, necítě nijaké útrpnosti.

„Ach, Václave, — řekni, že to všecko byl jen žert!“ prosil otec úpěnlivě.

Ale Václav odpověděl vážně a ochotně: „Ba ne, otče! Vše jest svatá pravda. Zítra slavím již námluvy, a proto se vám bude do zítřka rozmysliti, chcete-li mi co dáti či nic!“

To pravil a bez pozdravu odešel.

Plaše pohlížel za ním otec. Dávno se již dvéře zavřely a otec upjatě na ně pohlížel. Chvilkami potřel si tvrdou a chladnou dlaní čelo a sám sebe se tázal:

„Bože dobrý! Byl to můj syn, který byl má jediná radosť a nejkrásnější naděje? — Můj syn Václav?!“

Přišlo to naň tak neočekávaně a náhle jako šílený úder vzteklé vichřice: a skvělý palác nejlepších nadějí zbortil se mu v duši! Ještě toho dobře nechápal a pochopiti nemohl. Tak se byl vžil do svých nadějí a plánů, že nebylo nikterak ani možno rázem je ze srdce mu vyrvati. — Zpráva Václavova byla proň tak ohromující a nenadálá, že nemohl hned ani možnosti neřku-li skutečnosti její chápati. Proto necítil ještě neštěstí svého tak bolestně a těžce, jak by je byl cítiti musel, kdyby je byl v celém rozsahu znal a chápati mohl! Ani svaly tělesné mu nechtěly sloužiti; chtěl několikráte

povstati, někam jinam pohlédnouti, hlasitě na Veroniku zavolati; ale nemohl. Cítil ve všech údech svých jemné bolestné chvění a nemohl jimi vládnouti. Seděl na místě svém jako přikut a oči visely stále na dveřích: byl živým obrazem pravé hrůzy a zděšení.

Namáhal se rozptýliti neproniknutelné mlhy v duši, urovnati poněkud směsici nejpodivnějších myšlenek a probrati se z divého zmatku, ve který Václav nitro jeho zprávou svou byl uvrhl, ale neměl k tomu síly.

Ó kéž by byl někdo přišel, aby mu byl pomohl! Ale nikdo nešel a tak se trápil ubohý Tomeš jako chodec, který byl v čiré tmě do hlubokého závěje sněhového zapadl, pomoci si nemůže a nikdo mu na pomoc nepřichází.

Veronika slyšela sice za dveřmi velmi dobře každé slovíčko, které byli Václav a otec mluvili, bála se však vejíti. Kolikráte přišla tiše až ke dveřím, naslouchala za dveřmi, ano již i ruku na kliku položila, vždycky však na ni v té chvíli taková bázeň připadla, že vejíti nemohla a nemohla. Tušila, že se v ní ozývati počíná osten zlého svědomí? Kdož to ví?

Před polednem, bojíc se, aby se snad Tomši nějaké neštěstí nebylo přihodilo a on ve světnici bez pomoci nezahynul, zmužila se, všecku odvahu svou sebrala a na pohled jako náhodou, o ničem nevědouc, do světnice vešla.

Tomeš podíval se na Veroniku tak cize a plaše, že se ho ulekla a promluviti si netroufala. Za celý svět by nebyla do očí mu pohlédnouti

mohla a chtěla. Nevěděla, co počíti, a proto, aby přece něco dělala, lavici utírala právě na místě tom, na kterém byl po ránu Václav seděl.

„Tys to, Veroniko?“ promluvil náhle Tomeš hlasem tichým a jako únavou sesláblým.

„Což pak mně nepoznáváš?“ lekla se Veronika, zbledla a pohlédla na Tomše.

Ale ten otázky její nedbal a tázal se: „Kde je Václav?“

„Odešel ráno, nevím, kam!“

„Víš, co pravil? Že prý si byl včera namluvit Katku Hůlečkovu!“

„Nestarám se pranic o jeho spády, bez toho by mě jako nevlastní matky ani neposlechl. Viděla jsem však již dávno, že večer tajně kamsi chodívá!“

„A ničeho jsi mi o tom neřekla?!“

„To by mi ještě scházelo! Abys mi naposledy kdysi vyčetl, že mu proto, že není mým vlastním dítětem, ničeho zhola nepřeji a po něm jako kuna krok za krokem slídím, kde a jak bych jej v tom anebo v onom polapiti mohla. Nesměla jsem naň bez toho nikdy zlým okem pohleděti: myslil jsi, že máš — anděla!“

Tomeš sklonil opět hluboko hlavu, na niž těžkým kladivem slova Veroničina dopadala. Mlčel. Byl si toho dobře vědom, jak neskonale miloval svého syna snad i na úkor ostatním dvěma dítkám svým z Veroniky, vzpomněl si, jak byl vždycky hrd svým Václavem a jak naň v nejmenším nedopustil ničeho zlého, a mínil proto, že má Veronika pravdu a že sám není také bez viny.

„A konečně myslím“, mluvila po chvilce

Veronika dále, mírněji a vlídněji nežli dříve, „ba myslím, že Václav Katky ještě nemá. Vždyť jsi tu ještě ty — jeho otec — a ty mu přece k něčemu takovému nesvolíš?!“

„Vezme prý si ji bez mého svolení!“ odpověděl Tomeš truchlivě, hlavy nepozvédaje.

„Ach — již druzí také ledaco mluvili a nestalo se to! Václav se dnes nevyspal, byl mrzut a tys naň udeřil tak náhle, že se v něm vojenská pýcha probudila, a něco řekl, čeho snad již lituje! Až se dobře vyspí, bude mluviti jinak!“

Tomeš pozvedl rychle hlavu, pohlédl na ženu radostně a důvěrně, a zhluboka si oddechl, jako člověk, jenž těžké břemeno s ramen svých byl shodil.

„Myslíš, Veroniko, že bude zítra mluviti jinak?“

„Což pak já v něm sedím, že bych mohla to neb ono svatě ztvrditi? Nevím, ale myslím, že bude zítra mluviti docela jinak. Pozorovala jsem včera, že přišel nějak mrzut a nesvůj domů, a dnes ráno bylo mu na tváři viděti, že se nevyspal. Dej mu dnes pokoj, hoď slova jeho za sebe a posečkej, až jak bude zítra!“

„Tak, milá Verunko, tak učiním! Jak jsi mne potěšila!“ pochvaloval si Tomeš, vstal a šel do kuchyně k obědu.

Václav k obědu nepřišel, což uměla Veronika zase chytře vymluviti a omluviti. Z jedné strany štvala stále Tomše proti Václavovi a snažila se srdce otcovo od syna na dobro odvrátiti, z druhé strany však omlouvala stále Václava a zdržovala Tomše, by ničeho proti synu zatím nepodnikal, ač

tušila, že by teď již bylo jistě vše nadarmo. Přála si, aby všecka trpkosť a všecek hněv uraženého srdce otcovského zachoval se na jediný, za to tím účinlivější a ostřejší výbuch — úplné vydědění Václava!

Ó bídné sobectví — kolika neštěstí, zločinův a hříchů jsi příčinou! — —

Zatím strávil Václav delší čas u Hůlečků, kdež byl v úmyslu svém všemožně utvrzován a pilně ve mnohých věcech poučován. Odpoledne zavedl jej Hůlečka tajně k duchovníku svého vyznání. Pod večer hledal si pro zítřek svědka. Požádal starého Troufala, který se však moudře vymluvil, aby snad nebyl podezříván z účastenství ve skutku, který mnohé pohoršení jistě v obci způsobí a od mnohých za špatný naprosto považován a právem odsuzován bude. I poprosil Hůlečku, by také pro něho za svědka někoho ze svých spoluvěrců pozval, což Hůlečka milerád učinil. —

Téhož dne věděli již mnozí o zamýšleném kroku Václavově. Jedni zajásali, druzí se zděsili a věřiti nechtěli. Téhož dne ještě dověděl se toho i pan farář na procházce. Nevěřil tomu, přece však za nemožné považovati nemohl, a proto se toho zhrozil a ztrápen z procházky se vrátil, což, jak již víme, celou faru tak bolestně dojalo a rozčililo.

6. Osudné námluvy.

Tomeš učinil dle rady Veroničiny. Měl sice stále chuť zajíti si na faru a poraditi se, po radě Veroničině toho však neučinil, aby tím snad Václava, kdyby se toho dověděl, ještě více neroztrpčil.

Tak uplynul mu v úzkosti a starosti celý den a přišel večer. I to sice Tomše bolelo, že se Václav celý den domu otcovského vzdaloval, ale ani toho mu večer nevytýkal. Nevěděl, kde byl, ale tušil. Všecku naději svou skládal v zítřejší den. „Jitro večera moudřejší!“ myslil si, vlídně přivítal Václava, když večer domů přišel, rozčilen a rozechvěn.

„Tož, jak jste se, otče, rozmyslil?“ tázal se Václav hned po večeři otce.

„Nechme toho, synku, až na zítřek; až se vyspíš, máme času dosti. Vždyť jest již pozdě a ty jsi se dneska špatně vyspal. Jdi, lehni si, vyspi se — a ráno teprve si promluvíme!“

To pravil otec bez nejmenší trpkosti, laskavě a upřímně, že Václav chtěj nechtěj uposlechnouti musel. Laskavosti a upřímnosti ve slovech otcových však neshledával a neuznával, nýbrž vše jen za chytrou léčku považoval.

„Neboj se, otče, že budu zítra mluviti jinak!“ myslil si, na lože léhaje. Dlouho nemohl usnouti, srdce jeho bylo stísněno. Bál a hrozil se čehosi, ač nevěděl, čeho a proč.

Ráno vstal Václav později než jindy. Otec byl již s Jakubem přichystán do práce na pole. Bylo překrásné jitro, kterého nechtěli nechati bez užitku přejíti. Čekali na Václava.

Václav by byl raději soukromně hned s otcem promluvil, ale vida klidnou a vlídnou tvář otcovu, přidružil se mlčky k nim a jel s nimi na pole. Ani na poli neměl pražádné příležitosti s otcem vážně promluviti. Otec mluvil a jednal s ním neobyčejně srdečně a laskavě, což však ani na oka-

mžik Václava nedojalo, nýbrž ještě spíše popudilo. Káral otce v duchu z neupřímnosti a přetvářky. Ubohý, jak se mýlil! Zmatený duch jeho hledal upřímnosť a lásku tam, kde vládlo nejhrubší sobectví, a pozoroval sobectví, kde nejčistší, nejnezištnější a nejupřímnější sídlila láska. Jak lehko se člověk mýlí a snadno se oklamati dá!

Při obědě byl již Václav tak netrpěliv, že ničeho téměř ani do úst nevzal. I umínil si otec hned po obědě s Václavem promluviti.

Zavolal jej do přístěnku, posadil se a také jemu posaditi se kázal, a počal takto:

„Václave! pohleď kolem sebe po domě; všude uzříš pořádek a výsledky práce namáhavé: zásobu a hojnosť. Dům jest důkladně opraven, komora a dvůr vším potřebným hojně zaopatřen, zahrada vysázena a upravena, pole dokonale zděláno, les úmyslně šetřen a hojného užitku slibující; to vše nestalo se samo sebou! Vše to dalo mnoho práce a mnoho starostí. Pracoval jsem pilně a rád, protože jsem pracoval pro tebe! Strádal a šetřil jsem svědomitě a rád, protože jsem strádal a šetřil pro tebe, sázel, obdělával a spravoval jsem všecko pilně a rád — pro tebe! Láska k tobě dávala mi chuti a síly k práci, starosť o tebe učila mne ledačeho si odepříti, naděje, že budu míti v tobě hodného nástupce, mi dodávala radostné odvahy a blažené spokojenosti! Hle — všecko, co kolem sebe vidíš, jest pro tebe strádáno, jest — tvé: chtěl bys vskutku vším tím povrhnouti?“ končil Tomeš výklad svůj srdečnou otázkou, na niž netrpělivě a patrně zlostně Václav odvětil krátce:

„Chtěl!“

„Je ti Katka milejší nežli statek otcovský?“

„Jest!“

„Dobře! Uznávám, že není dobře nutiti někoho do sňatku, do něhož srdce chuti nemá, a že nejednají dobře rodiče, kteří volí jen dle svého rozumu nevěsty synům svým a na srdce dítek se neohlížejí, a proto bych ti milerád plné vůle u volbě budoucí družky své popřál. Ale slyš dále: Od nepaměti bývala rodina naše příkladem zbožnosti a věrnosti u víře. Katolická víra naše a věrnosť jí bývá naším štěstím, naší chloubou a naší silou. Naše odvěká věrnosť u víře byla a jest posud čista a neporušena! Chtěl bys ji ty první poskvrniti? Myslíš snad, že budeš takto šťasten? — Věř mi, milý synu, pravé štěstí a pravá spokojenosť jest možna jenom v srdci tom, které věrně a bezpečně věří a Boha se drží. Bezbožnosť a nevěra předchází vždy neštěstí a pád. Mohl bych ti to příklady doložiti. Proto Dobšíkové starostlivě střehli zděděnou víru a zbožnosť v rodině své. Proto varovali se vždy, přivésti do rodiny ženu jinou, leda zbožnou a věrnou u víře! Aby někdo dívku jiného vyznání si byl oblíbil, toho není pamětníka. Dobšíkové nikdy jinověrců nenenáviděli, nikdy zlého jim nepřáli a jako bližní své je vždy milovali a jim, kde mohli, ochotně pomáhali; ale v příbuzenství krevní s nimi vejíti nikdy jim ani nenapadlo. Nevelím ti, kterou dívku za ženu si vzíti máš, nežádám, abys vzal sobě jen dívku bohatou; ale toho přísně žádám na nevěstě syna svého a budoucí hospodyni na statku Dobšíkově,

aby byla ženou mravnou, zbožnou a upřímně katolickou. Manželství, kde vládne žena bezbožná, nemůže býti požehnáno; nebo žena bez víry a zbožnosti jest chrám bez Boha, pramen bez vody, srdce bez krve, tělo bez duše; žena taková nebývá ani věrnou manželkou, ani dobrou matkou. Šťastné manželství může býti jen tam, kde vládne jednota — ve smýšlení i u víře. To dokazuje zkušenosť. Nemysli, že snad nenávidím Katky! Neznám jí! Nerád bych tě však viděl nešťastným a proto se tě tážu: ‚Může a chce býti Katka ženou zbožnou a věrně katolickou?‘ “

Václav se usmál pohrdavě a řekl: „Ani jí nenapadne: zůstane tím, čím je!“

„Pak, milý Václave, za mého života prahu domu mého překročiti nesmí!“

„Hm! Jakoby po tom toužila! Věřte, že by toho ani neučinila a činiti toho nemusí! Nepřijde-li ona k nám, půjdu já k nim!“

„Jest to tvé poslední slovo?“

„Ano! Dnes odpoledne slavím námluvy. Chtěl byste jak otec jíti se mnou?“

Tomeš na drzou otázku tuto neodpověděl, nýbrž se jen bolestně usmál a truchlivě na syna pohleděl. Václav mluvil dále:

„Nechcete-li jíti, nemusíte! Spravíme vše také bez vás, jen mi řekněte, co byste mi asi dáti mínil, kdybych se na Hůlečkův statek přiženiti chtěl?“

Ani na to Tomeš neodpověděl, nýbrž se ještě bolestněji usmál a ještě truchlivěji na Václava pohlédl.

„Nuže, mluvte otče!“

Místo odpovědi povstal otec, přikročil chvatně k Václavovi, objal jej oběma rukama, přitiskl jej zardělého na svá prsa a pláče a vzlykaje, hlasem vroucností a bolestí se chvějícím prosil úpěnlivě:

„Václave, jediná radosť a naděje života mého, neopouštěj svého otce, neopouštěj svého domu, nezříkej se lásky otcovské a požehnání otcova: Nechoď k Hůlečkům!“

Václav se třásl rozčilením a hněvem. Tvrdě odstrčil od sebe otce, že ucouvl a na lavici klesl, a vykřikl:

„Otče, netropte bláznovství! Řekněte mi, dáte-li mi co, či nic — a nezdržujte mne!“

„Zůstaň doma a dám ti všecko; půjdeš-li, nežádej ničeho!“

„Dobře, půjdu, ale již mne ve svém domě vícekrát neuvidíte! S Bohem!“

Zdrcen a zničen zůstal Tomeš ve světnici sám. Nevýslovná bolesť, pronikavá a břitká zaryla se do srdce i do duše jeho a vnikala až do nejtajnějších záhybů. Včera byl ohromen a z čista jasna překvapen slovy Václavovými, kterých nechápal, ale právě proto, že jich v plném dosahu chápati nemohl, necítil bolestí svých tak těžce jako dnes. Dnes však chápal vše a rozuměl všemu. Viděl běh života svého zastaviti se náhle před nesmírnou propastí, naplněnou neproniknutelnými mlhami, viděl strom svých nadějí nejen podťatý, nýbrž z kořene nadobro vyvrácený, a cítil, že do srdce jeho veklána jest palčivá rána, ode které není léku ani pomoci. V hlavě své cítil tlak a v srdci tíseň.

Vešla Veronika a hned na prahu počala nelítostně:

„Dočkal jsi se krásného vděku na svém miláčku! — Však jsem jinakého konce neočekávala; kde pak bude děcko, kterému se dělo vždycky po vůli, v takových letech poslouchati! Starého stromu již, milý Tomši, neohneš. Měl jsi ohýbati a dobře ohýbati dříve!“

Tomeš slyšel slova Veroničina, pohlížel na ni ztemnělýma, ale suchýma očima asi tak, jako se dívá dítě němé na ústa mluvících.

„Co pak míníš teď učiniti?“ tázala se Veronika.

„Nevím!“ odvětil nevýslovně smutně Tomeš.

„To máš za všecku lásku svou! Ale bez trestu odejíti a zůstati nesmí, jako že mi Veronika říkají!“

„Co mu mohu já udělati? Jest plnoletý, svolení ode mne nepotřebuje a věnem po matce může vládnouti svobodně!“

„I ať si vezme ten pakatel a hodí jej starému Hůlečkovi do nenasytných úst! Však jsem slyšela, že by potřeboval hodnou sumičku! Má prý hezkých pár zlatých dluhův! A co pak ty dáš a dáti míníš vděčnému a poslušnému synáčku svému?“

„Nevím!“

„Co že — nevíš? Ale já vím: nic mu nedáš, ničeho mu dáti nesmíš a nesmíš, pokud já v tomto domě budu paní! Já jsem se na ledakoho patnáct roků nedřela! Čeho jsem u tebe užila? Ničeho, leda práce, dření, starostí a soužení do syta a teď ještě tu hanbu!“ To řkouc zakryla oči své zástěrkou a hořce plakala.

Tomšovi pukalo srdce.

„Bože můj, Bože můj! — Veroniko, pro Boha tě prosím, nemluv tak, sice mne usmrtíš!!“ pravil tiše a zoufale.

„Ba by divu nebylo, kdybychom z toho některý smrt měli!“ řekla Veronika štkajíc a odešla.

Tomeš položil těžkou hlavu na stůl a oddal se zcela bolesti své. Odpolední slunce proniklo mraky, zasvítilo bledou podzimní září svou do světnice a políbilo soucitně hlavu Tomšovi, truchlivými myšlenkami přeplněnou. Dlouho, dlouho tak seděl zadumán. Po nějaké době zaštěkal vztekle pes na dvoře a v síni ozval se hlas Veroničin a ještě jakýsi, které Tomše z černých myšlenek vytrhly.

Hlasy blížily se ke světnici, dvéře se náhle otevřely a v nich objevila se ctihodná postava pana faráře. Vážná tvář usmívala se jako zimní slunéčko sněhovými mraky. Bílé čelo lesklo se potem.

„Bože můj, to jste vy, duchovní otče?! Bůh sám vede vás právě nyní ke mně v nejtěžší okamžik života mého!“ zvolal Tomeš radostně, vida ve dveřích pana faráře; vstal, pokročil mu naproti, přivítal jej a posadil na stoličku, kterou Veronika přistavila a zvlášť očistila.

„Co že pravíš, Tomši? Nejtěžší okamžik tvého života? Nemluv tak: nebo nevíš, zda ještě trpčejší chvíle tě nečekají, kterých je dnešní den teprve počátkem.“

„Víte-li, velebný pane, jaké neštěstí stihlo rodinu naši?“

„Vím, Tomši milý, vím všecko! Proto právě

přicházím — v posledním okamžiku napomenout a varovat bloudící ovečky své, která do záhuby se vrhá. Kde pak jest Václav?“

„Bohužel, že vám to sám říci musím: můj syn Václav slaví právě námluvy u Hůlečků s Katkou.“

„Bez otce a bez matky své?“

„Ano!“ řekl Tomeš a slzy mu vyhrkly z očí.

„Toho jsme se na Václavu dočkali!“ naříkala Veronika.

Pan farář sklonil na okamžik hlavu a zamyslil se. Otec i matka patřili pozorně na něho. Tvář páně farářova nabyla neobyčejně vážného výrazu. Pozvedl hlavu, povstal a ujal Tomše jemně za ruku, řka:

„Pojď, Tomši, půjdeme oba za Václavem!“

„K Hůlečkovým?!“ divil se Tomeš.

„Ano, kam jinam? Pojď jen ihned, škoda každé chvilky.“

„Ale, velebný pane!“ vmísila se do hovoru Veronika starostlivě, „neračte se obtěžovat! Jednak toho Václav nezasluhuje a jednak je již všecko marno!“

„Ne tak, milá hospodyně! Václav za to stojí a marno snad ještě také nebude všecko. Pojď, Tomši, půjdeme spolu, ty jak otec tělesný, já jak otec duchovní. Půjdeme spolu hledat společného syna.“

Jiskřička naděje vzkřísila se ve zmatené duši Tomšově. I vstal rychle, vzal na sebe sváteční kabát a beranici, do ruky obušek se sekýrkou a šli. Úzkostlivě pohlížela Veronika za nimi. — —

U Hůlečků bylo hlučno a veselo. Nebylo sice hostí mnoho, ale ti byli veseli. Za stolem poodstaveným seděl jeden soused při hromádce papírův a ořezoval si brkové péro. Vedle něho po levé straně otec Katčin se ženou svou. Po pravé ruce zaujali místo dva svědkové, pivem už hodně nakvašeni. Podle nich usedl Václav a vedle něho Katka. U kamen seděla jediná sestra Hůlečkové, která byla pověstna svou hubou „neomalenou“.

Napřed byli pojedli a popili. Teď zapálili si dýmky, složili vážně nohy křížem, pošoupli beranicemi na hlavách a první svědek rozpředl hovor hlasem silným a až nepříjemně zvučným:

„A tož myslím, abychom se do toho dali ještě při rozumu!“

„Ba!“ dotvrdil krátce svědek druhý, mrzutě šedivými víčkami mžikaje. Patrně nepovažoval úpisy při námluvách za hlavní věc.

„A tož, jak jste se s Václavem domluvili?“ tázal se hřmotně svědek první, k starému Hůlečkovi se obraceje a dýmkou na Václava ukazuje.

„Tak a tak,“ vykládal Hůlečka, při kterémž výkladě se matka a Katka usmívaly a svědci pochvalně přikyvovali a písař psal, až péro skřípalo a sténalo.

Hůlečka byl brzy hotov, svědci srozuměni a smlouva napsána. Václav ani slova nemluvil. Pohlížel chvílemi na Katku a chvílemi na starého Hůlečku.

„Jsi se smlouvou srozuměn, Václave?“ tázal se zase vážně a hlučně první svědek, jenž rád jiné komandoval.

„Jsem!“ řekl Václav odvážně a vzdorně, při čemž nepatrně zbledl.

„A tož tedy podepišme,“ pobízel první svědek i druhý najednou, přejíce si, aby s tím již co nejdříve byli hotovi.

Nejprve podepsal Hůlečka. Po něm povstal ze svého místa Václav, přistoupil rázně se rty zaťatými ke stolu, vzal do pravé ruky péro, omočil a chtěl se podepsati.

V té zazněly na záspí kroky a kolem oken se mihly dvě černé postavy. Václav se zachvěl, ač ještě nevěděl, kdo by to mohl býti, a zvedl se. Nikdo příchozích nepoznal.

Všech zraky upíraly se zvědavě ke dveřím. A na ty někdo zaklepal; první svědek zvolal „dále“! a dvéře se otevřely. Na prahu objevili se nejprve pan farář a za ním ztrápený otec Václavův. Tváře obou byly vážny a klidny.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravil pan farář, ale nikdo neodpověděl, nikdo hostů nepřivítal, nikdo posaditi se nezval, ba nikdo se ani po příčině příchodu netázal.

Václav zachvěl se podruhé, když otce a pana faráře poznal, tvář jeho polila smrtelná bledosť a z ruky mu vypadlo péro, kterým podepsati chtěl smlouvu, která byla spíše jeho ortelem. Tušil, proč přicházejí. A pan farář za hrobového ticha všech promluvil takto:

„Milý Václave! Hle, dva nejlepší přátelé tvoji přicházejí v posledním rozhodném okamžiku ti poradit a tě varovat. Jeden jest již vetchým starcem, jehož tělo pro hrob již dávno dozrálo, druhého

hlavu již také šediny, tvář četné vrásky a ruce mozoly tvrdé kryjí. Přicházíme tě zachránit. Hochu, nezamítej varovného hlasu dvou srdcí, která tě po Bohu nejvíce milují!“ To řekl pan farář tak vážně, laskavě a klidně, že všichni dojati poslouchali jak ohromeni a slov jeho přerušiti se neodvážili. Načež počal otec, jehož hruď se nápadně do předu chýlila. Sepjal ruce jako ku vroucí modlitbě, pohlédl na syna očima, v nichž se leskly dvě veliké, svaté slzy otcovské, a pravil hlasem bolestí přerývaným:

„Synu můj, vrať se! Ještě je čas a můj dům i mé srdce vždycky ti dokořán otevřeno! Nepohrdej otcovským požehnáním, neopouštěj zlovolně otcovského domu svého, neztrpčuj otci svému, který by za tě život svůj položil, posledních let života, pracného a namáhavého — pro tebe! Svedli tě, zle ti radili, lásku synovskou ze srdce ti vyrvali; neukvapuj se! Počkej, uvaž, promysli klidně ještě jednou vše, abys mladý život na vždy si nezkazil! Václave! Otec tvůj tě prosí a zapřísahá: pojď s námi domů, vrať se k otci!“

Otec domluvil. Slzy bohatými proudy smáčely mu líce, ruce se třásly a rty chvěly. Václav stál u stolu zamyšlen. Na tváři bledé ležel těžký mrak, oči sklopeny upíraly se k zemi, rty zaťaté a hruď prudce se zvédající svědčily o veliké bouři, která v nitru jeho vířila.

„Václave, synu můj, vrať se, vrať! prosil ještě vroucněji otec, přistoupil až k Václavovi a ujal jej za ruku.

Ale Václav očí svých nepozvedl, rychle vytrhl z ruk otcových levici svou, kterou byl otec

do svých ruk pojal, a odstrčil otce tak náhle od sebe, že zavrávoral a snad by na zemi byl klesl, kdyby ho byl pan farář nezachytil.

Shrbená hruď páně farářova se napřímila, oči nabyly ohně a tváře výrazu přísnosti a z úst ozvala se vážná slova. Ústy jeho mluvil milující, ale uražený Bůh:

„Václave, co jsi to učinil?! Otce jsi tvrdě odmrštil, srdce jeho bolestně probodl a od sebe odmítl! Nuže, nechceš-li slyšeti otce svého tělesného, slyš aspoň otce svého duchovního, který za tvou duši jednou Bohu odpovídati bude, a který jest jedním z těch, o kterých pravil kdysi Spasitel náš: „Kdo vás slyší, mne slyší; kdo vámi pohrdá, mnou pohrdá!“ Z vůle Boží jsem povinen starati se o spásu duše tvé; ale činím to nejen z povinnosti, nýbrž i z lásky. Ty sám nejlépe víš, že jsem tě od nejútlejšího věku tvého nad jiné miloval. Více tě vedle otce tvého nikdo jistě nemiloval a nemiluje. A proto slyš hlas můj: vrať se, pokud je čas! Bloudíš, milý synu, bloudíš! Hledáš štěstí, ale nenalezneš ho. Či myslíš, že bez Boha a proti Bohu jednaje šťasten budeš? Snad, ale štěstí tvé nebude míti trvání; brzy jako ze sna se probudíš, vystřízlivíš a ochladneš — a z celého štěstí zdánlivého zůstane ti leda červ nespokojenosti a zlého svědomí! Chceš vejíti v sňatek; dobře tak. Ale pamatuj, že jen ten sňatek trvale šťasten býti může, který jest podle svaté vůle Boží posvěcen. Jen sňatek svátostný bývá trvale šťastný. Ty však vejíti chceš v stav manželský způsobem, který se příčí svědomí tvému; nebudeš toho jedenkráte

litovati? — Pomni, milý synu, na své krásné, nevinné mládí, vzpomeň si na svá jinošská léta, která jsi bohumile strávil, nezapomínej na štěstí a radosť, kterých jsi v domě otcově požíval. To vše bude ti nyní jen bolestnou vzpomínkou. Pohleď na šedivou hlavu, která sešedivěla starostmi o tebe, pozoruj a spočítej vrásky na tváři otcově, a věz, že je vryly do ní námahy pro tebe, viz ruce mozoly pokryté, které pracovaly pro tebe; kde jest, synu, tvé dobré, vděčné srdce, které nás radostí naplňovalo? Kde jest tvá zbožnosť upřímná a pevná víra, kterou jsi byl po dobré matce své zdědil jako nejdražší klenot? Václave! Ještě není pozdě; jednal jsi náhle, bez rady svých přátel, bez porady s Bohem! Odlož ještě rozhodnutí své, rozmysli si vše co nejlépe, poraď se s těmi, kteří tě milují; a pak s milostí Boží se rozhodni! Nyní však poslechni hlasu otcova a mého, a vrať se s námi do domu, který jsi opustil!“

Pan farář domluvil. Na tváři mísily se mu krůpěje potu s horkými slzami. Ruce podepřené na pevné holi se chvěly a třásly rozčilením a únavou. Oči zářily temným leskem a tváře se rděly nadšením.

Ve světnici bylo ticho, kterého se nikdo náhle přerušiti neodvážil. Václav stál jako socha u stolu — bez nejmenšího pohnutí. Do očí nebylo mu zříti, tvář byla bleda.

Oči všech upjatě pozorovaly Václava.

Nejprve zmužil se otec Katčin, povstal a promluvil. Hlas třásl se mu hněvem a oči se jiskřily. Mluvil takto:

„Václav, který by teď dle řady mluviti měl, mlčí jako školák před svým učitelem. Proto budu mluviti já. Pane faráři a vy, Dobšíku, myslíte snad, že jsme my Václava vašeho lákali! V tom se nesmírně mýlíte! Nevyhledávali jsme my jeho, nýbrž on vyhledával nás! Známost jeho s Katkou není od včerejška. Od zimy chodil k nám a my jsme ho k ničemu nenutili. Popřáli jsme mu dosti času, by poznal Katku i nás, aby se s otcem a kýmkoli poradil, aby s rozmyslem jednal. Doufám a tuším, že si vše řádně rozmyslil. Není chlapec, má již rozum, a proto nepotřebuje, by o radu semotam běhal! Teď se svobodně, nenuceně, pevně rozhodl a požádal o dceru mou. Proč bych jej byl měl odmítnouti? Jest mladík zachovalý, pracovitý, hodný — a proto jsem mu dceru svou milerád slíbil. Po jmění jsem se ho neptal; co má, to má. Svou ctí a svým slovem se nám zavázal ne jako chlapec, který mluví dnes tak a zítra jinak, nýbrž jako muž, který ví, co dělá. Věřili jsme mu jako muži, a proto jsme se dnes tak před těmito dvěma svědky smluvili. Oba mi dosvědčí, že jsme jej ani nepřemlouvali ani nenutili, nýbrž že se svobodně sám rozhodl a srozuměn byl; chce-li teď slovo dané po způsobu nerozumných chlapců zrušiti, my mu brániti nebudeme. A proto“, pokračoval starý a na Václava se uštěpačně díval, „chceš-li, běž domů s otcem! Ale třásti se budeš před pomstou Hůlečků, které jsi urazil! Tak, to jsem chtěl říci a teď konec! Václave, v domě svém jsem já pánem a já jediný tu mám právo mluviti; buď podepiš, na čem jsi se s námi smluvil, nebo jdi! My tě nedržíme!!“

„Nikdo mi nemá práva poroučeti; dobrovolně jsem se slovem svým zavázal, svobodně budu také jednati. Kde je péro? Podepíši!!“ řekl Václav rozhodně a ohlížel se po péře, které mu již písař podával. Oči mu svítily a tváře náhle zahořely.

„Václave!“ zvolal pevným hlasem pan farář a chtěl k Václavovi přistoupiti. Ale Hůlečka jej předešel. Mezi Václava a pana faráře se hrozivě postavil a hněvivě zahřměl:

„Ani krok v mém domě a ani slova více!“

„Jsem jeho duchovní otec a správce, a proto mám právo vždy a na každém místě jej varovati!“

„Nikoliv, pane faráři!“ zasmál se hlučně Hůlečka. „Dnes již ani zde ani kde jinde k němu práva nemáte: Václav přistoupil na naši víru!“

Otec i pan farář zbledli a zachvěli se. Toho neočekávali.

„Je to pravda, Václave?“ tázal se úzkostlivě pan farář.

„Jest!“ odvětil klidně Václav a obrátil se zády k otci svému a panu faráři.

„Nešťastné dítě; toho neuděláš!!“ volal otec hlasem hrozivě bolestným a sepjal ruce na prsou.

„Václave, chceš zapříti víru svou, chceš se státi — odpadlíkem?!“ tázal se ještě pan farář truchlivě a otec jako pro sebe tiše zaúpěl:

„Bože, můj syn — odpadlíkem! Dobšík opustil Boha, zradil víru svou! Ó Kriste, neopouštěj rodu mého, jakož se ani my . . .“

„Jak vidíte, není tu již pro vás dva místa, a tedy uděláte nejlépe, když se seberete a půjdete“, přerušil Hůlečka modlitbu Tomšovu a prvý svědek

hřmotně se ozval za stolem: „Ba, bude lidičky lépe, když půjdete. Zde pro vás růže nekvetou.“

„Pojď, nešťastný otče!“ vzpamatoval se nejprve a řekl pan farář neočekávaně mírně a klidně k Tomšovi, a ujal jej za ruku: „Pojď, půjdeme pryč; ty jsi ztratil syna, kterého jsi miloval, a já duši, která mi byla nad jiné dražší; těžko lze posouditi, kdo z nás více ztratil. Pojď, pojď — sice by nám srdce puknouti muselo na tomto nešťastném místě!“

A potom odcházeli zarmouceni, truchlivi a nešťastni, vedouce se za ruku. Smích byl jim posledním pozdravem ze světnice. Smál se i Václav? Smál, ale smích jeho nešel ze srdce, které se hrozilo toho, co učinil.

Oba starcové jdouce po náspí a slyšíce smích potupný za sebou, sklonili hlouběji hlavy a skropili chodník horkými slzami.

Ó slzy, svaté slzy, zraněným srdcem otcovským prolité, — neměňte se v ostré trny, které by hluboko zraniti mohly nohy Václavovy, až po chodníku tomto choditi bude!

Pan farář kráčel s Tomšem velmi pomalu a těžce. Nějakou chvíli nemluvili ničeho; srdce obou bylo příliš zaujato, každé svým vlastním bolem.

Byl již téměř večer, mrazivý, nevlídný a smutný, pravý opak překrásného jitra, které se bylo ráno nad Hrobčicemi vesele rozesmálo. Po nebi proháněly se rychle veliké, roztrhané mraky barvy jasno-šedivé. Chvílemi zahučel vítr na horách, převalil se přes hory, zavířil divoce kolem chalup, rval poslední lístky se stromův a zapadl s temným

hukotem v lesích na protější stráni. Na polích bylo pusto, ve vesnici a v celém údolí mrtvo. Živé duše nebylo nikde viděti.

„Bože dobrotivý! Proč jsi mne tak hrozně potrestal?!“ zaúpěl Tomeš a zastavil se, k nebi pohlížeje.

„Nerouhej se, Tomši Bohu, který dopouští, ale neopouští!“ těšil pan farář ztrápeného Tomše, ač sám útěchy potřeboval.

„Ale této rány snésti nemohu; nemám k tomu síly! Ach — a tuto bolesť mi připravil vlastní syn můj, má jediná radosť a naděje! Ó nešťastný a nezdárný synu, kéž tě Bůh za to . . . .“

„Zadrž!“ zvolal úzkostně pan farář, položil rychle ruku na ústa Tomšova a prosebně volal: „Otče, neklň svému synu! Láska trpí, ale neproklíná, trápí se, ale nezlořečí, svíjí se hořem, ale přece jen žehná! Vidíš! Nepravil jsem ti před několika hodinami: utuž srdce pro rány bolestnější? Hle, a teď vidíš sám, že neštěstí naše nebývá nikdy tak veliké, aby větším již ani býti nemohlo! Vzmuž jen, milý synu, srdce své, kdo ví, zda ještě větší rána tě nečeká!“

„Ach, důstojný otče, vidím, že já snad ani této již nesnesu.“

„Sneseš, sneseš — a snad ještě více. Železo náhlými přechody ze zimy do žáru a ze žáru horoucího do ledové zimy se nekazí, nýbrž tuhne a tvrdým ocelem se stává.“

„Kdybych jen věděl, proč mne Bůh tak potrestal! Sloužil jsem od mladosti své Jemu sám a

dítky své k Němu jsem také vedl, a Bůh mě přece opustil.“

„Synu, synu — nemluv tak! Bůh tě neopustil, nýbrž jen dopustil, abys jako zlato v ohni zkoušen byl, abys jako zrno na větře od plev pozemských očistěn byl, a abys ukázal, že nejen ve dnech dobrých Bohu věrným býti umíš, nýbrž i ve dnech zlých!“

„Odpusťte, otče, nebohému otci, jenž pro bolest neví, co mluví; nebo hle, i Syn Jeho, když v největších bolestech na kříži visel, zahořekoval truchlivě: ‚Bože můj, Bože můj, proč jsi mne opustil!‘“ namítal smutně Tomeš a stiskl bolestně rty.

„Ano, milý Tomši, hořekovati a plakati člověk smí. Ó kéž bys mohl se vyplakati; slzami roztává jako sníh teplem slunečním všecek bol a srdci se ulehčuje. Slzy jsou veliký dar Boží. Plač, hořekuj a zase plač; jen důvěry v Boha a lásky k Němu neztrácej. Pomni, že Ten, který bouři a vichory na moři utišil, může jen pokynouti — a ztiší se i bouře, která tvůj život pohltiti hrozí. Hle, slyš, jak hučí vichor kolem nás; hle, jak hrozny jsou hory a lesy tmavými mraky pokryté, jak mrtva jest celá vesnice: a snad, až se z jitra probudíš, bude kolem tebe ticho, jasno a živo. Pohleď na tento strom, jak zoufale mrská kolem sebe větvemi svými, jak zmítá sebou se strany na stranu — slabá hříčka divého vichoru, jak jest pustý, holý a smutný; ale uplyne krátký jen čas a strom se zase zazelená, rozkvete a v nové a svěží kráse se ti objeví. Truchlíš, truchlíš právem a já truchlím s tebou: ztratil jsi syna, ó vzmuž se, abys neztratil

ještě více — duši svou a já duši druhou, která jest mi právě tak milá jako Václavova.

Tomši, Tomši — třeba nám všem trpěti snad jen krátce, snad i déle; jesti to vůle Boží. Bůh to chce! Staň se jeho svatá vůle!“

Pan farář domluvil a pohlédl k zakaboněným nebesům okem vděčným, v němž se třpytila jasná slza, jako se po bouři na květech, ještě se hrůzou chvějících, rosná perla třpytivá. Na tváři objevil se mu zas onen zvláštní lahodný úsměv, který — sám syn bolesti a zklamání — radosť a důvěru vzbuzoval.

Neobyčejnou útěchou naplnilo srdce Tomšovo vše, co slyšel a co viděl. Blažící, teplý paprsek důvěry a lásky padl do rozboleného a rozbouřeného srdce jeho, ulevil bolu a bouři utišil. I uchopil Tomeš chvatně ruku páně farářovu a vroucně ji líbaje, volal:

„Otče, již nenaříkám! Bůh to chce; staň se Jeho svatá vůle! Bůh velí mi trpěti, nuže, chci trpěti rád, a kdyby ještě těžší kříž na bedra mi vložiti ráčil, i ten chci nésti ochotně! Jen, otče, toho mi na Bohu a Jeho svaté Matce vyproste, aby mi popřál síly; nebo duch můj ochoten jest sice trpěti, ale tělo — tělo jest slábo!“ To klidně a vroucně promluviv, sklonil prosebně hlavu.

„Bůh tě posilň, milý synu!“ přál srdečně pan farář a pokračoval: „Ty víš, že nám Spasitel náš zanechal posilu nebeskou, pokrm andělský a chléb nebeský — na odměnu Svatým, na útěchu zarmouceným, na posilu slabým — Své nejsvětější Tělo. Přijď, Tomši, a Bůh tě posilní! A nyní kráčej s Bohem k domovu!“

Tomeš rozloučil se s farářem a kráčel pomálu ke statku svému. Srdce jeho bylo bolestí a hořkostí naplněno, ale klidno. Kráčel velmi těžce, na obušek se opíraje; byl velmi sláb.

Veronika svítila a čekala ve strachu toužebně Tomše.

„No, jakž jste pochodili?“

„Zle!“ odpovídal klidně Tomeš.

„A kde máš Václava?“

„Zůstal u Hůlečků a již se nevrátí. Marna byla naše slova!“

„Jak si ustele, tak si lehne!“ vzdychla Veronika a oči jí radostně zasvítily: zvítězila, zvítězila! Václav odstraněn! Divokou radostí zaplesalo srdce její, že jí bylo velmi těžko radosť svou zakryti.

„Ovšem, snad bude toho brzy litovati; kéž by jen duši svou zachránil!“ řekl vřele Tomeš a lítostivě tichým hlasem doložil: „Nebo považ, Václav odpadl od víry!“

„Bože na nebesích! Není možná!“ zvolala Veronika překvapena a zbledla. Aby Václav od víry odpadl, toho si nepřála, nezamýšlela a neočekávala. Jako blesk zasvitla jí ta zpráva neblahá duší, děsným světlem osvítila její čin a probudila svědomí, které posud spalo. Zachvěla se hrůzou, když náhle uzřela ovoce svého činu — jedovaté a trpké. Stála uprostřed světnice jako ztrnulá s hlavou hluboce skloněnou, netroufajíc si pozvednouti očí svých k muži, kterého dobrotu zkusila a znala, a kterého tak nesmírně zranilà.

Pryč byla její radosť, spokojenosť na vždy ze srdce vypuzena a na místě jejím zaryl se jí do

srdce hluboko neumořitelný červ zlého svědomí. Plamenným písmem šlehla jí duší výhrůžná slova Kristova: „Co prospěje člověku, byť i celý svět získal, a na své duši zkázu utrpěl?!“ —

Zatím bojoval pan farář s vichorem a bral se k domovu namáhavě a těžce. Divoká vichřice hned jej ze zadu napadla tak silně, že vší silou se opírati musel, aby ho nepovalila, a hned zase zpředu se doň opřela, že se sotva ubránil. Do tváře rozpálené bodaly jehlami ostré krupky s ledově studenými krůpějemi dešťovými, ale pan farář toho necítil, protože všecek cit uchvátil bolestný žal nad ztrátou drahocenné duše jedné z oveček jeho, které celým srdcem jako dobrý pastýř miloval. Jednou rukou tiskl do čela široký klobouk, druhou třímal pevně konce dlouhého kabátu, které vichřice urvati hrozila, a kráčel smutně a zvolna k faře. Byla to cesta bolestná a těžká: pravá cesta kříže a žalu! — —

Ve faře klečela v čeledníku Katuška před obrazem častochovské Matky Boží a plna úzkosti a strachu růženec se modlila. Kdykoli zalomcoval vítr okenicemi, že zasténaly a sklo zadrnčelo, zatřásla se jak osyka, sevřela pevněji tvrdé kuličky a rty se zachvěly vroucnější modlitbou. Konečně se modlila štkajíc polohlasitě.

V síni ozval se zvonek.

„Buď Bohu chvála!“ vzkřikla Katuška radostně, vzala světlo a skočila, jak mohla, nejrychleji otevřít. V síni vyl nedočkavě Ořech.

„Kdo jest?!“

„Já, otevři!“

Rukou se třesoucí otvírala Katuška a, vidouc vstupovati bratra svého, schváceného, na smrť bledého a ztrápeného, žalostně zvolala: „Bože milosrdný, jak se mi, drahý bratře, vracíš?“

„Děkuj Bohu, milá sestro; byla to hrozná cesta, nejbolestnější a nejtrpčejší v mém životě!“ odvětil pan farář truchlivě, nedbaje lichocení Ořechova.

„Co se stalo?“ spínala ruce Katuška.

„Ztratil jsem duši!“

„Ó svatá Panno, neopouštěj — a kterou?!“

„Václavovu! — Odpadl od víry!“

Katuška žalostně vykřikla. — —

Dlouho do noci modlil se pan farář ve své světničce a plakal.

Dlouho do noci veselili se u Hůlečků svědkové i domácí. Večer pozváni jsou ještě mnozí přátelé a známí, kteří všichni velebili a chválili mužný skutek Václavův. Katka plesala a rozplývala se láskou a srdečností, Hůlečka se smál a přítomní s ním, jak statečně jednali oproti Tomši a panu faráři. Václav se také radoval, ale v hloubi srdce ozývala se mu trpká, palčivá výčitka. — —

Tušíš-li, Václave, že budeš šťasten?

7. Na faře a ve statku.

Neobyčejná událost, že jeden z Dobšíků víru zapříti a na stranu nekatolickou přestoupiti míní, rozbouřila tichou hladinu klidného života v Hrobčicích. Nekatolíci plesali, katolíci žasli a rmoutili se. Jediným předmětem všech rozmluv a všech domácích zábav i sporů byl Václav: někteří chválili

a velebili čin jeho, jiní jej zatracovali; jedni mu předpovídali štěstí a zdar, druzí neštěstí a záhubu.

Václav se zatím pilně připravoval ku sňatku. Bydlel u Hůlečků a málo vycházel. Do domu otcovského již se nevrátil. Dvakrát zajel s Hůlečkou do města a právní záležitosti si odbyl. Pomocí advokáta vymohl si podíl z dědictví matčina a smlouva svadební, pokud se majetku týkala, řádně vyhotovena a do knih vnešena. Kromě dvojí cesty do města vycházel z domu Hůlečkova jenom, když mu bylo jíti k duchovníku evangelickému čili luteránskému, který jej na svou víru připravoval. V dobré vůli dokazoval milý duchovník mladému Dobšíkovi, že jen učení luterské má pravé učení Kristovo, že jen v učení luterském jest možna pravá svoboda, a že lze jen v učení tom opravdového štěstí pozemského doufati, protože vyznavačům svým těžkých povinností neukládá, přísného sebezapírání, svatosti a skutků kajících od nich nežádá a každému plnou svobodu ve všem ponechává. To vše přednášel pan pastor tak uměle, dovedně a vznešeně, že Václav přijímal vše jako svatou pravdu, proti které se ničeho namítati nedá. Zvláště líbila se Václavovi libovůle a svoboda, jaké učení luterské svým vyznavačům popřává, těžkému sebezapírání neučíc, církevních povinností neukládajíc a svatosti mravů nežádajíc: ale, když slyšel o štěstí, které prý jest možno jen v učení luterském, ozval se mu v srdci vážný hlas odporu. Nebo si tu mimovolně vzpomněl, jak šťastně strávil on mládí své a jak býval blažen ve své srdečné zbožnosti a mravní čistotě! A blahé vzpomínky tyto dojímaly

jej bolestně a nijak jich vymluviti možno nebylo. Vše věřil a věřiti chtěl Václav novému duchovnímu správci svému, jen to cítil dobře a jistě v srdci svém, že by v žádném jiném vyznání nebyl mohl býti šťastnějším nežli byl, pokud Katky nepoznal, ve své staré víře katolické. Pamatoval si dobře, jak sladko a lehko bylo mu zpovídati se milému panu faráři, pokud jej miloval, a jak mnohdy nebeskou radostí plakal, přijímaje nejsvětější Tělo Páně z rukou jeho, láskou a svatou bázní se třesoucích. A jak plesávalo mladé srdce jeho, když s rukama vroucně sepjatýma před obrazem nejsvětější Panny ve starém a vetchém kostelíčku klekával a pod ochranu své milé Matičky nebeské čisté srdce své poroučel! Ne! ne . . . té radosti jinde nalézti nelze, té radosti svaté, čisté, nebeské... Ovšem po boku Katčině čeká jej také radosť, ale jaká! — Srdce Václavovo, v základě svém ještě dobré a nezkažené, se při té myšlence zachvělo; nebo rouháním se mu zdálo přirovnati blahou radosť, které v mládí požíval, s radostí, která jej čeká! A myšlenky tyto trápily často zmítanou duši jeho a jen úsměvu Katčině se podařilo je chvíli zaplašiti.

Václav se však přece za šťastna považoval. Tvář Katčina byla mu sluncem, oči její byly mu nebem a úsměv, ano ten úsměv, který jej téměř šíleným činil a zároveň krotil a poutal, že se před ním jako červíček svíjel, — ten úsměv úst Katčiných byl mu vším. Tvář a ústa Katčina byla mu jasnou oblohou májovou, která se stále usmívala. Pro ten úsměv na vše zapomínal a všeho

byl schopen. Úsměv ten jej rozehříval i blažil, pobádal i krotil.

Václav trávil před sňatkem svým u Hůlečků jediný, jasný, radostný den, jehož oblohu jen někdy mráčkem lehounkým na okamžik zkalila — bolestná vzpomínka. Myslil, že jest úplně šťasten, ale v hloubi duše své přece nebyl spokojen; toužil horoucně po okamžiku, kdy Katku svou, docela svou bude moci nazývati, toužil po okamžiku tom, ale v úkrytu srdce svého zároveň se ho bál; neodolatelná síla táhla jej a nutila stále za Katkou, ale přece nejednou mu bylo, jakoby spíše co nejrychleji utéci měl. Touha a bázeň, nejistota a naděje, šílená radosť a tichý bol zmítal srdcem jeho ve dne i v noci.

Počítal pilně dny i hodiny nedočkavě, radostně uléhal večer na lože a sladce usínal. Ale když se někdy v noci probudil v nočním temnu a nočním klidu, nevida a neslyše kolem sebe ničeho, čím by v dumách svých rušen býti mohl, cele v myšlenky se zabral a vážně uvažovati se jal, čím byl, co učinil a čím jest: tu stávalo se nejednou, že se mu tajně tesknota a úzkosť do srdce vkrádala, že mu počalo býti nevolno a trudno, jakoby mu těžká a neviditelná ruka srdce i hruď svírala a tísnila, ba že se mu i slzy lítostné do očí draly tak, že mu nebylo pokoje a že usnouti nemohl.

„Až navyknu a zapomenu, bude lépe!“ těšil se, trudné city své opatrně v nitru svém ukrýval a myslil sám a mysleli jiní, že jest nejšťastnějším člověkem na světě. Nevěděl a netušil, jak se těžko — těžko zapomíná! — — —

Na faře Hrobčické bylo tak smutno, jako nikdy před tím. Ani na dvoře ani v kuchyni nebylo nikdy slyšet nejmenšího popěvku, kterými si zbožná Katuška čas ukracovala a práci oslazovala. Byloť jí tráviti léta a léta většinu dne o samotě, ve které se ráda zbožným zpěvem tehda — bavila. Obsluhovala bratra svého, který jí byl nejen bratrem, nýbrž i živitelem, dobrodincem a vším, starostlivě, ráda a svědomitě, tak že neměla pokdy a také ani netoužila někam si vyjíti nebo návštěvy přijímati. A bratra svého vídala pravidelně jen třikráte denně u stola, protože „planých řečí ženských“ — jak říkával o nejmilejších rozprávkách a hovorech pečlivé hospodyně své — nerád poslouchával a většinu dne buď ve správě duchovní zaměstnán anebo v modlitbu nebo ve čtení zabrán ve své světničce strávil. Nelze tedy ani mysliti, že by bylo někdy bývalo příliš hlučno a veselo na Hrobčické faře: ale tak smutno a ticho, jako teď, nikdy tam přece nebývalo.

Na počátku bylo to ticho hrobové a smutek páně bratrův upřímné Katušce téměř nesnesitelným, protože příčiny jeho neznala a jej proto za neoprávněný a docela nepotřebný považovala. Teď znala příčinu jeho a oprávněnosť i potřebu jeho nahlížela a chápala, ba jej za tak nutný měla, že se nejen pana bratra ani potěšit nepokusila, nýbrž v žalosti a ve smutku jej docela předstihla.

Noc po oné bolestné cestě pana faráře strávila bdíc a naříkajíc v slzách a pláči. Milovala každého, koho pan farář miloval: ale Václava milovala tak, že by ho ani vlastní matka více nebyla mohla

milovati. Navykla si viděti ve svém milém Václavu vzor křesťanské síly, mužnosti, dobroty a zbožnosti. Větší pochvaly nikomu nedala, jako když o někom řekla: „Nechybí mnoho, že by byl jako náš Václav!“ A teď poznává, že se strašlivě klamala a mýlila, a vidí toho, kterého za vzor dokonalosti považovala, klesati až ke hříchu, který na křesťanu právem za největší a nejtěžší považovala! A proto se hluboce rmoutila a hořce plakala a po celou noc oka nezamhouřila.

Když pak ráno po mši svaté vešel pan farář do čeledníka posnídat, uzřel sestru svou s tváří ubledlou, s vlasy, které již valně byly šedivy, rozcuchanými a s očima od pláče červenýma.

Vidouc bratra, málem se zase do pláče dala. Nechtěla však bratru snídani, jak si v duchu pravila, kaziti, a proto pláč v sobě dusila. Marně se však namáhala! Postavila před bratra mlčky sklenici mléka teplého a košíček s dvěma krajíčky chleba, a již zase odejíti chtěla, cítíc, že dlouho slz v očích nezadrží.

„A tys, milá sestro, již posnídala?“ tázal se pan farář a pohlédl útrpně na sestru. Tvář jeho byla klidna a oko jasno. Svatá víra, která všecko přemáhá, a neoblomná důvěra v milosrdenství a dobrotu Boží dodávala duši jeho síly a srdci pokoje.

Místo odpovědi propukla Katuška v hlasitý pláč.

Srdečná žalosť sestřina dojala pana faráře hluboce. Jasné čelo se zachmuřilo a čisté oko se zatemnilo. Usmál se laskavě, ač mu do smíchu nebylo, a těšil plačící sestru:

„Neplač, Katuško, a nenařikej: pro jednoho nebude zle!“ To řekl, chtěje sestru poškádliti. Viděl, že bude okamžitě konec pláči, podaří-li se mu to. A podařilo se.

Katuška se zarazila, okamžitě štkáti přestala, ač jí hojné slzy po tváři ještě pořád proudily, pohlédla na bratra v svatém a spravedlivém rozhořčení a slzy utřevši, vážně promluvila:

„Tak?! — A tak tedy ráčíš, pane bratře, mysliti, že Václav — náš Václav, kterému není, nebylo a nebude na světě rovného — není nic více jako ‚jeden‘ z mnohých? A kdyby nebyl ničím více, leda ‚jeden‘ z mnohých, již proto by bylo třeba nad pádem jeho hořce plakati. Ale Václav stál a stojí za sto jiných!“

„Vidíš, jak moudře jsem ti radíval, abys nikoho nikdy za živa ani za šťastného ani za svatého naprosto nepovažovala. ‚Nemo ante mortem beatus! Nikdo před smrtí trvale šťasten!‘ pravil již jistý starý pohanský mudřec a jeho slova se na Václavu osvědčila. Štěstí i svatosti duše třeba velmi opatrně dbáti a střežiti, abychom jich neztratili. Než se nadáš, přikvačí neštěstí, připadne na tě pokušení a, není-li duše tvá pevně v Boha zakotvena, bývá lehce jako lístek se stromu vichorem urvána a do záhuby vržena. ‚Kdo stojíš, hleď, abys nepadl!‘ varoval Spasitel Václava ústy mými. Václav stál, ale padl, protože neopatroval srdce svého a duše své: hned v prvém pokušení padl! Čím výše stál, tím hlouběji padl!“

„Ach, ubohý Václav!“ vzdychla Katuška a zase jí bylo do pláče.

„Ovšem litovati třeba Václava! Ale přemož jen ještě na chvilku slzy své, sestro milá, a slyš mne dále! Nikdo, pokud neumřel, blahoslaviti se nesmí, protože se štěstí i svatá milosť v duši lehce a náhle ztratiti, štěstí v neštěstí, zdraví v nemoc, život ve smrť, milosť ve hřích, víra v nevěru se rázem zvrátiti může. Ale jako se nesmí před smrtí nikdo blahoslaviti, tak nesmí se nikomu, buď kdo buď, zlořečiti, byť i sebe hlouběji byl klesl. Nebo se může vždycky buď zvolna nebo rázem — nevěra vírou, hřích milostí, tma světlem — zapuditi a nahraditi. Před smrtí nikoho nelze ani za svata ani za špatna navždy považovati, protože před smrtí nikdo není navždy bezpečen, ale také nikdo navždy ztracen; teprve smrtí přestává všecka bázeň svatých i naděje kleslých. Jakým kdo umře, takovým na věky zůstane a za takového na věky považován býti musí. To jest, milá sestro, co krátce pronesl Spasitel náš slovy: „Kdož padl, hledíž, aby povstal; kdo stojí, hleď, aby nepadl!“ Toť jest jediné, čehož se dobří báti a lekati musí: že padnouti mohou; — ale toť jest také jediné, čeho zlí a nevěrní doufati smějí: že ze zla povstati mohou. A tak i Václav. Jako mohl, byv dobrý a hodný, padnouti: tak může, padnuv, zase jednou povstati.“

„Ó Bože! Jak jsi dobrotiv, že ani největšího nepřítele svého od sebe rázem nezavrhuješ a nikoho neopouštíš, kdo se Tebe nespouští!“ vzdychla nábožně a vroucně Katuška. Ale hned se zase zarazila, hlavou zakroutila a na bratra starostlivě pohlédla i pravila:

„Ale, milý bratře, rač považiti, že také Jidáš padl — a nikdy nepovstal.“

„Bohužel! — Jen ty zase považ, že svatý Petr třikráte Krista zapřel — a přece povstal!“

„Povstane tak i Václav náš?“ tázala se dychtivě, ale tiše a bázlivě sestra.

„Kdož to může napřed věděti! U Boha není nic nemožného!“

„Kéž bych mu mohla pomoci!“

„To můžeme.“

„Jak?“

„Když jako Bůh ani my Václava, i když pobloudil a padl, milovati nepřestaneme. Ztracenou víru a milost může mu ovšem vrátiti jen milosrdný Bůh; my můžeme Václavovi jen vroucnou a horlivou modlitbou prospěti. Opustil nás, my ho neopustíme; zapomněl na nás, my naň nezapomeneme; odtrhl se od nás, my modlitbou s ním spojeni zůstaneme. Snad se nám bude vyhýbati a nás i nenáviděti bude: ale my jej milovati nesmíme přestati a nepřestaneme. Bolestnou cestu jsem včera proň podnikl, ještě bolestnější však podstoupiti bych byl ochoten!“ hovořil horlivě pan farář.

Katuška hltala nadšená slova bratrova, která ji těšila a sladké naděje jí dodávala.

„A kdyby tak umřel?“ namítala opět o vše starostlivá Katuška.

„Pak . . .!“ vydechl sotva slyšitelně pan farář, zaleknuv se vlastní myšlenky, jakož i otázky sestřiny.

„Nuže, co pak, milý bratře?“

„Pak teprve — bych zvolati musel a mohl opravdu: Ztratil jsem duši!“

Na dvéře domovní kdosi zaklepal a v síni ozval se zvonek. Katuška běžela ochotně otevříti se srdcem obavy i naděje plným. Nemyslila na toho, komu šla otevřít, nýbrž na toho, koho ztratiti nechtěla. Otevřela a radostně vykřikla:

„Ach, vy jste to, Dobšíku drahý? Jen dále, jen dále! Jste smuten a zarmoucen; pojďte, pan farář vás potěší, jako potěšil mne!“

Tomeš byl nad míru bled a sláb.

Na faře bavil se chvíli s panem farářem i pannou Katuškou, která hned sama plakala a hned zase Tomše zarmouceného těšila; potom vešli do světničky páně farářovy a tu dlouho pobyli s panem farářem sami dva. S lehčím srdcem odcházel Tomeš do statku svého. —

Zatím, co byl Tomeš na faře, neměla ani Veronika doma pokoje. I přehodila přes sebe vlňák a spěchala dolů do vesnice — k starému Troufalovi.

Starý Troufal seděl ve svém výměnku zamyšlen. Snad litoval svého činu, věda, že sám jediný jest všeho pravou příčinou? Ach nikoli! Spřádal v duchu myšlenky své v pevný úmysl a plán, jak by toho, co se stalo, nejlépe využitkoval. Bylo třeba především největší opatrnosti, by ho nikdo v podezření míti nemohl. A to bylo těžko; neboť věděl, že od mnohých bedlivě i s Veronikou pozorován bude.

Z myšlenek a plánů vytrhla jej Veronika svým příchodem.

„Vítejž, milá dcero!“ pozdravil ji starý.

Veronika na pozdrav ani slovem neodpověděla

a ruky otci nepolíbila, nýbrž hned na lavici jako nanejvýš umdlena usedla a ruce v klíně složila.

Bylať ubohá celé noci oka nezamhouřila. Srdce bušilo jí v hrudi nepokojně, vzdechy Tomšovy bodaly ji do duše a na mysli stále a stále jí tanula — zráda Jidášova. Vzpomínala si, jak ji Václav od maličkosti ctil a miloval ne jako macechu, nýbrž jako vlastní matku svou, která jej pod srdcem nosila a na srdci svém odkojila; viděla jej, kterak ochotně a volně rady její uposlechl a vždy dle slov jejích se řídil, a nemohla se ubrániti vědomí, že jej zradila a do záhuby uvrhla.

Rady si nevědouc a úzkosti a bázně plna spěchala k otci, protože pomoci a rady u něho dojíti doufala.

„No jakž“, jal se opět starý mluviti, když Veronika do řeči se neměla, „nejsi ráda, že se nám vše tak skvěle podařilo?“

„Kéž by se nebylo podařilo!“ zalkala Veronika a oči rukama zakryla, což nemalým podivem otce naplnilo. Nechápal jejích slov.

„Což pak nejsi spokojena, že do výměnku nemusíš a že celý statek Tomšův zdědí dítko tvé?“

„Ach, otče, kdyby bylo možno, jak ráda bych nyní na výměnek jíti chtěla!“

„Jako nerozumná žena mluvíš! Co záleží na Václavu? Kdo za to může, že se tak náhle poddal a že i víry své zděděné se zřekl!? Hlavní věc jest: že statek Dobšíkův jest cele tvůj!“

„Jest můj, ovšem jest můj. Ale, otče, jak draze jsem jej koupila!“ zahořekovala zase Veronika plačíc.

Starý trhl hlavou netrpělivě, rozevřel obě oči dokořán a na dceři zlostným pohledem utkvěl.

„Draze? draze?“ tázal se posměšně. „Jest ti líto snad namáhání tvého, které bylo docela nepatrno?“

„Ba draze, milý otče: nač mi bude statek, nebudu-li míti nikdy pokoje?“

„A proč bys pokoje míti neměla? Pokoj má ten, kdo nikoho nepotřebuje!“

„Může býti, ale já tomu nevěřím, protože již nyní pokoje nemám. Kdybyste věděl, otče, co jsem již dnes v noci vytrpěla — a snad do smrti trpěti budu!“

„Snad ti Tomeš ublížil? Ví, kdo všeho příčinou?“

„Nevím; já vím jen to, že jsem cosi ztratila, čeho mi nikdo nevrátí a čeho za žádný statek světa koupiti nelze! Kterak budu moci s mužem svým žíti? Dnes ráno pohlédl na mne tak smutně a bolestně, že se mi z toho pohledu hlava zatočila. Každé slovo jeho mne do duše pálilo. Vyšla jsem na dvůr a tu se mi zdálo, že všecko má oči a ústa a že se všecko na mne dívá a na mne volá: máš statek, který ti nepatří. Běžela jsem do zahrady, kde stály stromy tak smutny a žalostny, že jsem se na ně podívati nemohla. Běžela jsem na lán až k lesu — ku kříži a chtěla jsem se před křížem svatým pomodliti. Ale s kříže patřil na mne Kristus Pán tak, že jsem se pod křížem pokleknouti neodvážila a do stavení rychle spěchala. Nikde, otče, nemám pokoje!“

„Nebyl bych řekl, že moje dcera má tak měkké srdce!“ zasmál se tvrdě otec.

„A děti mé nebudou míti na statku požehnání Božího! Nevím, mám-li měkké srdce, ale cosi mne děsí a na duši pálí a mi praví, že jsem špatně a hříšně jednala. — Ach, otče, kdyby bylo možno, všecko bych napravila!“

„Zkazila, Veroniko, zkazila! — Všecko, co mi tu pravíš, jsou hloupé tlachy! Buď ráda, že nemusíš ze statku! Pracuj, jak jsi pracovala dříve, starej se jako dříve a hleď statek rozmnožiti — pro děti. Či myslíš, že jsem se namáhal nadarmo? A nedá-li ti svědomí pokoje, pomysli si, že jsem já vše spískal: já tu vinu milerád na sebe vezmu, jen když ty a tvé děti z toho prospěch míti budou. Nebuď pošetilou! Vrať se domů, přemáhej se, pracuj a mlč! Časem zapomeneš a budeš mi žehnati. A konečně — kdo bránil Tomši dáti Václavovi řádné věno? Proč pak nechtěl mu ničeho dáti? Nechce-li mu ničeho dáti — Tomeš, vlastní jeho otec, co je ti do toho? Na tobě viny není! Ty buď spokojena, že se vše tak stalo, jak se stalo, a buď mi vděčna. Kdybych já se o vás jako otec nestaral, kam byste přišli?!“

Tak mluvil ještě dlouho starý Troufal, až se mu podařilo zbouřenou a rozčilenou mysl její poněkud upokojiti. Docela pokojna a klidna na pohled vrátila se Veronika domů. Sotva však uzřela bledou a vážnou Tomšovu tvář a truchlící oko jeho, jindy tak jasné a dobré, nový nepokoj a nová úzkosť se jí probudila v srdci, které přemoci nemohla.

Do statku jejich nastěhoval se zármutek.

Tomeš nevšímal si ničeho. Celé dny trávil v trudných myšlenkách pohřížen o samotě ve světnici; častokráte chodil ke kříži k lesu a dlouho se u paty jeho modlíval; téměř ničeho nemluvil, jen dlouhým a smutným pohledem buď na dítkách anebo na Veronice utkvíval, kterou pohled ten hluboce bodal. Četla v něm bolestné výčitky. Několikráte jí napadlo, že by lépe bylo, by se Tomši se vším svěřila, bolavé srdce své a úzkostlivé svědomí mu zcela otevřela a vinu svou a svého otce skroušeně vyznala. Snad by se ustrnul nad lítostí její a jí odpustil! Ach — kdyby věděla, že by jí Tomeš odpustil, jak ráda by vše trpěti chtěla, by vědomí své zbouřené a nepokojné utišila! Ale vina její příliš velikou se jí býti zdála, než aby odpuštěna býti mohla. Neměla kam se uchýliti, kde pomoci neb aspoň rady hledati. Otce i bratra vlastního se bála, všech lidí dobrých se styděla a Tomši ani do oka pohlédnouti si netroufala.

Tichý Tomšův žal se stával denně trpčejším a nepokoj Veroničin palčivějším.

Den před svatbou Václavovou jel Tomeš do města. Přibral starého Troufala a bratra Veroničina za svědky. Dal celý svůj statek s jistými nepatrnými výminkami připsati Veronice a jejím dětem. Starý Troufal jásal a byl neobyčejně vesel: vítězství jeho bylo zpečetěno a dílo dokonáno!

Pravil, že se jen proto veselí, aby Tomši zármutku ubral, a těšil jej slovy Písma sv., která se však v ústech jeho v bolestnou a ostrou ironii proměnila:

„Syn moudrý obveseluje otce: ale člověk

bláznivý pohrdá matkou svou! Kdo sužuje otce svého, — hanebný jest a nešťastný!“

Veselosť Troufalova zármutku Tomšova neumenšila a slova ho nepotěšila. Vrátil se z města s bolestnější ranou v duši, nežli ráno do něho vjel.

„Tak jsem nyní hotov!“ vzdychl smutně, ve statku ke stolu sedaje. Tvář jeho byla velmi bledá a oči vpadlé.

„Co jste vypravili ve městě?“ tázala se Veronika úzkostlivě a tiše.

„Vydědil jsem Václava!“ odvětil Tomeš truchlivým hlasem, jenž útroby Veroničiny rozrýval. Neřekl toho tak jako soudce rozsudek nad zločincem prohlašující, nýbrž jako když se zločinec k zločinu přiznává, kterého lituje. Nebo to, co rozhněvaný a uražený otec za spravedlivý trest považoval, bylo otci milujícímu — zločinem. Co rozum schvaloval, toho srdce litovalo. A u Tomše platilo více srdce nežli rozum.

„Ano, ano — já jsem již hotov!“ opakoval Tomeš tišeji a ještě bolestněji. Sklonil hlavu na prsa a pohlížel truchlivě do země.

Veronice, slyšící bolestný, ba téměř zoufalý povzdech Tomšův, zachvěly se nohy a vší síly pozbyly, jakoby je někdo byl podrazil, že klesla bez vlády na lavici u kamen a slova nebyla schopna. Krutá bolesť a šílená úzkosť zavířily jí v duši — — —

Byl tichý večer. Po nebi táhly se líně roztrhané kusy tmavých mraků jako tajemné průvody pohřební. Tu i tam zakmitla se na okamžik v trhlině mraků jasná hvězdička. Na východě

byly mraky jasněji zbarveny bledou září měsíce blížícího se východu.

U Hůlečků bylo velmi živo. Všecka okna i okénka jenjen hořela a všude bylo plno hluku a hovoru: Chystali se na svadbu — velikou a skvělou. Mnoho bylo pozváno hostí, a proto bylo třeba také mnohých a velikých příprav. Kolem statku Hůlečkova bylo jasněji a chladný vzduch podzimní byl prosycen líbeznou vůní čerstvého pečiva. V oknech míhaly se rychle tmavé stíny mnohých osob.

Bylo již hodně pozdě na noc.

Ze stavení Hůlečkova vyšel Václav na dvůr a pohlížel pozorně na oblohu. Když klesl pohled jeho k zemi, zazdálo se mu, že v zahradě v nočním šeru vidí státi pod jabloní naproti stavení tmavou postavu. Chtěje se přesvědčiti, zda se neklame, popošel několik kroků a hleděl bystřeji do zahrady. Nemýlil se. Postava tmavá pohnula se pod jabloní a pokročila Václavovi naproti.

„Václave!“ ozvalo se zpod jabloně tiché volání.

I vyšel Václav do zahrady a přišed blíže k jabloni, pod kterou postava stála, zastavil se a zvolal nepříliš přívětivě:

„Kdo je tu tak pozdě?!“

V té se již octla tmavá postava skokem u něho — a, než se toho nadál, k nohám mu klesla a nohy jeho křečovitě objala štkajíc:

„Václave, můj Václave, slyš mne!“

„Vy jste to — má matka?!“ žasl Václav a zachvěl se.

„Ach — nevyslovuj toho slova: bodá mne jako nůž do srdce. Já nejsem a nebyla jsem nikdy tvojí matkou!“

„Co to mluvíte? Nerozumím vám!“ zvolal ztlumeným hlasem Václav, nenadálým zjevem i slovy nevlastní matky své poděšen.

„Vyslyš mne a porozumíš!“ prosila Veronika úpěnlivě, pevně svírajíc kolena Václavova, jenž se tomu překvapen ani nebránil.

„Mluvte!“

„Václave, dítě drahé, jsi zrazen a zaprodán! Žena, kterou jsi dlouhá léta matkou nazýval, tě zradila! — Milovala jsem — já nešťastná — více sebe a vlastní dítky své nežli tebe, bála jsem se, že musím uhnouti na statku tobě, pravému dědici a majiteli jeho, chtěla jsem Dobšíkův statek urvati tobě a zachovati sobě a dítkám svým. Proto jsem poslechla hlasu zlého rádce, naličila na tebe úmyslně, když jsi se z vojny vracel, pasť, — umluvila se tajně s Hůlečkovými i s Katkou. Proto jsem tě pobídla, bys jen šel k Hůlečkům, proto jsem tajila a ukrývala před otcem tvé docházky k nim, proto jsem rozněcovala v tobě náklonnosť ke Katce, proto jsem proti tobě vlastního otce štvala, až jsem tě z domu vyštvala, o statek, o otce, o víru i o Boha připravila a do záhuby vrhla. A nyní nemám pokoje!“

Hořce plačíc a u nohou Václavových se svíjejíc odmlčela se Veronika v srdcelomném nářku svém. Václav mlčel, snaže se v mysli srovnati si roztrhané myšlenky Veroničiny. Nová, netušená záře vržena na skutek jeho. Myslil, že jednal

svobodně a jediné po své vůli: teď poznával, ač ještě ne zcela jasně, že byl mimovolně — pouhou obětí vůle cizí. Považoval posud rozhodný skutek svůj za krásný čin osobní svobody a lásky: teď jevil se mu v nahé skutečnosti své jako chytře vypočítaný výsledek nenávisti a zlé vůle. — „Zrazen! Vyštván! Do záhuby vržen!“ — Ta slova padala jako bleskové jiskry do srdce i do duše jeho a zapalovala je. A Veronika naříkala zoufale dále:

„Ó, Václave! Vrať se! — Ve statku tvém usídlil se zármutek! Otec tvůj bolestí snad života pozbude a já nemám pokoje! — Vrať se a vezmi si statek a všecko, co chceš, — jen pro rány Kristovy mi odpusť — odpusť!“

Opět ustala, ale Václav ještě mlčel.

„Slituj se, Václave, nad nešťastnou ženou: vrať se! — odpusť!!“

Václav odtrhl násilně ruce matčiny od sebe, ustoupil od ní a temně pravil:

„Jest již příliš pozdě, matko! Vraťte se vy jen sama domů, podržte si mzdu, za kterou jste mne prodala: já vám jí nezávidím! Vraťte se jen spokojeně! Mzda vaše je větší než bratří Josefových i Jidášova! Vraťte se a užívejte mzdy své! Bůh vás za to netrestej!“ To promluviv rychle odešel.

„Václave!“ zaznělo za ním zoufale a před ním na dvoře toužebně. Zoufale volala za ním v zahradě matka, toužebně na dvoře nevěsta, která hledala svého ženicha. Zároveň s Katkou vyšel ze stavení domácí pes a hnal se, zuřivě vrče, do

zahrady. Václav psa, který vztekle zaštěkal, zadržel a násilně stáhl jej za sebou na dvůr.

„Kdes byl tak dlouho?“ tázala se na dvoře Katka.

„Bylo mi ve světnici příliš horko; proto jsem vyšel trochu do zahrady. — Jest již pozdě a chladno; pojď, Katko, do světnice!“

I vešel i s Katkou do domu, vtáhnuv i psa za sebou.

„Zrazen! Zaprodán! Do záhuby vržen!“ znělo mu v uších a v duši neustále.

Hořká a trpká kapka jedu vržena do poháru štěstí jeho právě v tom okamžiku, kdy jej k ústům pozvédal!

8. Svadba.

Nad Hrobčicemi rozbřeskl se krásný den pozdního listopadu, den osudný, kterého Václav slavnostně do sboru luterského uveden a s Katkou na vždy pouty manželskými spojen býti měl. V celé vesnici vládl od nejrannějšího jitra čilý ruch a spěch. Nekatolíci chystali se na svadbu neb aspoň do sboru, by svědky byli neobyčejného úkonu; katolíci pak spěchali v počtu hojnějším než jindy do svého kostelíčka na mši sv. — pomodlit se. Cítili toho dne zvláštní potřebu modlitby a posily duchovní.

I ze statku Dobšíkova vyšel velmi časně Tomeš se dvěma dítkama Veroničinýma do kostela. Kráčel tiše a vážně ve středu svých dítek, veda je za ruce.

„A kde jest Václav, tatíčku? Již nebude

choditi do kostela s námi?“ tázal se chlapec asi dvanáctiletý Tomše důvěrně.

„A nevrátí se již nikdy k nám domů?“ přidalo smutněji starší děvče, bledých a unylých lící. Obě dítky pohlížely starostlivě na otce.

A Tomeš se srdcem bolavým odvětil truchlivě:

„Proto jdeme dnes do chrámu Páně se modlit, aby se Václav zase vrátil!“

„Ach! — to se budu dnes hodně modliti!“ řeklo děvče mile a usmálo se.

„A já také!“ sliboval mladší synek ochotně.

Tomeš pohlédl laskavě na dítky, ústa se mu křečovitě stáhla snad k pláči, snad k úsměvu, ale mlčela. V duši pocítil těžce zkoušený otec bolestnou výčitku: „A těchto dobrých dítek jsem zapomínal pro svého prvorozeného!“ — —

V kostele bylo při mši svaté hrobové ticho. Jen od oltáře zaznával ztlumený hlas pana faráře, jenž zbožně a vroucně konal oběť smírnou za zbloudilou ovečku svou. Lid přítomný pohlížel důvěrně na oltář a šeptal tiše vroucné modlitby.

Od oltáře zazněl zvonek líbezně jako milé andělské pozvání a na ten hlas zvedl se Tomeš ze svého místa a kráčel uctivě k oltáři, kdež poklekl. Oči všech utkvěly na ubohém starci útrpně. Ve mnohém z nich zaskvěla se perlička slzavá.

Hlava Tomšova skláněla se hluboko, tváře byly bledy a oči bez lesku, ale klidny jako tvář a oči zbožného člověka, který šťastně a pokojně umírá.

Zvonek zazněl podruhé. Tomeš pozvedl těžce hlavu a pohlédl do jasných očí pana faráře, z nichž

planula svatá láska. Bílá třesoucí se ruka skláněla se pomaloučku níž a níže k ústům jeho jako bílá peruť andělská, nesoucí na rty bídného člověka vzácný dar nebeský, andělskou potravu duševní — sněhobílou svatou Hostii. Tvář Tomšova zazářila svatou rozkoší, oči se zaleskly a zavřely a hlava se sklonila pokorně k zemi jako větev jabloňová, obtížená množstvím vzácného ovoce.

Ó šťastný, svatý okamžik! Duše rozbolněná a ztrápená zapomněla té chvíle všeho bolu a trudu svého, srdce hluboce raněné necítilo bolestí, nýbrž se chvělo nebeskou rozkoší, tělo slabé pozbylo své tíhy i slabosti: celá bytosť Tomšova, posvěcena a ozářena tonula v nadpozemské, nevýslovné slasti.

Dávno odvrátil se kněz od Tomše, ten však ještě klečel pokorně na stupni oltářním, ničeho nevida, neslyše a necítě, leda svého štěstí; až, když se kněz obrátil zase tváří k lidu a hlasem dojatým žehnal zbožně se klonící lid, povzdychl Tomeš zhluboka, povstal a vrátil se na své místo. Ó kéž by se nebyl musel nikdy vzdáliti! Duše jeho zanícená zvolna se s nebe k zemi vracela — v moře starosti, bolův a trudu: nebe a země stýkaly se v ní a srdce chvělo se vroucí touhou, aby bylo sprostěno pout, která je k zemi víží a od nebe vzdalují.

„Ó Bože, kéž bych již brzy, brzy tě spatřil v nebesích!“ bylo jedinkou modlitbou jeho.

Ve svaté bázni a úctě pohlížely dítky na otce.

Po mši sv. zastavil se Tomeš i s dítkami na faře. Již nehořekoval a nelkal. Byl klidný, ba i veselosť ucítil chvílemi v srdci svém. I pan farář

i panna Katuška byli srdečně a radostně dojati, vidouce jej tak pokojna a klidna. Černými mračny prodral se jasný paprsek sluneční a padl do srdcí ve faře. Ba tak dalece se panna Katuška zapomněla, že se několikrát po sobě i zasmála, hladíc líce a tváře dítek Tomšových. Tomšovi bylo blaze u pana faráře jako nemocnému dítku v milé náruči otcově. Cítil, že má kolem sebe jenom srdce láskyplná a upřímná, která s ním trpí a jej milují. Proto mu bylo tak blaze a z fary ani dítkám ani jemu se nechtělo.

Potěšen s tváří usmívavou, třeba bledou, bral se konečně z fary k domovu. Katolíci mile naň pohlíželi a laskavě pozdravovali: cítili a ctili jeho bol a kříž! Jemná a prostá mysl lidu našeho mění v čas žalu a trápení i největší nepřátelství okamžitě v lásku a útrpnosť. Cizí starosť a bol jej dojímají a jsou mu posvátny. Jak teprve, pojí-li jej s nešťastným tatáž víra, pokrevenství nebo přátelství! Tento milý a krásný rys nezištné a obětavé útrpnosti v povaze lidu moravského jest jednou z jeho nejvzácnějších ctností a zdobí a šlechtí jej. Bůh milý mu ji navždy zachovej! — —

Potěšen vyšel Tomeš z fary, ale čím více se blížil statku svému, tím bolestněji cítil v duši své celou tíhu svého neštěstí.

Každá travička i každý strom, každý záhon a každý kámen u cesty připomínal mu trpké neštěstí a bolestnou ztrátu, kterou byl utrpěl. I dítky šveholily vesele, když z fary vyšly: cestou docela umlkly a vážně se po otci ohlížely. Věděly, neb aspoň tušily, proč trpí, a trpěly s ním. Tiskly

vřele studené ruce jeho do svých ruček teplých, ale rozehřáti jich nedovedly.

Smuten vešel Tomeš do statku. Veronika jej úzkostlivě čekala. Tomeš pohlédl na ni truchlivě. Nemluvili o svém trudu, ač oba útěchy potřebovali. Tajemné hráze dělily je od sebe, o kterých nevěděli: nepřekonatelná nedůvěra k manželce byla se vplížila již dávno do srdce Tomšova, která mu otevřeně a srdečně s Veronikou mluviti nedala, a srdce Veroničino tížilo zase jako hora olověná — zlé svědomí. Již včera chtěla se vrhnouti mu k nohám a vyznati se z viny své, doufajíc upřímným a kajícím vyznáním útěchy a úlevy dojíti: ale chladný a truchlivý pohled Tomšův ji odrážel. V zoufalém nepokoji svém nikde z bludiště myšlenek svých východu nevidouc spěchala včera večer do statku Hůlečkova a chtěla směle do domu vejíti, přede všemi vinu svou vyznati a Václava zapřisáhati, by se vrátil aneb aspoň jí odpustil: když však až ke statku došla, neměla odvahy ani síly, by do domu vkročila. Čekala v zahradě, až s Václavem promluvila. Vyznáním si ulehčila, než výčitky Václavovy, plny trpké a hrozné pravdy, jako těžké balvany na srdce jí padaly, tak že se s těžším srdcem do statku svého vrátila, nežli jej byla opustila. Ani ráno jí neulevilo. S bázlivou úzkostí pozorovala každý Tomšův pohyb i pohled a dítek si nevšímala.

Ve statku vládlo po celý den dusné ticho hrobové, kterého se nikdo přerušiti neosmělil. Čeleď konala bez řeči práce své v domě i na dvoře a jen někde o samotě si posteskla. Milovali

Tomše, věděli, jak si vážil Václava a jaká bolest asi dnes jeho srdce prorývá, a proto mlčeli a tu a tam i slzu uronili.

„Pojď, Jeníčku, půjdeme se ke kříži pomodlit, aby nám Pán Bůh tatínka a maminku potěšil a Václava vrátil!“ řekla tiše dcerka Tomšova mladšímu bratru, vidouc zármutek rodičův, a vyšla s ním z domu. Nikdo jich nezdržoval.

Tak uplynul onen den a přiblížil se večer.

Se soumrakem dostoupila bolesť otcova nejvyššího stupně.

„Vše ztraceno! — Dokonáno!“ zaúpěl ve světnici. Hlava se mu bolestí zatočila. I vyšel chvatně z domu. Všichni jej viděli, pozorovali nevýslovný jeho zármutek, truchlivě na se pohlédli, — ale jíti za ním anebo těšiti jej se neodvážili. Dobře věděli, že spěchá tam, kam Dobšíci v dobách žalostných od věků spěchávali. Veronika, vidouc jej odcházeti chvatně, zatřásla se až v nejhlubších útrobách a smrtelná bledosť polila nehezkou a kostnatou její tvář, která byla v tom okamžiku podobna — mrtvole.

Byl tichý, chladný večer. Na obloze jasné jako rybí oko zářilo nesčíslné množství hvězd a nad horami vznášelo se velebně veliké, stříbrné kolo měsíce. Tiše stály na bocích a stráních okolních hor tmavé hvozdy, jakoby v tvrdý pohříženy spánek. Ani větérek nezašuměl, ani lístek suchý nezašustěl, ani jediná větvička se nehnula. Jako mámivé bludičky leskla se světla v nedalekém městečku a tu a tam i ve vesnici, která byla docela ticha.

Svatý kříž na konci honu Dobšíkova u lesa vrhal dlouhý stín, jenž se zvolna zkracoval. Lampička pod nohami Spasitelovými byla tmava, protože se nikdo dnes o ni nestaral.

Na klekátku pod křížem klečel Tomeš. Objímal oběma rukama zvětralé dřevo svatého kříže a tiskl k chladné ploše jeho ještě chladnější tvář svou. Nemodlil se. Tichým bolem umdlévala duše jeho. Ústa neměla modliteb a oči slz.

Od vesnice zazněl temný hluk, jenž rostl a se zmáhal, až se ozvalo několik jásavých, radostných výkřiků. Tiché stráně a tmavé hvozdy opakovaly přidušeně výkřiky, které se hluboko do srdce Tomšova zarývaly. Rozuměl jim.

Hluk a výkřiky nesly se z vesnice s té strany, kde stál statek Hůlečkův. Patrně skončena tam hostina svadební a rozjařeni hosté se zvedli, by se veselili dále do noci tancem a zpěvem v hospodě. Bylo již hodně pozdě: hostina byla jistě veliká a skvělá. Mezi hosty jásajícími a plesajícími jest jistě i Václav. Tuší, kde jest jeho otec a co trpí?

To vše jako mrazivý dech podzimní noci projelo všemi údy Tomšovými, že se úžeji k sv. kříži přitulil.

„Bože můj, Kriste, smiluj se nade mnou!“ zasténal pod křížem hlasitě.

A z vesnice zazněl temný buchot na veliký buben, ozvala se vířivá hudba a splývala s mnohonásobnou ozvěnou. Výkřiky se množily, — až srostly v jediný hlučný jásot.

Zimničně přitiskl Tomeš chladné dřevo ke svým prsoum. Vše, vše mu před očima míjelo: i

lesy i hvozdy, měsíc i hvězdy, nebe i země. Srdce mu pukalo! Bolestný výkřik ozval se pod křížem:

„Ježíši Kriste — neopouštěj rodu mého! Mne trestej, mne kárej: ale zachovej mého Václava!“

A chladné ruce Tomšovy zvolna se pouštěly chladného dřeva, hlava klesala, tělo se sklánělo níž a níže — —, až kleslo jako podsečené kvítko u paty kříže. — — —

Od vesnice zněla divoká hudba a divoký ples.

* * *

U Hůlečků bylo druhého dne dlouho po ránu ticho. Umdleni včerejšími veselostmi spali všichni dlouho do dne. Konečně ožil i statek Hůlečkův a bylo v něm plno smíchu a radostného hovoru. Se smíchem vzpomínali všichni včerejších radovánek a těšili se na dnešní. Ale nenadálá zpráva ohromila všecky, že na včerejší i na dnešní radovánky zcela zapomněli. Do domu přišla stará žena a vypravovala krátce takto:

„Lidé dobří, nelekejte se: u Dobšíků se stalo neštěstí!“

„Jaké?“ tázali se všichni a mimovolně shodovali se všichni v jedné domněnce o Tomšovi, které si domysliti nikdo netroufal.

Věstitelka neštěstí utřela si cípkem zástěry slzy a tiše oznamovala: „Starého Dobšíka našli dnes ráno — pod křížem u lesa!“

„Mrtvého?“ tázali se zase všichni jako jedněmi ústy.

„Pravda, pravda — mrtvého! Bůh mu odpusť!“

„Snad si nesáhl sám na život?“ vyzvídal starý Hůlečka a zbledl.

„Dobšíkovi tvrdí, že prý ne: ostatně — kdo ví!?“

Jobova zpráva tato všechny hluboce dojala. Dlouhou chvíli nevěděl nikdo, co říci. Všichni mlčeli. Konečně zahořekovala Hůlečková:

„Bože, Bože — jaké neštěstí! — A právě dnes! Všichni lidé budou mluviti, že jsme my smrti jeho příčinou!“

„E — kdo pak za to může, že byl Dobšík takový slaboch! Proč pak se tak rmoutil? Kdyby si měl každý otec hned zoufati, když se dítko proti vůli jeho ožení, kam pak bychom přišli!? A my? Co pak je nám do toho? My jsme Václava nelákali: Katka by byla s jeho penězy dostala dvacet jiných!“

V té vyšel ze světnice Václav ospalý na síň, kde byli všichni domácí shromážděni.

„O čem pak to rokujete a hledíte všichni, jako byste na smrť někoho odsuzovali?“ smál se, stoje ve dveřích.

„E — otec tvůj Tomeš vyvedl dnes v noci pořádnou hloupost!“ oznamoval starý Hůlečka a nuceně se usmíval.

„Můj otec?“ tázal se Václav a rázem zvážněl i zbledl. Vzpomněl si na slova matčina. I otázal se rychle dále: „Co se stalo s ním?“

„Umřel!“ odvětil Hůlečka.

Hůlečkova lhostejnosť, necitelnosť a nucená veselosť urazila do duše Václava. Pohlédl naň hněvivě a tázal se v patrné úzkosti tišeji:

„A jak umřel?!“

„To se ještě neví!“ oznamovala stará žena

ochotně. „Časně ráno našli prý jej mrtvého pod křížem u lesa. Jak a co, to se ještě nevypravuje. Na statku jest plno nářku a křiku. Pacholek jel ihned pro lékaře do města.“

Václav svěsil dojat hlavu a mlčel.

Až na starého Hůlečku, který se usmíval, pohlíželi naň všichni útrpně. Viděliť na jeho tváři patrné hoře a zděšení. I Katka vyšla již také napolo ustrojena na síň a šáteček na hlavě vážíc se tázala, co se děje.

Na náspí zazněly rychlé kroky a do síně vešel bez pozdravu jeden z hostů.

„Víte již, co se dnes v noci stalo?“ mluvil hned na prahu chvatně a pokračoval: „Starý Dobšík dnes v noci náhle zemřel. Našli jej před slunce východem pod křížem na honě! Právě odvážejí do města lékaře!“

„A co pravil lékař? Na jakou smrť skonal otec?“ tázal se Václav nedočkavě.

„Puklo prý mu srdce!“

Hůlečková si oddechla, Hůlečka se usmál a ve hrudi Václavově se srdce bolestně sevřelo.

„Puklo mu srdce!“ opakoval každý dojat. Všichni věděli, proč se to stalo, nikdo však toho neřekl.

„A právě dnes!“ zasteskla si smutně Katka.

„Děkujte Bohu, děti, že se tak stalo a nejinak! Jaká hanba by to i pro nás byla bývala, kdyby se bylo řeklo, že si sám na život sáhl!“ těšil Hůlečka a dodal: „A těch nářků nechte a hleďte si veselosti!“

„Ne, otče!“ bránil se Václav, trpce na Hůlečku pohlížeje. „Dnes již z veselosti nebude nic!“

„A proč by nebylo nic? Co je ti nyní do něho?“

„Byl to přece můj otec!“

„Ale jaký! Postaral se o tebe jak otec? Zachoval se k tobě jak otec? Nebyl-li on včera tvým otcem, nemusíš býti ty dnes jeho synem! — A dost!“

Václav pohlédl temně na Hůlečku. V hrudi jeho ozvalo se mu srdce, a to mu pravilo, že mu byl Tomeš otcem dobrým, ba nejlepším. Nemohl se ubrániti, by aspoň na okamžik nepřirovnal otce svého k Hůlečkovi: ach, jaký rozdíl! Jak neskonale vznešenějším, ušlechtilejším a lepším byl otec — ve své horoucí lásce k Bohu a svému dítku a také ve své nesmírné bolesti, které měkké srdce jeho snésti nemohlo. To vše mihlo se hlavou Václavovou jako jasný paprsek. Již chtěl trpce Hůlečkovi odvětiti, když se matka ozvala a jej předešla, řkouc:

„Já myslím, že má Václav pravdu; co pak by si lidé o nás pomyslili?!“

„Ach — lidé sem, lidé tam; proč pak bych měla já ve svou veselku místo veselosti truchliti?“ odporovala Katka matce své.

Načež otec: „Pro mne a za mne — si dělejte, jak chcete!“

„Ne, ne, milé dítě: dnes již bude po veselosti. Nelze jinak!“ rozhodla matka a tak se i stalo. —

Vzdušný zámek štěstí, který si byl Václav tak líbezně ve své duši postavil, se — bořil!

Statek Dobšíkův byl jevištěm nejvyššího zmatku a žalu. Duševní síla Veroničina byla

zlomena. Poslední jiskra naděje, že zrádu svou na Tomši a jeho synu spáchanou napraviti lze, zničena: Václav ji odmítl a Tomeš — mrtev. A ona sama — se svým neštěstím a nepokojem! Ničeho nedbala, o nic se nestarala. Stále jen u mrtvoly Tomšovy stála nebo seděla a upřeně hleděla do jeho zsinalé tváře — i ve smrti klidné a usmívavé. Patnáct roků pohlížela na ni ta tvář Tomšova laskavě a usmívala se srdečně: a teď leží před ní mrtva — vinnou nevděčné ženy! Ty myšlenky pálily jak uhlí řeřavé duši i srdce její.

Do statku přišel otec její a bratr Tomšův. Těšili oba nešťastnou Veroniku, ale potěšiti jí nemohli. Bratr Tomšův brzy odešel. Otec zůstal ve statku a vše řídil a pořádal. Opatrný Troufal věděl, že přítomnosť mrtvoly Tomšovy žalu neumoří a pořádku v domě nepřidá, a proto se postaral, aby již druhého dne pohřeb se konal. I v noci před pohřebem zůstal v domě, který neměl ani pána ani paní. Než ulehl, všemožně se namáhal, aby dceru svou od mrtvoly Tomšovy odvedl: ale marně. Ani proseb ani hrozeb ani domluv otcových Veronika neslyšela. Oči její patřily neodvratně ve klidnou tvář Tomšovu, která se i mrtva usmívala.

I ulehl starý Troufal sám a bránil se spánku, starostliv o dceru. Konečně však přece usnul unaven starostmi a námahami. Dcery své nechápal a nepoznával.

Po půl noci probudil jej šílený nářek Veroničin. Děti ve přístěnku hlasitě plakaly.

Starý vstal rychle a vešel na síň, kde mrtvola Tomšova ležela. Zděsil se nad tím, co tu zřel. Na

otevřené rakvi ležela dcera jeho, tiskla tvář svou na prsa umrlého, rukama oběma vlasy s hlavy si rvala a zoufale naříkala.

I přistoupil otec k rakvi, ujal dceru svou za ruce a smutně volal: „Veroniko, pamatuj se a umírni se!“

„Nechte mne a odejděte pryč ode mne!“ vykřikla Veronika hněvivě.

„Co jsi se na rozumu pomátla?!“ tázal se zděšeně otec.

„Nebylo by divu!“ křičela zoufale Veronika. „A všeho toho neštěstí jste vy příčinou! Vy jste to vše svou radou zlou způsobil. Jděte pryč z tohoto domu! Vy nejste můj otec — jděte pryč!“

„Pro Boha živého, pamatuj se!“ prosil úpěnlivě otec. „Děti tě slyší. Což neslyšíš jejich nářku a pláče?“

Veronika, slyšíc o dětech, ztichla, od otce se odvrátila a zase na mrtvolu mužovu se vrhla. Troufal sklonil hlavu, sevřel rty a odcházel. Uznával pravdu slov dceřiných? — Nikoli!

V den pohřbu scházeli se již časně ráno katolíci Hrobčičtí kolem statku Dobšíkova. Každý chtěl prokázati poslední službu zemřelému. „Dnes mně, zítra tobě!“ myslí si dobrý křesťan a proto rád provází ke hrobu bratra svého nebo sestru svou ve víře. Nad to byl Dobšík milý všem a poslední dobu získal si srdce všech zvláště svým utrpením. Netřeba se tedy diviti, že se již časně ráno veliký zástup věřících kolem statku Dobšíkova shromáždil.

Konečně přivezl pacholek i pana faráře, by

vykropil v domě mrtvolu nejmilejšího svého farníka. Pan farář byl klidný a nad míru vážný. Bílá hlava jeho zdála se mnohem hlouběji skloněna nežli dříve. Pokropil rakev, pomodlil se z celého srdce nad ní a potlačil násilně v oku slzu, když umrlého z domu vynášeli a domem ozval se žalostný nářek dítek osiřelých. Za rakví kráčela tiše s hlavou hluboce skloněnou — Veronika. Hlavy pozvédnouti si netroufala, bojíc se, že každé oko vyčítavě na ní utkvěti musí. Vedle ní kráčel bratr Tomšův, za ní otec a bratr její. Před ní kráčely žalostně plačící dítky. Kráčela tiše: hlava její byla těžká, oči vypráhlé a srdce — zoufalé!

U hrobu zpřímil se pan farář, pohlédl truchlivě do hrobu, do něhož byl první hroudu země hodil, a promluvil k shromážděným takto:

„Pochovali jsme muže, kterého se byla těžce ruka Páně dotkla! Dopil do dna hořký kalich, který mu Pán Bůh píti usoudil, a položil se do hrobu, aby si odpočinul. Zemřel náhle, ale s Bohem usmířen a vůli Boží až k smrti se podrobiv. Bůh mu buď milostiv! My všichni byli jsme svědky bezúhonného a lásky plného života jeho. Modlil se a pracoval: práce a modlitba vyplňovaly celý jeho život. Sloužil Bohu z celé duše, staral se o svůj dům jako nejlepší hospodář a miloval dítky své tak, že mu puklo srdce žalostí, jednoho milovati nemohouc! Bůh milý těžce jej zkoušel, protože jej miloval, a ukrátil náhle žalosti jeho, aby jej odměnil. Nevyčítejte mu, bratří, že příliš truchlil: bolesť jeho byla přílišna! Pomněte, že i Spasitel náš, maje umříti, rmoutil se a truchlil tak, že se

až krví potil. Bratr náš umřel s trnovou korunou žalu a trápení na hlavě, která se mu smrtí, jak doufáme, proměnila ve skvělou korunu radosti a slávy. Bůh mu vše vynahradí, vše oplatí a jej oslaví. Tak věříme, toho od Boha důvěrně doufáme. V té naději blahé do hrobu jej klademe, a loučíme se s ním, volající radostně: ‚S Bohem, bratře! Na shledanou!‘ A nyní, milé dítky mé, pomodleme se zbožně za duši jeho a také za ty, kteří žalosti a smrti jeho byli příčinou, aby je Pán Bůh osvítil, jim odpustil a na pravou cestu je přivedl!“

„Amen. Staň se!“ zvolali v pláči přítomní a vroucně se modlili.

Poslední slova páně farářova jako jedovatým dechem srdce Veroničino ovanula. Zachvěla se, zavrávorala — a padla, omdlévajíc do rukou otci a bratru svému, kteří jediní věděli a cítili, jak bylo srdci jejímu. Bratr pohlédl při tom na otce a v pohledu jeho bylo lze čísti bolestnou výčitku: „Otče, otče — to vše jste vy spůsobil!“

Odnesli omdlelou na vůz a odvezli do statku.

A ještě jedno srdce trpělo podobně jako srdce Veroničino. Na honě Hůlečkově stál nad statkem Václav a patřil upřeně ke kostelíčku katolickému. Ráno se z domu vyjíti neodvážil: teď teprve vyšel a stále ke kostelíčku pohlížel. Co asi cítil v srdci svém? Kdož to vypíše!

Veliká ztísněnosť a neznámý nepokoj naplnil srdce jeho od té chvíle, kdy o nešťastné smrti otcově zprávu byl obdržel. Miloval příliš dobrého otce svého, miloval jej celou silou mladistvé duše své: láska tak silná nemohla býti v srdci navždy

a jedním rázem zničena, jako nelze ani stromu, kterého kořeny hluboko v zemi rozvětveny pevně sedí, rázem ze země i s kořenem vyrvati. Katka zaujala celičké srdce Václavovo, ale jen zdánlivě. Pod mohutnou vrstvou popele doutnala jiskra: v hloubi srdce Václavova seděl nepozorován pevně kořen lásky synovské. Zprávou nešťastnou oživl zdánlivě mrtvý kořen a vzplála jiskra ukrytá — a Václav byl si toho vědom — žel jen Bohu! příliš pozdě —, že otce svého vždycky miloval a posud miluje. Chladný a sobecký rozum snažil se planými důvody utlumiti plamen, jenž nenadále v srdci byl vzplanul, ale srdce se nedalo přelstíti. Marně se namáhal ubohý Václav sama sebe přemluviti, že navždy přetrženy všecky svazky, které jej k otci a rodině otcově poutaly, a že tedy již není povinen, ba že také nemá ani proč otce milovati. Marně si namlouval v duchu, jak pošetile jedná a že se třeba vzmužiti a sílu nezlomnou ukázati. Srdce všemu jinak rozumělo a poroučeti si nedalo. Před Hůlečkou a Katkou si hrál ovšem na hrdinu: tlumil a tajil před nimi city, v duši a srdci maní se rodící. Když však dnes ráno zaslechl vážný a dojemný hlas zvonů na katolickém kostelíčku, tu zabolelo jej cosi v srdci palčivě a táhlo jej neodolatelně ke statku Dobšíkově. Srdce si přálo naposled otce pozdraviti, oči toužily naposled na tvář otcovskou popatřiti a nad rakví zabitou zaplakati, ruce za svatou povinnost svou považovaly — hrstku hlíny na rakev otcovu hoditi — a celá duše znovu a znovu k mrtvému otci zalétala! —

Ach ty zvony na kostelíčku katolickém — jakoby rozum měly a cítily! Již jako malé dítko plesával Václav nad hlasem jejích. Zdávalo se mu, že nezvoní, ale mluví, jásají a zpívají. O zvonech na kostele nekatolickém říkával, že znějí temně a smutně a nerad je slýchal: a dnes! Ó jak smutně — a přece líbezně, jak dojemně — a přece vážně, jak mile — a přece vyčítavě znějí zvony, které v mládí tak miloval. Přitahují jej i odpuzují, zvou i vyhrožují, dojímají i děsí, mile objímají i vyčítají! Slyše je zníti neměl v domě Hůlečkově nikde stání, odevšad vyháněl jej truchlivý jejich hlas. Zdálo se mu, že to otec mluví k němu hlasem jejích! I vyšel na pole. Tu stál dlouho zamyšlen a zadumán. Pohledem, plným bolesti trpké a hořké jako pelynek, patřil upřeně ke kostelíčku katolickému. Očima polykal kostelíček, ušima a srdcem milý hlas jeho zvonů.

Umlkly zvony. Od kostelíčka zazněla truchlivá píseň.

„Bože! Nyní kladou otce do hrobu!“ zahořekoval Václav. Mrazivým dechem ovanuto, zachvělo se celé tělo jeho.

A potom ztichla i píseň. Hrobové ticho všude. Srdce Václavovo sevřela nevýslovná tesknota a hořká lítost. Byl nešťasten! Zželelo se mu života.

„Václave, Václave — což jsi tam zkameněl?!“ volala od statku Katka hlasem zvonivým a zazpívala milostnou píseň. Václav probudil se a probral ze svých dum a zastyděv se, pospíchal po mezi ke statku.

„Je ti smutno, Václave drahý?!“ tázala se soustrastně, vidouc ubledlý obličej Václavův.

„Jest!“ odvětil Václav krátce, ale tím upřímněji a srdečněji.

„A což já ti nejsem ničím?“ zašveholila Katka a usmála se na Václava tak mile, že mu srdce v těle radostí poskočilo a na žalosť i lítosť docela zapomnělo. Zapomnělo na vždy? — Ó kéžby zapomněti mohlo: ale zapomněti nelze! Na to, co se nám jednou do srdce hluboko zatklo, těžko — těžko se zapomíná!

9. Probuzené svědomí.

Po pohřbu Tomšově sešli se příbuzní a přátelé ve statku Dobšíkově. Chtěli sebe i Veroniku potěšit a rozveselit. Ale Veronika nedala se potěšit: předstírajíc mdlobu do komory odešla a tu se zcela myšlenkám svým oddala. Byla chorá, nikoli však na těle, nýbrž na duchu. Tíha dvojnásobná jako těžký mrak, děsem a hrůzou přeplněný, uložila se na obzoru duše její: smrť Tomšova a zlé svědomí, slovy knězovými u hrobu nanejvýše pobouřené. Nemohla snésti pohledů lidských. Nebo v každém pohledu, který na ní utkvěl, četla výčitku a odsouzení. Proto se raději vzdálila ze středu příbuzných a přátel.

Starý Troufal byl hostitelem. Chytrou tvář jeho zastíral jemný závoj zármutku a starosti, zda upřímné či dělané, kdož to ví? Mluvil vážně a pomálu. Dojat až k slzám, přijímal blahosklonně a vděčně útrpnosť přítomných. Omlouval dceru svou, že na pohostěnou ničeho nepřichystala, a

předložil přítomným chléb, kořalku a pivo. Ženy bratra Tomšova i bratra Veroničina rády omluvy přijaly a poslaly do svých domů pro pečivo, které si pro všechen případ uchystaly, vědouce, že to Veronice možno nebude.

Z počátku mluvilo se hlavně o Tomši a Václavovi: všichni upřímně Tomše litovali a rozhorleně Václava odsuzovali. Jen bratr Veroničin mlčel a zasmušile po otci se ohlížel. On jediný Václava krutě neodsuzoval, věda, proč tak a nejinak jednal. Divil se klidu a spokojenosti otcově. Pohledů jeho si však starý Troufal nevšímal. Velebil moudře zásluhy Tomšovy a omlouval na pohled shovívavě Václava, v skutku však omluvami svými ze všech nejkrutěji a nejnemilosrdněji jej odsuzoval a odpor přítomných proti němu jen sesiloval.

„Kdo by se byl ještě před půl rokem všeho toho nadál!“ mínil jeden z přítomných.

„Ba by se toho nikdo nebyl nadál, zvláště zde na statku Dobšíkově! Bylo tu jako v ráji!“ potvrzoval jiný a starý Troufal slovy Písma sv. odůvodňoval:

„Nedivte se tomu, milí, nebo již v Písmě sv. čteme: Všecko má svůj čas a svým vyměřeným během jdou všecky věci pod nebem. — Vychází slunce a zapadá, a na místo své navracuje se: a tam opět vycházejíc, točí se přes poledne a chýlí se k půlnoci. — Všecky věci jsou nesnadné: aniž jich může člověk řečí vypraviti!“

„Tak jest, tak!“ přitakoval kdosi. „Jeden hyne, druhý povstává: člověk pracuje, pachtí se a střádá, a jeden okamžik zničí vše!“

A zase Troufal: „Pravdu díš, vždyť i v Písmě čteme: Co bude míti člověk ze vší práce své a trápení ducha, jímžto pod sluncem týral se? Všickni dnové jeho bolestí a psoty plní jsou: ani v noci neodpočívá mysl jeho: zdaliž i to není marnosť?“

Na to chopil se slova starý Houdek, muž světem prošlý a zkušený: „Ano, ano, milý Troufale, vše je marnosť, co nemá trvání! Jen že právě lidé o to se nejvíce starají a za tím se pachtí. A co mají z toho? Každý dychtí jen, jak by se zmohl, třebas i druhého zničil: a co z toho pochází? Ano, drazí bratří, sobectví nikdy k dobru nevede! Viděl jsem v životě svém lidi, kteří si oddechu nepřáli, kteří se ani zločinu a hříchu neštítili, kteří ani vlastního bratra nešetřili, aby jen sami nějakého zisku se domohli, a co z toho měli? Jak nabyli, tak pozbyli. O věci, kterých ztratiti nemohou, se nestarali, a z těch, o které se starali, ničeho neměli, protože nemají trvání. Nikdy, milý Troufale, všecka snaha lidská na marnosť nevychází, nýbrž jen snaha po věcech — marných. Protož jen třeba dbáti slov Spasitelových: Co prospěje člověku, kdyby celý svět získal, ale na duši své zkázu utrpěl?“

Slovy těmi bodl starý Houdek nevědomky Troufala velmi citelně. I pohlédl naň Troufal zlostně, rychle levým okem zamžikal a Houdka se uraženě tázal:

„Snad nemyslíš, jako že by se snad nebožtík Tomeš byl příliš o marné věci staral?!“

„Bůh opatruj, abych to myslil! Tomeš byl řádný hospodář a řádný křesťan!“

„A přece takové neštěstí naň připadlo!“ dotíral Troufal a usmál se.

„A čí vinou? Víme my, zda sám neštěstí svého byl příčinou, nebo zda od jiných do neštěstí přiveden byl? Či nepřihází se, že s vinnými trpívají nevinní?“

Bratr Veroničin pohlédl zaražen na otce svého. Slova Houdkova jej dojala a úzkostí naplnila. Proto starostlivě na otce pohlédl.

„Ovšem, tu padá hlavní vina na Václava, který dnešního zármutku našeho byl jedinou příčinou; ale nač by nám bylo ztrpčovati si dnes život ještě více vzpomínkami na člověka, který toho není hoden? Zármutek náš a útrpnosť ať platí dnes cele nebožtíku!“

„Ubohý Tomeš!“ litoval zase někdo, „kolik roků mohl si tu na svou sílu ještě pobýti!“

„Ano, takový jest již život člověka!“ přednášel opět moudře starý Troufal, který byl rád, že se řeč obrátila. „Dobře pravil Job v neštěstí postavený: ‚Člověk, narozený z ženy, krátkého jest věku, a naplněn bývá mnohými bídami. Jako květ vychází a setřín bývá a utíká jako stín!‘“

„A snad jej Pán Bůh ve své lásce nevystihlé povolal, aby ho ještě větších utrpení ušetřil!“ doložil Houdek.

A tak mluvili semotam, to i ono nejprve vážně a plni trudu, potom volněji a žertovněji, až se ozývaly statkem Dobšíkovým i hlučné šprýmy, veselosť a smích.

Veselé žerty a hlučný smích zaléhal i do komory, kdež Veronika sklíčena na truhle seděla.

Hlava její hluboce byla skloněna, ruce v klíně sevřeny a celé tělo jako bez života. Jen duch pracoval úsilovně. Ničeho neslyšela a neviděla. Duch její umdlen a utrmácen potácel se v mlhách, které stále víc a více houstly, se srážely a duši těsněji svíraly. Napřed kynula jí v mlhách truchlivá tvář Tomšova, ale potom bledla a mizela, až docela v šedých mlhách rozplynula a duch Veroničin v děsných mlhách naprosto utonul.

Několikráte po sobě otevřely se dvéře do komory. Na prahu objevila se bledá tvář dcerky Veroničiny a zase zmizela a dvéře se zavřely. Dívka netroufala si matku v myšlenkách rušiti. Konečně však přece se vzmužila a chtějíc matce uleviti, k ní přistoupila, kolem krku ji objala a plačtivě zvolala:

„Matičko drahá, promluvte!“

„Nech mne, nech mne!“ promluvila přidušeně Veronika, hlavy však nepozvédla, jen dítko od sebe odstrčila.

Plačíc opustila dívka komoru. A Veronika seděla v komoře stále s hlavou hluboce skloněnou a rukama v klíně složenýma.

Bylo daleko spoledne, když se přátelé a příbuzní rozcházeli. Chtěli se rozloučiti s Veronikou. Proto vešel starý Troufal opatrně nejprve do komory, položil vlídně pravici na rameno dceřino a sladce promluvil:

„Spíš, ubohé dítě?“

Veronika pozvédla líně hlavu a pohlédla na otce pohledem, kterého se otec zděsil. Oko její

bylo vystouplé a jako podlité. Vodnatá záře planula v něm a kolem něho bylo tmavo a temno.

„Co chcete?“ tázala se tiše otce.

„Umoř již svého bolu a pojď do světnice. Přátelé se rozcházejí a rádi by s tebou ještě promluvili a tě potěšili. Pojď, dcero milá, pojď do světnice!“

„Ať se rozejdou!“ odvětila ještě tišeji Veronika a sklonila zase hluboce svou hlavu a již neodpovídala.

„Pojď, Veruško, pojď se mnou!“ prosil otec a ujal dceru laskavě pod paží.

Ale Veronika seděla pevně, z místa se nehnula, na otce nepohlédla a slovíčka již nepromluvila.

I vyšel otec z komory sám a oznámil přítomným:

„Ubohá dcera snad půjde za Tomšem! Rozejděte se, dobří přátelé, a popřejte jí dnes pokoje. A jedna z vás dvou“, řekl a obrátil se k ženě synově a k ženě bratra Tomšova, „byste tu mohla dnes místo mne zůstati. Jsem umdlen přespříliš. Staré kosti mé již mnoho nesnesou. Půjdu, prospím se a přijdu sem snad zase!“

„A což na tom!“ rozhodla se hned rázná žena Dobšíkova, „půjdu, popravím si na honem dům a přijdu sem, a pobudu tu třeba celou noc!“

Potom se rozešli a v domě bylo ticho. Čeleď konala tiše práce své a dítky seděly ve přístěnku a plakaly.

Večerní soumrak, provázen jemnou podzimní mlhou, skláněl se nad Hrobčicemi.

Veronika seděla ještě v komoře na truhle a

hroužila se hlouběji a hlouběji ve své truchlivé myšlenky. Několikráte se rychle zatřásla, plaše kolem sebe pohlédla, zhluboka vzdychla a zase tiše seděla.

Nemyslila již ani na Tomše, ani na Václava, nýbrž na sebe. Bolesť a zármutek ustupovaly nepřekonatelné úzkosti a bázni, takže se maní a nechtíc ob chvíli bázlivě zachvěla. Duch její úzkostí a strachem divě zmítaný snažil se proniknouti mlhy a vniknouti v tajemné šero budoucnosti. Ale čím více se namáhal do budoucnosti se prodrati a v ní místečko oddechu najíti, tím hlouběji v mlhách tonul a tím pevněji se zamotával v bludiště zoufalých myšlenek, jimž nebylo konce.

Silný a neohrožený duch Veroničin bojoval dlouho s návalem mlhavých myšlenek a představ jako silný člověk, mohutným vlnám se bránící, které jej pohltiti hrozí. Ale konečně nesmírným bojem na smrť umdlen ochabl a pozbyl poslední síly, a stal se hříčkou úzkosti a strachu a zoufalé lítosti, které jej svévolně poháněly jako vlny mořské lodičku bez plachty, bez vesla a bez kormidla.

Veronika, která uměla silou ducha svého a tvrdostí vůle své ovládati celý dům, která si chytře uměla vždycky pomoci a bystrým rozumem svým vše pronikala, ta Veronika teď oddala se zcela mlhavým myšlenkám, nemohouc jich ani zahnati ani ovládati. Byla blízko duševní záhuby a děsné smrti ducha: zoufalství.

Z chléva, který sousedil komoře, v níž seděla, ozval se táhlý řev krávy a vrhl mimovolně do ztýrané duše Veroničiny představy dobytka, ho-

spodářství a statku. Jindy oživla v ní každá žilka vzpomínkami na zamilované hospodářství a na statek, na nějž byla hrda. Dnes však zasadily tyto vzpomínky srdci jejímu poslední — smrtelnou ránu.

Hospodářství a statek připomněly jí hříšný skutek se všemi nešťastnými následky a hanebnou zradu, kterou na svém dítku nevlastním byla vykonala. Jako řeřavé uhlí pálila duši její — mzda této zrady.

I zalomila ubohá zoufale rukama, pohlédla ustrašeně do okénka, již téměř docela tmavého, a schoulila se na truhle jakoby se před něčím skrývala. Oči její, matně a vodnatě ve tmě zářící, hleděly upřeně před sebe. Děsný obraz objevil se jí v duši; viděla před sebou zcela jasně do neurčité dálky chvatně utíkající osobu, která se ustrašeně ohlédala a zoufale třímala v jedné ruce měšec a v druhé — provaz.

„Jidáš!“ vykřikla přitlumeně a zděšeně.

Chvíli se bázlivě choulila v koutku na truhle. Najednou však se rychle vztýčila. Neobyčejně kvapně kolem sebe hledala a rázem tiše a radostně zajásala. Patrně našla, co hledala. Opatrně jako kočka vykradla se z komory. V domě bylo vše ticho. Na dvoře bylo slyšet kroky a hlasy více osob.

Veronika poznala hlas ženy Dobšíkovy. Chvíli napjatě poslouchala, potom tichounko otevřela dvéře, které na návsí vedly a které se velmi zřídka otvíraly, a vyšla z domu. Jako duch plazila se kolem zdí a opatrně se kolem sebe ohlížela. Oběma rukama pevně svírala: provaz!

Bázní, touhou a radostí šílenou se třesouc, obešla roh stavení a jala se pod večerním šerem a mlhou kvapně utíkati k lesu. Již viděla tmavý les a slyšela temný šumot jeho. V té se však zarazila a jako do země vražena stála, ustrašeně před se hledíc. Nedaleko před ní zablikalo mlhou červenavé světélko, kterého dříve neviděla. A nad světélkem viděla tmavé rysy — svatého kříže. I zachvěla se bázlivě, vidouc světélko a kříž, a chtěla oklikou dospěti lesa. Nežli však vykročila, zazněl od kříže slabý hlas dívčí, zadržel nohu Veroničinu, ke kroku jižjiž nachýlenou, a rozepěl se žalostí se chvěje v důvěrně prosebnou píseň:

»Proč chvěje se a kvílí,
proč klesá duše má?
Vždyť Bůh se ke mně chýlí,
a potřeby mé zná.« — —

Veronika nevěděla, co se s ní děje. Neodolatelným kouzlem jímala ji píseň, ale síla ještě větší táhla ji pryč — k lesu. Ruce sevřely pevněji — provaz — a od kříže zněla tišeji, ale tím důvěrněji a líbezněji slova písně:

»Byť mne tmy obklíčily,
byť nepřátelů sbor,
byť živlů divé síly
mně stály na odpor:
jen doufej, duše má,
a obrať k Tomu zraky,
jenž noc a šípů mraky
svým okem proniká!« — —

Neznámou bolestí a žalostí sevřelo se srdce Veroničino, slyšící slova ta. Znala hlas: byl to hlas

jejího dítka! Zoufalosť ustoupila žalosti: ruce, provaz držící, klesly jí bez vlády k bokům. A dívka před křížem zpívala dále. Hlas její se chvěl. Nejednou byl prorván utlumeným pláčem a vzdechem. Dívka pěla:

»Bůh vždycky se mnou kráčí,
jest při mně v neštěstí,
On, když svých hříchů pláči,
mne čistí z nečesti — — —!«

Jako blahodárná rosa májová padala do churavého srdce Veroničina slova tato. Ledová tvrdosť tála a blaživé teplo pronikalo útroby a sladké tušení prochvívalo jí údy. „Bylo by snad možno? — —“ zašeptala polo radostně, polo bázlivě, ale nedovedla a neodvážila se domysliti. Hrozné obrazy, které minulosť byla jí v duši vykouzlila, zvolna míjely a rozplývaly se a Veronika již nemyslela na les ani na provaz. Dychtivě téměř hltala ušima svýma i srdcem svým slova písně dívčiny. Hlas pějící se již nechvěl. Plamenná láska, skálopevná důvěra a dětinná víra a ctnosť dodaly hlasu síly, že zněl jako radostná zvěsť vítězná:

»Bůh moje rány zléčí,
Onť věčná dobrota;
On zachová mne v péči —,
až konec života:
když smrť mi bude stláť
to chladné lůžko v hrobě,
v té důležité době
řku: ‚Bože, Tys můj hrad!‘«

Hlas dozněl — radostně, vítězně! — Veronika v nejtajnější útrobě mocně dojata a vzrušena klesla

na kolena, provaz vypadl jí z rukou, ruce volné se sevřely a ústa šeptala mimoděk vroucně a důvěrně: „Bože, Tys můj hrad! Ó, Bože! — Tys můj hrad!“ Srdce její zaplesalo, duše se probudila z těžkého sna, hruď, s níž spadla strašlivá tíže, si svobodně oddechla, z očí vytryskly dva mohutné proudy: — svaté a sladké slzy naděje a důvěry, lítosti a studu. Vroucí žár naplnil celé tělo Veroničino, mocnou touhou chvělo se srdce, a Veronika cítila, že se jí vrací síla, lehkosť, odvaha a — naděje, sladká naděje odpuštění! Ó kterak jen mohla zapomenouti na Toho, který může a chce odpustiti! — I zhrozila se toho, co chtěla učiniti, a volala vždy vroucněji a vroucněji:

„O Bože, Tys můj hrad!“

Od kříže ozvaly se tiché kroky a, než se Veronika nadála, stála u ní dívka, která byla v trápení svém pod křížem svaté útěchy hledala a nalezla. Dívka, uzřevší matku a nepoznávajíc jí, se ulekla a zarazila. Slabý výkřik zděšení vydral se jí z hrudi. Když však pozvédla matka hlavu svou a povstala, poznala ji, rychle k ní přiskočila a zvolala:

„Matičko drahá, vy jste to?“

„Ano, dítě mé, já jsem to — tvá nebohá, nešťastná matka! O, pojď ke mně, můj dobrý anděli strážný, kterého mi sám Bůh poslal na pomoc! Kdybys nebyla pod křížem zazpívala, již bys ani matky neměla a byla bys úplnou sirotou! Děkuj, milé dítě, Bohu se mnou: nebo mi zachránil život. Pojď a vrať se se mnou ještě jednou pod svatý kříž. Pojď, pomodli se za mne: tebe Bůh vyslyší!“

To řkouc uchopila za ruku dítko své, které nevědělo a nerozumělo, co se s ní děje, a vedla je chvatně pod kříž. Tu klekly obě a dlouho, dlouho se modlily.

Zatím byl ve statku veliký shon a křik. Dobšíkova žena byla přišla do statku, pořídila vše, čeho bylo třeba na dvoře, ve chlévě a v kuchyni, a šla do komory potěšit ubohou Veroniku.

„Bože dobrotivý, chraň ji!“ šeptala vroucně, a úzkostlivě dodala: „Nebylo by divu, kdyby si nešťastná na život sáhla!“

To řkouc, otevřela dvéře komory a vešla se světlem: ale chladný mráz projel jí všemi údy. Hrozné tušení proniklo jí duší.

„Ježíši, můj Spasiteli — snad již je pozdě!“ vykřikla a rychle vyšla na síň a ohlížela se. Vidouc dvéře, kterými se zřídka chodívalo, pootevřeny, zděsila se ještě více, spěchala rychle do kuchyně, zalomila rukama a volala:

„Pro Boha živého! — Nechte, lidé, všeho a rozběhněte se a hledejte: hospodyně je pryč!“

Ale dívky a pacholek, již se byli k večeři v kuchyni sešli, hrůzou schváceni nebyli slova ni kroku schopni. Vyděšenýma očima hleděli na Dobšíkovou, nechápajíce jí.

„Honem, lidé dobří, honem — než bude pozdě!“

A sama si na rychlo šátek přehodila kolem beder a spěchala, nevědouc kam a proč. Pacholek a dívky spěchali za ní. — —

V hluboké a vroucné modlitbě pohřížena neslyšela Veronika hluku a křiku ze statku. Teprve,

když se hluk a dupot mnoha osob na dohození přiblížil, uslyšela a pohlédla ke statku.

„Není-li u kříže, pak je zle!“ volal pacholek a všichni se již ke kříži přihnali.

„Co se stalo?!“ tázala se Veronika, nemálo poděšena náhlým zjevem všech domácích.

„Chvála Bohu!“ zvolala Dobšíková a rychle oddychovala. „Tak jsem se polekala!“

„Stalo se neštěstí?“ tázala se zase Veronika.

„Chvála, chvála Bohu, že se nestalo!“ odpovídala zase Dobšíková, na vzbouřená prsa ruce tisknouc. „Hledali jsme vás.“

Veronika porozuměla. Hrozný úmysl její s veškerou bídou a děsnou špatností svou vynořil se jí v duši a prudká bolesť sevřela jí srdce.

„Nebojte se! Bůh poslal mi anděla tohoto na záchranu a zachoval mne! — Ó Bože, jak ti děkuji!“ řekla tiše a bolestí překonána klesla na hrdlo dítka svého, které bylo mocným nástrojem Boží dobroty a milosrdenství.

V němém úžasu hleděli příchozí na Veroniku a mlčeli. Vřelé slzy útrpnosti smáčely jim líce.

„Potěšte se již, milá hospodyně, a pojďte domů!“ vzmužila se nejprve Dobšíková a zvala vlídně Veroniku. „Chladný vítr by vám na zdraví mohl uškoditi: musíte se zachovat — pro děti!“

„Půjdu, milá švegruše, jen ještě poděkuju Bohu, který mne dnes dvojnásobně zachránil!“

I klekla pod křížem, vroucně pohlédla na svatý kříž a hlasitě se modlila. Všichni klekli a modlili se s ní.

Měsíc vyšel právě nad mraky a matným

světlem svým ozářil krajinu i svatý kříž. V tesklivém světle jeho zaleskl se i nápis na kříži.

„Kriste Pane —, neopouštěj mne a rodu mého — jako se ani my Tebe nespustíme!“ —

A jako před nedávnem kráčel v osudný den časně ráno Tomeš s oběma dítkami Veroničinýma do kostela, tak druhého dne kráčela i Veronika, provázena Dobšíkovou a oběma dítkami svými. Kráčela bleda s hlavou skloněnou, ale chvatně a statečně. Lítostí a nadějí naplněno bylo srdce její.

Šedivé mlhy halily v neproniknutelný háv všecky okolní hory i hvozdy a válely se líně do údolí. Všude bylo ticho.

Když byly již se stráně sestoupily, zazněl chladivou mlhou mile zvonek na věži katolického kostelíčka. Nevýslovně líbezně a tklivě zazněl hlas jeho srdci Veroničinu, které bylo také pohříženo v mlhy, tmavé mlhy hříchu a lítosti.

„Ó Bože můj!“ zvolala rázem Veronika, zastavila se a usmála. „Milá švegruše, nevíte ani, jak jsem šťastna, že jsem se chvíle této dočkala!“

„Ba, milá Veroniko, člověk jest jako pára: léhaje nemůže říci, že vstane!“ potvrzovala Dobšíková.

„A přece bychom chtěli, aby se celý svět jen podle naší vůle točil a řídil, a neděje-li se vše podle chuti naší, klesáme a padáme.“

„Ovšem, ovšem — kdo se Boha spustil, trpí nerád a hned klesá! Pokud se mu všecko dobře daří, jest vesel a spokojen: ale, když mu Bůh svým hněvem svatým zahrozí, chvěje se a padá . . .“

„— a nic mu nezbývá, leda buď se k Bohu

kajicně vrátiti nebo — zoufati!“ přerušila řeč Dobšíkové Veronika.

Načež Dobšíková: „Člověk ve své ničemnosti na Boha zapomínaje, uniknouti chce zaslouženému trestu nebo zaviněnému neštěstí — dobrovolnou smrtí: a tak bezbožnosť a zbabělosť svou největším hříchem korunuje a do záhuby věčné padá!“

„A přece nám Bůh zanechal ve své nesmírné lásce tolik prostředků, kterými můžeme z nejtěžších hříchů bezpečně povstati a starosť buď zaplašiti neb aspoň síly nabyti, abychom ji trpělivě snášeli!“

„Tak jest“, mínila Dobšíková. „Jen že člověk, jenž Boha nezná, nezná ani Jeho svaté lásky a milosrdenství a tak bídně žije a nešťastně umírá. Proto si vždycky ve svém sprostém rozumu myslím, že nekonečně šťastnějším jest ten, kdo ničeho nemá a nezná, leda Boha a jeho svatou vůli, nežli člověk, jenž všecko má a všecko zná, leda — Boha ne!“

„Pravdu, svatou pravdu díte, švegruše: já to cítím dnes v srdci svém, jak sladko jest — znáti láskyplnou vůli Boží a se jí podrobovati!“

V té došli kostelíčka, který je mile vítal do svého chudičkého nitra.

Veronika naplněna byla blahou a sladkou nadějí, přece se však posvátnou hrůzou a bojácnou úzkostí zachvěla, když prah kostela — domu Božího — překročila. Cítila v duši hroznou tíži svého hříchu. I padla zkroušena a zdrcena na posvátnou zem a kajicně se v prsa bijíc, volala z nejhlubší útroby srdce svého:

„Bože, buď milostiv mně hříšnici!“

A pak zvolna se zvedla, na oltář okem slzavým pohlédla a důvěrně zašeptala:

„Ó Bože, tys má skála! Ó Bože, tys můj hrad!“ — —

Ve chrámě bylo ticho. Krokem vážným a nehlučným scházeli se věřící na mši sv. Dlouho jim bylo dnes čekati. Za oltářem seděl pan farář hluboce schýlen a u nohou jeho klečela — Veronika. Štkajíc a plačíc bolestí a žalem, otvírala duchovnímu otci svému svědomí i srdce své. Ničeho nezatajila, s posvátnou horlivostí a chvatem na sebe žalovala, až i nejtajnější ústraní srdce svého mu v dětinné důvěře dokořán otevřela, a svatou zpověď svou lítostným pláčem ukončila.

A pak šeptem mluvil zase pan farář sám. Oko mu zářilo, rty se chvěly a ústa dlouho, dlouho tiše mluvila. Jako blahý deštíček májový na Boží přírodu, tak účinkovala slova knězova na srdce Veroničino: zvédalo se, sílilo, povznášelo a očišťovalo. A, když bílá ruka jeho jí žehnala a ústa promluvila svatá slova: „Já tebe rozhřešuji . . .!“ rozlilo zlaté slunce milosti Boží v nitru jejím svou jasuplnou záři, která osvěcuje, oblažuje a zahřívá. Nesmírnou radostí chvělo se srdce Veroničino, když líbala vděčně ruku, která jí tak ulehčila a blahem plačíc před oltář klekala, nejsouc jiných slov schopna jako: „Ó Bože, Tys má skála! Ó Bože, Tys můj hrad!“ — — —

Očistěna, povznesena, pokojna a klidna vracela se domů. Co řekl a poradil ztrápené duši její pan farář, toho nikdo nezvěděl: ale byla to jistě slova zlatá, která jí ukázala cestu k pokoji a nápravě.

Veronika vrátila se do statku s útěchou v srdci a plna nejlepších úmyslův.

A od té doby bylo na statku Dobšíkově sice trudno a ticho, ale všude vládl pokoj a mír. Veronika ujala se pevnou rukou zase vlády v domě a spravovala statek Dobšíkův moudře a pilně. V povaze její bylo pozorovat od té doby tklivou zádumčivosť, která jí však nečinila mrzutou a tvrdou, nýbrž mírnou, laskavou a vlídnou. Otci svému se vyhýbala, za to tím více k duchovnímu otci svému přilnula. Statek Dobšíkův stal se útočištěm všech pomoci potřebných. Se zlou by se byl potázal, kdo by se byl dříve k Veronice o pomoc a podporu hlásil, nyní však ochotně pomáhala každému, kdo se k ní o pomoc uchýlil, udělovala ráda a hojně.

Nepovažovala se za majitelku statku Dobšíkova, nýbrž toliko za jeho správkyni. Doufala pevně, že nadejde jednou čas, kdy bude jí možno pravému dědici statek vydati a nutno ze své správy účet složiti. A Bůh jí žehnal na poli i na statku. V práci pilné a vroucné modlitbě hledala léku na bolestné rány v srdci — a nalezla jej. Duha míru a svaté spokojenosti počala se zase zvolna klenouti nad statkem Dobšíkovým.

Den za dnem, měsíc za měsícem plynul tiše a klidně. Duše Veroničina zapomínala. Rány v srdci se zacelily a v nitru zavládlo sladké vědomí mužně přestálého utrpení. Bůh popřál těžce zkoušené ženě oddechu, by se zotavila a síly nabyla, aby snésti mohla ránu, která ji čekala.

Uplynula smutná zima a dostavilo se milé jaro

se všemi krásami a se vší lahodou svou. Na sadě Dobšíkově oděla se třešně v bílé roucho svadební, zavoněla fialka, rozkvetla růže, rozvila se jabloň a zazpíval slavíček. Sad, pole i les dýchaly svěžím, libovonným dechem otevřeným oknem do statku Dobšíkova.

Ve světnici naproti otevřenému oknu ležela na posteli dívka Veroničina — nemocna. Na mladých lících jejích nekvetly růže; bílé čelo a bledé líce podobaly se květu třešňovému a kolem očí zpod temného obočí vyzírala barva skromných fialek. Jen černé vlasy se leskly na hlavě a vpadlé oči zářily leskem nebeským. Bílé ruce třímaly tmavé kuličky svatého růžence. Nemodlila se. Pohlížela oknem do sadu, kde na kvetoucím stromě radostně pěl sedmihlásek. Tichým klidem a radostnou oddaností zářily tmavé oči dívčiny, když se dlouhým jako nenasytným pohledem do sadu nádherně rozkvetlého zahleděly.

U lože seděla Veronika. Zádumčivé oči její vpíjely se do bledých lící dceřiných a tenké rty se chvěly žalem anebo modlitbou.

„Matičko drahá!“ ozvala se tiše dívka, očí s kvetoucích stromů neodvracejíc. „Matičko drahá, jak ráda umírám!“

Oči matčiny se zalily slzami a rty se rychleji zachvěly.

„Nemluv tak, milé dítě; doufám pořád, že mi tě Pán Bůh ještě zachová — k útěše a radosti!“

„Ach nikoli, matičko; cítím, že dlouho s vámi již nepobudu! A jakou radosť byste měla ze mne — nemocné a ubohé?“

„Do smrti nejdelší bych tě ráda obsluhovala, drahé robě, jen abys bylo se mnou!“

„Budu, matičko, budu — s vámi, ale jen duchem! Ani v nebi na vás nezapomenu; budu prositi Pána Boha, aby vám žehnal a vás těšil! Budu se přimlouvati také — za ubohého Václava!“

Veronika zakryla rukama tváře své a zaplakala.

„Neplačte, matičko drahá!“ prosila úpěnlivě dívka. „Přejte mi toho štěstí umříti v krásném máji, — v měsíci přesvaté Panně a Matičce Marii zasvěceném! Ach, kdybyste věděla, jak ráda umírám!“

Tvář nemocné zazářila nebeskou radostí. Bledé ruce se zvedly a přitiskly ke rtům svatý růženec. Oči zářící zahleděly se zase oknem ve kvetoucí sad a ústa šeptala něžně:

„Matičko milá, umírám ráda! Až umru, položte na hlavu mou věnec, který jsem nesla, když jsem poprvé Pána Boha přijímala. Oblecte mne v bílé šaty, obložte růžemi a rakev i hrob ozdobte květinami!“ —

Slunce chýlilo se k západu, zlaté paprsky oblily sněhobílou tvář dívčinu, že se podobala světici. Oknem zavanul chladný dech jarního večera. Dívka prosila:

„Zavřete, matičko, okno! Je mi chladno a chce se mi spat!“ To řkouc položila hlavu svou na lože a zavřela oči. Hlava její podobala se v té chvíli zlomenému květu liliovému.

Ochotně matka uposlechla. Tiše štkajíc zavřela okno, upravila polštář kolem hlavy milé a vyšla po prstech ze světnice. Spěchala přímou cestou

k svatému kříži u lesa. Tu klekla pod křížem a zalkala:

„Dobrotivý Bože! Přijmi tuto oběť z nehodných rukou mých a hleď na srdce, které naříká a pláče! — Staň se — — staň se vůle Tvá!“

10. Václavovy pochybnosti.

Byla neděle, krásná jarní neděle, pravý den Páně. Mile hřálo a usmívalo se slunce na obloze nebeské, čisté jako andělská dušička nevinného dítěte. Tmavé hvozdy a v mladou zeleň svátečně oděné stráně zahaleny byly v jemný závoj průhledné páry jarní, jenž mírnil a zjemňoval ostré rysy horských temen a hřbetův, ozdoboval jako něžným nádechem stříbra tvrdé skály a hrozivé úvaly a splývал na dalekém obzoru v moři mlhavého jasu s pomněnkovou oblohou. Příroda Boží všemohoucím dechem Tvůrce svého dotknuta probudila se k jarému životu a slavila radostné vzkříšení; i oděla se v nádherný svadební šat neskonalé krásy a zazněla jásavým plesem veškerého tvorstva a podobala se ve svém plesu a kráse jasnému oku mladé matky, sklánějící se nad svým prvorozeným dítkem, — oku, v němž plane láska, září radosť, bleskotá se štěstí, svítí život a naděje.

Bylo právě poledne. Na kostelíčku katolickém i na sboře luterském zněly zvonky polední. Hůlečka, Václav a Katka vraceli se z nedělní pobožnosti ze sboru. Tvář Hůlečkova, růžová a plná, smála se jako plný měsíček. Vedle něho kráčela Katka. Zářila blahem, štěstí a krásou. Mladistvé líce její plály a leskly se jako když růžička červená bílým

květem pučí. Kolikráte pohlédl na ni starý Hůlečka, usmál se spokojeně a chutě; kolikráte však pohlédl ve tvář Václavovu, zakroutil a zakýval nevrle hlavou.

Václav kráčel po boku Katčině nedbale a tiše s hlavou skloněnou a očima po zelené trávě bezúčelně těkajícíma. Byl buď příliš unaven anebo hluboce zamyšlen. Dnes byl poprvé u správy Boží po nové víře. Vyznal se z hříchů svých a přijal „večeři Páně“ po luteránském způsobě a vracel se — neuspokojen. Hlavou vířily mu podivné myšlenky, kterých se nemohl zbaviti. V srdci cítil dusnou prázdnotu a v duši nepokoj. Proto kráčel s hlavou skloněnou.

„No, Václave, proč pak věsíš hlavu jako nemocné hříbě?“

„Nemám, proč bych se měl smáti!“ odvětil Václav a trpce se usmál.

„Den ‚večeře Páně‘ jest pro každého evangelického křesťana dnem radosti: proto jen vzhůru hlavu a hleď zvesela!“ napomínal Hůlečka.

„Jak pak se ti líbila dnes naše zpověď?“ tázala se Katka a Hůlečka dodal:

„Co? To jest něco jiného než u katolíků! Nechápu, jak může někdo nejtajnější hříchy duše své jinému člověku sdíleti! Já bych toho neučinil za celý svět. Jak snadná jest naproti tomu naše zpověď! My vyznáváme, že jsme vůbec zhřešili, a to stačí!“

„Snad!“ odpověděl Václav a zase se trpce usmál. „Snadná jest ovšem ta vaše zpověď; ale kdo mi ručí, že jest i platna a že jsou mi hříchy mé odpuštěny?“

„Víra!“

„Ano, ano — víra; já chci věřiti a věřím, a přece mi cosi v srdci praví, že mi dnes hříchy mé odpuštěny nebyly!“

„A myslíš, že ti po katolicku byly lépe odpuštěny?“

„Nevím, ale já jsem o tom nikdy nepochyboval. Ba nikdy jsem ani neslyšel, že by někdo mezi katolíky, kdo se byl svědomitě a řádně z hříchů svých knězi vyznal, jich litoval a za ně zadosť učinil, nebyl přesvědčen býval úplně, že jsou mu hříchy zcela odpuštěny!“

„A může býti, že jsi se klamal ty a že jste se klamali všichni!“

„Ne, ne — otče, já jsem to zřejmě cítil vždycky v srdci svém, že jest očistěno a posvěceno; dnes však toho necítím!“

„A kdo tobě ručí za to, že ti kněz slovem svým hříchy odpustiti může a smí? Cit nás může podváděti!“

„Za to ručí mi slova Spasitelova, která pravil sv. apoštolům: ‚Komu odpustíte hříchy, odpuštěny jsou; komu zadržíte hříchy, zadržány jsou!‘“

„I mně dává rozhřešení duchovní otec můj!“

„A od koho má tu moc?“

„Od Boha.“

„Kdy a skrze koho mu ji Bůh dal?“

„Skrze nás, když jsme si jej za duchovního otce zvolili!“ odvětil Hůlečka rozčilen.

Václav se odpovědi jeho jen zase tak trpce usmál jako dříve.

„Mně se zdá, Václave!“ pokynula Katka vážně

hlavou, „že jsi ty v srdci ještě pořád více katolíkem než evangelíkem!“

„Ba, milá Katko, rci přímo, že nejsem ani tím ani oním!“ přitakal Václav zasmušile. „Katolíkem býti nechci — a evangelíkem býti nemohu! Snad bude jinak, až navyknu! — Ale — nevím, nevím!“

„Inu — pak ti nezbývá, leč abys se stal holým nevěrcem!“ odsekl Hůlečka rozmrzen.

„Snad!“ odpověděl smutně Václav a vzdychl.

„A co, až navykneš, bude jinak!“ těšila Katka, a vidouc tvář otce svého zachmuřenu, pravila: „Ostatně věru nevím, nač si kazíme chuť na oběd takovými řečmi! Vy, tatínku, dejte již Václavovi pokoj a ty, Václave, zapomeň na to, co bylo, a drž se toho, co jest!“

Mlčky vstoupili po té řeči do statku.

Matka přichystala jim sváteční oběd. Ale valně nikomu nechutnalo. Hůlečka pozoroval stále Václava a častokráte mrzutě hlavou zakýval. Patrně s ním nebyl spokojen.

Po obědě vstal Václav od stola, požehnal se a modlil se, jak byl uvykl.

„Naposled se ještě modlíš po katolicku?!“ divil se Hůlečka posměšně, když viděl, že se byl Václav sv. křížem poznamenal.

„Tuším, že jsem tím ani vás ani Boha neurazil!“ odvětil Václav hlasem, v němž se chvěl utajený vzdor.

„Ať, ale v mém domě toho nikdy nebylo, a proto bych si toho ani na tobě viděti nepřál!“ řekl rozhodně Hůlečka a na slovo „v mém domě“ zvláštní důraz položil.

Tváře Václavovy se mírně zarděly. Pohlédl hněvivě na Hůlečku a vyšel do zahrady.

„Otče!“ mínila Katka, když Václav odešel. „Neměl byste na Václava tak dorážeti; přejte mu času.“

„Mám snad v domě svém ledaco ztrpěti?“

„Což není u nás také Václav jako ve svém domě?“

„Není! S hloupými několika stovkami u nás pána dělati nemůže a nesmí.“

„Vždyť posud, jak se mi zdá, na nic podobného ani nepomyslil!“ hájila Václava Katka.

„Ale pomyslil by, kdyby se mu ve všem vůle dala.“

„Inu“, vmísila se matka v hovor, „považ jen, starý, že jest muž a — řádný muž, a žádné dítě.“

„Hm! Řádný muž —! Což je mi po tom, když se jako muž nechová? — Ostatně myslím, Katko, že jsme se na Václavu řádně všichni zklamali!“

„A kdo mne měl k tomu, abych si jej získat vynasnažila? Nebyl jste to vy s matkou? Ani ve snách mi naň myslit nenapadlo, pokud jste vy o něm mluvit nepočali: a proto mně viny nedávejte!“

„Právě proto se musím teď také vynasnažit, abys na mne nenařikala!“

Katka rozhořčena podepřela se na okno a hleděla okem zachmuřeným na návsí.

„Ba, ani já z Václava velké radosti nemám!“ myslila matka. „Do práce není, stále a stále zamyšlen a zadumán k ničemu se nemá. Myslila jsem, když budete dva, že budeme moci čeledína

propustiti; zatím však vidím, že je nás nikoli do práce, nýbrž jen ke stolu o jednoho více!“

„Pacholka vám u nás Václav zastávat nepřišel!“ odvětila Katka vzdorovitě a setřela slzu, kterou mimoděk uronila.

„Na parádu jsme ho také do domu nepřijali!“ pohodil již docela zlostně Hůlečka.

Katka u okna hlasitě zaplakala. — —

Zatím Václav usedl v zahradě na drva tam složená a hleděl trudně před sebe.

Mírný vánek ovíval rozpálené líce jeho, šelestil ve kvetoucích korunách nad hlavou a střásal kolem něho bílé květy. Včelky vylétaly pilně z úlů naproti stojících, bzučely nad ním i kolem něho a vracely se zase sladkým břemenem obtíženy do úlu. Václav se zahleděl smutně na česno bezstarostným spěchem vče'ek oživené.

„Jak vám závidím, včelky milé!“ šeptal. „Pracujete a konáte práci, ku které vás Pán Bůh stvořil, žádnými pochybnostmi nezmítány a žádnými starostmi netrápeny! Jste stokrát šťastnější nežli člověk ve své bídě a ve svém nepokoji: jak vám závidím!“

To řekl tiše, odvrátil se od úlu a včelek, a zahleděl se do země. Těžko, těžko mu bylo v duši.

Vzpomínal si na dnešní bohoslužbu ve sboře. Jak sladko bývalo mu v kostelíčku katolickém, jak radostně zpívával tu zbožné písně a jak plesával, slyše slova stařičkého pana faráře, a cítě lásku vroucí, kterou byla provanuta. A ve sboře! Jak smutno a teskno mu tu bylo — jako v cizině!

A dnes ta večeře Páně! — Jak se těšíval dříve na sv. přijímání, jak byl blažen přijímaje a jak šťasten po něm! Srdce jeho bývalo vždycky naplněno nevýslovnou slastí a duše umdlévala štěstím, cítíc a vědouc, že jest úzce spojena se svým Bohem. Ale dnes! — — Bázní a studem se chvěl, přijímaje z neposvěcených rukou duchovního — chléb a víno, o kterém věřiti měl, že jest spojeno s neviditelným Tělem a Krví Páně. Věřiti měl, ale — nevěřil, protože toho necítil v duši své. Ach, jak nevolno mu bylo, přijímaje, co mu bylo lhostejno, a necítě, že přijímá, po čem toužil. Ó, kéž by mohl zapomněti, kéž by mohl věřiti! Ale kterak může věřiti, když patrně cítí, že v duši jeho prázdno — dusivé prázdno!

Teskná bolesť pronikla mu při té myšlence všemi údy: jak mnoho, neskonale mnoho pozbyl, a nic nezískal! — — —

I složil do rukou těžkou hlavu, plnou bolestných pochybností a trudných myšlenek, sevřel těsně do tvrdých dlaní horké čelo a chtěl stůj co stůj utlumiti v sobě všecko, co jej tísnilo. Ale marně!

Nevida východu z bludiště myšlenek a citů svých vstal a vyšel ze zahrady — bez jistého úmyslu a bez cíle. Krokem vrátkým sestupoval do vesnice — k hostinci.

Jak se zaradoval, když uzřel nad známým domem na tyči hrsť tmavožlutého chvojí. Jak mile, vlídně a laskavě mu kynulo to znamení, které ho dříve nevábilo a kterého se do nedávna štítil. Snad nalezne pod tím znakem, čeho najíti nikde

nemohl, a po čem tak toužil, — pokoj a zapomnění, které by duši jeho, dusivě prázdnou, vyplnilo.

Vstoupil do hospody.

„Á — Dobšík!“ zaznělo těsnou a tmavou světnicí, kouřem a těžkými parami naplněnou.

„Vítej, vítej!“ volal naň a zval z pozastolí mohutný hlas hospodáře Blažka, který mu byl při námluvách svědkem.

„Jen dále, pane Dobšíku, dále!“ zval mile hospodský-žid Václava, když se byl u dveří zastavil a plaše po světnici se rozhlížel.

„He, mladý pane“, volal od stola u dveří podruh Stašek, katolík, jenž v ruce jedné třímal kratičkou dýmku a v druhé sklínku s kořalkou: „Pěkně vítám! A jak pak se daří v novém munduře?“

Václav pohlédl na Staška hněvivě a kráčel nesměle do kouta, kdež seděl soused Blažek ještě s kýmsi.

„Tak, tu se posaď jen s námi, Václave, a poruč si sklínku piva; jest čerstvé.“

„Mám vám posloužit, pane Dobšíku?“ tázal se hospodský přívětivě.

„Ano, prosím, doneste mi sklenici!“

„Hm, hm!“ bylo slyšet ode dveří posměšný hlas podruha Staška. „Jaká pýcha do něho vjela; to není náš Dobšík!“

„Mlčte tam, Stašku, pijte svou kořalku a dejte pokoj, rozumíte!“ křičel hřmotně Blažek z kouta.

Václav sedl nesměle ke stolu. Bylo vidět, že jest v hospodě nováčkem. Hlasu Staškova si

zdánlivě ani nevšímal, ač jej bodal do duše jehlami. A Stašek bručel u dveří svou:

„No, no, nevídáno! Na to jsem v hospodě, abych mluvil! Či snad se již ani v hospodě nesmí mluvit? — Však jsem řekl pravdu!“

„Jak se daří, Václave?“ tázal se Blažek, Staška si již nevšímaje.

„Dobře, strýčku Blažku; jsem spokojen!“ odpovídal Václav, oči sklopiv a usmál se. Věděl dobře, že mluví — nepravdu.

„Toť si také myslím! Jak pak jinak? U nás je, milý hochu, veselo!“

Václav pozvedl sklenici svou, divně se usmál a přiťukl Blažkovi a sousedovi na zdraví.

„Hm!“ bručel zase — ale tišeji — Stašek u dveří. „Ano, žijete vesele; jen že to netrvá věčně. U vás se veseleji žije, u nás však lépe umírá!“

„Co to tam zas bručíte, Stašku?“ zařval Blažek.

„Svou věc, milý sousídku, svou věc!“ odvětil Stašek klidně a napil se.

Václav slyšel však dobře slova Staškova a mírně zbledl. „Po nekatolicku dobře se žije, ale ve víře katolické se dobře umírá“, slýchával často také z úst pana faráře.

Hospodský přisedl ke Staškovi a potichu se s ním dal do řeči.

„E, co je mi po něm? Však jsem řekl pravdu svatou, tož co? Já se nikoho nebojím!“ řekl ještě nahlas milý Stašek a již mlčel.

„Jak pak se ti líbí v našem sboře?“ vyzvídal zase Blažek a sebevědomě a hrdě se usmál.

„Líbí se mi, líbí; ale trochu pusto a prázdno se mi v něm zdá býti.“

„Ano, milý příteli, my máme sbor pro sebe a pro nikoho jiného. Podruhů do sboru nepřijímáme!“ mluvil a smál se hlučně Blažek svému vtipu.

Václav pocítil u srdce záchvěv nevole při tom hrubém vtipu, zasmál se však také a neřekl ničeho.

„Pravdu máš, sousídku! Chacha!“ smál se na plné hrdlo Blažek i Václav, který sebou však na stoličce své nepokojně vrtěl.

„Nač by nám byli svatí? Na ty my nedržíme. U nás, milý Dobšíku, budeš i ty svatým, nestarej se o nic, jen věř, silně věř! Ale malovati tě proto nedáme!“ vtipkoval dále soused.

„Bylo by mu lépe, kdyby zůstal hodným, jakým býval, a byl spokojen a šťasten!“ myslil si a polohlasitě pronesl u dveří Stašek. „A s těmi vašimi svatými dobře děláte, že jich malovat nedáte; všelijak by se na stěně vyjímali!“

„No, Stašku, co tam zase máte u těch dveří?“ vykřikl Blažek, slyše, ale nerozuměje, co Stašek pravil. „Buď mluvte nahlas anebo zavřete hubu, chcete-li mluvit.“

„Tak také udělám, sousede Blažku; mohl a chtěl bych vám něco říci, a proto vás poslechnu a — zavřu hubu!“

„Nechte ho!“ šeptal Václav Blažkovi do ucha.

„A co!“ bránil se Blažek. „Ať ví, zač je toho loket! Má zlosť a mrzí jej a všecky ostatní, že's na naši stránku přestoupil, to je to!“

„Inu, však jste ho vy nepřesvědčil a na víru neobrátil: víme, že byl ten apoštol jeho — v sukních!“

Blažek se hřmotně zvedl a zařval:

„A teď, Stašku, konec, sice bude zle!“

Václav se při slovech Staškových temně zarděl buď hněvem anebo studem a rychle se chopil ruky Blažkovy, a chlácholil jej. Soused v koutě seděl tiše a klidně a jen pokojně bafal dále. Hospodský žid se útrpně a pohrdavě usmíval a hladil rozcuchanou bradu.

„E — máte pravdu: škoda se zlobit a darmo mluvit! Hospodský — zaplatím!“ řekl Stašek.

Dopil, vstal, zaplatil a odešel.

Když Stašek odešel, zabručel Blažek hněvivě jakousi nadávku a posadil se na místě svém.

Ostatní v hospodě přítomní, kteří byli zvědavě mimovolný spor obou sledovali, mluvili, pili a kouřili klidně dále. Byli na takové šarvátky mezi příslušníky různých vyznání v hospodě zvykli. Žádná strana nepřikládala jim přílišné váhy.

Václav byl nepokojnější nežli kdy dříve. Mnohé pravdivé slovo Staškovo jej hluboce zranilo. Bránil se dojmu slov těch, ale cítil, že jsou pravdivy.

„A jak se ti daří u Hůlečků?“ tázal se Blažek, když se byl poněkud upokojil.

„Hm! — Jak se mu nemá dobře dařiti při takové ženě? Katka by samo peklo osladila! — Či ne, Dobšíku?“ vtipkoval a smál se zase svým způsobem soused.

„Jsem spokojen!“ odvětil Václav krátce a napil se.

„Ale se starým Hůlečkou bude asi jiná!“ mluvil dále soused. „Známe se! Rád panuje a poroučí, pána vedle sebe nesnese a má své vrtochy.“

„Jest však při tom chytrý a dobrý!“ bránil Hůlečku Blažek.

„To jest!“ myslil i Václav.

A soused vedl dále svou tišeji:

„Právě proto se musíš, milý Dobšíku, míti na pozoru, abys se nestal u Hůlečků pouhým čeledínem.“

„Toho se nebojím!“

„Inu — boj se, neboj se: než se nadáš, bude to!“

„Takovým zase starý Hůlečka není, sousede“, odporoval Blažek. „Znám jej přece již taková léta. Že rád poroučí, neupírám, ale má rozum.“

„Až moc!“ vskočil do řeči soused.

„A pak se já tak lehko zapřáhnouti nedám.“

„Právě proto tě varuji. Jak jste se před svadbou smluvili, nevím, ale slyším, že prý jsi u nich jen jako z milosti a že ti nepřipsali ničeho.“

„Mám své peníze!“

„Hm — co pak je to? — Nic!“

„I dej pokoj s takovými věcmi!“ napomínal Blažek.

Soused vyňal z úst vážně dýmku, napil se, pomalu sklenici na stůl postavil, dýmkou Václavovi pohrozil a děl výstražně:

„Bylo by tě škoda, jsi ještě mladý a nikoli hloupý. Proto tě mám rád a pravím ti tak: dej si jen se starým Hůlečkou pozor! On a starý Troufal, to jsou dva kosi, chytří jako hadi a tvrdí jako radlice!“

Václav se dobromyslně usmál. Dělal se, jakoby řeči sousedovy nemnoho dbal, v srdci však padla slova sousedova do velmi dobré a úrodné půdy. Zdrcující vyznání matčino večer před svadbou za-

selo do srdce jeho símě nedůvěry, jak Hůlečkovi tak Troufalovi, ba i Katce samé; chování Hůlečkovo zalévalo toto símě, že bujně vzklíčilo — a slova sousedova mocně přispěla, že vzešlé símě mohlo přinésti i — ovoce.

Dojmu slov sousedových nedal však Václav na sobě znáti. Usmál se jim, potřásl hlavou a řekl:

„Nebojte se, strýčku! Vážím si Hůlečky a jsem u nich rád, dělám a budu dělati, co budu moci; ale úzdy do úst a chomoutu na krk si vložiti nedám — nikdy a nikdy!“

Oči jeho při slovech těch ohnivě zaplály.

„Nedělej si jen, Václave, zbytečných starostí a zapij to! Soused si dnes jaksi na ostro jazyk nabrousil!“

Soused mlčel a jen dýmkou na odpor významně zašermoval a na Václava se se strany laskavě podíval.

Té chvíle zazněl otevřeným oknem teninký hlas malého zvonku, jenž zněl ku podivu smutně a úzkostně.

V hospodě se všechno ztišilo, že nebylo slyšeti, leda temné bzučení veliké mouchy, která sebou o sklo v okně třískala. Všichni napjatě poslouchali.

„Umíráček na kostele katolickém!“ pronesl konečně kdosi vážně.

„Tak jest;“ tvrdil Blažek a útrpně se tázal: „Kdo pak u nich zase umřel?“

Hlas umíráčku i slova Blažkova naplnila duši Václavovu tajemnou úzkostí. Vzpomněl si rázem na smrť svého otce a myslil mimovolně na statek Dobšíkův, jenž té chvíle tonul téměř v červené

záři zapadajícího slunce. Naposled oblilo jej slunce veškerou nádherou záře své, že vypadal zdola, jakoby se nad ním vznášela nesmírná, velkolepá svatozář, která až do nebes dosahovala. A na této velebné záři vznášela se čistá duše dívky Veroničiny k nebesům.

Naposled přála si dnes viděti pana faráře. I přišel, dívku potěšil, zkormoucenou matku rozveselil a pomodlil se s nemocnou. Již se chtěl vzdáliti, když hlava nemocné klesla s tichým, líbezným a zbožným povzdechem:

„Otče, matko — umírám!“

A umřela na rukou matky své tiše, klidně a radostně, žehnána rukou duchovního otce svého. Na bledých ústech ještě po smrti se chvěl milý úsměv andělské duše.

S očí páně farářových skanula slza; matka trpěla tiše.

„Potěšte se, matko, Bůh nás těžce navštívil!“

„Staň se svatá vůle Jeho! Více, více jsem zasloužila!“ odvětila Veronika, políbila bílé čelo dívčino a zaplakala. — —

Divné tušení a úzkosť pronikla srdce Václavovo, když uslyšel zvonek umíráček, jakoby byl cítil, že vyzvání někomu z těch, které dříve miloval a kterých posud zapomněti nemůže.

Hlasem zvonku umíráčku pamatuje církev sv. ty, kdo hlas jeho slyší, na slova Písma: „Jestiť svatá a spravedlivá věc, modliti se za mrtvé, aby jim hříchové odpuštěni byli!“ a napomíná i prosí je, aby se modlili za umrlého bratra svého v Kristu a víře ve vážné chvíli, kdy souzena jest umrlého

duše božským Spasitelem svým ą buď do pekla neb očistce odsouzena nebo do nebe vzata. A věřící katolík milerád poslouchá hlasu zvonku umíráčku a spíná ruce i modlí se, aby byl Bůh milostiv právě zemřelému.

Tak učinil mimovolně i Václav. Nač jsme od nejútlejšího mládí byli zvykli a co dlouhými léty v nás utvrzeno bylo, toho rázem zapříti nelze. Václav zapomněl docela, že zřekl se své blahonosné a láskyplné víry, a proto slyše zvonek maně se požehnal a tiše se modlil za zemřelého.

„I kýho výra vidím?!“ zahlučeli ve smíchu Blažek i soused zároveň.

„Snad se nemodlíš za zemřelého? — Milý synku, toho my nečiníme!“

„Odpusťte pánové, zapomněl jsem se!“ omlouval se Václav zastyděv se.

„Nic si z toho nedělej!“ těšil jej soused. „Časem úplně zapomeneš na vše.“

„A proč se vy evangelíci vlastně za mrtvé nemodlíte? Zdá se mi, že jest to nevděčno a nelaskavo na zemřelého, sotva oči zavřel, docela zapomněti!“ mínil Václav.

Soused ochotně poučoval: „I pamatovati a mysliti na zemřelého můžeš a máš, ale modliti se zaň nesmíš!“

„Nesmím? Což jest modlitba hříchem?“

„Není, ale za mrtvé se modliti netřeba.“

„A proč?“

„Proto, že toho nepotřebují!“ vykládal horlivě soused. „My věříme, že Bůh všem věřícím všecky hříchy každého dne štědře odpouští a v den soudný

mne i všecky mrtvé vzkřísí, mně se všemi v Krista Pána věřícími věčný život dáti ráčí. To jest jistě věrná pravda. A proto, umře-li člověk dobře, bude spasen a přijde do nebe, kdež našich modliteb nepotřebuje; umře-li v hříších, bude zatracen a přijde do pekla, odkudž mu modlitby naše pomoci nemohou. Tak nač se za mrtvé modliti?“

„A jak pak, přijde-li zemřelý do očistce?“ namítal Václav.

„Cha, cha!“ smál se Blažek. „Což nevíš, že žádného očistce není?“

„A proč myslíme my evangelíci, že očistce není?“

„Což toho ještě nevíš? Proto, že písmo svaté praví: ‚Padne-li dřevo na polední, nebo k půlnoci, na kterémkoli místě by padlo, tam bude!‘“

„Hm!“ usmál se Václav, „což pak je duše nějaké dřevo? A dále! Což nečiní sám Kristus Pán v onom podobenství o hospodáři, který se svými služebníky počet kladl, zmínku o jakémsi žaláři, do kteréhož nemilosrdný služebník uvržen byl, dokavadž by až do posledního haléře nezaplatil? A na jiném místě mluví zase Spasitel náš o hříších, kteřížto ani zde ani na věčnosti se neodpouštějí, řka: ‚Kdo proti synu člověka hřeší, odpuštěno mu bude, kdo ale proti Duchu svatému hřeší, tomu ani na tom, ani na onom světě odpuštěno nebude.‘ Byl by tak mohl Pán Ježíš mluviti, kdyby se na onom světě někteří hříchové neodpouštěli? V nebi však se neodpouštějí, poněvadž tam nic poskvrněného nepřijde; neodpouštějí se také v pekle, sice by bylo z něho vykoupení,

kterého přece z pekla není; a proto musí na onom světě ještě nějaké třetí místo býti, kde se hříchové odpustiti mohou a odpouštějí, a ze kterého jest možno vykoupení, a tomu místu se říká očistec.“ Václav se všecek jaksi rozehřál při své řeči.

„I hleďme, hleďme: ty mluvíš jako nějaký katolický biskup!“ smál se Blažek.

„Nemluvím tak jako katolík“, bránil se Václav, „ale poněvadž vidím, že to jest a může býti pravdivo! A pak — jak tvrdé jest učení vaše, že očistce není, a že ti, které máme rádi, jakmile zemrou, navždy od nás odtrženi jsou, a že již nijak vděčnosti a lásky své jim prokázati nemůžeme.“

To řekl Václav neskonale vroucně, nebo jedinkými světlými a teplými paprsky, kteréž srdce jeho v temnotě pochybností a úzkostí posud osvěcovaly a zahřívaly, byly okamžiky, kdy se tajně za otce svého — modlil. Ó Bože! vzdychlo si bolestně stísněné srdce jeho, pak by i to bylo — marno. Sladké pouto lásky pojilo jej s otcem zemřelým: ach, jak bolestno, trudno a teskno bylo by jeho srdci, kdyby i to jedinké a poslední — pouto muselo býti ztrháno. Ne, ne — to není možno! Toho věřiti a dopustiti nemůže!

To byly myšlenky, které kmitly hlavou Václavovou, když poslední slova svá byl promluvil.

Načež soused, mrzutě naň pohlížeje, řekl:

„Tvrdé jest učení naše, ale pravdivé!“

„Kdo nám za to ručí?“

„Náš mistr dr. Martin Lutr, který nás o tom poučil!“

„Byl snad Lutr neomylným? Byl vševědoucím? Byl moudřejším nežli sám Pán Ježíš Kristus, že mu třeba věřiti, i když toho slabý rozum i nedokonalé srdce naše hned nechápe?“

„Ho, ho, Václave, dej si pozor!“ křičel zlostně Blažek. „Zdá se mi, že tě Katka velmi špatně poučila a obrátila!“

V té se dvéře otevřely a do světnice vešel soused Kovář, katolík.

„Vítej!“ volal naň kdosi hned ode dveří. „A pověz, kdo vám zas umřel?“

„I tam nahoře Tomšova děvčice; stonala od zimy!“ odpovídal ochotně Kovář, sklenici piva si poručil, a, přítomnosti Václavovy netuše, dále mluvil: „Věru nešťastná rodina! Ten Václav jim zaťal! Jak byla dříve šťastna, tak jest nyní nešťastna: jest mi Veroniky opravdu líto. Však se také od podzimku celá změnila!“

„Platit!“ vykřikl Václav a jedním douškem vyprázdnil neplnou sklenici, která před ním stála. Na celém těle se třásl. Marně mu Blažek i soused domlouvali. Zaplatil, vstal a bez pozdravu odešel.

„Ani v hospodě nemám pokoje!“ mluvil temně, do kopce ke statku Hůlečkovu spěchaje. Nespokojenosť a hněv lomcovaly mu srdcem. Vzpomněl si na výstrahu sousedovu a, ruce v kapse zaťav, zahovořil: „A kdo jest všeho toho příčinou? Kdo mne do toho násilně vtáhl? — Ty, chytrý Hůlečko! — A za to bych ti měl býti nyní otrokem? — Oho! — Neznáš ještě Václava Dobšíkova! Myslil jsi, že dostaneš do drápů beránka? Uvidíš, že jsi se hrozně sklamal!“

Tak mluvil úryvkovitě, do kopce spěchaje. V hlavě cítil tlak a ve tváři horkost, které byl neposlední příčinou požitý v hospodě nápoj.

Uzřev před sebou statek Hůlečkův, zastavil se a hovořil polohlasně:

„Všecko jsem pozbyl, Boha zapřel, víry se zřekl, otce zabil, hodnou rodinu nešťastnou učinil — a co za to mám? — Otroctví!“ —

U statku čekala naň Katka, plna úzkosti.

„Kde jsi byl tak dlouho?“ tázala se vlídně, když uzřela rozpálené líce a čelo spěchem spocené.

„V hospodě!“ odvětil krátce a zlostně.

„Hněváš se na mne i ty, milý Václave?“ řekla Katka smutně a dvě velké slzy jí vyskočily z očí.

Václav neodpovídal.

I přistoupila k němu Katka, jemně za ruku jej ujala, do očí pohleděla a hlasem truchlivým se tázala:

„Václave drahý! Už nemáš rád své Katky?“

Tvář Václavova se jasnila, oko pozbývalo divokého lesku a duch nabýval klidu. Sklonil se, Katku vroucně políbil a řekl:

„Ne, ne, Katko — na tebe se nehněvám!“

„Hněváš se snad na otce?“

Načež odpověděl Václav upřímně a srdečně:

„Kterak se nemám hněvati, když mne svým otrokem učiniti chce!?“

„Odpusť, Václave dobrý, a zapomeň!“ prosila Katka, a hladila třesoucí se rukou Václavovy líce. „Znáš otce, že jest pánovitý a prchlý: mírni se ty,

jsa mladší a — srdcem lepší. Máš-li mne rád, Václave, mírni se z lásky ke mně!“

„Chceš-li, budu se mírniti; ale to ti pravím: otrokem u vás nebudu!“ řekl rozhodně a vešel do domu.

Katka stála ještě chvíli v hlubokých myšlenkách pohřížena venku. Hleděla okem mdle se lesknoucím a s tváří neskonale smutnou na hory, kdež se zvedaly jako nesmírní obrové tmavorudé sloupy mlhové. Hruď její se mocně a rychle zvedala. Chvíli stála tiše, pak zalomila rukama a vešla do domu — se srdcem úzkostí a bázní naplněným.

Jak se radovala, když se Václav ženichem jejím stal! Byla naň hrda a honosila se tím, že z lásky k ní — i víru zapřel a od církve své odpadl. Myslila, že zvítězila nejen tělesnou krásou svou, nýbrž i silou duše své: a na to byla pyšna.

„Které z vás podařilo se kdy, co já jsem dokázala?“ tázávala se v duchu hrdě, na své družky vzpomínajíc.

Ale teď! — Viděla v duchu zvedati se na obzoru života svého mrak hrozný nesmírné velikosti, z něhož již temně zaduněl vzdálený hrom. Pozorovala, že v srdci Václavově a otcově povstává a roste nenávisť, tušila, že se kdysi srazí strašlivě dva ostré meče, až jiskry zasrší a ocel zařinčí, věděla, že oba milujíc bude míti povinnosť zažehnávati mezi nimi nenávisť a láskou je k sobě poutati. Ale — bude míti té síly?

Duše její zděsila se boje, který jí patrně nastává!

11. Václavův hluboký pád.

Uplynulo pět let.

V Hrobčicích nezměnilo se mnoho. Pan farář sestárnul a zbělel o poznání více. Šedivá hlava jeho, přikryta čepičkou již hodně sešlou a zcela vybledlou, skláněla se hlouběji na prsa. Ani líce jeho neměly již té svěží barvy jako dříve. Úsměv, který zdobíval ústa jeho, zmizel docela.

Seděl v zahrádce pod jabloní a modlil se hodinky. Bílé prsty jeho tiskly zažloutlé listy knihy v černých, ohmatanýchdeštičkách a s ořízkou temně hnědou. Když se domodlil, poznamenal se svatým křížem a odložil knihu.

V zahradě bylo ticho a klidno. Slunce sklánělo se k západu. Mouchy a včelky obletovaly čile bílou hlavu starcovu a naplňovaly tichou samotu jeho tlumeným bzukotem jako hlasem mnoha houslí v dálce hrajících. Mírný vánek pohrával si s bílými vlasy páně farářovými, které zespod čepičky na ramena splývaly.

Pan farář ničeho kolem sebe nedbal, nýbrž sklonil ustaranou hlavu svou na ruku a zamyslil se. Modré oči, z nichž vyzírala jemná zádumčivosť, zahleděly se zelenými větvemi ovocného stromoví v tu stranu, kde stál statek Hůlečkův. Myslil na Václava.

Na Václava myslil ve dne i v noci, za duši jeho se stále modlil i trpěl. I pod jabloní modlil se za něho a naň teskně vzpomínal. Tichý zármutek pokryl jindy jasné líce. Nedobré zprávy o Václavovi děsily a rmoutily láskyplné srdce jeho. Nebo soudil ze zpráv těch nedobrých, že milý Václav pozbyl

víry docela. Nemilosrdným posměchem trápí prý věrné katolíky, kdekoli se s nimi sejde, a nešetří prý ani ctihodných šedin bývalého duchovního otce svého, který jej byl tak vroucně miloval a posud milovati nepřestal. Ach, jak rád by mu pan farář největší urážky osoby své odpustil, jen kdyby tušiti mohl, že ubohý kleslý Václav aspoň víru zachová! Ale slyšeti mu bylo denně, kterak i nekatolíci horší se naň pro rouhavé a bohopusté řeči jeho. Nic prý mu již není ani svato ani úcty hodno: vše tupí, hanobí a všemu se krutě vysmívá. A kterak mohl jinak jednati a mluviti, když prý z celé duše své přichytil se hospody a zohavil tělo i duši svou hříšným zvykem — opilstvím! Mravní zkáza nejlepší kdysi ovečky trápila zbožnou a Bohu zcela oddanou duši stařičkého pana faráře.

I dnes na to vše vzpomínal a každou vzpomínkou na Václava zachmuřovaly se temněji bledé líce jeho. Trudnými myšlenkami do duše zarmoucen a sklíčen složil těžkou hlavu svou na sepjaté ruce a — modlil se za Václava.

Bránka ve plotě, který dělil zahrádku ode dvora farského, vrzla a do zahrady vešla Katuška.

I ona za těch pět let valně sestárla. Kolem čela vinuly se jí dva pásky žlutobílých vlasů, čelo a líce pokryly vráskami četnými a oko milé a vždy zářivé — vyhaslo.

Tiše přiblížila se jabloni, pod níž pan farář u starého, rozprýskanćho stolku seděl, a vidouc jej zamyšlena uhodla hned, proč se asi trápí.

„Tys to, Katuško?“ vítal pan farář vlídně sestru, když přítomnosť její zpozoroval.

„Opět, milý bratře, zadumán a tak zamyšlen! Chtěla bych se o nejkrásnější slepici svou vsaditi, že uhodnu, na koho zase myslíš! Či ne?“

„Ba, myslím na Václava a každá vzpomínka naň bolestně mne dojímá.“

„Trápíš se příliš, milý bratře; poruč Pánu Bohu a pamatuj, že máš ještě mnoho jiných věrných duší, které milovati třeba!“

„Víš, sestro, že všecky stejně miluju více nežli sama sebe a že bych byl ochoten pro každého zvlášť i umříti; ale Václava jsem nejvíce ze všech miloval a tím snad jsem se prohřešil! — A Bůh, jenž nižádného hříchu bez trestu nenechává, snad za přílišnou lásku mou mne trestá! Ó kéž by jen trestal mne, milosti své však ubohému hochu mému popřál!“

To pronesl pan farář hlasem tklivě truchlivým a sklonil zase bílou hlavu svou na sepjaté ruce.

Katuška usedla podle bratra svého, položila jemně levici svou na rameno jeho a děla láskyplně:

„Hleď umořiti, bratře drahý, zármutku svého a buď pamětliv toho, co nám tak často na místě svatém připomínáš: Bůh dopouští, ale neopouští! Či snad pro tebe ta slova neplatí?“

Pan farář pozvedl hlavy své, pohlédl vděčně na sestru a usmál se.

„Tak, tak, milá Katuško! Třeba nám těšiti se na vzájem: dnes ty mne, zítra já tebe.“

„Však bych toho hned potřebovala.“

„Co se stalo?“

„Byla jsem naproti v krámě a Bůh milý ví, čím to jest, že se všude jen o Václavovi mluví.“

„Slyšela jsi něco?“

„Ba, že slyšela! Zle prý u Hůlečků hospodaří! Václav pije a Hůlečka také, a na jméno prý si přijíti nemohou. Včera prý pozdě večer přišel Václav do hospody a velmi na Hůlečku nadával. Katka prý si jej dnes časně ráno bídně zmoženého domů vedla. Ubohá Katka, jak jest mi jí líto!“

„Není jinak; bez Božího požehnání marno naše počínání!“

„Klesá, klesá hluboko — ubohý Václav; marny jsou všecky naše naděje, milý bratře!“ řekla Katuška a zástěrkou setřela slzy, které jí maně do očí vběhly.

„A já přece doufám; Boží moc nezná času ani mezí!“ děl zase pan farář důvěrně.

„Třeba čekati, třeba čekati!“

„A doufati!“ doložil pan farář.

„A pak jsem slyšela, že prý budeme míti vojnu. Kramáři donesli dnes noviny a v těch prý to stojí.“

„Vím již také o tom.“

V té chvíli ozval se ve faře jasný hlas domácího zvonku a Ořech na dvoře zaštěkal.

„Kdo pak se k nám dobývá?“ tázala se Katuška a šla ochotně otevřít.

Po malé chvilce vrátila se do zahrady vedouc milého hosta — Veroniku.

„Vítejte, milá Veroniko!“

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravila Veronika a políbila uctivě ruku panu faráři.

„Na věky amen!“ odpověděl pan farář a zval mile: „Posaďte se tuhle a povězte, co jste nám přinesla.“

„Nic dobrého, velebný pane.“

„No — a stalo se něco zlého?“

„Nestalo, ale bojím se, že se stane.“

„Psal vám snad Jeník z Olomouce?“

„Psal, milý otče, psal. A to mne právě poděsilo.“

„Jest nemocen?“

„Chvála Bohu, není! Píše však, že již příští týden potáhnou do Bosny proti tureckému císaři.“

„Ubohý Jeník!“ litovala soustrastně Katuška a pohlížela útrpně na Veroniku.

„Jest všude v ruce Boží!“ těšil pan farář obě a mluvil dále: „Myslil jsem si, že to přijde. Dlouho jsme již měli v mocnářství našem pokoj. Bude to boj zlý: Turci jsou národ krutý a nelítostný.“

„To vše píše Jeník, a proto se děsím o život jeho. Co budu míti, jediného-li syna pozbudu?!“ naříkala Veronika.

„Doufejme v Boha, že vám jej zachová. — A kdyby i v boji padl, byla by to smrť čestná a důstojná. Jest naše povinnosť svatá hájiti vlasti a za česť její i život položiti.“

„Co si však počnu já bez něho?“

„Bůh dobrý dá, že se vrátí, a nevrátí-li se, Bůh vás neopustí; podrobiti se musíme svaté vůli Jeho, která vše k našemu dobrému řídí, třebas toho hned ani nechápeme a neuznáváme.“

„Ach, velebný otče, to také učiním; ráda se vůli Boží podrobím a vše pod jeho svatou ochranu dávám! Bůh dal a zachoval mi nezaslouženě více, nežli mohu ztratiti!“

„Tak učiňte, milá Veroniko, a doufejte!“ hovořil pan farář srdečně.

„A konečně“, mínila Katuška, „nač se trápiti před časem? Šli do vojny jiní a vrátili se zdrávi!“

„Mám však ještě jinou starosť, velebný pane!“ stěžovala si dále Veronika.

„Mluvte jen upřímně, poradím vám rád.“

„Ráda bych napravila, co jsem zavinila, a myslím, že bych nejlépe učinila, kdybych na statku Dobšíkově hospodařiti přestala. Práce mne zmáhá.“

„Nechte ještě, Veroniko, všeho a čekejte, až jak se stane s Jeníkem. Napraviti chyby není nikdy pozdě!“

„Ale také nikdy příliš skoro! Čekám, čekám, pokoje nemám a myslím, že čím dříve, tím lépe.“

„Vytrvejte ještě, milá Veroniko, bude tak snad lépe!“

„Nuže, děj se vůle Boží!“ podrobila se Veronika. „Ráda vás, velebný otče, uposlechnu!“

A tak mluvili ještě dlouho. Pod večer se rozloučila Veronika s panem farářem a šla domů potěšena a posilněna.

S hlavou hluboce skloněnou, plnou obav a starostí kráčela do statku Dobšíkova. Statek se pranic nezměnil, jen že v něm šlo vše tišeji a klidněji. Starý čeledín Jakub dělal hospodáře a byl věrným plnitelem vůle a rozkazů Veroničiných. Nic nesmělo se díti jinak než byla hospodyně poručila.

A tak hospodařila Veronika pokojně na statku Dobšíkově. Ani na děvečky nebylo jí třeba si stěžovati. Chovala se k nim vlídně a laskavě, přála posily i oddechu a tak se stalo, že rok od roku vždy tytéž věrné tváře kolem sebe viděla.

Když vešla Veronika do statku, sevřelo se jí srdce tesknou bolestí. Ach — vždyť bylo v něm tak ticho, prázdno a smutno. Sama, sama se viděla v tom jak osiřelém statku s hlavou šedivou a tváří ustaranou. Pro koho hospodaří? Pro koho se namáhá? Pro koho tak těžkou vinou svědomí své obtížila? — —

U Hůlečků měli právě tenkráte velmi zlý den. Václav pracoval s čeledínem a matkou v poli. Starý Hůlečka byl ve městě a dlouho se nevracel. Pln zlosti a vzteku odejel ráno do města.

Bylo odpoledne. Katka byla jediná doma s dítkem svým asi čtyřletým, které se za ní batolilo. Druhé pod srdcem nosila. Šukala bezúčelně po statku, tu v zahradě, tu na dvoře na okamžik do práce se dala a zase do světnice se vrátila, k oknu se posadila a úzkostně z okna do dálky hleděla. Ba nejednou až i za zahradu vyšla, rukou dlouho oči zasláněla a pozorně hleděla do údolí, kde se leskla řeka a bělela silnice. Ale vždycky s tichým povzdechem se vrátila. Čekala otce.

Po dlouhém a trapném čekání zahrčel před statkem vozík a do dvora vjel Hůlečka, který ráno jedním koněm si byl do města vyjel. Katka zbledla, vidouc jej vjížděti, a nevěděla, má-li mu naproti vyjíti či ve světnici naň čekati.

Ubohá, jak se za těch pět let změnila! Po bývalé kráse sotva nepatrné stopy. Tváře vpadlé a celkem ubledlé neměly ani svěžesti ani krásy, po čele táhly se dvě jemné vrásky. Malé oči svědčily, že jim bývá často plakati. Šat neuspořádaný svědčil o mnohých starostech.

Byla nešťastna!

„Hej! — Což jste se všichni propadli do horoucích pekel?!“ volal na dvoře Hůlečka s vozíku opatrně slézaje.

Katka rychle se ve světnici zvedla, malého chlapečka od sebe odstrčila a rychle na dvůr vyšla, řkouc dítku:

„Zůstaň tu, Václavku, a nechoď za mnou!“

Dítě ztichlo a bázlivě se po světnici ohlíželo.

„Co si přejete, otče?“ tázala se Katka radostně se tváříc a otce vítala: „Vítám vás z města; čekala jsem vás!“

„I jdi mi s očí, mrcho jakási! To je čekání? Vjedu do dvora a tu nikdo! Mám snad sám vypřáhati?“

„Už jdu, otče, jen se nehněvejte!“ řekla Katka, na celém těle se chvějíc. Viděla, že otec zase ve městě notně přebral. Líce mu hořely a oči zimničně svítily.

„Už jdeš? Dávno jsi tu měla býti! Jsi ty dcera? Pakáž jsi prohnaná i s tím tvým . . . .!“ nedořekl, nýbrž jen namáhavě odplivl.

„Otče, nehněvejte se! V poli je mnoho práce; všichni šli na pole, jen já jsem doma zůstala a vás čekala.“

„Jdi mi s očí . . . . A pospěš si! Vypřáhni koně, postav do stáje a pamatuj si, že já jsem tu pánem! Rozumíš? Já pán! Ty i ten tvůj čistý muž musíte z domu, budu-li chtíti!“

Třesoucíma se rukama vypřáhala Katka koně. Hůlečka žmoulil v ústech zbytek doutníku a škrtal sirkami, chtěje si zapáliti. Ale dlouho to nešlo;

jedenkráte škrtl málo, podruhé tak silně, že hlavička syšíc a kouříc odletěla, a jindy zase, dříve než s hořící zápalkou k ústům se dostal, oheň vyhasl.

Odhodiv sirku zaklel Hůlečka pokaždé a znova škrtal. Úzkostně pohlížela Katka na otce; jak neopatrně zacházel s ohněm! — Jak lehko mohlo se státi neštěstí!

Konečně Katka vypřáhla a Hůlečka doutník zapálil.

„Postav koně do stáje a přijď sem, ale rychle! Rozumíš? Já pán, vy nic!“

Krokem nejistým bral se do statku.

Na prahu málo se naň dítko, ruku mu políbiti chtějíc.

„Jdi mi s očí, škvrně, sic tě kopnu, že odletíš! Víš, čí jsi? Ty jsi dítko lumpovo a zlodějovo, rozumíš? Já pán, vy nic!“

Dítko položilo pěstky na oči, stáhlo ústa a dalo se tiše do pláče.

„Nebreč mi, sic . . . .!“ zařval Hůlečka a napřáhl ruku, chtěje dítě uhoditi.

V té však přiběhla Katka, spěchem zčervenalá, uchopila dítko strachem ztrnulé a zanesla do světnice.

„I ty sovo jedna! Dáš sem dítě? Nejsem já v domě pánem? Nesmím už ani to zpropadené děcko pokárati? Víš, čí je to děcko?“

„Mé!“ řekla Katka rázně, ze světnice se vracejíc a dvéře zavírajíc.

„Tvé? — Tvé? — Chacha!“ smál se Hůlečka, doutník ukazuje a odplivuje. „Že by tvé, ty . . . . Dítě lumpovo a zlodějovo je, rozumíš?“

„Nikdo vám ničeho neukradl!“

„I hleďme tu mršku! Že nikdo neukradl? Alou, na komoru, budeme vidět!“

Katka se nehýbala. Stála u dveří vzpřímena a pevna, jako lvice, chtějící mládě své hájiti.

„Neslyšelas, ty . . .? Nevíš, kdo je tu pánem? Alou, na komoru!“

„Co tam budete dělati?“

„Uvidíš! Jen už jdi, sic uvidíš, kdo je tu pánem!“

„Běžte napřed, já půjdu za vámi.“

„Ty mi budeš poroučeti? Ty? Alou, pravím!“

„Vy jste tu pánem, vy musíte napřed; já, vaše dcera, půjdu pokorně za vámi!“

„Ah tak! To jest jiná řeč! Tak mluv a budeme dobří přátelé! Já pán, vy nic!“

To řka odhodil opalek doutníku, ještě kouřící, a bral se namáhavě po schodech na komoru.

Katka rozšlápla a uhasila na rychlo doutník, složila bolestně ruce a kráčela za otcem. Dřevěné schody praskaly a sténaly pod těžkými nohami Hůlečkovými.

„Dones míru, ty . . . . !“ velel Hůlečka, zastaviv se u hromady ovsa.

„Tu jest!“ řekla Katka. „Co hodláte činiť, otče?“

„Co je ti do toho? Ty mlč a poslouchej!“

Katka stála mlčky nad mírou, co počíti nevědouc.

„Co tu stojíš jako zhnilý trám? Vezmi lopatu a syp!“

„Co a kam?“

„I ty jedna . . . . ! Nerozumíš?“ zařval plným hrdlem Hůlečka a rozpřáhl se na Katku.

Katka ustoupila na krok.

„Otče!“ pravila. „Pro Boha vás prosím, nezapomínejte se! Řekněte mi v dobrotě, co mám činit, a já to udělám.“

„Lopatu do ruky a syp! Změříme oves!“

„Nač oves měřiti třeba, když víme, kolik ho jest?“

„Nemluv hlouposti a měř! Víš, kolik ovsa tu je?“

„Vím: jedenáct měřic!“

„Dobře! Tolik jsme ho sem vysypali; a teď měř!“

Volky nevolky musela Katka měřiti. Hůlečka usedl na hromadu prázdných pytlův a pozoroval Katku.

Marně namáhala se Katka uhodnouti příčinu, pro kterou žádá si otec věděti, kolik ovsa na hromadě leží. „Či by snad myslil, že ubylo?“ myslila si. „Vždyť ví dobře, že jsme ovsem ani nehýbali. Jedenáct měřic ho býti musí. — — Či by se snad bál, že jsme bez vědomí jeho něco vzali?“

I měřila dále. Ovsa ubývalo rychle z hromady, ze které brala. Když sedmou měřici naměřila, ztrnula lekem; viděla, že jedenáct měřic nenaměří.

Jako dravec na kořisť číhající hleděl na ni otec.

Uleknuta a unavena, přestala Katka měřiti.

„Měř dále!“ velel temně Hůlečka.

Katka měřila — a naměřila ne celých — devět měřic.

Katka ztichla v němém úžasu a smrtelně zbledla. Domněnka nedobrá projela jí hlavou.

Hůlečka zrudl a hned zesinal.

Povstal hrozivě ze svého místa a temně vzkřikl: „Vidíš, dvě měřice scházejí! Kde jsou? Kdo je ukradl?“

„Nevím, otče!“ odvětila Katka tiše.

„Nevíš, nevíš? Ty ..... že nevíš?“ zařval vztekle a rozehnal se po dceři Hůlečka.

Katka klekla na kolena před otce a úpěnlivě plačíc, zaštkala:

„Otče, při Bohu živém vám pravím: já nevím!“

„Dobře!“ řekl Hůlečka klidněji. „Nevíš, kdo je ukradl! Já ti to povím, abys věděla: tvůj čistý muž — ten lump a zloděj oves ukradl! Bůh mu buď milostiv!“ zahrozil a sestupoval s komory.

Katka ohromena zůstala na komoře klečeti. Sepjaté ruce nad hlavu zvedla a zoufale zalkala:

„Bože, Bože dobrý, neopouštěj!“

A na dítko své si vzpomněvši rychle se zvedla a s komory spěchala.

Dítko plakalo ve světničce. Hůlečku dohnala na síni.

Na dvoře ozvaly se hlasy a kroky. Václav, matka a čeleď vraceli se s pole. Hůlečka čekal je na síni. Vida vcházeti Václava, vešel do světnice. Matka, Václav a Katka za ním.

„Václave!“ šeptala Katka vroucně, za ruku Václava chápajíc.

„Co je ti?“ tázal se Václav mrzutě.

„Václave drahý, pro vše na světě tě prosím, mírni se! Otec se hněvá a jest nesvůj!“

„Ať!“ děl Václav rozhorlen. „Dosti jsem se již namírnil. Teď jest již konec!“

To řekl a vešel s okem tmavým do světnice.

„Již jsi tu?“ pronesl Hůlečka posměšně, na Václava nehledě.

„Jak vidíte, jsem!“

„A kde jsi byl?“

„Na poli! Pracoval a dřel jsem se na vašem poli!“

„Dřel jsi se na mém poli? Pěkně, pěkně!“ mlụvil Hůlečka jizlivě se směje. „A kde jsi byl včera v noci a předevčírem?“

„Co je vám do toho?“

„Co je mi do toho? Nejsem já pánem? Čím jsi ty tu?“

„Stokrát jsem vám již pravil a pravím vám naposled, že jsem manželem vaší dcery a nikoli otrokem vaším!“

Hůlečka vzplanul hněvem.

„Muži!“ chlácholila jej matka. „Mírni se! Vrátil jsi se z města, zdá se mi, žes opět přebral. Lehni a vyspi se a dej pokoj!“

„Co že, ty . . . . ? Já že jsem přebral? Já?“ šlehl bleskem svého oka Hůlečka po ženě své.

„Otče drahý, netrapte nás!“ plakala Katka a sepjala ruce k otci.

„Tak, tak!“ mluvil sotva slyšitelně Hůlečka. „Tož tedy ty myslíš, že jsi manželem dcery mé a nikoli mým otrokem? Nuže, já ti povím, co jsi! —“

„Vím, co mi povíte, otče!“ přerušil jej Václav, temně se začervenav. „Stokrát jste mi to již pravil! O všecko jste mne připravili: o Boha, o víru, o otce, o statek i — o čest! A nyní byste mne rádi ještě svým otrokem učinili. Ne, ne — otče, to se vám nepodaří!“

Chtěl odejíti, kam vždycky v takové náladě odcházel, — do hospody. Ale Hůlečka jej předešel.

„Nechceš býti mým otrokem? Tedy věz nyní, co jsi: ty jsi lump a zloděj!“

„Otče!!“ vykřikl Václav a s pěstí zaťatou se zastavil.

„Václave!“ „Muži!“ zaznělo rázem ze dvojích úst ženských.

„Ano: ty jsi a zůstaneš u mne lumpem a zlodějem!“

„Co jsem vám ukradl?“

„Cos mi ukradl? Nevíš? Cos mi ukradl dříve nevím, ale naposled i na mé obilí — na oves jsi mi sáhl! Tys lump a zloděj!“

„Já že jsem zloděj?!“ vykřikl zase Václav, na všech údech se třesa. „Neokradl jsem vás, ale vy jste okradli mne — o všecko! Ne já, ale vy jste zloděj!“

Jako zuřivý dravec vrhl se Hůlečka na Václava.

V té však se ozval světnicí srdcelomný výkřik ubohé Katky. Chtěla otce předejíti, vrhla se před Václava a, rukama otcovýma zasažena, klesla k zemi.

Hůlečka se zarazil a jako z kamene vytesán na dceru svou okem vyděšeným hleděl. Matka klesla, hlasitě naříkajíc, ku dceři na kolena. Václav odešel rychle — do hospody. — — —

Několik málo dní potom roznesla se rychle po všech usedlostech a chaloupkách Hrobčických zpráva, že Katka, manželka Václavova, náhle umřela. Obdařila sice muže svého živým, ač velmi

slabým dítkem, ale sama životem to zaplatila. Dítko zemřelo brzy za matkou.

Žalosť Václavova byla veliká a upřímná. Bylo mu, jakoby z těžkého sna byl procitl. Plakal a naříkal.

„Bože můj, kde jsem se octl?“ tázal se sama sebe a přemýšlel po letech zase jednou vážně sám o sobě a o svém stavu. A zhrozil se.

I Hůlečka byl ohromen ztrátou jediné dcery. Výčitky Václavovy, výčitky ženiny, výčitky vlastního svědomí a pláč osiřelého dítka Katčina do zoufalství jej přiváděly.

Umínil si, že navždy opustí místo, na kterém tolik zlého byl natropil a největší neštěstí na sebe uvrhl.

Dle smlouvy svadební měl připadnouti statek dítku Katčině, ale rodiče měli do smrti své hospodařiti, Václav mohl však žádati, by mu Hůlečka statek za náhradu tří tisíc odstoupil. A to právě chtěl učiniti Hůlečka. Byl by rád ještě hospodařil a na statku poroučel, ale vědomí tolikeré viny mu život v Hrobčicích ztrpčovalo a pak viděl, že statek v posledních letech valně klesl.

„Odpusť mi, Václave, co jsem ti učinil a buďme přátely!“ prosil vážně Hůlečka, když se byli po pohřbu Katčině v soukromí sešli.

„Jsme vinni oba: těžko říci, kdo zavinil více!“ odvětil truchlivě Václav.

„A co pak míníš ty teď, Václave?“

„Co míním? Ach, ani se neptejte; všecko mne mrzí, že bych se raději ani neviděl.“

„Nemluv tak, máš dítko!“

„Nebohé dítě!“ povzdychl Václav. „Matky nemá a po otci — nic!“

„E — zanech myšlenek takových a poslyš, co ti chci říci.“

„Mně?“

„Ovšem! Jak víš a ve smlouvě svadební napsáno stojí, měl by teď statek do smrti mé připadnouti mně; ale já myslím, nač by mi byl na starosť? Tys mlád a máš dítě. Kdybys chtěl, mohl bys hospodařiti, statek zdokonaliti a dítku zachovati.“

„To také učiním!“

„Nuže poslyš! Já si myslím celou věc takto: Ty mi dáš hotové tři tisíce, já se statku zřeknu i s výměnkem a půjdu z Hrobčic někam jinam a tam se usadím.“

Milejší věci Václavovi říci nemohl. Nebo se hrozil v duchu života příštího — s Hůlečkovými pod jednou střechou — bez Katky. A proto přivolil ochotně, řka:

„Věc není zlá, potřebuje však rozvahy. Proto dovolte, abych se poradil a přesvědčil, jak statek stojí. Víte, že jsem se posledním časem o to nestaral.“

„A nač to? Neznáš statku ještě dobře? Či je ti tří tisíc mnoho? Vzpomeň, že mám podle smlouvy právo kromě tří tisíc žádati výměnek, jehož se však dobrovolně zřeknu, vyplatíš-li mi hotovými.“

„Kde vezmu peníze?“

„Máš patnáct set.“

„Bohužel, otče, že jsem již třetinu promrhal!“

„Neškodí, připůjčíš si dva tisíce a bude!“

„Jen kde a kterak? — A není statek příliš zadlužen?“

„Co pak si o mně myslíš? Či není tvé dítko také z krve mé? Myslíš, že bych je chtěl snad ošidit? A co se půjčky týče, vše ti sám obstarám!“

„Učiníte-li to, budu vám povděčen. Jsem příliš zarmoucen. Nevím, jak bych to provedl.“

„Dobře: zítra pojedeme do města, já vše vypravím, ty podepíšeš a bude. Já pak budu do týdne pryč!“ — — —

A tak se stalo.

Druhého dne na večer byl Václav jediným a neobmezeným pánem statku Hůlečkova. Radoval se z toho srdečně. Měl upřímnou vůli — pracovati, starati se a dítku statek zachovati.

Jen že zapomněl na svůj starý zvyk, jehož rázem vymýtiti nelze tak snadno. Několik týdnů po smrti Katčině vyhýbal se ovšem hospodám, ale brzy chodil do nich častěji a čím častěji do hospod chodil, tím rychleji na dobré úmysly své zapomínal, až zapomněl na ně docela.

Ve statku hospodařili jiní, nikoliv na prospěch Václavův, a statek i Václav klesal hlouběji a hlouběji.

Hůlečka sebral peníze a odešel a nikdo nevěděl, kam. Lidé si šeptali, že se mu podařilo, a pravili: „Může býti rád; nebo na celém statku není a nebylo ani za dva tisíce, co by právem byl svým nazývati mohl.“

* * *

Byl tichý, mlhavý večer. Slunce zapadalo nepozorovaně za hory a po údolí se rozkládal klidný soumrak večerní.

Na polích nebylo viděti již ani živé duše.

Hrobčice ztichly.

I ve statku Dobšíkově bylo již také téměř ticho. Jen chvilkami zazníval ze stáje hlasitý kašel Jakubův a ze chléva tichý popěvek mladší dívky. Starší chystala v kuchyni večeři.

Dvorem kráčela pomalu Veronika. Prohlédla vše, přesvědčila se, že všecko leží a stojí na místě svém, a brala se do kuchyně. V patách za ní táhl se pes, jenž nepokojně ocasem vrtěl a tiše pískal.

„Co pak dnes pořád máš?“ tázala se Veronika psa, pozorujíc na něm patrný nepokoj.

Maně odbočila od stavení, vyšla otevřenými ještě vraty před statek a pohlížela starostlivě po roztroušených na stráni statcích Hrobčických. Pro mlhu neviděla mnoho.

Naposled pohlédla v tu stranu, kde stál statek Hůlečkův, nyní Václavův, a pozorovala chvíli v mlze jen docela nejasné obrysy jeho. Po chvíli truchlivě vzdychla, sklonila hlavu a již se chtěla vrátiti do statku.

Než v tom se k ní přitiskl těsněji pes a tiše zavyl.

Nechtíc, zastavila Veronika nohu již nakročenou a pohlédla ještě jednou dolů do vesnice. Zarazila se. Studený mráz projel jí všemi údy.

Mlha nad statkem Václavovým barvila se do růžova.

„Co to?“ šeptala úzkostlivě Veronika a upřela pevněji zrak v tu stranu.

A mlha kolem statku Václavova nápadně rychle houstla, červenala — a rázem se vynořil z obrysův statku mohutný, jasnorudý sloup, jenž rychle rostl, mohutněl a do výše stoupal. Miliony jisker žhavých sršelo z něho a vířilo divoce v červené mlze.

„Hoří!“ vykřikla Veronika, hrůzou schvácena. Nohy se pod ní chvěly. Pes podle ní žalostně zavyl.

A v té chvíli oživla náhle celá vesnice.

„Hoří! Hoří!“ ozývalo se temně na všech stranách.

Veškerým údolím se již rozlila tmavorudá, krvavá záře.

„Kde je to?“

„Ó Bože na nebesích! — Ubohý Václav!“ zalkala Veronika, slovy Jakubovými z první hrůzy probuzena. „Rychle, rychle spěšte všichni na pomoc!“ vykřikla a na všech údech se třesouc odešla chvatně do statku, ve světnici na kolena padla, ruce sepjala a plačíc horoucně se modlila — za Václava.

Temný hluk a rudá záře vnikaly okny do světnice.

12. Když jest nouze nejvyšší, pomoc Boží nejbližší.

Pan farář chodil, jak mohly a stačily staré nohy jeho, nejrychleji po svém pokojíčku. Nemodlil se. Hlava, na prsa hluboce skloněná, byla plna myšlenek. Oči se mu leskly a tváře živě červenaly, čehož nebylo na něm od několika let viděti. Byl patrně velmi rozčilen.

Častokráte se zastavil, čepičku již naprosto sešlou rychle na hlavě pošoupl a v zimničné horlivosti si také několikrát šňupl. Jindy zase zlatými brejlemi na nose zcela bezúčelně pohnul a mnul si čelo, které se již četnými svými vráskami citelně od růžově bílé lysiny a špinavě zelené čepičky dělilo. Nejednou také zhluboka vzdychl.

„Ubohý Václave! Ubohý Václave!“ šeptal a také hlasitě zavolal někdy pan farář.

Na síni ozval se hlas domácího zvonku a šoupavé kroky Katuščiny, která šla otevřít. Na dvéře světničky páně farářovy někdo uctivě zaklepal.

„Dále!“ zval pan farář.

Do světnice vešel kostelník. Nejprve bylo vidět malou tvář, usmívavou, oholenou a jemných vrásek plnou, za tváří vtáhlo se teprv ostatní tělo — útlé, ale čiperné.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravil a uctivě ruku políbil.

„Co byste rád, milý kostelníku?“

„Přicházím se jen zeptat, jak to bude zítra s tím pohřbem. Chce prý slavný, ale já bych myslil, důstojný pane, aby se neráčili ukvapit: krejcara od něho nedostanou!“

„Inu, pak uděláme ‚prostřední‘ darmo.“

„Ráčejí poroučet prostřední, bude prostřední: ale já bych myslil, že by snad přece bylo v tomto případě lépe nedělati ničeho bez peněz ohledně na to, že — —“

„Ohledně na to, že to byl hodný křesťan, ač chudobný, uděláme prostřední!“

„Tak, tak, důstojný pane, ráčejí poroučet pro-

střední, bude prostřední. A neráčili slyšet již o Václavovi?“

„Že vyhořel, vím tak dobře jako vy.“

„Ale co se dnešní noci stalo?“

„Nevím!“

„Byl by prý si zoufal!“

„Václav?“ zvolal pan farář, pln podivu. „A proč?“

„Neráčejí vědět? — Včera mu odehnali páni z města poslední dobytek. Jakýsi Berger z města, kterému byl dlužen, udeřil naň, aby zaplatil; a když platiti nemohl, zabavil mu včera vše. Čeleď, která prý již ani co jísti neměla, potom rozchvátila, co zbylo, a rozutekla se. Václav zůstal s dítkem svým ve statku sám a chtěl si zoufat. Nebýti starého Blažka, kdo ví, jak by prý s ním bylo bývalo!“

„Zoufat si chtěl? Ubohý Václav!“

„Ráčejí uvážit: zoufat! Tak se stává tomu, kdo se Boha a víry spouští!“

Pan farář oživl.

„Což tak, milý kostelníku, prostřední uděláme, prostřední — a teď byste snad již mohl jíti!“

„Ano, důstojný pane, ráčejí poroučet! Ruce líbám!“

Kostelník odešel. — Panu faráři jakoby do starých žil ohně nalil. Rychle otevřel skříni, oblekl „nový“ kabát, posadil na hlavu široký klobouk a vzal do ruky sváteční hůl.

„Kam pak ráčíš, bratře!“ tázala se Katuška.

„Netaž se mne, sestro, a dej mi pokoj! Uslyšíš, uslyšíš —!“

„Ráčil jsi již slyšeti?“

„Vím všecko, jen mě nebav: mám naspěch!“

To řka, spěchal pan farář krokem rychlým do vrchu. Staré líce spěchem zahořely. Častokráte musel zastavit, vydechnout, pot s čela setřít a chvějícím se údům odpočinku popřát. Ale kráčel přece statně — ke statku Hůlečkovu.

Tvář se mu chvílemi usmívala, chvílemi úzkostně mračila: rty se chvěly tichou modlitbou.

Po dobré půl hodince spěchu došel ke statku. — Opodál statku se zastavil a smutně pohlížel na statek. — Má či nemá?

Již jednou vešel do toho statku a byla to cesta nešťastná: bude tato druhá cesta šťastnější?

Pohledem plným útrpnosti a bolesti pohlížel chvíli na statek Hůlečkův. Býval kdysi výstavným a krásným — a teď! Jen pustá a černá zřícenina toho, co kdysi bývalo. Nad stavením polo sbořeným s okenicemi rozprýskanými a uhořenými vznášel se do výše černý komín jako zlé neštěstí.

Chvíli postál pan farář a teprve, když si odpočinul, vkročil pomalu do prázdného dvora. Za hromadou černých opalků zvedl se napolo pes, zavrčel a zaštěkal.

Pan farář se mžikem ohlédl po dvoře a opět se zastavil. Byla to proň těžká a obtížná cesta. Ubohý stařec neměl téměř již ani síly, by se po schodkách do síně dostal. Na každém schodku odpočíval a konečně do síně vstoupil. Odporný zápach dusil jej a stěžoval mu dech.

„Bože, buď mi podporou!“ zašeptal, požehnal se a zaklepal mírně na dvéře; nikdo neodpovídal a dále nezval. I otevřel pan farář nesměle dvéře

a vkročil do světnice. Nad tím, co tu viděl, se zhrozil. Nábytku málo a, co tu bylo, leželo po koutech bez ladu a skladu — neuklizeno a špinavo. Těžkým a dusným zápachem byla naplněna světnice. U stola v koutě seděl muž s hlavou na stůl podepřenou. U nohou hrálo si asi šestileté dítko.

Byl to Václav. Okem ztrhaným a vypouleným pozoroval netečně dvéře, když se otvíraly. V nejhlubších útrobách se však zachvěl a zatřásl, když poznal pana faráře. I dítko u nohou jeho se zarazilo, nohy otcovy bázlivě objalo a na příchozího tiše hledělo. A Václav, překvapen a poděšen, seděl jako neživý. Jen oči se leskly a na pana faráře upíraly.

„Pochválen buď Ježíš Kristus!“ pozdravil pan farář klidně a, holí slabé tělo své podpíraje, pravil otcovsky laskavým hlasem, jenž srdce pronikal, takto: „Václave, synu můj, poznáváš mne?“

„Proč přicházíte?“ tázal se temně Václav, oči s pana faráře nespouštěje.

„Přicházím tě zachránit! Slyšel jsem, žes nešťasten; a proto ti jdu na pomoc. Jsem otec tvůj, který na tebe nikdy nezapomněl a tebe tak miluje, jak tě miloval dříve, a kterého jsi i ty dříve vroucně miloval. Václave, synu můj, slyš mne a neodháněj mne od sebe.“

„Co chcete?“

„Chci tě zachránit!“

„Mne zachránit?“

„Ano, proto přicházím!“

„To není možno, já jsem na věky ztracen!“

„Nejsi, synu můj, nejsi; Bůh nezatracuje

nikoho, leč kdo sám sebe zatratil. Bůh touží po tobě a chce tě spasit!“

„Zrádce a otcovrah nedojde spasení!“

„Dojde, milý synu, dojde, chce-li! Tys nezradil svého Spasitele jako Jidáš, tys Jej zapřel jako Petr: neb vím, že srdce tvé mu věrno zůstalo, třebas bylo na čas naň zapomnělo. Tys kroku svého jistě litoval!“

Václav pohlédl okem neskonale tesklivým a dychtivým na pana faráře a pan farář mluvil dále:

„Srdce tvé nikdy v základě svém od Boha neodpadlo: toť nebylo ani možno. Tys příliš Boha miloval než abys od Něho rázem odpadnouti mohl. Tys jen zapřel na chvíli Boha svého jako Petr. Hledal jsi u lidí štěstí, a nalezl jsi klam; hledal jsi lásku a nalezl jsi bol; hledal jsi radosť, a nalezl jsi žal; s Petrem jsi zhřešil, s Petrem i povstati můžeš!“

„Otče můj, je to možno?“

„Jest, ovšem jest! Plakat ti jen třeba, litovat, obrátit! Vrať se do církve, kterou jsi opustil, obejmi celým srdcem víru, kterou jsi odhodil, staň se tím, čím jsi býval: dobrým, zbožným Václavem. Staň se dobrým a zbožným, a budeš zase šťastným a spokojeným! — Slyšíš mne, synu můj?“

„Všecko marno, všecko marno! Kdybych se i vrátil, jsem nešťasten, protože jsem žebrákem!“

„Žebrákem?“ děsil se pan farář.

„Ano, ano! Statek můj jest zničen a dluhy přetížen!“

„Máš podíl po matce.“

„I ten jest pryč. A teď třeba statek opravit

a nezaplatím-li do třech dní úroky z dluhů svých, bude statek můj zbaven, prodán a já s dítkem svým na vždy z něho vyhnán. — Ne, ne — otče, já jsem ztracen! Pro mne již není naděje.“

„A jest!“

„Není, není!“

„Kolik ti třeba?“

„Do třech dní nejméně pět set zlatých, později nejméně třikráte tolik!“

„Chvála Bohu! — Nuže slyš, milý Václave: mám něco přes tisíc zlatých uspořeno pro případ nemoci a neschopnosti ku práci. O jak děkuji Bohu, že ti mohu pomoci!“

„Vy?!“

„Ano, já — já!“

Václav sklonil hlavu na stůl a hořce zaplakal. Pan farář přistoupil, na ruce vzal dítko Václavovo a, jednou rukou dítko bázlivě v náruč jeho se tulící chovaje a druhou hlavu Václavovu hladě, radostně mluvil:

„Ano, ano, synu můj! Pojď se mnou, dám ti vše, co mám. Nač mi to bude? Bylo by hřích to podržeti! Pojď, pojď ihned a vezmi si peníze!“

„Ach, otče můj!“ zvolal Václav dojat a ruku panu farářovi slzami smáčel.

„Nech, nech jen, Václave, a neblázni; pojď jen, vezmi dítko své a pojď!“

To mluvě, smál se a plakal zároveň a hned Václava a zase dítko ve své náruči objímal a hladil.

„Pojďme!“ rozhodl se konečně Václav, usmál se v slzách a vstal. Zavřel světnici i dům a šel po boku páně farářově.

Ale sotva ze dvora vyšli a pod nimi se objevily statky a chaloupky Hrobčické, zarazil se Václav, zbledl a rukou si náhle přejel tvář. Lítosť a bázeň, stud a dusivé vědomí bídy sevřely mu srdce, sklíčily duši a sepjaly nohy tak, že kroku nebyly schopny.

Pan farář naň pohlédl a ulekl se.

„Co se ti stalo, Václave, že's tak náhle zbledl?“ tázal se starostlivě, mysli dodati mu chtěje.

„Nic, nic, otče duchovní!“ odvětil Václav namáhavě a těžce. „Nemohu dále!“

„Zmuž se jen, dítě mé, a pojď!“ pobízel vlídně pan farář a Václava ujal za ruku.

„Ne, není možno. Jděte, otče, napřed!“

„Bez tebe nepůjdu!“

„A já přece nemohu! Snad zítra, snad pozítřku — ale dnes nikoli!“

„Co tě zdržuje?“

„Nevím! Jest mi tak těžko, tak bídno . . . ne, ne: dnes nepůjdu! Prstem by na mne lidé ukazovali. — Jděte, otče, já přijdu zítra!“

„A co budeš tu v nevlídné zřícenině té robiti sám a sám?“

„Nevím“, odpověděl tiše Václav a sklonil hlavu. Hned však ji zase pozvedl, na pana faráře nevýslovně žalostně a prosebně pohlédl okem, ve kterém se slzy leskly, a řekl: „Jděte dnes, otče můj, sám!“

„Chceš-li, půjdu sám, ale jen pod těmito podmínkami: dovolíš-li mi vzíti hned dítko své a slíbíš-li mi, že si na zdraví neublížíš a co nejdříve — snad ještě dnes — ke mně zavítáš! — Ó Václave,

nezoufej a věř, že bych ku každé oběti pro tebe byl hotov!“

„Slibuji vám, otče, že si neublížím. Ztratil jsem vše; kéž bych však jen duši zachránil! Přijdu, přijdu — jen dnes nikoli!“

„Nuže, půjdu; ale ty pamatuj na svůj slib!“

To řekl pan farář a odešel, nesa na rukou dítko, které plakalo a po otci ruce vzpínalo.

Václav se vrátil a vešel kvapně do statku. —

Mladickým krokem spěchal pan farář, pln naděje i úzkosti, ale přece radostně s kopce k vetchému kostelíčku svému. Brzy dospěl fary.

Katuška úžasem oněměla, když pana faráře s takovým břemenem přede dveřmi státi uzřela. Pan farář se však hlasitě zasmál a pravil:

„Hle, Katuško, co ti přináším!“

„Bože svatý — čí je to dítě?“ spráskla ruce Katuška.

„Václavovo! Jest naše, moje i tvoje, a nejen dítě, ale i otec: oba, oba!“

A zase Katuška plakala i smála se zároveň. Dítko rychle z náruče bratrovy do své vzala, ušpiněné tvářičky jeho vroucně líbala a hladila.

„Tož tak, milá Katuško, pověz mi nyní, budeme-li již do smrti nějak živi?“ tázal se pan farář, když se ve faře usadili.

„Bůh nám nedá hladem umříti! Jsme staří; čeho bychom ještě potřebovali? — A proč se ráčíš ptáti?“

„Hle, Václav potřebuje nutně peněz. Já jsem uspořil téměř dva tisíce zlatých. Což abych mu je daroval?“

„Ó, bratře můj, kterak se ptáti můžeš? Vše, vše dej Václavovi! A nestačí-li, i já jsem tajně uspořila něco a na pohřeb uschovala: i to dám, ráda dám! Jen vezmi, bratře, vezmi! Já dám ráda!“ mluvila, radostí plačíc, dobrá Katuška a po Václavu se tázala.

„Přijde, přijde!“ těšil sebe i sestru pan farář a zachvěl se při myšlence, že by Václav nepřišel.

A zatím Václav do statku svého vešel nevěda, proč se vrátil a co činiti třeba. Nejistotou, nerozhodností a rozpaky zmítán vyšel na dvůr, zastavil se a rozhlížel po dvoře. Vychrtlý pes připlazil se k němu a, hladem se svije, tulil se mu k nohám.

Na dvoře bylo ticho, pusto a prázdno. Ze chléva a ze stáje nezaznívalo ani řinčení řetězův, ani řehot koní a bučení krav jako jindy, ani zpěv a hovor čeledi. Po dvoře neprocházel se pyšný kohout s hejnem slepic a kuřat. Na vysokém komíně seděl jediný párek holubův a rozhlížel se smutně po mrtvém dvoře. Když uzřeli holubi hospodáře, vyletěli, zakroužili několikráte nade dvorem a pak se rychle snesli s výše a usedli na zemi blíže Václava.

Pes i holubi pohlíželi toužebně na hospodáře a očekávali z ruky jeho potravy. Ale ruka jindy štědrá se dnes neotvírala.

Pln hořkého trudu patřil Václav dlouho po dvoře. Ani psa, nohy mu lízajícího, ani hladových holubů neviděl. A když je uzřel, zamračila se tvář jeho ještě více.

„Máte, ubozí, hlad!?“ děl tiše.

Pes, jakoby slovům těm rozuměl, zavyl a holubi se přiblížili.

„Máte hlad?“ opakoval Václav a tišeji dodal: „Já také!“

Vzpomněl si, že má v domě zbytek chleba. I vstoupil rychle do domu, přinesl kus chleba — poslední, rozlomil, truchlivě se usmál, jednu polovici psovi hodil, druhou holubům rozdrobil. Pes i holubi se potravy dychtivě chápali.

Slunce zapadlo, večer se skláněl rychle na hory.

Nevýslovná hořkosť sevřela hrdlo i srdce Václavovo, když poslední kousek chleba rozhodil těm, kteří mu i v bídě a v neštěstí věrnými zůstali. Prudká žalosť a lítosť pronikla celou bytosť jeho.

I obrátil se chvatně a, jakoby neštěstí, které si statek jeho za obydlí zvolilo, utéci chtěl, opustil dvůr a rychle k lesu ubíhal.

Václave, Václave — pan farář čeká! Dočká se tě? — —

Bez cíle a jistého směru bloudil od stromu ke stromu, od mýtiny k mýtině, od místa k místu, štván hořkou bolestí. Ale hořkosti a bolu neubývalo.

Temná noc ulehla již v údolí i na hory. Les hučel.

A Václav bloudil, dlouho bloudil, nevěda kudy, nevěda kam. Ale rázem se rozpačitě zastavil a poslouchal, jako jelen uštvaný, když před myslivci prchá. Všude ticho: jen temné hučení a tichý šumot před ním i za ním. I prchal dále bez cíle a směru.

Po druhé se zastavil. Zdálo se mu, že jej

kdosi jménem volal vlídně a laskavě, ale smutně. Zatajil dech v rozbouřených prsou a poslouchal.

Stromovím prodírala se před ním matná záře hvězd a hukot i šumot ustával. Václav se ohlédl rozpačitě kolem sebe a dal se zase v před. Skok a dva — a octl se na kraji lesa. Zastavil se opět, před sebe pohlédl a temně vykřikl: málo krokův před sebou uzřel ve tmě — Dobšíkův kříž.

Vykřikl temně, ale v tom jediném výkřiku — kolik úžasu, leku, bolestí, studu i lítosti! Pohled na známý kříž — byl pohledem na celý posavádní život, na bol i radosť, ctnosť i hřích. V duši jeho zaburácel boj, kratičký, ale prudký jako úder divoké vichřice. Zoufalství a naděje zápasily o život i duši jeho.

Okamžik — ještě jeden — a Václav se octl téměř skokem u kříže. Padl pod křížem, objal jej a — zaplakal. — —

Ráno ještě za tmy zazněl ve faře zvonek u dveří v síni a, když Katuška otevřela, vešel do fary Václav, až na smrť umořen a schvácen na těle, ale duchem silen a k životu probuzen.

* * *

Ve faře nastaly dni blahé radosti.

Pomocí pana faráře, svého strýce Dobšíka a bratra Veroničina spořádal Václav brzy nejnutnější potřeby na statku svém a konečně se přiblížil i den, kdy napraveno mělo býti také na duši jeho vše, co léty v nepořádek uvedeno a porušeno. —

Bylo to v překrásnou neděli letní. Slunce zářilo a stkvělo se na čisté obloze nebeské jako velké,

láskyplné oko Boží, vroucím pohledem svým vše oblažující. Vše se smálo a radovalo.

Věřící se scházeli svátečně oděni do svého kostelíčka, radostně se vítali a vesele hovořili. A v kostelíčku bylo dnes tak milo a krásně jako v ráji. Na oltáři ozdobeném planuly slavnostně svíce a pan farář sloužil mši svatou v nejdražším rouchu. Stařičká tvář jeho se blaženě usmívala a vyhaslé oko se lesklo jemným leskem nebeského pokoje. Byl šťasten.

Před oltářem klečel pokorně Václav. Hlava jeho byla hluboce skloněna, líce bledy, ale srdce pokojno a klidno. Díky, srdečné díky vysýlal k Bohu.

Když pak se po evangeliu obrátil pan farář k lidu a hlasem radostně rozechvěným Václava vyzval, aby přistoupil, poklekl Václav ochotně na stupeň oltářní a položil dva prsty na knihu sv. evangelií. V té chvíli se zbarvily bledé líce jeho nádechem radostného chvatu a svatého nadšení, rty se otevřely, z nich zaznělo hrobovým tichem kostelním — radostně vítězné:

„Věřím! . . . .“

A když ústa jeho slavně vyznávala a mluvila to sladké, nebeské slovo „věřím“, chvělo se srdce jeho nevýslovným štěstím a sladkou jistotou. Neboť cítil v tom okamžiku bezpečně, že jedním z největších a nejkrásnějších darů Boží lásky jest — pevná, pokorná, jistá víra: kdo ji má, jest šťasten, kdo ji hledá, nemá pokoje, kdo ji ztratil, jest — nešťasten! Ó sladké tajemství víry, jehož svět nepoznává a jehož Bůh odepřel pyšným a mocným, a zjevil slabým a pokorným.

Pokoj, štěstí a síla zářily ve tváři Václavově, když složil v ruce stařičkého pana faráře slavné vyznání víry a tiše zašeptal: „Amen. Staň se!“ a pak utichl. Bylo mu jako dítku, které v lese zabloudilo, dlouho plačíc bloudilo, a konečně blaženo a šťastno padá zase v sladké objetí mateřské.

13. Náhrada a konec.

Ve statku Dobšíkově se usadil zármutek a nechtěl z domu. Před několika týdny dostala totiž ubohá Veronika úřední zprávu. Ruce se jí třásly, když ji otvírala. Četla, těžce a namáhavě četla, — ale rázem jí vypadlo psaní z ruky a ona na levici klesla, rukama zalomila a žalostně zvolala:

„Můj Jeník, drahý Jeník, ubohé dítě — mrtev!“

Ano, padl v Bosně, smrtelně raněn rukou povstalcovou.

Poslední, nejtěžší rána zasáhla Veroniku. Bolesť veliká pronikala srdce její, ale přece nelkala a nenaříkala. Tušila, že to rána trestající spravedlnosti Boží, která ji z těžké viny očistiti má, a proto tiše trpěla a do vůle Boží se zcela odevzdávala; kořen života jejího byl však podťat, navždy podťat. Ulehla, aby již více nepovstala.

Nemohla se proto ani radostné slavnosti ve chrámě súčastniti, čehož hořce litovala. Byla však i ona toho dne šťastna a spokojena docela. Cítilať a věděla, že se blíží okamžik, ve kterém jí bude popřáno složiti poslední těžkosť s duše své a smýti poslední skvrnu svědomí, a to ji oblažovalo, ač ji prudké bolesti tělesné sužovaly a na lože poutaly.

Kolem ní bylo toho dne velmi pilno. Na dvoře i ve světnici bylo nad obyčej uklízeno a čistěno, v kuchyni pečlivě chystáno. Žena mladšího Dobšíka se tam hbitě oháněla všelijakým nářadím kuchyňským.

Veronika ležela na loži a usmívala se blaženě. Bylo viděti, že života jejího již na mále. Toužebně se co chvíle po dveřích ohlížela a se poptávala:

„Což, ještě nejdou?“

„Právě přicházejí!“ odvětila konečně švagrová do kuchyně běžíc.

A do statku vešli pan farář, Dobšík, bratr Veroničin a — Václav. Všichni svátečně oděni a usmívavi.

Dobšíková všechny na prahu jménem hospodyně vlídně vítala a do světnice uváděla.

Do usedavého pláče se dala Veronika, když Václava po tak dlouhé době zase ve statku Dobšíkově uzřela.

„Odpusť, odpusť, dítě mé!“ volala.

Hluboce dojat zastavil se Václav u lože matčina. V oči se mu slzy draly. Namáhavě pravil:

„Ne já vám, ale vy mně odpustiti musíte! Ó matko drahá, odpustte mi i za otce vše!“ To řka, podal matce ruku, kterou tato oběma rukama vroucně stiskla.

„Ó Bože dobrotivý, děkuji Ti! Jak jsem šťastna! — Důstojný otče, podejte listiny!“

A pan farář sňal s příhrádky listinu, pečlivě zapečetěnou, rozbalil a za hrobového ticha všech četl takto:

„Ve jménu Nejsvětější Trojice Boha Otce,

Syna i Ducha svatého. Já nížepsaná vyznávám, že jsem neprávem po osm roků statek svůj držela, a proto jej tímto za života svého dobrovolně se vším, což k němu náleží, pravému dědici a majiteli — milému synu svému Václavovi — navždy odevzdávám! —“

„Matko, matičko drahá!“ zvolal Václav radostí uchvácen a klesl k loži Veroničinu a vychřadlé ruce její zlíbal.

Slzy blahé spokojenosti a štěstí zasvitly v očích Veroničiných. Těžké břímě sňato s beder jejích. —

Málo dní potom, Boha chválíc a dobrořečíc, tiše skonala v rukou Václavových.

* * *

Minul rok a byl opět rozkošný den podzimní, nedělní odpoledne. Na statku Dobšíkově bylo neobyčejně živo. Nesčíslné zástupy svátečně oděného lidu hrnuly se do statku a shromážďovaly se na láně u lesa.

Naposled objevil se vážný průvod, jenž se bral pomalu ke statku Dobšíkovu a potom lánem k lesu. V průvodě veden i stařičký pan farář, jenž slábl a rychle se hrobu blížil.

Průvod se zastavil u lesa před křížem. Kříže však viděti nebylo. Byl zahalen až do země.

Pan farář pokynul. Na pokyn jeho spadly obaly kříže a žasnoucím zrakům lidu objevil se krásný kamenný kříž, velmi uměle a skvostně pracovaný.

Panu faráři se chvěl hlas, když tento pomník Božího milosrdenství světil. A když posvěcen jest

svatý kříž, políbil jej vroucně nejprve sám a pak Václav, slzami lítosti jej skrápěje. Václav plakal, ale byl šťasten. Ó kdyby jej viděl otec Tomeš! Jak by se radoval, vida, že na statku svém má vzorného, starostmi a bídami trpce sice zkoušeného, ale pevně utvrzeného hospodáře, jakého na něm vždycky míti si přával.

Políbiv sv. kříž, postavil se pan farář ke kříži a obrátil se k lidu. Promluvil vážně a mile jako loučící se otec k dítkám svým. Základem slov svých zvolil si slova Písma: „Nyní propustiž, ó Pane, služebníka svého v pokoji, nebo viděly oči mé spasení!“ Radostně vzrušen vzpomněl dvou cest těžkých a bolestných, ale nikoli marných, které byl vykonal, a skončil slova svá, chvějící se rukou na kříž ukazuje, kdež pod sochou ukřižovaného zlatým písmem v bílý mramor byla vryta slova:

Kristus neopustil,

Kristus neopouští,

Kristus neopustí, kdo se Ho sám nespustí. Amen.

Kam spějeme?

Ze života socialního

napsal

František Valoušek.

Úvod.

Myslím, že třeba říci čtenáři povídky této hned napřed několik slov.

Řekne někdo: „Nač psáti o této věci?“

Socialního proudu nikdo již nezadrží! Kdybychom se před ním skrývali, znamenalo by to, že se ho buď bojíme nebo že jej podceňujeme. Obé jest stejně nebezpečno. My se socialního proudu báti nemusíme. Učení křesťanské a Církev Kristova přežily kruté doby. Viděly povstávat říše a viděly je klesat. Byly svědky ohromných převratův a strašlivých revolucí — a jsou posud. Učení Kristovo a svatá Církev jeho projde také ohněm převratu, k němuž vše pospíchá: projde nezničena, ale — vytříbena a vnitřně posilněna jako z každé bouře dřívějších dob.

A pak — dnes chtíti před socialismem zavírati oči? Dnes — kdy nic již od něho ušetřeno není? Naší svatou povinností jest: poučovat, varovat a povzbuzovat! A to jest cílem povídky této.

Jiný řekne: „Mnoho jest v povídce přemrštěno!“

„Žel Bohu — není! Ba mnoho, příliš mnoho trpkých věcí spíše — zamlčeno.

Jiný snad opět řekne: „Celý děj odehrává se v době příliš krátké a na místě příliš malém. A kde bylo vojsko, policie, úřady atd.?“

Odpovídám: povídka nejsou dějiny. I místo i čas i osoby povídky jsou — částmi, které zastupují celek. Ukázáno tu v malém, co se dělo, děje a díti bude — v celku. A policie, vojsko, úřady? To vše může socialní převrat buď urychlit anebo zdržet, ale nikoli — zažehnat. Hnutí socialní ve svém jádru není bojem osob a stran, nýbrž bojem zásad. A bojující zásady tyto jsou: na jedné straně — národohospodářská, právní a mravní svobodomyslnosť jako příčina a socialní demokracie jako následek, na straně druhé — křesťanství! A násilí? Staré svobodomyslnosti nezachrání, mladého socialismu demokratického nepřemůže — a Božské křesťanství ho nepotřebuje!

Účelem povídky této není tak pobavit, jako poučit! Proto třeba, aby byla čtena zvolna a — promyšlena. Prosím to! Povídka tato není také pouhým výplodem fantasie, ale výsledkem theoretického studia, zkušenosti — a pravého přesvědčení. Jest smutna, ale pravdiva!

In cruce salus: ve Kříži spása!

Bůh žehnej slabým silám, jež o věc nesnadnou se pokusily!

Psáno v oktavě Nanebevstoupení Páně 1897.

Spisovatel.

Díl I.

Rychlá cesta do zkázy.

»Společnost lidská buď bude
křesťanskou — anebo zahyne!«

Kapitola první.

Ze stínu lesa vyšel mladý muž a zastavil se. Hlava jeho byla obnažena a na vysokém čele leskly se krůpěje potu. V levici nesl klobouk, v pravici kytici lesního kvítí.

„Bože, jaká krása!“ děl tiše a zahleděl se do údolí. Velké oko jeho bylo jasno a klidná tvář se usmívala.

A slova jeho byla pravdiva. Údolí pod ním podobalo se veliké zahradě, chráněné hradbou zelených hor. Krásné a bohaté lesy pokrývaly hory a stráně a dole v údolí vinuly se kliky háky v ladné rozmanitosti zelené lány polí a zahrad. Po celém údolí roztroušeny byly četné chaloupky a téměř uprostřed ležela klidně vesnice s kostelní věží a bílým zámkem, jehož okna se přívětivě leskla. — —

Mladý muž těkal chvíli zrakem svým po údolí a usmíval se. Konečně zahleděly se oči jeho na bílé stěny zámecké. Úsměv odletěl mu s tváře a oči zvážněly.

Po chvíli pozvédla se namáhavě a táhle hruď jeho a z úst se vydral dlouhý povzdech.

„Bývalo nám tu posud tak blaze: bude tak vždycky? Otče můj! Třicet roků vládl jsi tichým údolím tímto a chránil jsi je jak oko v hlavě. Miloval jsi krásné naše hory i dobrý náš lid — a lid miloval tebe a byl šťasten a spokojen pod otcovskou vládou tvou. Bude tak i za tvé vlády, bratře můj?“

To pověděv, posadil si klobouk na hlavu a dal se po mezi polní do údolí.

Nedaleko na poli sekl mladý hoch kvetoucí jetel a dívka nakládala, co hoch nakosil, na vůz. U vozu pásli se dva malí koníci. Dívka i hoch zpívali veselou píseň.

Rázem umlkla píseň na jetelišti.

„Pohleď, Hanko, tamhle po mezi kráčí k nám hrabě Emil!“

„Ba!“ odpověděla dívka a dodala přidušeně: „A jak smutně hledí!“

„To od té doby, co na zámku mladý pán poroučí.“

„Mohl raději zůstat tam, kde byl!“ mínila dívka hněvivě. „Však by to byli starý pán s mladým hrabětem také spravili!“

„Což dělat? Právo je právo!“ řekl vážně hoch.

Hrabě Emil kráčel po mezi s hlavou sklo-

něnou. Neslyšel písně a neviděl pracujících. Z myšlenek vytrhl jej teprve přívětivý pozdrav.

„Bůh popřej dobrého večera, mladý milostpane!“

Hrabě Emil pozvědl oči, usmál se na hocha i dívku a vlídně odpověděl:

„Dej Bůh, Jakube, a pomož vám!“

Zastavil se, pohovořil a kráčel po mezi dále. Hoch i dívka patřili dlouho za ním. Bylo vidět, že jej ctí a milují.

„Věř, Hanko,“ pravil konečně hoch, kosu spravuje, „za hraběte Emila skočil bych ne jednou jako Jaroslav Trnkův, ale stokrát i já, nevím kam; ale pro bratra jeho — hraběte Viktora — bych ani prstem nehnul!“

„Věřím ti, mladého milostpána má každý rád.“ — — —

Slunce zvolna zapadalo — jako nerádo — a v údolí šířila se tma. Rosa padala a chladná vůně vanula z lesů. Z vesnice zazníval ztlumený hluk.

Hrabě Emil, mladší syn starého pána hraběcího statku v údolí, zastavil se u dřevěného domku nad vesnicí.

Domek byl jednoduše ze dřeva tesaného postaven, ale byl čist. Před okny kvetly růže v malé zahrádce a pod mohutnou jabloní stál stolek a tři lavice.

U stolku seděl starý Trnka se synem Jaroslavem. Asi patnáctiletá dívka odnesla právě zbytky večeře. Starý Trnka si právě vážně a mlčky cpal krátkou dýmku. Jaroslav patřil zamyšleně do vesnice.

Když se byly ozvaly na mezi travou ztlumené kroky hraběte Emila, ohlédl se Jaroslav a radostně

překvapen děl otci tiše: „Nemýlil jsem se. Pan hrabě se u nás dnes přece také zastaví.“

Vážně a klidně přitlačil otec tabák v dýmce, zabalil opatrně měchuřinu a sňal s hlavy široký klobouk a položil vedle sebe na lavici. Potom vyňal mlčky zápalky, škrtl a promluvil:

„Hodný pán!“

Jaroslav povstal a šel otevřít bránku do zahrádky.

V té se již hrabě Emil zastavil a vesele pozdravil: „Pozdrav Bůh, milí přátelé! Již po práci?“

„Tak, tak!“ děl starý Trnka klidně.

„Ráčíte se zastavit u nás, hraběcí milosti?“ tázal se Jaroslav uctivě.

„I dej pokoj konečně se svými hraběcími milostmi! Kdybys nebyl pro mne svůj vlastní život nasadil a můj zachránil, nebylo by dávno ani památky po mé milosti hraběcí. Stokrát jsem ti pravil již: pro tebe nejsem hrabětem, ale Emilem!“

To mluvě, podal Jaroslavovi ruku, potřásl mu laskavě pravicí a přistoupil ku stolku pod jabloní.

„Ne tak, pane hrabě!“ promluvil vážně starý. „Jaroslav učinil jen, co by byl radostně druhý i třetí také rád učinil, a proto zůstane vaše milosť i pro nás do smrti — milostivým panem hrabětem a ničím méně. Rodina naše a všecek lid na celém panství býval od jakživa uctivým ku své vrchnosti a miloval své pány.“

„Dobře, dobře — milý otče, ale teď načneme z jiného pecna. Víte-li pak, že se v krátké době celé údolí naše změniti má?“

„Hm!“ děl otec s mírným úsměvem. „A co se může změniti? Hory naše se nepohnou a voda poteče vždy tímtéž směrem a na políčku našem nikdy kamení neubude.“

„Snad, ale bratr můj Viktor zabývá se plány, které, budou-li provedeny, všecko převrátí.“

„Však nebude škoda,“ mínil Jaroslav. „Žijeme tu vskutku jako zapomenuti.“

„A děkuj Bohu za to,“ namítal vážně otec. „Nevíme o světě a svět neví o nás, ale jsme spokojeni. A to jest, čeho jinde nemají.“

„Pokrokem nemusí právě zničiti se spokojenosť naše. A pokrok — jest heslem naší doby,“ tvrdil Jaroslav.

„Znám to, byl jsem ve světě a vím, co jest jinde a co u nás. Jsi ještě mlád a proto dychtiv novot, ale pamatuj na má slova: co máme, víme, ale nevíme, co přijde.“

„Máš pravdu, otče!“ ujal se slova hrabě Emil. „Jak a co jest u nás, víme a jsme spokojeni, provede-li však bratr můj své plány, bude veta po klidu a pokoji, ve kterém tu žijeme.“

„A jaké jsou to plány?

„Víte, přátelé, že bratr můj strávil dlouhá léta v cizině. Poznal, jak se hospodaří jinde a není spokojen s hospodářstvím, kterého si vážil otec. Myslí, že by se panství naše zcela jinak vypláceti musilo, kdyby se bohatství na horách a pracovní síly zdejšího lidu rozumně užilo. A proto chce tu v údolí našem vystavěti velkolepé hutě anebo ‚sklárny‘, anebo vůbec nějakou velikou továrnu.“

Otec i syn poslouchali pozorně. Když byl

hrabě domluvil, sklonil otec povážlivě hlavu a mrak pokryl mu tvář; Jaroslavu však se radostně zrumněnily líce a oči zazářily. Oba mlčeli.

A hrabě mluvil dále:

„Provede-li bratr myšlenku svou a, myslím, že provede, pak zcela jiný život zavládne v údolí. Vše se změní. Hluku i práce bude dosť a s prací i hojnosť peněz a chleba!“

„A bude lid spokojen, jako je spokojen dnes?“ poznamenal otec zcela tiše a pohlédl téměř až smutně na hraběte.

„Nevím!“ odpověděl nevesele hrabě.

„Bude!“ řekl Jaroslav rázně a povstal. „Jaký tu vedeme nyní život? Pracujeme bez oddechu, v zimě v lesích, v létě na poli a my tkalci za svými stavy; pracujeme rok za rokem tak, jak se pracovalo dříve; nikde změny, nikde pokroku, nikde života! Ale potom . . .“

„Budete pracovat hůř nežli nyní, za mrtvým strojem stanete se stroji — živými, a za lomozu kol a svištění řemenův umlknou navždy vaše písně,“ promluvil vážně hrabě Emil a také povstal.

Jen starý Trnka seděl tu jako ztracen s hlavou skloněnou, jakoby byla ohromná tíže na bedra mu padla.

„S Bohem, otče! Dej Bůh dobrou noc!“ loučil se hrabě.

Pomálu a těžce vstával starý Trnka, podal hraběti tvrdou pravici, která se mu chvěla, pozvédl hlavu, pohlédl prosebně naň a děl:

„Milostivý pane, proste — proste milostpána bratra, aby nám nechal naše krásné údolí. Chceme

jej ctít a milovat, jak jsme ctili a milovali starého pána, chceme býti spokojeni s málem, jak jsme byli spokojeni posud: jen o to prosíme, aby nám ponechal milé údolí naše tak, jak jest.“

Dojat stiskl hrabě tvrdou ruku starcovu a, provázen Jaroslavem, odešel. Kroky jejich tichly, až utichly docela . . .

Starý Trnka usedl těžce na lavici, podepřel hlavu do dlaní a zahleděl se smutně do údolí. Rosa padala bohatě, chladný vítr vanul od hor, dýmka dávno vyhasla a do zahrady vhopkovala dívka; ale starý ničeho nedbal.

„Je již chladno, pojď, otče, domů!“ zahovořila.

„Pohleď, děvče, jak je tu krásně! Jak tiše spějí hory kolem nás, jak čistě svítí hvězdy nad námi a jak pokojně leží vesnice pod námi: to vše prý se změní! — Hory budou zbaveny svých bohatých a krásných lesů, na místě zahrad kvetoucích v dědině povstanou špinavé domy a veliké komíny a černý dým z komínův i jasnou oblohu nám znečistí. A ve dne v noci bude prý se ozývat údolím lomoz kol a svištění řemenův — a lid bude míti hojnost práce, peněz a chleba. Jen jednoho nebude míti: pokoje v sobě a kolem sebe!“

„Kdo vám to všechno, otče, pověděl?“ tázala se nesměle dívka, nechápajíc slov otcových.

„Hrabě Emil!“

„Ach!“ oddechla si dcera. „Hrabě Emil je tak dobrý, ten nám jistě neublíží!“

Ale otec se opět smutně do údolí zahleděl . . .

Zatím kráčeli hrabě Emil a Jaroslav chvíli tiše podle sebe. Konečně promluvil Jaroslav:

„Nedbejte, pane hrabě, slov otcových! Je starý a vidí všecko černěji, nežli třeba.“

„Ale má pravdu!“ děl hrabě velmi vážně.

„Nevím! Či jaký to tu život? Mluvil jsem nedávno ve městě s dělníkem z továrny. Má denně stálý výdělek a žije, jak se mu líbí: a my tu? Plahočíme se stále buď na poli nebo za stavem a co je z toho? Jen bída a psota, tak tak, že máme kousek chleba! Ale až se tu rozproudí tovární život, pak bude jinak!“

„Ano, bude jinak — jen lépe ne! S Bohem!“ to řekl hrabě, podal průvodci svému ruku a vešel do parku, který se hezky daleko za zámkem rozkládal.

V parku bylo ticho a chladno. Jen v houští za dědinou klokotal slavík. Mohutné skupiny stromů vrhaly černé stíny na cestu a v houštinách byla úplná tma.

Zámecká okna byla z větší části osvětlena. Na terase na pravé straně zámku bylo světlo a míhaly se stíny osob.

„Což již čas k večeři?“ zvolal tiše hrabě Emil a pospíšil.

V několika minutách vstoupil pak i on v čistém obleku na násep a pozdravil velmi uctivě otce svého, který již v pohodlné lenošce seděl a v novinách netrpělivě se probíral.

Mladý pán statku, hrabě Viktor, chodil rychle sem a tam a mnul si spokojeně ruce. Byl menší než mladší bratr jeho Emil a celou postavou a každým hnutím prozrazoval kavalíra. Vlasy jeho byly hladce učesány a bohatý knír pod nosem dle

nejnovějšího způsobu upraven. Pohyby jeho byly rychlé a čilé, ale velmi elegantní. Jen tvář, bledá a nápadně plná, a oči malé a pronikavé byly by spíše bohatému obchodníku slušely nežli mladému potomku staré rodiny hraběcí.

Celkem se ničím bratru svému ani otci nepodobal. Postavy obou byly stíhlé a stepilé a rysy obličeje rázny a určity. Velké, jasné oči, v nichž zářila klidná dobrota a ušlechtilosť ducha, a vznešená jednoduchosť v šatě i způsobech zdobily oba vrchovatou měrou.

„Opět jsi se jistě po lesích toulal!“ vítal starý pán mladšího syna svého, časopisy odkládaje.

„A pro tebe kytičku lesních květů nasbíral,“ děl Emil a podal otci s milým úsměvem kytku.

„Děkuju ti,“ odpověděl otec a pohlédl vděčně do jasných očí jeho.

„Zdržel jsem se poněkud s Jaroslavem,“ omlouval potom Emil pozdní svůj příchod.

„Že tě to těší — stýkat se téměř každodenně s těmi lidmi,“ prohodil pohrdlivě hrabě Viktor a odkládal lhostejně zlatý skřípec, ke stolu sedaje.

„Bylo to v rodu našem ode dávna ve zvyku a nikdy tím česť rodiny neutrpěla!“ mírně, ale důrazně hájil otec mladšího syna svého.

Hrabě Viktor neodpověděl. Nemiloval sporů. Proto raději rozmluvu jinam obrátil, řka:

„Osměluju se vám oznámit, že jsem právě obdržel určité návrhy ve příčině známých úmyslů svých. Skvostné!“

„Máš příliš na spěch!“ mínil bratr Emil.

„Nemám rád zbytečných průtahů. Ještě letos

načneme stavbu vysokých pecí a slévárny — ovšem v rozměrech velikých!“

„Mohl jsi šedin mých ušetřit a počkat s tím, až mne tu nebude. Jest mi nesnesitelnou již myšlenka, že by se potomek slavné rodiny naší státi měl a mohl — obyčejným spekulantem a že by se starobylé sídlo hrabat Dubňanských proměniti mělo ve sprostý podnik fabriční.“

„Duch času,“ odvětil Viktor a usmál se.

„Duch času!“ povzdechl bolestně starý hrabě. „Máš pravdu, ale zlý to duch! I já jsem tak mluvil kdysi, když se jednalo o to, vybavit lid z břemen poddanství, a horoval pro svobodu lidu pod tímto heslem. A stalo se: lid má svobodu! Než žel Bohu! Tentýž „duch času“, jenž dal lidu svobodu, tentýž „duch času“ vrhne jej v porobu novou, snad stokrát horší staré, až na místě šlechty staré zasedne šlechta nová — peněžní a až nad věže chrámův zlatým křížem ozdobené vztyčeny budou tovární komíny, chrlící k nebesům černé mraky špinavého dýmu.“

Klidně pohrával si hrabě Viktor se zlatým skřipcem. Malá očka jeho se svítila podivným leskem a rty se usmívaly. I řekl:

„My toho neodvrátíme. Vedle šlechty rodem povstává rychle šlechta nová, šlechta peněžní. Dnes již netáže se tak svět po jménu a erbu rodinném, jako po tom, co kdo má. A máme-li my potomci starých rodin uhájiti se proti tomuto proudu, nemáme-li býti duchem času jako staré listí smeteni, třeba ku slávě a jménu předkův přidati to, čeho si svět nynější váží — peníze! Jen tak se uhájíme!

A proto mi, otče, z té strany ničeho namítati nemůžeš!“

„Statek náš poskytoval posud hrabatům Dubňanským vždycky tolik, že stavu svému přiměřeně žíti mohli. A díky Bohu! Za mé vlády nestal se statek méně výnosným. Kolem do kola zanechal jsem ti bohaté lesy, které ti budou po celý život vydatnou pokladnou, budeš-li s nimi rozumně hospodařiti.“

„Právě proto!“ vpadl hrabě Viktor otci do řeči. „Abych materiál v lesích uložený řádně zpeněžil, třeba mi založiti veliký podnik průmyslový. Dnes, milý otče, jen velký průmysl, jen industrie může býti pramenem ohromných příjmů. Je to obr, jenž ovládne svět.“

„Nikoli obr, ale stohlavá šelma, která hltavě požírá slabší, kteří se ubrániti nedovedou!“ poznamenal Emil. „Je to boj, kde stále jen silnější vítězí a roste a všechno, co slabé, hyne a klesá. Šelma tato úžasně roste. Přijde však čas, kdy přesycením — zahyne!“

„Ach,“ odvětil ledabyle Viktor, „nač se rozčilovat? Konečně i lid bude míti veliký prospěch z podniků mých. Nové pole výživy a blahobytu bude mu otevřeno.“

„Myslíš?“ odporoval otec. „Nebudu ti překážet, ale radil bych upřímně, abys i ty zůstal tím, čím bývali hrabata Dubňanští svému lidu — přítelem a otcem. Provedeš-li však, co provésti chceš, bude lid viděti v tobě jen svého vykořisťovatele a bude tě — nenáviděti!“

„Tušim, že lid sám uzná, co mu k dobrému, a bude mi vděčen.“

„Dejž to Bůh!“ děl otec a povstal od večeře.

Chladně rozešli se po svých pokojích. Otec a Emil plni obav a zármutku, hrabě Viktor pln odvahy a naděje. Dlouho do noci zkoumal zaslané nákresy a návrhy, počítal — a plesal! — — —

Tiše a klidně spalo údolí, spala vesnice a spal i lid. Jasná obloha s miliony hvězd klenula se nad údolím a v houštinách na stráních klokali slavíci. Nic nerušilo velebného klidu a pokoje. Jen tmavá temena hor mračila se temně — jako tváře bdělých a starostlivých strážců posvátného klidu v údolí. Snad tušily, že i přes ně převalí se brzy ohromné vlny ziskuchtivosti a sobectví, které zmítaly světem ostatním, a že i na lid, který ve svém objetí v prosté jednoduchosti a svěží veselosti posud chránily, vržena budou těžká a dusivá pouta — otroků velkovýroby. Snad to tušily a proto se mračily. A lid spal pokojně a tiše.

Kapitola druhá.

Ještě ani rok nebyl docela uplynul a údolí se naprosto změnilo. Podobalo se mraveništi ohromnému, jež bylo násilně rozhrabáno.

Nedaleko vesnice čněly do výše dva ohromné komíny a vysoká pec. Celý závod podobal se mrtvému obru z červených cihel. Od rána do večera, ba i pozdě do noci rozléhal se údolím hluk a křik. S hor sváženo dříví a kamení, z nedalekého města ohromné stroje. Na sta cizích tváří valilo se denně do údolí.

Domácí lid pohlížel nejprve bázlivě a nedůvěřivě na práce, jichž nechápal. Ale byl brzy stržen v hlučící proud. Opouštěl a zanedbával práce své na poli, pohrdl svými malými stavy tkalcovskými, které jej byly dosud poctivě živily. Nebylo toho teď třeba. Všude bylo na staveništi a kolem něho práce hojnosť a byla dobře placena. Netušený život zavládl vesnicí, v každém druhém domku zřízen buď obchod anebo nálevna, v nichž bylo velmi živo.

Jako kouzlem objevilo se i několik nových jednopatrových domů, které byl pán statku pro závodní úřednictvo vystavěl. A kde kdo mohl, stavěl také. Staré chaloupky se bázlivě tulily k sobě a skrývaly se do stínu stromoví.

Velký počet úřednictva — neznámého a cizího — řídilo stavbu, která rostla jako z vody.

Staří vesničané pokyvovali šedivými hlavami a ničeho dobrého ze všeho nečekali. Mladší jásali a vrhali se s celou duší do proudu nového života. Všechny staré zvyky a obyčeje byly zvolna zapomínány, rodinná kázeň uvolněna. Co jen zdravé ruce mělo, chápalo se práce. Ve mnohé rodině nebylo dříve za celý Boží rok tolik peněz viděti, jako nyní v jednom týdni: lid neznaje ceny jejich, rychle jich zase pozbýval. Co bylo za dne vyděláno, bylo v noci prohýřeno. — — —

Starý Trnka pozoroval vše ze svého domku, který stál opodál na stráni nad vesnicí. Snad ze všech tkalcův jediný neopustil svého stavu. Lpěl na něm celou duší. Povážlivě kýval hlavou, vida všude ten spěch a chvat, a smutně vzdýchal u stolku pod jabloní, když k němu večer z vesnice

zalétaly neladné zvuky divoké hudby a rozpustilý křik anebo pustý zpěv z chraptivých hrdel.

Časněji z večera opouštíval raději stolek pod jabloní, uzavíral se do svého domku a ztřežil starostlivě syna svého a dceru.

„Nevím, nevím, kam spějeme!“ říkával. „Lid opouští starý mrav a chytá se novot nedobrých.“

„Nezapomínejte, otče, na to, že to posud jen počátek! Až se poměry ustálí a vše půjde svou obvyklou cestou, přestanou také všecky zlořády, které vás nyní tak zlobí! Je tu lid z půl světa a ne ten nejlepší; jinak bude, až si továrna vypěstuje vlastní svůj lid.“

„Nevím, nevím!“ kynul starý jen nedůvěřivě hlavou a co den přísněji dbal domácí kázně. Dovolil sice Jaroslavu do práce jíti, ale nedovolil mu tráviti večery v hospůdkách. A Jaroslav sám také touhy po nich ani nepocítil. Ani on nebyl spokojen se vším, jak a co se dělo, doufal však stále, že bude jednou jinak. Ve šlechetném srdci svém uvažoval jen to, co závod dobrého lidu poskytoval, a přál si z té duše, aby obavy otcovy nebyly oprávněny. — — —

Rychle blížila se doba, kdy se poprvé mělo v závodě pracovat. Hrabě Viktor byl nadmíru zaměstnán. Sám všude dohlížel a stále novými a novými myšlenkami se zabýval.

Právě jedna věc zaujímala celou duši jeho: nebylo-li by možno v nejbližším okolí dolovati na uhlí? Největší znalce v tom oboru z daleké ciziny k sobě povolal a právě na několika místech pod osobním dohledem těchto najít uhlí se pokoušel.

A naděje a snahy jeho nebyly v tom směru marny: bylo zjištěno, že v neveliké hloubce leží mohutné vrstvy dobrého uhlí.

Jedno jen trápilo jej! Velkostatek vládl sice v celku velkými plochami lesů, v údolí samém však nebyly pozemky jeho ve větších rozměrech zaokrouhleny: tu a tam kus, jenž byl oddělen od ostatních často mnohými lány, které lidem z vesnice patřily. A to právě mohlo býti příčinou a pramenem nejedné obtíže. Měl sice zabezpečeno právo kutací, ale přece z plného užitku dolů mohl se jen bezpečně těšiti tenkrát, když by všechen povrch — vlastním nazvati mohl.

A na tom právě pracoval.

Právě se vracel do zámku s panem vrchním inžinýrem, jenž byl rodem Němec z říše a nazýval se Grimmig. Byl vysoký a silný. Čelo měl nízké a celou tvář jako shora a zdola násilně sploštěnou. Řídký plnovous rezavě bledé barvy a zlaté brejle na rudém nose doplňovaly se.

Mluvili německy jako většina úředníků, dohlížitelův a vůbec „lepších lidí“. Plným proudem valil se do údolí — cizí lid, cizí mrav i cizí — jazyk.

Pan hrabě a pan Grimmig kráčeli pomalu do vesnice. Těžko bylo rozeznat, kdo sebevědoměji po okolí se rozhlíží, zda hrabě či inžinýr.

Oděv pana hraběte byl jako vždy bezvadný, než ve tváři a v očích byl duch podnikatelský a obchodní ještě patrněji vyznačen jako před rokem.

Spokojeně patřil hrabě na své dílo, které rostlo jako divem vykouzleno ze země. Tu a tam se zastavil a bedlivěji práci prohlížel.

Domácí lid pozdravoval oba pány uctivě a vážně, cizí dělníci však buď nepozdravili vůbec anebo jen zcela nepatrně.

„Nevidíš? Pan hrabě s panem ředitelem tu právě jdou!“ napomínal přidušeným hlasem domácí dělník svého cizího soudruha.

„A co — ďach je vem!“

„Nemluv tak! Dávají nám výdělek.“

„Hlupáku: dávají nám desátky z toho, co nám patří! Na koho pak se dřeme? Z čí práce jsou oba tak vypaseni? He? Či viděl jsi už někdy některého z nich tak se dřít, jak my se tu dřít musíme?“

„Pan hrabě byl vždy dobrým pánem a teprve otec jeho a mladší bratr!“

„Ach, dej mi pokoj! Kdyby byli jako andělé, jsou přece jen páni, na které se mi chudobní v potu tváře své dřeme, a proto ještě jednou: ďach je vem!“

Ani hrabě ani pan Grimmig neslyšeli z hovoru toho slovíčka. Hrdě a spokojeni brali se dále. A kdyby byl pan Grimmig také něco zaslechl, co z toho? Nepovažoval prostého dělníka za něco tak důležitého, aby si všímati bylo třeba řečí jeho. Měl pro dělnictvo jen tři značky: dobrý — méně dobrý — anebo špatný „materiál“. Nedbal u dělnictva ničeho, leda toho, bylo-li buď dobrým anebo méně dobrým anebo docela špatným „materiálem pracovním“. Dělník byl mu jen člověkem, jenž má na prodej — své ruce a svou pracovní sílu. Zaplatil-li mu práci tuto tak, jak bylo smluveno, myslil, že zadost učinil všem svým povinnostem

k němu. Ničeho v dělníku neviděl, leda sílu, kterou třeba koupit, využitkovat jako každou jinou „sílu“, zaplatit — a dost! Proto si také pozdravů dělnictva ani hovorův ani večerních a nočních zábav jeho nevšímal.

„A tedy myslíte, pane inžinýře, že budeme moci na rok již dolovat?“

„Ještě letos, libo-li hraběcí milosti!“

„Jen s pozemky bude zle!“

„Račte všechny pozemky nad doly skoupit!“

„Půjde těžko! Lid u nás lpí na své půdě.“

„Račte, hraběcí milosti, ukázat mu peníze — a on zapomene na vše!“

„Myslíte?“

„Ovšem! Chce-li hraběcí milosť učiniti si z okolního lidu spolehlivý materiál pracovní, třeba jej naprosto z půdy vyvlastnit. Jen lid, jenž nemá kromě výdělku ničeho, — jest úplně v moci prácedárce. Má-li býti dělník úplně náš, musí míti jen dvě možnosti — buď pracovat anebo hladovět!“

„Pak ale přestává býti člověkem a stává se otrokem naší vůle!“

Pan inžinýr se odporně zasmál.

„Hraběcí milosti!“ pravil. „Pravý podnikatel musí dnes odložit všechny blouznivé předsudky! Jen tak dodělá se největšího výnosu závodů svých.“

„A co mi tedy radíte vzhledem na pozemky?“

Pan inžinýr přimhouřil oči, zakroutil si oběma rukama rezavé vousy a tiše radil hraběti, kterak lze nejlépe učiniti ze svobodných majitelů půdy — pouhé bezzemky — „dobrý materiál“ pracovní.

Hrabě tiše poslouchal. Vzpomněl si na svého

otce, na bratra a na zásady, v nichž byl vychován, cítil v hloubi duše své odpor proti zásadám nejhrubšího sobectví, které pan inžinýr hlásal, ale — podnikatel zvítězil nad šlechticem! Umínil si použiti rady páně Grimmigovy.

A ještě téhož dne večer dostavili se do kanceláře zámecké někteří majitelé pozemků. I Trnka byl mezi nimi. Po jednom byli připouštěni k panu hraběti. Prvním byl Trnka.

„Milý příteli!“ jal se hovořiti hrabě. „Nač vám nyní bude pozemek? Netřeba se vám na tom kamení plahočit: práce bude pro vás i pro děti vaše víc než dost a výživy lepší než z pole také. Prodejte mi své pole!“

„Milostivý pane!“ děl vážně starý Trnka. „Není mi třeba pozemek prodati.“

„Ničeho vám nenese, ba lepší užitek budete míti, uložíte-li zdržené peníze na úroky.“

„Snad! Ale peníze jsou majetek nejistý, pozemek však jest jistý. A pak — rád bych dětem dochoval, co jsem po otci byl zdědil.“

„Hloupé řeči!“

Starý Trnka napřímil svou stářím shrbenou postavu, pohlédl na hraběte okem pevným a jasným a děl přísně:

„Pozemek jest mým a zůstane mým do smrti. Žádná moc ani lest ani chytrost nevyrve mi ho! Jest mým posvátným dědictvím po otcích a já opět zanechám jej dětem svým. Jest malý a skrovný, ale jest zárukou svobody mé a dítek mých. Pracuju-li na pozemku svém, pracuju na svém a jsem pánem práce své: pracuju-li v továrně vaší,

jsem nikoli pánem, ale poddaným vaším, jenž každé chvíle práci a výživu ztratiti může!“

Hrabě ztrnul. Takových slov se nenadál. Ve hrudi bušilo mu srdce hněvivě, ale přemohl se, usmál se jen a děl hlasem přidušeným:

„Uvidíme!“

A pokynul starému Trnkovi k odchodu. A starý Trnka odešel s čelem hrdě vztyčeným.

Docela jinak pořídil hrabě s ostatními. Buď ihned, vidouce peníze, podepsali smlouvu anebo nerozhodni odešli, aby sami brzy přišli a pozemek svůj nabídli. Netušili, co učinili.

Hrabě Viktor plesal Jen, kdykoli na starého Trnku si vzpomněl, vzkypělo mu srdce, než — byl příliš vypočítavým a bázlivým, než aby násilím Trnku ku prodeji donutiti se odvážil.

Ostatně dařilo se vše lépe, než pan hrabě očekával. Proto zcela spokojen usedl toho dne k večeři.

Starý hrabě dešť dobu churavěl. Změny, které mladý pán na statku prováděl, dojaly jej tak, že dědičný statek navždy opustiti se rozhodl. Než však úmysl svůj provésti mohl, překvapila jej choroba, která se den ze dne horšila. Starý pán trpěl mnoho, více však zármutkem duševním než nemocí chřadl. A proto také již po několik neděl ani společně se syny svými nestoloval.

Hrabě Emil byl po delší dobu velmi zamlklým. Pozoroval sice vše, sledoval až do nejmenších podrobností podniky bratrovy a klidně uvažoval i změny v lidu v údolí; ale přece ani slovíčkem o ničem s bratrem nemluvil. Znal bratra a věděl,

že by slova jeho byla zcela marna. I on trpěl mnoho a byl by snad již dávno rodné panství opustil, než i jej zdržela choroba otcova. Byl bledší než před rokem a ve zraku jeho bylo znatelně čísti tajný bol. Ani dnes by nebyl se o závodě s bratrem rozhovořil, kdyby sám bratr nebyl do hovoru se dal.

„Všecko se daří znamenitě!“ děl uspokojen svými pracemi. „V několika týdnech půjde vše vesele a do roka máme vlastní uhlí. Věru byl na statku našem uložen poklad, z něhož třeba těžiti!“

„Dej Bůh, abys toho nikdy nelitoval, co nyní za štěstí považuješ. Jsi pánem statku a jednej, jak ti libo. Jen o jednu věc bych tě, bratře, prosil.“

„A to jest?“ tázal se zvědavě Viktor.

„Abys nezapomínal, že jen lid, jehož mravní a náboženský cit není udušen, může býti základem a záručkou každého podniku.“

„A myslíš snad, že mi na tom záleží, aby lid pracovní mravního a náboženského citu pozbyl?“

„Nemyslím, že by ti na tom záleželo: přece však vše k tomu konci pracuje.“

„Aj, aj!“ smál se hrabě Viktor. „Jsi blouznivec a lpíš na starých předsudcích. Milý bratře, mravností a náboženskými předsudky nebudují se velkolepé podniky a nevydělávají se miliony!“

„Tak se praví dnes! Přijde snad jednou doba, kdy se bude souditi jinak. Nechci se však o to s tebou příti, jen za jednu věc bych tě — ve vlastním zájmu tvém prosil.“

„A ta by byla?“

„Abys ve svém podniku dbal více nábožen-

ského přesvědčení lidu. Hle, od té doby, kdy nahrnul se sem lid ze všech končin světa, hledaje práci, nejen že sám na žalosť svému otci zapomínáš ty docela na křesťanské povinnosti své, nejen že trpíš, aby mravnosť lidu v nesčetných hospůdkách soustavně ubíjena byla, ale již ani slušného ohledu není na ty, kteří by rádi povinnosti své věrně plnili.“

„Bráním-li jim v tom já?“

„Přímo ovšem ne, ale jistě nepřímo svým a svého úřednictva příkladem a tím, že v práci ani neděle ani svátku nedbati dovoluješ. Tak nebývalo nikdy v rodině naší. Nyní však neustává se v práci ani v neděli ani ve svátek a z toho nejedno pohoršení povstává. Nejen tělesná síla lidu se přepíná, ale i náboženský cit se časem ubiti musí!“

„Aj, aj — pane bratře! Chceš snad mi nahraditi kázaní páně farářova, kterých teď pro práci neslýchávám?“

„Jen varovat jsem tě chtěl a prosit ve tvém vlastním zájmu!“

„A mým nejlepším zájmem jest, dostati pracovní síly co nejlepší a při tom co nejlevnější. Po ostatním mi nic není a také, pane bratře, jen o to tě prosím, abys mne v té věci zcela ušetřil. Nezapomeň, že žijeme v době svobody svědomí, mínění i živnosti! Náhledy tvé a přesvědčení tvé bylo snad na místě před dobrým stoletím, dnes však —, kdy svobodomyslnosť a čistá lidskosť světem vládne, — jsou směšny.“

„Žel Bohu!“ děl hrabě Emil ztlumeně. Tváře bledé mu téměř úplně zbělely a oči jasné zvlhly a ztemněly. Jako sám pro sebe, děl smutně:

„Žel Bohu! Mluvíte o svobodě a chcete porobu, hlásáte čistou lidskosť a jste nelidskými ku slabšímu, žádáte svobodu svědomí a násilně ubíjíte v srdci lidu všechen cit náboženský, mluvíte o svobodě živnosti, ale cílem vaším jest nejsurovější sobeckosť. A ubohý lid vám věří! Mluvíte mu o právu, pácháte však na něm největší bezpráví! A lid jako ve snu jde za vámi, netuše zkázu, do které jej vedete! Vaše svobodomyslnosť a svoboda jest krásným názvem — nelidské snahy ovládnouti zcela slabšího a vyssáti do poslední krůpěje — méně chytrého a obratného.“

Tak mluvil mladý hrabě Emil. Za řeči zrumenily se líce jeho a oči nabyly ohně. Rty se chvěly.

Starší bratr Viktor přimhouřil oči, usedl pohodlněji v lenošce a rychle pouštěl z úst kotouče modravého dýmu. Když Emil domluvil, usmál se pohrdlivě a řekl krátce:

„Mluvíš velmi krásně, ale mně, pane bratře, budou přece jen milejší — miliony, které mi podnik vynese!“

V té vešel sluha otcův a oznamoval, že si starý hrabě přeje návštěvy svého mladšího syna. Emil rychle povstal a šel za sluhou. — — —

Hrabě Viktor seděl pohodlně v lenošce, složil ruce do klínu a zavřel úplně oči. Jen občas vypustil z úst kotouč doutníkového dýmu a usmál se spokojeně.

„Blázni!“ promluvil konečně polohlasitě. „Hledali jste největší česť rodu hrabat Dubňanských v tom, aby zván byl rod náš — lidumilným a šlechetným! — Byl jím, ale byl také chudým a ve

světě velkém — neznámým: nuže, já se přičiním, aby byl rod náš nejen známým, ale i bohatým! — Blouzněte! Já chci pracovat — a žít!“ — — —

* * *

Vysoké pece a hutě již pracovaly!

Obr z červených cihel oživl. Vysoké komíny chrlily k obloze ohromné proudy černého dýmu, jenž vlekl se táhle jako strašlivý prapor smrti až k temenům hor. Ve dne v noci duněly údolím stroje, hučela kola a svištěly řemeny. Temný hukot a dunění zaznívalo až do pokojů zámeckých. Hrabě Viktor jásal.

Ale starý hrabě umíral! — — —

Byl tmavý večer podzimní. Silný vítr vztekal se kolem zámku, sténal v oknech a komínech a rval žluté listí se stromů.

V nevelkém pokoji zámeckém ležel starý hrabě na loži smrtelném. Světlo jediné lampy blikalo a, ztlumeno jemnou záclonou, jen nedostatečně osvětlovalo pokoj. V pološeru leskly se horečně oči nemocného starce. U lože seděl hrabě Emil, sleduje pozorně každý dech nemocného otce.

Byla půlnoc.

„Dusno! — Dusno!“ zasténal nemocný.

Hrabě Emil pokynul a sluha tiše pootevřel okno.

Nemocný zavřel oči. Chorá prsa rychle se zvédala.

Otevřeným oknem vnikalo do pokoje temné dunění strojův a sténání větru. Chvílemi osvětlil se obzor, kdykoli vychrlil komín kotouč žhavých jisker ze svého nitra.

Starý hrabě jakoby spal.

Rázem však otevřely se oči jeho i ústa ustrašeně. Oči upřely se zděšeně do okna a z úst se vydral výkřik:

„Běda! — Běda! — Již se valí — slyšte ten křik! — Synu můj, zachraň se! — Ach!“

„Upokoj se, otče!“ děl tiše Emil a položil jemně ruku svou na horké čelo otcovo.

Sluha zavřel okno a zatáhl tiše záclonou.

Jen tiše jako z ohromné dálky zaznívalo temné dunění strojův a kladiv a kol.

A chorý opět blouznil:

„Synu můj, Viktore! — Bouří se proti tobě! — Cos učinil? — Hoří, hoří — — — Již se valí k zámku — — Bože! — — Slyšíš ten rachot? — Vidíš ty tváře — rozlícené? — — Běda — rány duní — zámek klesá — boří se — padá . . . krév! Bože, Bože!“

Sluha ustrašen padl na kolena a sepjal ruce. Hrabě Emil sklonil se k otci a šeptal vlídně:

„Otče drahý, utiš se! Já tvůj syn Emil jsem u tebe!“

A chorý se upokojil. Jako ze sna probuzen, pohlížel do tváře svého syna. Paprsek radosti přelétl mu tváří. Namáhavě zvedl ruku, objal sklo-něnou šíji synovu a tiše, těžce zahovořil:

„Emile, synu můj! Neopouštěj ubohého bratra svého — — chraň dobrý lid — — Bože, buď mi milostiv!“

Rty umlkly a otevřely se, oči se přivřely a ruka klesla bez vlády se šíje synovy. Srdce navždy dotlouklo.

„Mrtev!“ vykřikl srdcelomně Emil a klesl u lože na kolena. —

Temně duněly stroje, hučela kola a svištěly řemeny a z komína vysokých pecí vyšlehl chvílemi kotouč žhavých jisker a osvítil zářivě — smutný zámek. — —

Kapitola třetí.

Uplynulo několik let.

Údolí proměněno v jediný ohromný závod. Ve dvou jamách dolováno na uhlí, k vysokým pecím a slévárně připojena velkolepá strojírna a jiné menší závody. Veliká přádelna odňala lidu poslední možnou výživu mimo továrnu. Z lidu, jenž byl po staletí obdělával pole své a hojné výživy nalezal v drobné práci tkalcovské, učiněno — tovární dělnictvo. Ba lid domácí, skromný a tiše pracovitý, jenž přece jen houževnatě lpěl na zděděných zvycích a proto těžce a nerad podroboval se novému řádu, zapuzován víc a více dělnictvem cizím. Nejedna rodina, která byla pozemku svého pozbyla, opustila navždy krásné kdysi údolí i vlasť a vystěhovala se do Ameriky.

Tam, kde smáli se kdysi na cizince stydlivě červené líce vesnických dětí, pokřikovaly a pobíhaly nyní bledolící a roztrhané dítky dělnické; kde jindy v jednoduchém, ale čistém kroji národním, vesele zpívajíc, kráčívala vesnická mládež do pole, tam dnes ve špinavé košili dělnické tiše a nevrle spěchala mládež, předčasnou prací denní i noční umdlena a vysílena, ráno a večer z továrny nebo do ní; a kde hrnul se v neděli a ve svátek v čistém

oděvu a s jasnou tváří do kostelíčka zbožný lid, tam duněla ve svátek i v pátek lomozně továrna a ve špinavých hospůdkách ozýval se neladný zpěv a křik.

Na počátku zajásal lid v nenadálém blahobytu: práce byla hojnost a práce dobře placena, dělnictva nikoli nazbyt.

Lid ve svém celku žehnal podniku hraběte Viktora a žil tak, jako by nikdy jinak býti nemělo. Hojná mzda i nedospělé mládeže umožnila přepych ve výživě i v obleku. Zapomínalo se na starou prostotu v životě, kroji i ve mravích. Duševně i tělesně lid patrně klesal. Byl však spokojen. Cítil jen a viděl jen dobré stránky svobodné velkovýroby tovární.

Ale brzy měnilo se všecko.

Dělnictva hrnulo se z daleka hojnost do údolí. S okolních hor sestupovaly zástupy lidu do údolí, hledajíce v továrnách zdánlivě lepší, jistější a lehčí výživy než na svých skoupých polích. Nabídka sil pracovních byla tak veliká, že si správa závodů nejen vybírati mohla jen síly nejlepší, ale i denní mzdy ujímati víc a více. Nebo mnoho bylo těch, kteří hladem donuceni za co, za to pracovati museli.

Práce, která byla dříve dobrovolnou a svobodnou, stala se nutností nezbytnou a této nutnosti dovedlo podnikatelstvo ku prospěchu svému a svých závodů až do krajnosti využitkovati. Jako strašlivý balvan ulehlo na lid vědomí, že nemá jiné volby jako — buď práci nebo hlad!

Svobodná velkovýroba tovární slavila i tu kruté a neobmezené vítězství nad pracovní silou,

která se stala zbožím — prodejným. Lid neměl jiného práva, leč — pracovat: ale jediné právo toto stalo se neodvratnou nutností a těžkým břemenem.

Toho všeho bylo si úřednictvo závodů dobře vědomo a krutě své moci užívalo. Buď úmyslně buď mimovolně ubíjen v dělnictvu poslední cit náboženský, právní i mravní. Dělnictvo stalo se — bezprávným a bezvolným materiálem pracovním.

A lid toho necítil! — —

Smutně a jako zbytek z dávných dob stál a ztrácel se v ošumělém rouše svém mezi všedními budovami závodními — starý kostelíček. Jen štíhlá vížka vyčnívala nad ostatní střechy — jako prosebně složené ruce utlačeného člověka.

Starý kostelíček byl víc a více opouštěn. Panské lavice, kdy se jindy aspoň každé neděle shromažďovala celá rodina hrabat Dubňanských i s úřednictvem svým, bývaly prázdny. Jen hrabě Emil zůstával věren kostelíčku i panské lavici.

A také lid — zvolna na kostelíček zapomínal. Jedni pracovali v neděli i ve svátek v závodech továrních, druzí odpočívali po noční práci a opět jiní v hospůdkách utráceli peníze, těžce vydělané, i zdraví své.

Jen zástup zbožných žen a dítek a několik mužů, věrných Bohu, chodívali na služby Boží.

Starý kostelíček chřadl a starý pan farář chřadl a truchlil s ním. Téměř půl svého života strávil v údolí u svého kostelíčka jako věrný sluha jeho a lidu svěřeného. Byl z lidu a miloval lid. Pozoroval změnu, která se děla v údolí, cítil bídu

do které lid pracovní klesal — pomalu a jistě, a modlil se za lid a trpěl s ním.

Ještě ani šedesát roků nečítal a postava jeho byla již přece nachýlena, hlava šediva a čelo plno vrásek. —

Jistého odpoledne seděl v malé zahrádce své ve stínu mohutného keře jasmínového. Před ním ležela kniha otevřena, nečetl však v ní. Měl hlavu o dlaň opřenu, pohlížel do neurčita a byl těžce zamyšlen. Bůh milý ví, nač právě myslil.

Nad zahradou táhl se líně dlouhý pruh černého dýmu a vrhal hadovitě se vinoucí stín. — —

Tichým krokem vešel do zahrady mladý kněz. Byl to pomocník páně farářův, jehož bylo třeba, když bylo obyvatelstvo jediné fary v údolí rychle vzrostlo. Byl postavy vysoké a pružné. Vesele a neohroženě patřilo do světa jasné oko jeho a na bílém čele nebylo ani jednoho mráčku.

Tiše vešel do zahrady a vida pana faráře skloněného na dlani, zastavil se a usmál útrpně.

„Opět tak zadumán, důstojný pane?“ děl uctivě.

Pan farář pozvédl uleknut hlavu, pohlédl na mladého kněze nevýslovně smutně a také se usmál, ale trpce a bolestně.

„Ba zadumán, milý bratře!“ odvětil. „A nevidím nikde ani nejmenší známky toho, že bych se lepších časů dočkati mohl.“

„A já přece doufám, že Bůh jednou lepších časů popřeje!“

„Snad! Ale já jich už neuvidím! Mládí patří budoucnosť, stáří — minulosť. I já jsem kdysi

zdráv a silen, pln odvahy a naděje do práce se dal: třicet pět roků pracoval jsem tu mezi lidem a prožil doby velikých proměn. A nyní děsím se toho, co přijíti má! I já jsem kdysi vzplanul celou silou duše své pro svobodu lidu a zajásal v mladistvém nadšení, když svoboda lidu dána a vrácena práva jeho. Stál jsem u kolébky svobody této a plakal radostí nad ní: ale ach! — nyní vidím, že svoboda tato jen do nové poroby lid uvrhla. A lid ubohý nevidí a netuší ničeho, ba — opouštěje Boha — opouští jediného ochránce a poslední záruku svého blaha a svobody své.“

„Ale lid se jednou probudí ze spánku, do kterého byl sladkým slovem ‚svoboda‘ ukolébán, pozná svůj blud i své pravé přátely a vrátí se radostně k Bohu, kterého opustil!“

„Ba i mně se často zdává, jako by milý Bůh ve své nevystihlé moudrosti právě úmyslně tuto bídu a porobu dopouštěl na lid, aby lid poznal, že bez něho není — pravé svobody ani trvalého blahobytu. Kde pohrdá se Bohem a Jeho svatým, nezměnitelným zákonem, tam nemůže platiti žádné právo a nemůže vzkvétati svoboda: tam dříve nebo později vše ovládnouti musí jediné násilí. A Boha opustil dnes zákon i právo! Dávají se zákony — bez Boha, hlásá se právo — bez Boha a bez Boha jest i dnešní spravedlnosť. A na těchto zákonech a na tomto právu — spočívá dnešní svoboda. Má chatrný základ a proto již již — v násilí jedněch nad ostatními přechází. Dnes vládne násilně nad ohromnou většinou lidu — převaha duševní síly, chytrosti, vypočítavosti a bezohlednosti, která ne-

vidí v člověku ani duše ani srdce, ale jen — sílu a zase sílu a proto váží si člověka jen potud, pokud silou touto vládne. Opustí-li jej síla, jest bezcenným! — Ale přijde snad čas, kdy tato síla — sdružena a spojena v ohromné množství — nabude převahy nad těmi, kdož ji dnes duchem svým ovládají: a pak — —!“

Starý kněz se zarazil a zachvěl. Snad ulekl se toho, co vyříknouti chtěl, snad stará a slabá hruď jeho neměla více síly. —

Úsměv zmizel s tváře mladého kněze, oči zahořely a tváře se zarděly.

Teprve po chvíli dodal pan farář tiše:

„Člověk, jenž ztratil víru a bázeň Boží, jest — dravec! Nemají-li víry v Boha a bázně Boží ti, kteří ovládají lid, pak tekou — slzy těch, kteří v potu tváře své pracují; pozbyl-li však víry a bázně Boží — lid, pak teče — krév!“

„A dnes — platí již prvé!“ promluvil vážně mladý kněz. „Ani víry ani bázně Boží nemají ti, kteří svým duchem a svými penězy ovládli lid! — A slzy tekou!“

„A my, kteří jsme porozuměli době své a cítíme s lidem, musíme spojenými silami pracovati k tomu, aby usušeny byly slzy tyto a lid nebyl úmyslně necitelným sobectvím vrhán v zoufalství!“ zazněl nenadále hlas hraběte Emila.

Oba kněží pohlédli překvapeni ku vchodu do zahrady. Tvář páně farářova se vyjasnila.

„Buďte vítán, pane hrabě!“ děl radostně.

„Odpusťte, pánové,“ omlouval se hrabě, „že jsem snad proti vůli vaší vyslechl hovor váš. Ale

neosmělil jsem se přerušiti hovor tak důležitý. A díky Bohu, že jsem jej vyslechl: slyšte a suďte, pánové, mám-li pravdu. Známo vám, že si bratr můj umyslil oženiti se s jedinou dcerou bohatého peněžníka — žida barona Rosenbacha. Byl by tu možný jen sňatek občanský: a proto pracoval jsem úsilovně, abych bratra od úmyslu toho nešťastného odvrátil. Nadarmo! Včera bratr můj odejel, aby se s dcerou barona Rosenbacha vrátil, a já — přišel se s vámi rozloučit!“

Oba kněží pohlédli starostlivě na mladého hraběte. A hrabě mluvil dále:

„Umínil jsem si pevně — navždy opustit otcovský zámek. Ale vážná slova vaše, pane faráři, zvrátila úmysl můj. Jest pravda: šílená, ničím nekrocená sobeckosť svobodné velkovýroby uchvátila i bratra mého — a vrhla i v krásném údolí našem — lid v krutou porobu. Byla to ovšem na počátku poroba — zlatá, dobře placená. Nyní však žene nesmyslný chvat za ziskem bratra mého a úřednictvo dál a dále — a na lid plíží se již neodvratně za porobou i bída a slzy. — Zůstanu, pánové! Vytrvám: a společně pracovati budu s vámi za tím jediným cílem, aby bylo lépe!“

„A jak je to možno?“ tázal se nadšeně mladý kněz.

„Možná jest jen jediná cesta: práce shora byla marna, budeme pracovati zdola! Otec můj, pan farář i já učinili jsme vše, abychom pohnuli správu závodů — postaviti se na zásady Božské i lidské spravedlnosti. Bylo to marno! Zisk, zisk a zase jen zisk — jest jediným cílem, zákonem, právem i

Bohem — nynější tak zvané svobodomyslné velkovýroby, která jest necitelná a slepá ve své sobeckosti. Nuže, co se nezdařilo shora, podaří se snad zdola: budeme pracovati pro lid — s lidem! To jest můj úmysl!“

„Výborně, pane hrabě!“ děl pan farář a zasmál se srdečně, ač byly oči jeho plny slzí.

„Tu jest má ruka!“ zvolal mladý kněz ohnivě. „Chci vše obětovati a s vámi a s lidem — i život dáti pro lid!“

„Jen ne tak náhle, bratříčku!“ zase na to pan farář starostlivě. „Chcete pracovat a bojovat s lidem, ale bude chtíti lid bojovati — s vámi?“

„Až pozná — lid, že dobře smýšlíme s ním, půjde s námi!“ odpověděl pan hrabě.

„Anebo proti vám!“ děl klidně pan farář. „Stará historie s lidem židovským se do konce světa bude opakovat: lid, jejž Syn Boží spasit přišel, poštván a sveden křičel svému Spasiteli: ‚Ukřižuj! Ukřižuj ho!‘ Nedoufejte, přátelé, mnoho, abyste ve mnohém zklamáni nebyli!“

„Což se nám státi může?“ smál se hrabě. „Jsme prozatím jen tři, ale moudrosť, síla a oheň jsou s námi! Vy, pane faráři, věnujete dobré věci moudrosť svého stáří, já sílu muže a mladý pomocník vaší důstojnosti — oheň mládí. Půjde to!“

„Dej Bůh!“ zvolal radostně mladý kněz a s tváře páně farářovy zmizela na okamžik všecka starosť a tíž. — —

Téhož dne spěchali dva dělníci rychlým krokem od závodů k Trnkově chalupě na strání. Byl to Jaroslav se svým soudruhem Václavem. Ruce a

tváře obou byly černy. Jen oči mladé zářily jako hvězdy na tmavé obloze a rty se rděly. Nízké čepice na hlavách, modré košile a kožené zástěry byly také černy a špinavy.

Slunce právě zapadalo. Hukot kol a sykot páry provázel oba dělníky.

Ani divukrásný západ slunce ani hukot kol a sykot páry nepoutal mysli mladých mužů. Kráčeli rychle ku chalupě.

„Věř, Jaroslave! Tak to jíti nemůže dlouho!“ promluvil Václav, pohlížeje toužebně ku chalupě.

„A myslíš, že já toho necítím? Mzda klesla na polovic a klesne snad ještě hlouběji, práce však co den těžší a protivnější!“

„A páni úředníci a mistři se poctivě vynasnažují, aby nám ji zpříjemnili a osladili!“ děl trpce Václav. „Věru — aby již člověk, překročiv prah továrny, zapomněl docela, že jest také člověkem a nikoliv jen dělníkem. Psí to život!“

„Nereptej! Děkuj Bohu, že máš výdělek.“

„Výdělek!“ zase ještě trpčeji Václav. „Ano máme výdělek, ale jaký! Při poslední výplatě nekřesťansky se na mne osopil pan kasír.“

„A proč?“

„Ach — proč! Když jsem byl na posled výplatu do rukou vzal, prohlížel jsem každý peníz na rubu i líci. ‚Co do toho tak hledíš, osle?‘ tázal se kasír. ‚I‘, pravím já, ‚jen se tak dívám, nelpí-li na těch penězích má krév. Nebo se mi zdá, že je to krvavá mzda!‘ Tos měl vidět, jak se pan kasír rozhněval. Ale hnal mne také od sebe!“

Oba dělníci smáli se srdečně. Konečně řekl Jaroslav:

„Jsi, milý Václave, příliš horkokrevný a prchlivý! Mohl jsi už dávno postoupiti za strážce kotlu. Ale ty svou prostořekostí si jen škodíš.“

„A nemám snad práva mluvit již ani, co chci? Prodávám pánům své ruce, ale ne jazyk, rozumíš? A co pak máš z toho ty, že pracuješ do ztrhu a mlčíš a trpíš jak beránek?“

„Mám aspoň pokoj a nemusím se báti, že budu dnes nebo zítra — propuštěn!“

„Mohli by!“ zaťal pěstě Václav a pohrozil směrem k zámku. „Poznali by, kdo a co jsem já!“

„Co jsi?“ smál se Jaroslav. „Dobrý a poctivý člověk, jen že si často na jazyk nevidíš. Však se tě proto Mařka tak bojí!“

„Že se mne bojí? A proč? Ublížil jsem jí někdy?“

„Mařce jsi ovšem ještě nikdy neublížil —“

„A mohl by jí ublížit někdo jiný! Byl by to konec života jeho. Mařka je má a běda tomu, kdo by na ni sáhl neuctivě — třebas jen jazykem!“

„Ale Mařce se přece zdá, že bys mohl býti poněkud mírnějším. Konečně otec myslí totéž a ještě něco!“

„A co?!“

„Otci se zdá, že bys mohl poněkud více na Boha myslit!“

Václav se zamyslil. Sklonil hlavu a mlčel. Po nějakém čase teprve jako sám pro sebe pravil:

„Totéž mi praví denně i matka. Ale což? I já myslím, že v tom chybuji, ale — věř mi, Jaro-

slave — že mnou lomcuje hněv, vidím-li, jak málo páni Boha dbají a nám se z víry naší jen smějí: a přece se jim dobře daří. A nám? Darmo mluvit! Kdyby aspoň jednou do nich Pán Bůh uhodil z přísna: ale takto není divu, že by člověk . . .“

„Nemluv!“ vážně děl Jaroslav. „Srdce tvé je plno trpkosti a proto i ústa trpkostí přetékají. Bůh má čas. A já pevně doufám, že všeho toho, co se na nás páše, Bůh bez trestu nenechá. I ve mě to často vře a bouří, ale myšlenka na Boha tiší ve mě bouři a zaplašuje trpkosť. A to by prospělo i tobě.“

„Ach, Jaroslave bratře, jak rád — jak rád bych byl jiným, zcela jiným: ale když se nám na všech stranách jen křivdí!“

„Vše má svou míru a svůj konec! — Však tamhle nás už Mařka vyhlídá!“

Václav pohlédl k chalupě. Ty tam byly všechny trpké myšlenky. Rozesmál se hlasitě a rozběhl se skokem k chalupě.

„Václave, Václave!“ škádlila Mařka. „Jsi vždy jako vítr divoký. Budeš-li pak jednou moudřejším a mírnějším?“

„Až budeš má!“ děl Václav vesele a podal dívce ruku. „Zdař Bůh! A nezlob se, že přicházím rovnou cestou s Jaroslavem z práce. Na večeři a na odpočinek mám času dost!“

Ve světnici klapal tkalcovský stav.

Když se venku ozvaly hlasy, ztichl klapot stavu a z chalupy vyšel starý Trnka, nápadně sestárlý a šedivý.

„Vyhoďte to, strýče, z domu! Nač jest se vám

s tím namáhat na starosť? S tkalcovinou jest amen a konec!“ oslovil starého Trnku Václav.

„Ne tak, Václave! Stavu svého nerozbiju a nevyhodím do smrti! Živil mne posud poctivě a jest zárukou mé — svobody. Pokud bude v domě mém klapat tento stav můj, potud jsem — pánem svým, pánem své práce i svých rukou!“

Udiveně pohlédl Václav na starce. Nerozuměl zcela slovům jeho, ale ihned viděl v duši obraz své vlastní práce v továrně, nad níž má on sám nejmenší právo. Pohrdal těmi, kteří vzdalovali se práce v továrně a raději řemeslem skrovně se živili: nyní však rázem poznal, jak malým a nepatrným a slabým jest vedle tohoto starce, jenž jest chud a sláb — ale pánem, svobodným pánem svého stroje, svých rukou i své práce. Nikdo mu nemůže říci: „Zýtra tu nemáš co hledat!“ Nikdo mu neztrpčuje nadávkami a hrubostí práci a nikdo neurčuje, jak a kdy pracovat. Jest svoboden! A on v továrně? . . .

„Co jsi se zamlčel a hledíš jak vyjeven?“ škádlila jej Mařka.

„Zdá se mi, že má otec pravdu!“ děl Václav, probíraje se z myšlenek.

„Jen kdybys to uznával vždy a podle toho se choval! Ale ty máš ve všem svůj rozum a myslíš, že nad tebe není!“

„Ba nemyslím, Mařko! Já dobře vím, že jsem — tovární otrok a nic více. A to mne právě mrzí. — Ale jednou bude — musí býti jinak!“

„A prozatím aspoň v tom, že si umyješ s Jaro-

slavem ruce a tvář. Snad se ti potom i v hlavě vyjasní!“ pravila dívka a Václav poslechl. — —

Dobře pravila Mařka, že jest Václav jako vítr. Byl vznětlivý a bouřlivý, ale vytrvalý. Ve mladé duši jeho zaryla se hluboko každá křivda. Byl poctivý a spravedlivý a velmi citlivý. Pod modrou košilí dělnickou bilo v prsou jeho šlechetné srdce. Jen jedinou chybu měl: byl nerozvážlivý a lehko ku vzdoru náchylný, nejen prudké lásky, ale také nejprudší nenávisti schopen. A jako v lásce tak ani v nenávisti neznal mezí a míry.

Šlechetným srdcem a bystrým duchem svým vycítil brzy bezpráví, jaké se na dělnictvu páchalo; často celé večery těžce zamyšlen probíral křivdy, které mu a soudruhům jeho trpěti bylo; reptal potichu i hlasitě proti křivdám těmto, ale nevěděl, kterak by možno bylo proti nim se brániti.

Pro svou vytrvalosť a dovednosť v práci byl oblíben u svých představených a pro svou přímou povahu ctěn od svých soudruhů. — —

Dlouho do noci setrval v rodině Trnkově.

„Snad bude jednou jinak!“ hovořil sám pro sebe, sestupuje se stráně a hněvivě zrak na budovy závodní upíraje.

Kapitola čtvrtá.

V zámku i v hutích připravována velkolepá slavnosť. Hrabě Viktor nařídil, aby příchod mladé paní byl všemožně oslaven. A veškero úřednictvo se přičinilo.

Byl krásný den letní — pondělí.

Ani v hutích ani v dolech se nepracovalo.

Veškero téměř úřednictvo i dělnictvo bylo shromážděno v nádvoří zámeckém. Úředníci v černém šatě a v rukavičkách poučovali dělnictvo, kterak se chovati a kterak volati, až povozy dojedou. Mladá paní hraběnka byla Němka a proto bylo také nařízeno dělnictvu volati po německu.

K deváté hodině vedla hudba dělnictvo z nádvoří. V malebném stejnokroji bralo se dělnictvo po prašné silnici. Dobré půl hodiny kráčelo tak a pak utvořilo dlouhý průvod. Nejprve mělo kráčeti hornictvo, potom dělnictvo z přádelny, za ním hutní dělníci a konečně nižší úřednictvo. Úřednictvo vyšší mělo použíti připravených kočárů.

Slunce pražilo nemilosrdně. Mírný větřík zvédal mraky prachu a vrhal na dělnictvo. Tři hodiny čekalo se na mladou paní hraběnku.

V průvodě stál Václav podle Jaroslava a mračil se.

„Nač tu stojíme v prachu a vedru?“ reptal. „Co jest nám po nové paní? Včera byla neděle, den Páně, a my jsme byli hnáni do práce: dnes stojí závody a my tu postaveni jako ku přehlídce. — Pan hrabě chce ukázati své paní . . .“

V té zavzněly rány z hmoždířů a zahrčely kočáry.

Hudba zazněla a dělnictvo vykročilo. Mraky prachu tálely se podél silnice.

U zámku zastavil se průvod a dělnictvo utvořilo dvě řady podle cesty. Se zámku a závodů vlály četné prapory.

Velký řad kočárů jel zvolna řadami dělnictva. Nekonečné volání pozdravovalo mladou paní po

německu. Jen na tom místě, kde stál Václav se svými soudruhy ozvalo se stydlivé „Sláva!“

V prvém kočáře seděla po levici hraběti mladá paní. Černé jako havran vlasy pokrývaly jí hlavu a šíji a vlnily se jí bohatě kolem plné tváře. Hrdě a chladně pohlížely černé oči její jen jako úkradkem po dělnictvu Hrabě mlčel a hněvivě se ohlédl teprve, když český pozdrav zahlaholil z řady dělnictva.

„Ta nám nepomůže!“ děl Václav temně, když kočáry zajely. „Ani na nás nepohlédla, neřku-li, aby za pozdrav poděkovala!“

U brány pomohl pan ředitel a hrabě Viktor mladé paní s vozu. Jen rukou máchla na pozdrav úřednictva a, vzavši vzácnou kytku z rukou nastrojeného děvčete, vstoupila hrdě do zámku. U schodů stál vzpřímen hrabě Emil. Uctivě se mladé paní uklonil, podal jí ruku a děl klidně:

„Buďtež mi vítána, vzácná paní! Dej Bůh, abyste nalezla v domě tomto milý domov a byla pravou matkou lidu našemu!“

„Díky!“ odpověděla paní blahosklonně a usmála se. „Matkou pravíte, milý pane hrabě? — Snad paní?“

„Paní tohoto zámku bývaly matkami lidu svému!“

„Milý pane hrabě! Ty krásné časy již minuly!“ smála se mladá paní a provázena oběma bratry stoupala do prvého poschodí zámku.

Hrabě Emil se jen trpce usmál. — —

Večer zaplálo celé údolí tisíci světel a ohňů, které ku cti mladé paní byly zapáleny. Byl uspořádán

pochodňový průvod a dělnictvu vyplacena polodenní mzda. Dlouho do noci hrála hudba v nádherném hostinci závodním, kdež se úřednictvo bavilo. Dělnictvo bylo slavností více roztrpčeno než potěšeno.

Příchodem hraběnčiným změnil se zámek i způsob života úplně. Starožitný nábytek odstraněn a nový, upřílišeně nádherný postaven. Jen byt hraběte Emila zůstal nedotknut. A ve všem životě zámeckém zavládla nebývalá rozmařilosť. Hostiny a slavnosti střídaly se rychle. Mladá hraběnka milovala nádheru, hluk a veselosť a ráda ukazovala bohatství své i hraběcí důstojnosť.

O lid se nestarala, ba patrně jím pohrdala. A lid cítil to dobře a odvracel se víc a více od svých pánů. Neviděl v nich dobrodinců svých, ale jen a jen pány, kteří bezohledně práva svého a moci své užívají — —

Nedaleko závodů stál nádherný hostinec pro úřednictvo. Nade vchodem zářila každodenně večer veliká elektrická svítilna. Okna bývala co den u večer a v noci jediný jas. Každou sobotu, ve čtvrtek a v neděli v zimě ozývala se z překrásného sálu závodního hostince anebo v létě ze zahrady před ním veselá a líbezná hudba. Úřednictvo se rádo bavilo. Dělnictvo nemělo přístupu. —

Byl čas adventní, kdy umlkají v katolických rodinách i společnostech veselé a hlučné zábavy a tance: ale v závodním hostinci neumlkly. Ba právě v této době zařízena velkolepá zábava, které se súčastniti i paní hraběnka přislíbila.

Pan farář zašel k panu řediteli. Varoval, napomínal a prosil.

„Víte, velebníčku,“ odpověděl pan ředitel a jemně se usmál, „bude dobře pro vás, když zcela jen na kostel činnosť svou obmeziti ráčíte: v hostinci se již o pořádek postaráme my! V té věci buďte bez starosti!“

To pověděv, uklonil se panu faráři velmi dvorně a propustil jej.

Byla to pro pana faráře velmi těžká chůze. Zdrcen a smuten vrátil se domů. Však již druhého dne ku hraběti Emilovi spěchal, pomoci jeho se dovolával a s ním hraběte Viktora i hraběnku snažně prosil, by citu katolického dělnictva šetřiti poručili: ale i tu byla námaha marna.

„Nesnesitelné!“ horlila paní hraběnka, když byli pan farář a hrabě Emil odešli. „Již ani ve vlastním domě nebudeme pány slouti. Myslím, že by bylo třeba rozhodně podobné věci od farního úřadu si zapověděti!“

„Ani bratr můj ani pan farář nejsou našimi nepřáteli,“ odvětil rozmrzen hrabě Viktor, „a snad by bylo tentokrát lépe — poslechnouti dobré rady jejich!“

„Myslíš? Já však jsem o jiném přesvědčena: hrabě Emil se vůbec chová tak, jak se nejméně na kavalíra sluší. Nejmilejší společností jsou mu kněží a sprostý lid. Jako hlava rodiny bys měl česť jména svého hájit a nikoliv od hraběte Emila ‚dobré rady‘ ještě přijímat. A pan farář? Nerada těch lidí vidím! — Ať jen kážou v kostele a starají se o sebe: vše ostatní považuji já za neodpustitelnou drzosť! A proto, můj milý, těším se již na sobotní

zábavu! Je tu bez toho tak nudno, že by si každá jiná dáma zoufala.“

„Čiň, jak se ti líbí: tvá vůle platí!“ děl pan hrabě zdánlivě vesele, aby mladou paní udobřil.

A v sobotu večer bylo v závodním hostinci hlučno a veselo. Vyšší úředníci přiváželi rodiny své v povozích, hraběnka a hrabě Viktor přijeli také v povoze nejnádhernějším.

A na blízku — v hospůdce žida Erfurta bylo také živo a hlučno. Nízká, veliká a špinavá hospůdka byla nabita. Ve špinavém kouři blikaly smutně lampy a v dusném zápachu bavilo se hlučně mnoho dělníků. Tváře mnohých byly ještě neumyty a ruce černy od práce. Byliť se hned z továrny v hospůdce zastavili.

Jen kdykoli zahrčel okolo hospůdky kočár, utichl na okamžik lomoz a hluk. Každý povoz provázen byl poznámkami sterými. Jedny z nich byly plny závisti, jiné nenávisti: zlostny byly všechny.

Když pak se ozval dunivý dupot čtverspřežení hraběcího a hluk v hospůdce utichl, udeřil ramenatý a drsný havíř Smolík hromově na stůl a vykřikl:

„Baví se páni, bavit se budeme i my!“

Dělníci zajásali.

„Chceme se bavit! Muziku chcem, žide!“ volali všichni ve hlučném zmatku. —

A v malé čtvrthodince skřípaly housle v těžkém vzduchu šedivé barvy v hospůdce a kvičela rozladěná harmonika. —

Po půlnoci zazvonil kdosi u fary. Žena havíře

Smolíka umírala — hladem a starostí. Útrpná sousedka zaběhla na faru, aby pan kaplan pospíšil ubohou ženu zaopatřit.

„Smolík ani z práce domů nepřišel," oznamovala žena, „dítky hladem a bázní se třesou a žena umírá. Třeba, velebný pane, pospíšit!"

A mladý kněz šel.

Byla tichá, mlhavá a chladná noc. V těžké mlze kmitalo se světlo, které žena před knězem nesla, jen jako odlesk vzdálené záře. Rychle spěchal kněz mlhou a tmou k závodům. Dunivě rachotila kola, vzdýchaly těžké hřídele velikých strojův a syčela pára.

Všude bylo tmavo, jen závody tonuly v mlhavé září a pronikaly tmou elektrické svítilny. V závodním hostinci a u žida Erfurta bylo živo.

Sladce a jemně zněla přidušená hudba z hostince závodního a okna plála modravým odleskem žárovek elektrických: ječivě a drsně pronikaly vířivým hlukem z hospůdky — skřípavé zvuky houslí a harmoniky a z oken a dveří hospůdky padala do těžké mlhy noční špinavě-červená záře.

Smutně zazněl zvonek, oznamující, že Bůh ve Svátosti kráčí kolem a kdesi člověk — umírá: smutně zavzněl zvonek hlasem ptáčka hynoucího v bouři, ale nikdo ho neslyšel a nedbal! . . .

Sladce a jemně zněla hudba v hostinci závodním, ječivě a drsně v hospůdce židově. Tam i tu byly uši hluchy a srdce nebila — pro Boha . . .

Mladý kněz sklonil žalostně dojat hlavu na schránku, v níž nesl — Boha ve Svátosti, rty se chvěly a z očí padly dvě zářivé slzy.

„Bože, odpusť jim! Nebo nevědí, co činí!“ modlil se. A nedaleko — umírala hladem a starostmi ubohá žena a plakaly ubohé dítky. — —

Téže doby seděl ve svém pokojíčku, ve kterém nejraději pracoval, hrabě Emil a bděl.

Na jednoduchém stolku stála před ním elegantní lampa a rozlévala po stolku milé světlo. Na stolku ležely různé věci ku psaní a stála v prostém rámci krásná podobizna otcova a matčina. Obě tváře patřily sice mrtvě, ale tak dobrotivě a mile na svého syna, jenž zadumán u stolku seděl.

Nad stolkem visel velký, krásný kříž.

Emil podpíral pravicí hlavu a patřil do okna, v jehož skle se jen matně světlo lampy odráželo.

Tělo odpočívalo, duše pracovala. Od počátku pozoroval bedlivě vše, co se v závodech dělo. Znal dělnictvo a dělnictvo znalo a — ctilo jej. Bledá a nádechem smutku zjemněná tvář jeho byla známa všem. Pohledu velkých a jasných očí jeho jen lháři a pokrytci snésti nemohli.

Znal i vše, co tísnilo dělnictvo a co bylo příčinou té tísně, a byl přesvědčen, že poměry společenské, jak se za vlády svobodomyslnosti vyvinuly, jsou neudržitelny. Lidstvo, zpito svobodomyslnými zásadami, zbořilo vše, co jakýmkoli způsobem svobodu jednotlivce obmezovalo; zapomnělo však docela na to, že svoboda neobmezená prospěti může jen silnějšímu, chytřejšímu a bezohlednějšímu! Proto neučiněno ničeho na ochranu slabšího a méně prohnaného. A tímto způsobem vedla svoboda zcela přirozeně k pravému opaku — k znásilnění a vykořistění slabších od silnějších a chytřejších.

Pravda tato byla nejpatrnější v práci řemeslné a tovární. Staré zřízení cechovní obmezovalo sice řemeslnou práci a tím i svobodu jednotlivcův, ale chránilo práci a řemeslo jako celek a všemožně zabraňovalo ovládnutí práce mnohých jednotlivými lidmi.

Proud svobodomyslný zničil toto zřízení a prohlásil svobodu živnosti. Netušený rozkvět práce lidské byl toho následkem. Vynalezavosť lidská neznala mezí. V zimničném chvatu pracoval duch lidský, vynalézány stroje, ulehčena a zjednodušena výroba: ale — žel Bohu! — nebylo ničeho, co by bylo tomuto horečnému chvatu rozumné a spravedlivé meze vyměřilo a co by bylo lid chudý chrániti mohlo. Práce slabých rukou lidských byla bez ochrany. A tím se stalo, že všech vynálezů zneužil podnikavý duch lidský nikoli k usnadnění a ulehčení práce rukou lidských, nýbrž jedině k usnadnění výroby, k umenšení výrobních výloh, k využitkování práce lidské — a tím vším ku zvětšení výnosu a čistého zisku velké výroby. Práce rukou lidských pozbyla ceny a podnikavý duch lidský a peníze ovládly vše. Podnikavý duch lidský a peníze jako výrobní kapitál ujímaly a ujímají stále práce malým řemeslníkům a vrhají je do bídy: nebo s prací ztrácí řemeslník i chléb! A řemeslník — svobodný ve své vlastní dílně — nemaje práce vlastní, aby hladem netrpěl, jest nucen najímati ruce své za jistou denní mzdu: z řemeslníka stává se dělník tovární. —

To vše tanulo nyní na mysli hraběti Emilovi. A v čilém duchu jeho spřádala se nitka s nitkou

a zvolna se tkalo pevné předivo zásad a dobrých úmyslů. Porozumí mu lid, až bude vyzván, aby zásady tyto za své přijal?

Hrabě povzdechl a myslil dále:

Jako vyčarován ze země objevil se ve společnosti lidské nový stav, jehož v této podobě svět neznal, — dělnictvo tovární. Počet jeho rychle rostl. I dělnictvo bylo účastno svobody, ale nemělo práv. Svoboda jeho záležela v tom, že mohlo pracovati, ale nemuselo, a že se svobodně stěhovati mohlo, kamkoli chtělo. Obě tyto svobody byly dělnictvu jen zdánlivě užitečny, nebo nebylo ničeho, co by svobody tyto tak řídilo a chránilo, aby se nestaly — bičem na dělnictvo samo. A staly se!

Svobodu práce měl a má dělník jen potud, pokud rukou svých někomu nenajal. Jakmile byl najal ruce své a práci obdržel: tu ztratil všechna práva — na ruce i na práci svou. Byl a musel býti jen „němou silou“. Měl jen dvoje zákonité právo: právo vystoupiti z práce a právo na smluvenou mzdu. Více práva neměl. O právo první připravoval jej — hlad, jenž nutil jej do práce a bránil mu vystoupiti z práce, bylo-li jí nespravedlivě využitkováno. Hlad a bída zničila svobodu práce. Práce nebyla volnou a svobodnou, ale — nutnou!

A svoboda stěhování se z místa na místo stala se v rukou dělnictva také — bičem na dělnictvo. Kdekoliv objevil se dostatek práce, tam hrnulo se dělnictvo se všech stran a nabízelo ruce své v síle někdy více než trojnásobné, než kolik jí bylo třeba. Tím však upadlo dělnictvo zcela do rukou těch,

kteří ho potřebovali: nebo za jedny ruce nabízeny byly ruce desatery. Dělník stal se sokem — dělníku: z bratra stal se sok a protivník.

Takto stala se obojí svoboda záhubnou dělnictvu samému, protože nebylo zákona, který by byl spravedlivé a rozumné meze oběma vyměřil, aby se nestaly škodlivými. A proud svobodomyslný těchto zákonů dáti nemohl a nechtěl, protože by byl přestal býti tím, čím byl — svobodomyslným! A tím vydala strana svobodomyslná, která byla celé zákonodárství a politiku ovládla, lid dělný — úplně na pospas ziskuchtivé podnikavosti — sobecké chytrosti a peněz a stala se hrobařem blahobytu dělnictva. Svobodomyslné zásady hospodářské — zničily řemeslo, zničily rolnictvo — a ničeho nedaly dělnictvu, leda právo — prodávat sílu svou, ruce své.

A co svobodomyslné zásady tyto načaly, to lehkomyslnosť, sobeckosť a ziskuchtivosť podnikatelův a úřednictva dovršily: na lidu, který svobodomyslnosť zradila a zničila, nedbáno a nešetřeno ani právního ani mravního ani náboženského citu a tím bída lidu — hmotná i mravní — dokonána! —

Hlava hraběte Emila klesla hluboko a oči zvlhly.

Rázem povstal. Oči jeho zasvitly a rty se zachvěly.

„Dlouho, dlouho — hřešilo se na ubohém lidu pod heslem plané svobodomyslnosti: obrátiti třeba!“ promluvil.

Ano, obrátiti třeba, ale kam? a jak?

Hrabě věděl dobře, že třeba lidu dáti a za-

bezpečiti právo na práci a na spravedlivou mzdu, že třeba lidu zabezpečiti ochranu cti, mravnosti a náboženského citu jeho, že třeba zjednati dělnictvu vydatnou pomoc v případě úrazu, nemoci a ve stáří ano i v době nedostatku práce; že třeba zabezpečiti lidu plná práva politická, společenská a národní: ale jak a kdo to má provésti? Tu ohromnou, strašlivou práci! Kdo bude míti tolik síly, obrovské síly, aby zničil ohromnou moc a sílu šílené zisku-chtivosti a peněz, kterou byla svobodomyslnosť zrodila?

„Lid!“ zvolal hrabě hlasitě. Ale sotva byl slovo to vyřkl, sám se zvuku jeho ulekl a — usedl. A potom tišeji mluvil:

„Ubohý lide! Jest jisto, že ti nikdo nepomůže bez tebe: ty sám pomoci si musíš. Ale tys jen síla, které třeba poctivé, věrné, občtavé síly duševní, která by tě vedla k vítězství. Kde je ten, jenž by tě poctivě, nezištně, obětavě vedl — nikoli do záhuby ještě větší, ale k pravému blahobytu a pravé svobodě? Neupadneš, chtěje se vytrhnouti z poroby jedné, do poroby druhé: do poroby nesvědomitých, prohnaných a nerozumných svůdcův? — Ó Bože, chraň ubohý lid!“

A hlava jeho klesla opět velmi hluboko.

V té ozval se v nádvoří zámeckém ztlumený rachot vozu a dupot koní a hlasy lidské. To páni přijeli.

Hrabě Emil pohlédl na hodinky a opět se trpce, velmi trpce usmál, tak asi, jako se byl usmál, když mladá paní prohlásila, že nemíní státi se matkou lidu na panství a v závodech.

„Ubohý bratře! Ty a přátelé tvoji se bavíte, tancujete a smějete se! Již nestačí vám ani doba tří čtvrtí roku: stále se chcete bavit, stále jen se smát, — a neslyšíte, že cosi duní a hřmí vám pod nohami! — — Bavíte se a netušíte, že snad blízko jest již doba, kdy ztuhnou vám rty a zledovatí srdce hrůzou a bázní. Trůn, jejž jste si zbudovali, chvěje se pod vámi a v dálce již temně rachotí hrom. Ale vy neslyšíte! Ubozí lidé, ubozí ve své moci i ve své slepotě!“

To promluvil teskně hrabě Emil a poklekl pod kříž.

Bylo již hluboko po půlnoci. —

Kapitola pátá.

Za dusného rána červnového scházeli se horníci, kteří byli zaměstnáni v uhelném dole hraběcím, jenž nazván ke cti majitele „Viktorovým dolem“. Dusno bylo na zemi, dusno i mezi hornictvem. Roznesla se pověst, že bude akordní mzda opět snížena.

Mlčky brali horníci lampičky do rukou, někteří poklekli pod obrazem sv. Barbory, patronky hornictva, jiní bez modlitby kráčeli k jámě. Zraky všech byly temny a tváře zamračeny. Mluviti se nikdo neodvážil. Každé slovo nerozvážné, které zaslechli páni úředníci, bylo přísně trestáno.

Blížila se hodina denní změny.

Zvonek zazněl, kola stroje zadrněla a řemeny se napjaly. Z hlubiny vynořila se klec s panem inžinýrem Koutným a dvěma podúlnými.

Inžinýr Koutný byl oblíben u hornictva. Cítil s ním a byl spravedliv. Dělnictvo mu důvěřovalo.

„Bude nám, pane inžinýre, mzda zase snížena?“ tázal se kterýsi z předních.

Inžinýr přimhouřil oči a pokrčil jen rameny.

„Dejte dnes pozor, lidé, zvláště na patře třetím!“ varoval. „Zdá se mi, že se nápadně množí plyny!“

To pověděv odešel a zvonek venku ohlašoval, že dělnictvo sjížděti bude do dolu.

A již vstoupilo šest předních do klece. Někteří se na rychlo požehnali a zbožným povzdechem v ochranu Boží se poroučeli.

„A — pro mne,“ zvolal kterýsi přidušeně, „ať třeba celý důl do vzduchu vyletí a nás pohřbí na věky. Raději smrť než taková psí práce a dřina!“

„Nerouhej se Bohu, Josefe!“ napomínal starý horník mladšího.

Zvonek u stroje zavzněl a klec se rychle ponořila do jámy.

V malé hodince bylo hornictvo roztříděno po předcích.

Starý horník s mladším, jehož Josefem byl nazval, posláni na třetím patře do nejzazšího předku. Když byli dospěli k udané sluji, pohlédl starý na světlo v lampičce, pokynul starostlivě hlavou a promluvil:

„Nevím, nevím — světlo není jaksi čisté!“

A potom se sklonil a vešel, hluboce ohnut, do sluje a chystal se do práce. Nežli však se do práce dal, opět na světélko pohlédl a ještě starostlivěji řekl:

„Josefe! Jaksi se mi to dnes nelíbí! Jsme všude v ruce Boží, ale — je mi přec jaksi nevolno!“

„Ach — co!“ děl rozmrzele Josef.

„Ne tak, Josefe! Dobře bude, připravíme-li se na vše! Poslechni mne a poklekni se mnou. Pomodlíme se!“

A Josef mimovolně poklekl. Ticho, hrobové ticho bylo ve sluji. Červenavá záře lampičky padala na tváře klečících mužů a oblévala je tajemným leskem. Ustaraná, sterými vráskami rozoraná tvář staršího byla vážna a vroucna. V očích leskly se mu slzy.

Tvář mladšího byla hladká, ale vzdorná a chladná. Jen rty se pohybovaly, šeptajíce modlitbu. Ruce jeho byly opřeny o kladivo a oči přivřeny.

„A teď se děj vůle Páně!“ řekl konečně starý a povstal.

Jali se zvolna a opatrně kopati. Temně a smutně zněly rány kladiv jejich tichem hrobovým.

Těžní stroj hučel a duněl, klec za klecí vytahována a spouštěna a vše pracovalo jako jindy.

Vzduch byl dusný a těžký a lenivě tichý. —

Rázem zavzněl z dolu strašlivý, hromový výbuch. Z jámy vyrazil sloup dýmu a prachu. Těžní stroj zaskřípal a zarazil se. Země se chvěla.

„Výbuch!“ vykřikl kdosi a smutně a táhle zazněla píšťala na poplach.

A v té již zadunělo výbuch druhý, menší a méně strašlivý, a z jámy opět vyrazil náhle sloup dýmu a prachu.

Úzkostně volal zvonec z jámy. Tu dělníci chtěli býti vytaženi a volali o pomoc.

Inžinýr Koutný přiběhl, nesa v rukou potřebné věci záchranné.

„Rychle, rychle!“ volal. „Kdo chce obětovat život za bratry, rychle se mnou dolů!“

„Ještě jest nebezpečno dolů sestoupit!“ varoval kdosi.

„Snad! Ale kolik životů můžeme zachránit. Rychle dolů!“

A již přikročili dva horníci k němu a zmizeli v temné jámě, z níž vycházel jemný mráček prachu a kouře, jenž zapáchal štiplavě.

Klec se vynořila z hlubiny a v ní objevil se zástup hrůzou bledých a smrtelnou úzkostí zsinalých tváří. Kdo mohl, rychle utíkal, jakoby každé chvíle smrť z hlubiny vyraziti měla. Dva únavou a hrůzou klesli bez dechu u otvoru jámy.

„Výbuch plynů v třetím patře!“ oznamovali prchající. A opět vynořila se klec a vynesla zástup živých, ale na smrť znavených horníků. —

V poledne ozval se třetí, nejslabší výbuch.

Brzy po tom vyvezeni z jámy první mrtvé. Někteří byli prostě zadušeni, jiní zabiti, ale většina byla strašlivě zohavena a roztrhána.

Osmadvacet horníků zabito. Starý horník na třetím patře i s mladším soudruhem svým byli mrtvi a — roztříštěni, že kusů těl jejich nebylo lze rozeznati.

Zahynul i inžinýr Koutný. Životem svým zachránil několik životův jiných, obětovav svůj.

Když pozdě v noci vyvežena byla mrtvola jeho, pokleklo mimovolně všechno přítomné dělnictvo kol mrtvoly a — zaplakalo. —

Dvacet vdov a mnoho sirotkův plakalo nad mrtvolami svých živitelů.

Zamýšlené snížení mzdy akordní nebylo provedeno. Hornictvo bylo nanejvýš roztrpčeno. Bylo nebezpečno roztrpčenosť svévolně zvětšovati.

A brzy potom i v hutích se přihodilo veliké neštěstí.

Vetchý a přepálený kotel pukl a zabil tři dělníky a čtyři těžce zranil. Mezi raněnými byl i Václav. Byl polit vřelou vodou a smrtelně zraněn. Ale mladá síla jeho zvítězila: v týdnu nebylo proň žádného nebezpečí.

Ležel v chudé světničce matky své. Jaroslav a Mařka jej navštívili.

Tvář jeho byla bleda a zamračena. Podivný rys objevil se mu kolem rtů: rys málomocného hněvu. Čelo bylo rozryto hlubokou vráskou a oči tmavé a planoucí tajily se hluboko pod čelem. Hořkou trpkostí a tvrdým vzdorem naplněno bylo srdce jeho.

„Jak se ti daří, bratře?“ tázal se Jaroslav, když se byla Mařka s matkou Václavovou vzdálily.

„Jako zbitému psu!“ odvětil Václav a podivně se usmál.

„Nemluv tak, milý příteli! Děkuj Bohu, že tě chránil a matce ubohé a — Mařce zachoval. Ty dvě by snad smrti tvé nebyly přežily!“

Celé tělo Václavovo se zachvělo. Rty se sevřely a oči zvlhly. Rys tvrdého hněvu kolem rtů se zjemnil.

„A přece se netěším z toho, že jsem zachráněn!“ promluvil po chvilce trapného ticha nevýslovně trpce. „Smrť, myslím, není tak hrozna jako život náš. Jsme otroci, svou prací živíme jiné, vydělváme

miliony, které prostopášně rozhazují jiní. Pracujeme bez oddechu, nemáme práva ani na odpočinek ani na spravedlnosť!“

„Jsi churav, bratře, a vidíš všechno černější, než v pravdě jest!“

„Ne, ne, Jaroslave! Kolikrát jsem si tak sám říkával, snažil se jinak mysleti, ale nebylo možno těch myšlenek zaplašit. — Mám pravdu! — Jsme bídni! Nedbá se naší cti, našeho zdraví, naší síly! Jsme bez ochrany: kamkoli pohlédneš, jen nepřátelé!“

„Mýlíš se, příteli! Hrabě Emil není naším nepřítelem a chce nám pomoci.“

Václav se trpce zasmál.

„Nevěř, bratře, nevěř! Jest jedním z nich a, věř, všichni jsou stejni!“

„Křivdíš hraběti Emilovi: není jako bratr jeho Viktor.“

„A proč nám již nepomohl, má-li k tomu sílu a chuť?“

„Chtěl a chce se nás ujati, pracoval vždy pro nás, přimlouval bratru svému, ale vše bylo marno!“

„A bude marným vše i dále!“

„Nebude, bratře! Hrabě Emil pracuje pilně, hledá cestu, kterou se bráti musí, aby nám pomoci mohl. A cestu tuto již našel!“

„Aj, aj — našel?“ potřásal Václav nedůvěřivě hlavou.

„Našel ji nikoli sám a nikoli jen tak na ‚Zdař Bůh!‘ Všímal si života našeho, žil a žije mezi námi, a konečně po úradě časté a důkladné s jinými nalezena ta cesta. Sám by ovšem nezmohl ničeho

a proto musíme si vedle něho pomáhati i my! Posud mluvil jen jménem svým ku svému bratru a hrabě Viktor si hlasu jeho nevšímal, jinak bude, až bude moci promluviti důtklivě ve jménu tisícův dělnictva!“

„Cesta dlouhá — a já mu nevěřím!“

„Budoucnosť ukáže, že jest přítel náš!“

„Minulosť a přítomnosť však ukazuje, že jest nepřítelem naším!“

„A z čeho tak soudíš?“

„Jest hrabětem a bratrem utiskovatele našeho. My sami si pomůžeme — pěstí!“ dodal tiše.

„Václave! Nepoznávám tě ve tvých slovích! Křivdíš hraběti Emilovi. Kdo to byl, jenž se nás nikdy neštítil, jenž měl pro nás vždy oko přívětivé a slovo laskavé, kdo nás vždy a vždy proti nejhrubšímu násilí bránil? Jest nenáviděn od úřednictva a ne příliš milován od bratra svého: proč? Protože jest přítelem našim! — A že pěstí, násilím si pomůžeme? Neklam se, příteli! Násilí dovede zbořit, ale nedovede postavit! Zboř hutě, zasyp doly, zastav stroje: a zničíš výživu naši! Ne stroje, ne mrtvé stěny, ale zásady, na nichž nynější zákonodárství spočívá, a podle kterých má pán všechnu moc a právo a dělník práva žádného: tyto zásady, které hrabě Viktor a úřednictvo jeho houževnatě provádí, jsou pramenem naší bídy. A zásady práva a zákona nedají se pěstí odstranit: třeba zásad lepších, spravedlivějších a lidštějších. Proti zásadám jen zase zásadami bojovati možno. Na místě dnešních záhubných zásad svobodomyslných ve výrobě velké musejí se základem práva a svobody učiniti

zásady lepší, užitečnější a spravedlivější, které by nejen plnou svobodu silnému, ale i plnou ochranu slabému zabezpečily.“

„A kde vezmeš ty jiné, lepší zásady?“

„Máme je: jsou to zásady věčně platné, zásady učení Krístova!“

Václav se hlasitě zasmál. Uražen smíchem jeho, tázal se Jaroslav:

„Co se směješ?“

„Milý brachu! Zásady tvoje jsou již devatenáct set roků staré a — nepomohly dělnictvu!“

„Protože dělnictva továrního za doby, kdy svět těmito zásadami proniknut byl, — nebylo! Pokud stálo řemeslo na těchto zásadách, mělo — zlaté dno; jakmile však postaveno bylo na zásady svobodomyslné, ztratilo své zlaté dno, kleslo a klesá hloub a hloub! Ze svobodných řemeslníků svobodná velkovýroba nadělala robotících dělníků — bez práva a svobody! A nebude lépe, pokud práce naše i právo i svoboda nebude postavena na pevné zásady sv. evangelia a těmito zabezpečena a chráněna! A za tímto cílem bojovati musíme i my, nikoliv sami proti všem, ale vedle těch, kteří s námi a vedle nás bojovati chtějí a mohou!“

„Mluvíš velmi krásně, ale nepravíš mi, jak nám chce pan hrabě pomoci?“

„Chce nás především duševně i mravně povznésti, poučiti, potom v mohutnou armádu na základě křesťanské spravedlnosti sjednotiti a pak — s námi spojenými silami právo a spravedlnosť nám vybojovati!“

„Inu — uvidíme! — Ale teď o něčem jiném!

Věř mi, já bych nejraději jedním rázem všemu konec učinil!“

„Milý příteli: co rychle roste, rychle hyne!“ —

Dlouho bavili se mladí přátelé pospolu. Láskyplným hovorem své matky a sestry Jaroslavovy pookřál Václav a tmavé tváře se mu rozveselily. Zapomněl na trampoty a bolesti a těšil se z teplých paprsků slunce, pokud svítilo. A ještě dlouho, když byl Jaroslav se sestrou svou odešel, cítil v duši nespokojené tichý klid a v hrudi choré úlevu.

Téhož dne u večer navštívil jej kovář Červený. Byl to muž nevlídné tváře a pronikavých očí. Kostnatá tvář jeho byla bleda.

Nebyl ještě dlouho v huti, ale znal již velmi dobře velkou většinu dělnictva. V práci a ve společnosti byl zamlklý a nápadně vše pozoroval a hovorům svých soudruhů poslouchal. Jen někdy promluvil slovo. Každé slovo jeho bylo však ostré a trpké jako jed.

Navštíviv Václava, posadil se k loži a pohlížel mu pozorně do tváře.

„Co na mne tak hledíš?“ tázal se Václav pokojně.

„Lituji tě, soudruhu!“

„A proč?“

„Cítíš a víš to tak jako já! Jsi obětí ne první a ne poslední trapného stavu našeho. Lépe je těm, kteří zemřeli!“

„Však prý nám hrabě Emil pomůže!“

„Až jestřáb slavíkům proti svému bratru pomůže!“

„Jaroslav pevně doufá, že nám hrabě Emil pomůže!“

„Nám, soudruhu, nepomůže nikdo, sami-li si nepomůžeme.“

„Což my zmůžeme?“

„Jednotlivě jsme slábi, ale spojíme-li se na celém světě, jsme nepřemožitelni. A již se ozývá světem mohutné a velebné slovo Marxovo: Proletáři spojte se!“

Oči Václavovi zajiskřily.

„Totéž mluvil Jaroslav.“

„Nevěř mu: jest v rukou hraběte Emila a kněží!“

„A je to chyba?“

Červený se chutě zasmál.

„Musím jíti,“ pravil. „Ku potěše nechám ti tuhle knihu a noviny. Poučíš se a pobavíš. Neukazuj však toho ani matce ani Jaroslavu.“

To pověděv stiskl Václavovi ruku a odešel.

Sotva byl odešel, vešla matka do světnice a přinášela chudou večeři. Pohladila čelo synovo a děla:

„Ten člověk se mi nelíbí! Má oči tak pichlavé a nepokojné. Takoví lidé buď již něco na svědomí mají nebo něco zlého zamýšlejí!“

Václav neodpovídal.

Hned po večeři jal se čísti noviny, které mu byl Červený zanechal. Čím déle četl, tím dychtivěji četl: co mu dávno v srdci bouřilo a vřelo, bylo tak jasně a poutavě pověděno.

Oči se mu víc a více leskly a tváře se zardívaly. A dech utajuje, četl:*)

„My proletáři, — my lid pracující žijeme život plný strasti, hladu a utrpení. Naše práce udržuje celý svět a činí vůbec možným, by společnosť lidská žíti mohla.“

„My budujem přepych a nadbytek, za to sklizíme hlad, ústrky, pronásledování a konečně předčasný hrob.“

„My postrádáme veškerých oněch radostí, kterých dnes nepřátelé naši nadbytek mají — my vyloučeni jsme z veškerých požitků jak tělesných tak i duševních, ano, — my v pravdě v celém slova smyslu jsme vyděděnci! A co toho příčina? Nemá snad matka země ničeho pro nás? Či snad nemáme my ubozí tvorové žádného ni nejmenšího práva ku radostem a požitkům, ano ku životu vůbec? Kdo chce, kdo může nám to upírati?“

„Rozumný člověk, jenž by byl nestranným, zajisté by každý řekl: Ne, těmto lidem patří nejen rovné ale přední právo ve společnosti lidské. — Tomu však není tak.“

„Malá hrstka lidí to pouze jest, jenž nám naše práva upírají, kdežto takřka násilím nás nutí povinnosti konat. Tito lidé nemohou mít žádného citu! Oni nevědí neb ani nedbají na to, že činí tak bezprávně, že jejich jednání jest bezcitné a nelidské — ba oni den ode dne nás zkracují na naší mzdě — v práci na plodech, jenž dovednosť a síla naše

*) Uvedené články a řeči socialistův jsou téměř veskrze doslovné výňatky z řečí opravdu pronesených anebo novin a spisů opravdu vydaných.

vyrábí a sice tak, že největší část užitku z plodu naší práce pro sebe ve své lakotě ponechávají.“

„Pro nás, naše utrpení, naší bídu, mají pouze pohrdlivý úsměv, a jsou-li v dobré náladě, podávají nám hladovým pouze ohryzanou kost z jich plné tabule odhozenou, pakli ale tímto darem nejsme spokojeni, vrhají nás v okovy, do žalářů a pak . . .“

„My neustále hladovíme, strádáme a kráčíme v úplnou zkázu duševní i tělesnou a to vše se děje vinou několika po mamonu lačnících velkokapitalistů, které nejen dělnictvo, ale i veškeré ostatní třídy společnosti lidské do záhuby vrhají . . .“

List vypadl ubohému Václavu z ruky, hlava klesla na zad a oči se zavřely. —

Citlivé srdce jeho bylo přehnanými slovy novin bolestně rozryto. Veškerá duše jeho vzplála mohutným žárem. Nezkoumal, zda každé slovo pravdivo a kolik pravdy tají se v té spoustě slov. Neposuzoval slov, ale úplně, zcela se podával dojmu jejich. A dojem slov těch na šlechetné, roztrpčené srdce byl — strašlivý. — —

Podivný svět — zaplavený tmavou, hroznou mlhou — rozvíral se mu před očima. A v hrudi jeho bylo těžko, dusno a horko. A v té tmavé, hrozné mlze slyšel jediný, srdce rozrývající výkřik milionů. — —

Těžké vzdechy prodíraly se namáhavě z hrudi jeho. — —

„Václave, milé dítě, co se ti stalo?“ volala útrpně a teskně věrná matka, sedíc u lože, hladíc horké čelo jeho a zaslzeným okem sledujíc každý jeho dech.

Kapitola šestá.

Starý Trnka den ze dne scházel a chřadl. Hruď jeho byla hluboko sehnuta a ruce se třásly a z prsou co chvíle zazníval těžký namáhavý kašel. Ba, když se první mlhy podzimní s hor do údolí skláněti počínaly a když zahvízdal smutně prázdným polem nad chaloupkou první vítr ostře studený a listí na jabloni žloutlo a padalo, ulehl a již více nepovstal.

Tkalcovský stav dávno již byl umlkl v chaloupce, ve které bylo ticho a smutno. A ticho a smutno bylo i v hrudi starého Trnky, posledního svobodného tkalce v údolí. Teskně pohlížíval na svůj opuštěný stav a naslouchal temnému dunění v železárnách a vysokých pecích.

Cítil co den lépe, že dlouho nebude. —

Mařka byla právě přišla z kostela. Byla to dívka statná, rozumná i milá. Pěkné tváře její rděly se chůzí a čerstvým větříkem ranním. Oči byly jasny, jak jasnými mohou býti jen oči člověka, který má čisté srdce v hrudi a v duši svědomí pokojné.

Starý Trnka pohlédl radostně na dceru, která před ním plna zdraví, svěží síly a pokoje stála. Ale brzy jemný mráček starosti zatáhl uvadlou a bledou jeho tvář.

„Bude tak vždycky — pokojna a šťastna?“

Ta otázka ozvala se náhle v duši jeho a znepokojila ji. Povzdechl těžce a zvolal tiše:

„Mařko!“

„Co chcete, otče?“

„Pojď sem, dítě, a podej mi ruku!“

Vesele přikročila dívka k loži, oběma rukama stiskla chladnou a třesoucí se ruku otcovi a pravila hlasem něžným a milým:

„Přitížilo vám, tatínku?“

„Ach, dítě, mě již těžko přitížiti může, ba doufám, že se mi brzy navždy ulehčí. Děj se vůle Boží!“

„Ne, otče! Nemyslete na to.“

„Ať myslím nebo nemyslím, toho, co se státi musí a stane, nezměním. A — věř mi, dítě, — rád umřu! Nežil jsem nadarmo. Poctivě jsem po celý život pracoval, trpělivě snášel všecko, co na mne Bůh ve Své lásce seslal, a byl jsem vždycky spokojen. Vychoval jsem vás v chudobě, ale v bázni Boží, a doufám, že se nikdy Boha nespustíte.“

„Otče!“ děla dívka teskně dojata a namáhala se, aby zadržela slzy z očí se deroucí.

„Nech mne, dítě, jen domluvit! Jsem s vámi spokojen a děkuju Bohu za to, že mi popřál takových dítek! — Neveliký sice majetek jsem vám zachoval, ale přece tolik, že můžete vždycky bývati ve svém a pracovati na svém, a to jest — mnoho, velmi mnoho! — A přece se mi srdce úzkostí svírá, pomyslím-li na to, co vás čeká!“ —

Zamlčel se a přivřel oči a zakašlal.

„Přijdou doby, kdy vám bude třeba veliké ochrany Boží a veliké síly, abyste nezbloudili! — Tiše pozoroval jsem, co se dělo a děje, a bojím se o vás!“

„Nebojte se, otče! Bůh nás neopustí!“

„Milé dítě!“ děl otec měkce, jakoby slov dívčiných ani nebyl zaslechl. „Vím, že ráda myslíš

na Václava, a nikdy jsem ti v tom nebránil a nebráním. Je to pevný, pracovitý hoch, ale — příliš vznětlivý a snad i lehkomyslný! A to jej lehce na cestu nepravou přivésti může! — Vím, že byste byli již dávno rádi za sebe šli: nechtěla jsi mne opustit. Bůh milý ti to zaplať a odměň!“

„Otče, vy víte, že bych vás nikdy neopustila! Kdo by vás tak opatroval a vám tak rád a věrně sloužil?“

„Snad budeš brzy — zcela volna a svobodna! — Budeš míti na vůli kdykoliv — navždy spojit se s Václavem. — Přeji ti to, protože vím, že si toho oba přejete: ale přece tě, dítě mé, o jednu věc prosím!“

„Vše vám, otče, ráda učiním!“

„Slib mi tedy, že nikdy ruky své nepodáš Václavovi, jakmile by se Boha svého spustil a svatou víru opustil. Byla bys nešťastna!“

Umlkl a hrobové ticho zavládlo v chaloupce.

Mařka sklonila hlavu svou na lože a — tiše zaplakala.

„Nenutím tě k ničemu!“ mluvil otec těžce dále. „A nebyl bych o té věci s tebou mluvil; ale divná úzkosť o tebe mne nutí! Pozoruji dlouho Václava a poslouchám řeči jeho. Mládí mluví nerozvážně a proto jsem nejedno slovo Václavovo přeslechl. Ale poslední dobou se mi nelíbí! Bojím se, že pobloudí, již-li nepobloudil. — Nenutím tě, než přece bych pokojněji zemřel, kdybys mi slíbila, že se nikdy nestaneš ženou muže — bez Boha!“

Mařka pozvédla hlavu a pohlédla na otce

pohledem, plným něžné lásky i silné odvahy, a promluvila tiše:

„Otče! Miluju Václava víc nežli vlastní život svůj, ale Boha miluju ještě více: ztratí-li Boha, ztratí i mne!“

Radostná záře polila tvář starého Trnky. Slova nepromluvil, jen hlavu dceřinu objal a vděčně políbil.

„Nyní rád zemřu! — Až mne nebude, chraň Jaroslava!“

To pověděv, zavřel únavou oči a povzdychl. —

Radostně rozechvěn přišel toho dne Jaroslav z práce.

„Otče!“ volal, ruku otci podávaje a jej pozdravuje. „Snad se přece ještě dožijete lepších dob!“

Otec se jen usmál. Pohlédl útrpně na syna a pravil:

„Jsi mlád a rád se každé naděje chápeš, abys na ní zámky stavěl. Stáří tě naučí nedoufati mnoho.“

„Tentokrát však to nejsou plané naděje.“

„A kdo a jak vám chce pomoci?“

„Hrabě Emil a mladý kaplan svolají schůzi dělnictva, založí spolek dělnický, seřadí nás a povedou nás do boje proti bezpráví, ve kterém sténáme.“

„A myslíš, že všechno dělnictvo jako jeden muž půjde s hrabětem Emilem a páterem Janem? Neznáš lidí! — Hrabě Emil jest moudrý pán a páter Jan jest horlivý kněz a oba jsou velmi dobrými přátely dělnictva: ale pamatuj, že ani desátý nepůjde s nimi!“

„A proč by nešel?“

„Pověz mi nejprve, zač chcete bojovat a čeho se domáhat?“

„Především chceme, aby se s námi slušně zacházelo a nám spravedlivá mzda a odpočinek v neděli a ve svátek zabezpečeny byly. Dále žádáme podporu v úrazu, nemoci a ve stáří.“

„A na kom to vše chcete vybojovat?“

„Ovšem na hraběti Viktoru a správě závodů.“

„A myslíš, že se hrabě Viktor a správa závodů lehce podají?“

„Musí se podati, až veškero dělnictvo s námi státi a bojovati bude!“

„Vidíš! Tak jsme dospěli tam, kde jsem tě chtěl mít!“ řekl starý Trnka a usmál se. „Správa závodů bude brániti dělnictvu, aby s vámi šlo, a bude pronásledovati ty, kteří s vámi půjdou. Takto jedni z bázně a strachu, jiní z touhy — zalíbiti se úředníkům, jiní z lehkomyslnosti, jiní z nedůvěry, jiní ze vzdoru a konečně se najdou i takoví, kteří — z pouhé nenávisti proti hraběti Emilovi a kněžím — buď nebudou chtíti s vámi jíti nebo se přímo proti vám postaví. Proto jsem ti pravil, že ani desátý nepůjde s vámi!“

„Půjdou, až se přesvědčí, že hrabě Emil a pan kaplan dobře s námi smýšlejí!“

Otec se opět jen usmál. Byl již unaven a přál si odpočinku. — —

Druhého dne časně ráno zavolal si hrabě Viktor vrchní správce všech jednotlivých závodů. Všichni dostavili se v určitou hodinu.

Pan hrabě byl velmi rozčilen. Chodil rychle sem a tam ve své nádherné pracovně. Byl téměř

úplně nabyl podoby i povahy velmi zámožného velkoprůmyslníka.

„Pánové!“ oslovil správce beze všech oklik. „Pozoruji na všech stranách podivné hnutí mezi dělnictvem a podivné způsoby, kterých naprosto nemožno trpět!“

„I my pozorujeme totéž!“ osmělil se poznamenati ředitel Grimmig.

„A přece to trpíte! —“

„Trpíme to, poněvadž jsme nebyli zmocněni jménem vaší milosti zakročiti.“

„Zakročit se musí — rychle, jadrně a rázně! Kam pak bychom došli? Dělnictvo patrně si libuje ve vzdorovitosti, okázalé nevšímavosti, ano i surovosti již i naproti osobě mé i hraběnčině!“

„Račtež, hraběcí milosti, dovoliti, abych na něco upozornil vaši milost!“ promluvil opět s poklonou pan Grimmig.

„Mluvte!“

„Poslední dobou bývá mezi dělnictvem velmi často jména pana hraběte Emila a vedle něho jména zdejšího mladého kněze vzpomínáno!“

„A co jest kněžím po dělnictvu mém? Myslím, že by sobě i dělnictvu lépe prospěli, kdyby dělnictvo horlivě k poslušnosti, trpělivosti a pracovitosti napomínali!“

„Jest to povinností jejich. Místo toho však raději proti nám se veřejně brojí, ba proti samé milosti hraběcí.“

„Jakým způsobem?“

„Bylo mi nedávno sděleno, že mladý kněz ve svém kázaní ostře káral zlý příklad náboženské

lhostejnosti — osob, které požívají veliké vážnosti v závodech.“

„Možno-li to?“

„Ba možno, hraběcí milosti! Byli by se nám tito lidé velmi nebezpečnými státi mohli, kdybychom nebyli lid od nich odvrátili. Mohu však ubezpečit hraběcí milosť o tom, že sotva deset dělníků ze sta dbá hlasů kněží!“ To pověděv, vypjal pan Grimmig hrdě prsa. Byl patrně hrdým na své a svých přátel dílo.

„Nemylte se, řediteli!“ varoval hrabě, jehož tváře se rděly. „I teď by mohli kněží lehce nabyti takové moci v lidu, že by nám to mohlo býti nepohodlným! Zásady křesťanské mravouky jsou rozhodně lidu na prospěch a — věřte mi — na základě křesťanské mravouky se miliony nevydělávají!“

„A proto musí býti první snahou naší — moc kněžstva na lid nadobro zlomiti!“

„A jak to dokážete?“

Pan ředitel Grimmig se sebevědomě usmál a děl:

„Nač bychom se pálili my? Nebezpečným by se i nám státi mohl boj proti kněžstvu. Proto bude třeba pracovati tak, aby proti kněžstvu bojovalo samo — dělnictvo!“

„Smělá myšlenka!“ děl hrabě.

„A přece velmi snadna! V dělnictvu to vře a bouří, ale posud ještě ve skrytu. Nebude však asi daleko ten den, kdy nespokojenosť dělnictva vybuchne mohutnou silou — proti nám, nepodaří-li se nám ostří hněvu lidu jinam obrátiti!“

„A na koho a kam chcete hněv lidu obrátiti?“

„Na ty, kteří by se nám mocnými a nepřemožitelnými nepřátely státi museli, kdyby se v čelo lidu postavili! Jsou to kněží. Proti nim musí býti dělnictvo do boje hnáno! Ostatně věc ta by nebyla v dějinách prvým případem. Hraběcí milosti dobře známo, že se v sedmdesátých letech jen tak podařilo po vídeňském krachu mnohým ujíti hněvu a pomstě roztrpčeného lidu!“

„A jak myslíte, že by se věc dala navléci?“

„Dělnictvo bude se jistě snažiti vymaniti se z nadvlády kapitálu, kterou již teď nanejvýš netrpělivě nese. Snaha tato rozpoutá veliký boj — socialní. Na jedné straně státi bude dělnictvo, na druhé straně my. Boj tento jest ve svém jádru jen a jen hospodářským a právním bojem: podaří-li se nám přenésti tento boj na pole náboženské, rozdělí se dělnictvo na dva tábory. Jedna část — věrna víře zděděné — bude hájiti víru svou, kterou druhá část potírati bude. A takto se vrhne do dělnictva bratrovražedný boj, který prospěti může jedině — nám!“

„Výborně!“ zatleskal pan hrabě. „Ale pomněte, pane řediteli, že ještě nikde dobře nepochodil, kdo proti náboženství do boje se dal!“

„My se také opatrně budeme chránit, abychom se zjevně proti náboženství a víře do boje pouštěli: my jen na kněžstvo hněv lidu obrátíme. Kněžstvo jest jako talíř, na kterém se lidu pokrm — náboženství podává: zostudíme-li v očích lidu talíř, i pokrm se mu znechutí!“

„Výborně, výborně!“ volali přítomní.

„A kdo tento boj, kterého nenazvu pravým jménem, provede?“ tázal se pan hrabě.

„Ne my, nýbrž — socialní demokracie!“

„Neračte, pane řediteli, zapomněti, že pan hrabě Emil a páter Jan chtějí dělnictvo právě na zásadách křesťanské spravedlnosti seřaditi a do boje proti kapitálu výrobnímu vésti!“

„Mohou!“ odvětil klidně pan Grimmig a máchl rukou. „Budou však moci jen jednou rukou proti nám bojovati, druhou bude jim — třeba náboženství hájiti!“

„Ostatně — chci ještě dnes promluviti s bratrem svým vážné slovo. Snad se mi podaří na jiné myšlenky jej přivésti. Zatím vám, pánové, děkuju za návštěvu. S Bonem!“

Úředníci opustili nádhernou pracovnu hraběte Viktora a odešli. Hrabě Viktor spokojeně si mnul ruce, zapálil si doutník a zazvonil na sluhu.

„Jest hrabě Emil ve svém pokoji?“ tázal se, když sluha vešel.

„Ano, hraběcí milosti, navštívil jej však, nemýlím-li se, právě zdejší mladý kněz.“

„Tím lépe!“ děl hrabě a kynul služebníku, aby se vzdálil.

Po té opustil pracovnu svou a rychle spěchal do odlehlé části zámku, ve které se byl hrabě Emil ubytoval.

Hrabě Emil pracoval právě s mladým knězem na plánu a podrobnostech velké schůze dělnictva, kterou mínili v příštích dnech svolati. Návštěva hraběte Viktora nebyla mu právě vhod, ale nebylo jí možno odmítnouti.

Kaplan, chtěje se vzdáliti, střetl se již u vchodu s hrabětem.

„Netřeba, pane kaplane, odcházeti!“ zvolal hrabě. „Ba přítomnosť vaše bude právě na prospěch nám všem.“

„Dovolí-li pan hrabě, zůstanu!“

„Prosím!“ odpověděli oba bratří hraběcí a posadili se.

„Těší mne, žes mne opět jednou navštívil!“ vítal hrabě Emil bratra svého.

„Přicházím vážně promluvit o jisté věci!“ rozhovořil se hrabě Viktor. „Pozoruji od nějaké doby mezi dělnictvem povážlivé hnutí, které se mi nelíbí, a bylo mi řečeno, že mezi dělnictvem velmi často jmen vašich, pánové, bývá vzpomínáno. Nemyslím, že byste buď ty, bratře, anebo pan kaplan ve hnutí tomto nějak súčastněni byli.“

„Snad posud nejsme!“ odpověděl hrabě Emil vážně a pevně. „Než — právě se chystáme, hnutí tomuto jistý, určitý směr vykázati!“

„A jaký by to byl směr?“

„Aby dělnictvo nebojovalo a nepracovalo nadarmo!“

„Aby tedy na mně snad hodně mnoho vybojovalo?“ tázal se hrabě Viktor nepříliš přívětivě.

„Aby si vybojovalo jen toho, co mu po právu a spravedlnosti patří!“

„A není snad v závodech mých spravedlivě placeno a dáváno dělnictvu to, co mu po právu a spravedlnosti patří? Myslím, že se dělnictvu řádně platí smluvená mzda!“

„Snad, to však není dosti! Již jsem tě, bratře,

několikrát — ba častěji, než ti bylo milo, upozornil na mnohé bezpráví a zlořády v závodech, jimiž dělnictvo trpí; ale bylo to vždy marno! Doufal jsem, že poznav zlořády ty přičiníš se, aby stav dělnictva tvého byl člověka i tebe důstojný. Ale poněvadž jsi nikdy nejevil a nejevíš ani nyní pražádné chuti, abys opustil nekřesťanské zásady — ziskuchtivé a nelítostné velkovýroby dnešní: proto chceme nebezpečnému a oprávněnému hnutí dělnictva dáti jistý směr, aby na svou vlastní škodu nepobloudilo!“

„A chceš takto spojiti se tuhle s panem kaplanem a s dělnictvem mým — proti mě, vlastnímu bratru svému a vyvolati bouři dělnictva proti mě?“

„Nemyl se, bratře! My jsme hnutí tohoto nevyvolali! Vyvolala je zásada svobodné velkovýroby vůbec a zde především nesmyslné pachtění se správy závodů tvých — za jediným cílem!“

„A co považuješ za jediný cíl závodů mých!“

„Zisk!“ odpověděl klidně hrabě Emil.

„A myslíš, že jsem své závody s ohromnými obětmi jen proto zřídil, abych v nich křesťanskou mravouku — a dokonce snad křesťanskou lásku provozoval?“

„Žel Bohu, žes toho neučinil!“

„Chacha!“ smál se hrabě Viktor nuceně. „Řekni mi přece konečně, jak si celou věc představuješ? Snad se ještě vzpamatuju a na pokání se dám!“

„Prospělo by ti to, bratře!“ děl hrabě Emil klidně a vroucně. „Abys věděl, že nežádá dělnictvo ničeho nemožného, věz, že chceme jen, aby se

v závodech dbalo toho, že jest dělník člověkem jako my, že pozůstává nejen z rukou a síly, nýbrž — z těla a z duše. Žádáme proto pro dělníka všemožnou podporu duševních statků jeho: náboženství, mravnosti a osobní cti! Toho dosíci lze — vzděláním dělnictva, přísným klidem nedělním a svátečním, obmezením noční práce i doby pracovní v oddílech, kde jest práce příliš namáhava a nebezpečna, a konečně řádnou kázní nad úřednictvem! Poněvadž má dělník dále také tělo, které má potřeby své, žádáme pro dělnictvo: spravedlivou mzdu, ze které by počestně žíti mohl, zabezpečení jisté, rychlé a vydatné podpory ve případě úrazu a neštěstí, v nemoci a ve stáří. Dále . . .“

„Ha, bratře, ustaň, sic mi hlava pukne a mé závody — ani na polovic všeho toho nestačí!“ zvolal hrabě Viktor, směje se. Povstal a měl se k odchodu.

„Nevěřil jsem,“ mluvil dále, odcházeje, „nevěřil jsem, že bys byl tak daleko ve své ideálnosti a lásce k dělnictvu pokročil! Nyní však vidím, že jediným a posledním cílem tvým jest — mne zničiti!“

„Bratře!“ zvolal hrabě Emil, zblednuv.

„Nemluv! Čiň, co ti libo: ale pamatuj, že do posledního dechu budu proti vám bojovat!“

To řekl a rychle se vzdálil. — —

Kapitola sedmá.

Hrabě Viktor a paní jeho stranili se dělnictva téměř úplně. Prostý dělník neměl do zámku přístupu. V závodech vyvěšen přísný řád pracovní a závodní a úřednictvo počínalo si tvrději než dříve.

Jen v jedné věci byla přána neobmezená svoboda: v potupování kněžstva a v posměchu z věcí nejsvětějších.

Mezi dělnictvem šířeny knížečky a noviny, kdež denně nové a nové poklesky, ba i zločiny na jednotlivých kněžích z celého světa „odhalovány“ a pronášena nejhrubší rouhání proti Bohu. Dělnictvo mladší četlo je hltavě a počínalo si vždy drzeji a směleji. A tytéž věci bývaly nejčastějším předmětem hovorů mezi dělnictvem v práci i po práci. Kdo by se byl odvážil jinak mysliti a mluviti, nazýván potupně — klerikálem. Lid nerozuměl tomu slovu, ale nazýval tak posměšně každého, komu byla víra svata.

Po závodech i venku roztrušovány hanopisy proti hraběti Emilovi a kněžím a tu a tam i pobuřující letáky, které vášně lidu probuditi a v plamen rozdmýchati měly. Lid neuvažoval, zda pravda se mu hlásá, nedovedl rozeznati duchaprázdných plev od zrna pravdy, ale četl a věřil a přijímal největší otravu za dobrou, zážívnou stravu.

Rány, ať zaviněné či nezaviněné, které stihly celé dělnictvo i jednotlivce, rozdírány a zveličovány a nikoliv oleje, ale plamene do nich naléváno.

„Lide dělný, lide setýraný, lide vyděděný!“ tak počínaly téměř všechny hanopisy i letáky a hlásaly nabubřelými slovy vždy totéž a totéž:

„Duch demokracie a svobody, ten strážný duch, který od věků sídlí u krbu chudiny, ten sílil Tě jako předky Tvé v bojích za myšlenku občanské rovnosti, za svobodu svědomí. Myšlenka demokracie vedla Tvé velikány na planoucí hranice

i do vřavy válečné, proti mocným tohoto světa. Po všem plahočení a stoletých zápasech stojíš zde opět chud jako otcové Tvoji, pod jařmem cizinců a bohatců. Jedinou vymožeností a dědictvím Tvým jest ten starý úděl chudiny, láska ku svobodám a nenávisť k těm, kdo v nových formách staré jařmo Tvé obnovují, namlouvajíce Ti o přátelství, kramaříce s citem i duší Tvou.“

Úřednictvo to vidělo, ale trpělo vše. Ba mnohý usmál se spokojeně, vida, jak rychle šíří se mezi dělnictvem duch nevěry a odporu proti všemu, což i on ve svém srdci buď nenáviděl anebo čím i on aspoň pohrdal . . .

Ubohé dělnictvo nevědělo, že úmyslně sváděno jest na místa, kdež jen trní a hloží se daří, a že páchán na něm zločin všech zločinů největší — zkáza duše! . . .

Dělnictvo dělilo se zvolna ve tři strany: jedna vrhala se slepě na cestu, na kterou bylo sváděno; druhá prohledala zdravým rozumem a citem svým záhubné ony sítě a s odporem odvracela se od nich; třetí konečně vlažnou a chladnou zůstala k oběma směrům.

A mezi těmi nemnohými, kdo hned prvním rázem porozuměli, oč se jedná, byl i starý Trnka a syn jeho Jaroslav. Starý Trnka miloval ony řády, ve kterých byl vyrostl, a ničeho dobrého ze všech novot nedoufal, ba hrozil se toho, co stále a stále předpovídal, cítě tajuplné dusno — před bouří.

Zcela jinak syn jeho Jaroslav. Nadán rozumem bystrým a vůlí, práhnoucí po vzdělání a pokroku,

byl ve mnohém vzdělán a dobře poučen. Cítil a znal i on vše, co tížilo dělnictvo, a přál si z celé duše, aby bylo lépe. Byl ochoten vše obětovati pro čest a právo práce své a svých bratří: ale hrozil se způsobu, kterým se mělo dělnictvu pomoci.

Starý Trnka zemřel. S ním pochován byl poslední tkadlec, jenž svobodu svou až do smrti dochoval a malého stavu svého neopustil, protože v něm záruku a památku svobody své viděl. — —

A právě té doby svolána prvá schůze dělnictva, která byla dlouho připravována, nikoli však hrabětem Emilem a jeho přáteli, nýbrž — kovářem Červeným a jakýmsi Rennerem, jenž sice nebyl dělníkem, ale od nějakého času mezi dělnictvem horlivě pro schůzi pracoval.

„Soudruh Renner“ byl synem židovského obchodníka. Studoval, ale z neznámých příčin studiemi ničeho domoci se nemohl. Dal se pokřtíti, doufaje, že se tak spíše jistého postavení dopracuje. Než nikde nebylo možno se udržeti — a proto věnoval své síly — dělnictvu. Zda z lásky či ze sobectví, kdo mohl posouditi?

Schůze byla určena na večer toho dne, kdy mělo dělnictvo výplatu.

Již po sedmé hodině scházelo se dělnictvo. Tváře horníkův a hutníků byly černy, tváře dělníků a dělnic z přádelny bledy a vychudly. Oči však zářily všem. Temný hluk ztlumeného hovoru, z něhož tu a tam jen vášnivé výkřiky vyznívaly, naplnil brzy prostornou místnost.

Po hodině osmé vystoupil na řečniště kovář Červený. Vášněmi rozrytá tvář jeho byla smrtelně

bleda, tmavé oči planuly. Ruce se mu chvěly. Byl rozčilen a rozechvěn.

„Soudruzi!“ zvolal hromovým hlasem a rázem ztichl lomoz a hluk a oči všech se naň upjaly.

„Soudruzi! Dnešek bude počátkem boje, nikoli tajného a ukrytého, ale veřejného boje dělnictva proti těm, kteří nové otroctví naň uvalili. Dusno a těžko jest mezi námi Cítíme všichni tu tíži na sobě a víme, že to tak dále jíti nemůže. Musejí býti sňata železná pouta s beder našich! My pracujeme, my chceme také ovoce práce své! Chcem svobodu, rovnosť a bratrství na místě dnešního zotročení, utiskování a poroby. Ale kdo nám pomůže? Nikdo, soudruzi, nikdo — leda my sami. Spojiti se musíme, spojeni do boje se dáti musíme. Za práci naši, za všechny útrapy naše, slibují nám — nebe po smrti: my chceme nebe na zemi! A toto nebe dáti nám může jen jediná — socialní demokracie, jejíž prapor dnes — mužně a statečně rozvinouti chceme! Soudruzi! Dosť jsme se již natrpěli, dnes chceme se spojit, abychom porobě své konec učinili. A proto vyzývám vás, vy mužové a bratří, spojte se s námi!“

Ohromná bouře souhlasu ozvala se, když byl Červený domluvil.

A sotva dozněla lomozná bouře, vyskočil pružně na řečniště soudruh Renner.

Byl postavy neveliké a kostnaté. Malou, do předu nakloněnou hlavu pokrývaly řídké, krátce přistřižené vlasy. Pod zahnutým a nepoměrně velikým nosem stály mu krátké, rezavé vousy a šedivé oči svítily pichlavě potměšilým ohněm pod

nízkým čelem. Bílé ruce jeho byly jemny. Patrně nikdy těžce nepracovaly.

I jeho tvář byla bleda, když se byl usmál, velitelsky po shromáždění se rozhlédl a takto mluviti se jal:

„Soudruzi! Kdybyste byli před sto lety a snad ještě před kratším časem po svém okolí se rozhlédli, co byste byli našli? Žádných vysokých komínů, soptících mračna dýmu, nebylo viděti; žádné ohromné budovy se sty svítícími okny nečněly před cestujícím; žádný hřmot strojů nebylo slyšeti; žádný hluk parních mlátiček a lokomotiv, jež projížději bleskem nejvzdálenější krajiny; ani ohromných hučících pecí nebylo by našlo vaše oko. Všecka práce konala se rukami v malých dílnách anebo ve volné přírodě. A v těchto malých dílnách rodinných nebylo pána ani sluhy; celá rodina pracovala ku příkladu v dílně tkalcovské, aby prací vlastních rukou upřadla kousek bavlněné látky. Otec objednával sám osnovu, nití a bavlnu. On namotal nitě a připravil, žena a dcery spředly bavlnu, látka pak tkána od něho a jeho synů. Všecky přípravy a všecka nářadí byla majetkem rodiny. Nebyl zde kapitalista, který by za své peníze stroje postavil, ani námezdný dělník, jenž by za bídnou mzdu denní byl na cizém stroji pracoval. Tkadlec dohlížel sám na svou práci, obstaral sám prodej a obdržel sám odměnu za svůj výrobek. A co vidíte dnes? Všude velké továrny s ohromující motanicí strojů!“*)

*) Dle Williama Clarka: Základ průmyslový.

„A vizte nyní tyto továrny! V oné malé dílně rodiny tkalcovské měl otec a dítky jeho vše ve své moci: rodina pracovala, rodina byla majitelem všech nářadí, rodina měla také celý užitek své práce. Je tomu tak i v továrně? Jest dělník pánem strojův a továrny? Jest dělník pánem své práce? Požívá dělník také nezkráceně ovoce práce své? Nikoli! Ten, kdo dal peníze na továrnu a stroje, ten je pánem: dělník jeho otrokem. Kapitalista bez práce žije z práce tisíců svých dělníků. Dělník, jenž ho živí, nemá práva jiného, leda pracovat, dřít se a — umřít! . . .“

Tak mluvil soudruh Renner velmi dlouho, vždy bouřlivěji, nadšeněji a odvážněji. Kdykoliv dělnictvo, uchváceno slovy jeho, bouřlivě tleskalo a jásalo, usmál se podivně, vypjal vpadlá prsa a zakroutil si krátké, rezavé kníry. A potom mluvil zas dále. Potupně zmínil se o šlechtě, posměchem zahrnul kněze, nazval Božského Spasitele rouhavě „tesařem Nazaretským“, křesťanskou víru „tmavou nocí bludu a lži“ a tvrdil sebevědomě, že „v jediné socialní demokracii“ kyne dělnictvu vykoupení a spása, v oné socialní demokracii, kterou hlásali K. Marx a Ferdinand Lassalle.

A potom hovořil takto:

„Ano svoboda, za kterou krvácíme, jednou zvítěziti musí a zvítězí. Shnilá a spráchnivělá budova dnešní poroby duševní a tělesné padne a socialní demokracie na troskách jejích postaví novou, silnou, nezbořitelnou budovu svobody, rovnosti a bratrství!“

„Chtějí sice mnozí zachrániti bořící se budovu tuto tím, že posilniti chtějí základy její: rolníka a

řemeslníka. Ale snaha jejich jest marna! Továrna dnes panuje a spočítány jsou dny řemesla! A co platí o řemesle, platí i o rolnictvu: zachrániti je jest v době páry nemožno. Ani řemeslníku ani rolníku socialní demokracie pomoci nechce a nemůže, protože by je takto upevniti musela v majetku půdy a řemeslných nářadí a výrobních prostředků, což učiniti nemůže a nechce. Socialní demokracie chce jedině a naprosto — převedení vší půdy, dolů, továren, strojů a jiných výrobních prostředků ve společný majetek všech.*) Nebo jenom, když kapitalistické jmění soukromé, pozemky, doly, suroviny, nástroje a všecky prostředky obchodní se stanou majetkem obecným a výroba zboží socialistickou, od společnosti skrze sebe samu a pro sebe samu prováděnou, jenom tenkrát bude možná, aby výroba ve velkém a stále rostoucí způsobilosť ku výnosu byla pramenem nejvyšší blaženosti a všeobecné dokonalosti pro ty, kteří byli posud utiskováni a bídně vyssáváni. To je náš cíl, tam spějeme!“

„Za tímto cílem spojiti se musí všecko dělnictvo v jednu jedinou ohromnou armádu, jejíž síly, počtu a odvahy zaleknouti se musí ti, kteří na dělnictvu posud jen hřešili. Soudruzi! Mnozí by si teď rádi na přátele dělnictva hráli a proto lhou k němu lásku, které nemají. Na základech tak zvané křesťanské spravedlnosti a lásky chtějí prý vám pomoci, ale nepomohou: kdyby vám byli

*) Karel Kautský: Das Erfurter Programm 4. kapitola a dále; protokol sjezdu socialistů německých ve Vratislavi r. 1895. a jiné.

chtěli pomoci, mohli to učiniti dávno. Devatenáct set roků měli moc v ruce a nečinili ničeho. Snaha jejich jest jen pod rouškou přátelství k dělnictvu pomoci na nohy a k nadvládě nad celým světem — tmářskému klerikalismu. A kdo jsou ti lidé? Jsou to páni a kněží, kteří jen panovat chtějí a duševní násilí na lidu páchají. S nimi táhnou otroci z dělnictva, kteří v zaslepenosti své nevědí, že svým katanům pomáhají!"

„A nyní, soudruzi, slyšte, jaký blahobyt, jakou svododu slibuje a dáti vám chce socialní demokracie. V socialistickém státě nebude ani pánův ani sluhův ani otrokův, nebude majetných ani nemajetných. Na místě dnešní výroby soukromé bude jen výroba společná. Pracovat musí každý, práce však nebude břemenem, ale radostí a nebude trvati déle jako tři hodiny denně a snad i daleko méně. Ostatní čas věnuje se buď zábavě anebo vzdělání. Nad prací nebudou dohlížeti tyranští úředníci, ale volení správcové, kteří budou také dělníky. Každý, kdo se vykáže vykonanou povinnou prací, má nejneobmezenější právo na spotřebu úplně libovolnou. Svůj oděv obdrží z veřejných skladišť, jídlo v hostinci podle libosti, nebo, chce-li, doma v bytě soukromém, nanejvýš pohodlně zřízeném, jenž jest ve spojení s hostincem veřejným a odkud úplně pohodlně obdrží jídla, kterých si přeje, anebo si je dá připraviti doma anebo si je připraví sám. Na místě dnešního nerozvíjitelného manželství nastoupí svobodná volba podle náklonnosti a starosť o děti převezme stát. Žádný tlak, žádná tíseň nebude tížiti svobodné občany svobodného státu. Náboženství

pomine časem samo sebou. To jest cíl socialní demokracie. Tento božský cíl svítí socialistovi vždycky a stále. Když vichřice nejvíce kvílí, mračna hrozí a bouře se vzteká, socialistovi svítá božská důvěra v tento božský cíl, důvěra,

že jistě, že jistě
tu na tom světě všude
člověk člověku přítelem
a bratrem bude.«*)

Soudruh Renner se opět usmál, vítězoslavně po shromáždění se rozhlédl, uklonil se a hrdě usedl. Ohromná vřava zaburácela místností. Dělnictvo, uchváceno velkolepým obrazem budoucího ráje v socialistickém státě, jásalo a volalo slávu socialní demokracii a panu Rennerovi. „Soudruh Renner“ stal se té chvíle miláčkem dělnictva a vůdcem, jehož slepě poslouchalo.

Když se byla vřava poněkud utišila, přistoupil ku stolku, za nímž předsedal kovář Červený, mladý vysoký dělník tmavé tváře a dlouhých, kudrnatých vlasů. Byl to Jaroslav. Posměšné, ano i rouhavé poznámky a útoky na to, co za svaté považoval a čeho si jako své duše v srdci svém vážil, zranily jej a roztrpčily. Ruce se mu chvěly a oči hořely.

Žádal o slovo, které mu bylo dovoleno.

Soudruh Renner usmál se divně a kroutil si rezavá vousiska.

A Jaroslav promluvil:

„Přátelé a bratří! I já jsem dělníkem a synem

*) Řeč tato sestává z doslovných téměř míst ze spisů: Stern »Thesen über den Socialismus«, Bebel »Die Frau« a jiných.

dělníka a proto bratr váš, i já trpím a sténám pod břemenem, které tíží vás, i já znám vše, co nás o právo práce naší soustavně připravuje, a přeji si z celé duše, aby se nám vedlo lépe. V nejedné věci souhlasím s panem Rennerem, ale těžce zabolelo mne v duši, že tak lehkovážně a směle dotkl se svaté víry mé a Božského Spasitele mého! Jsem přesvědčen, že bez Boha a proti Bohu . . .“

Nedomluvil.

Pan Renner povstal a pokynul — a sálem zaburácela bouře odporu.

„Zrádce!“ „Klerikál!“ „Ven s ním!“ znělo hromově z rozbouřeného davu.

Celé tělo Jaroslava se zachvělo, nikoli bázní, ale bolestí a — roztrpčením.

Neslyšel téměř bouřlivé vřavy. Viděl před sebou ustaraného otce svého, kterak naň bolestně pohlíží a výstražně se táže:

„Půjde s vámi lid?“ — —

Otevřel ústa, která se byla pevně sevřela. Chtěl mluviti.

„Zrádce! Ven s ním! Ať nemluví!“

A Jaroslav usmál se bolestně a sestoupil s řečniště. Provázen posměchem a potupami bral se ku dveřím.

Na řečniště vystoupil Václav. I jemu hořely oči a rděly se tváře.

„Soudruzi!“ promluvil. „I já jsem dělník a byl jsem takovým jako Jaroslav. Ale oči mé prohlédly a já jsem poznal, že nám pomůže jen socialní demokracie. My pomůžeme si sami, vše si vybojujeme sami, nepotřebujem k tomu ani lidí ani Boha! —“

„Václave!“ zaznělo to ode dveří bolestně a trpce a Václav se zarazil. Poznal hlas Jaroslavův a zahlédl i tvář jeho, posud tak milou. Ale tvář ta zmizela ve dveřích a — Václav cítil, že ztratil přítele. Cosi bodlo jej ve hrudi. I sestoupil s řečniště, na něž opět vystoupil pan Renner a pravil:

„Soudruzi! Děkuji vám za to, že jste tak mužně odsoudili útok na svatou věc socialní demokracie. Ano vytýká se nám, že jsme proti náboženství. To není pravda. Nám je náboženství věcí lhostejnou, ať si věří kdo chce, co chce: ale my bojujeme a bojovati budeme proti zneužívání náboženství k ujařmování lidu. My socialisté náboženství nepotřebujeme a bez něho se obejdeme. Nám jest náboženství věcí soukromou. Odrazte vždy tak statečně všecky útoky a zůstaňte pevni jako skála. Ať žije socialní demokracie!“

„Ať žije! Sláva!“ ozývalo se bouřlivě ze více sta hrdel. A potom neladně a bouřně zapěna píseň:

»O zavzni písni vznešená
o práci, která vrozena
přírodou lidstvu jest.
Vše, co jen člověk užívá,
z šlechetné práce vyplývá.
Buď práci česť! Buď práci česť!«

Schůze skončena. — — —

Kapitola osmá.

Výsledkem horlivé práce kováře Červeného, hutníka Václava a pana Rennera byla především schůze dělnictva a potom spolek socialně-demokratický — „Pokrok“. Ihned po schůzi mohl zvěstovati

Červený soudruhům radostnou proň zprávu, že na dva tisíce dělníků se již ke spolku přihlásilo. —

S Václavem stala se veliká změna.

Základy víry jeho nebyly nikdy pevny. Byl tu až příliš vzdorný a neústupný, tam opět neobyčejně lehkomyslný. Ve vzdoru a v odporu proti tomu, co věděl a čím byl, snažil se býti silným a byl jím víc, než bylo třeba: ale lehkomyslně přijímal vše, co se mu buď slovem a tiskem podávalo. Neměl síly, aby klidně uvažoval, zda vše to — pravdivo a vůbec možno. Nejprve zachvělo se celé nitro jeho jako pod silnou ranou, když byl poprve četl a slyšel věci, které otřásaly základy víry jeho, a v hlavě se mu na okamžik zatmělo, když vše to, co posud za svatou pravdu byl považoval, pouhým klamem a bludným mamen nazývati slyšel. Neuvažoval, nezkoumal a v podivném chvatu četl a četl — a věřil, co se mu podávalo. A tuto lehkomyslnou víru — nazýval věděním!

A čím dychtivěji přijímal nejnemožnější a nejnesmyslnější domněnky, knihami a novinami, které četl, hlásané: tím odpornějším stávalo se mu vše, čemu byl posud věřil. Ba konečně nenáviděti se jal vše, co křesťanským se jen nazývalo. Nenáviděl kněze, nenáviděl učení, nenáviděl obřady katolické. A v této nenávisti stal se vášnivým apoštolem — nevěry.

Nevěřil, že Bůh vše stvořil, zachovává, řídí a spravuje. Vše, co viděl, vše co uznával, bylo mu — přírodou!

Nevěřil, že člověk vyšel z rukou Božích, tělem

a duší obdařen. Byl přesvědčen, že člověk není ničím více, leda — nejdokonalejším zvířetem.

Nevěřil, že má člověk nesmrtelnou duši, kterou se podstatně od zvířete nerozumného liší, a byl přesvědčen, že smrtí všemu bude konec — životu, odměně i trestu!

Bohem byl mu člověk, náboženstvím — lidskosť, cílem — nejvyšší blaženosť zde na světě.

Tomu všemu věřil proto, že se mu to v novinách a spisech, které četl, za vědu vydávalo a podávalo. Neuvažoval: kdo to praví? proč to praví? Nezkoumal důvodů a důkazů, nýbrž slepě — věřil. Myslil ubohý, že má vědu, a netušil, že — opět jen věří a sice slepě věří tomu, co mu chatrnými důkazy podepřeno ledakdo za pravdu vyhlašuje. Ubohý byl přesvědčen, že byl uvědoměn a vzdělán, ale netušil, že byl vlastně — podveden, podveden o víru, Bohem zjevenou, věky dokázanou, nevyvratnou, pravdivou a svatou.

Nechtěl věřit Bohu-Kristu a svaté Církvi Jeho — a věřil — lidem, kteří boří dnes to, co včera vystavěli, a za nesmysl vyhlašují dnes to, čemu se včera jako svaté pravdě v prachu kořili.

Marně napomínala, prosila, kárala matka. Tušila a věděla vše, kdy ještě nikdo změny na Václavu nepozoroval. Pozorovala, jak se Václav nejprve nerad, potom již vůbec zřídka modlívá a konečně vůbec modlitby zanedbává a se jí posmívá. Každé slovo z úst jeho v té věci bolestně zraňovalo srdce její. Trápila se, plakala, prosila, ale vždy jen jednu odpověď slyšela:

„Tomu vy, matko, nerozumíte!“

Na jednom místě jen nedovedl Václav slova proti víře promluviti: v domě Trnkově. Viděl dojemnou zbožnosť Maříčinu a pevnou víru Jaroslavovu a neosmělil se rušiti krásného klidu v domě jejich. Ba nejednou ozvala se v domě jejich tichounko bolná lítosť v srdci jeho, že ztratil to, co tak útulným činí domek jejich. Ale utlumil násilně jemný ten hlas, že se vždy méně a slaběji ozýval, až docela zanikl.

Jaroslav sice všelicos pozoroval a slyšel, ale připisoval vše na vrub dobrácké lehkomyslnosti Václavově, a doufal, že to vše jednou pomine. Slova Václavova, která byl promluvil na schůzi, rázem oči mu otevřela, že zděšeně vykřikl.

Zhrozil se toho, že ten, kterého sám i sestra tak milovali, — Boha veřejně se zříká. Viděl náhle hlubokou, nepřeklenutelnou propasť mezi sebou a Václavem, — a zhrozil se jí. Ostrá bolesť pronikla duši jeho.

Nevěda, co činí, opustil rychle schůzi, spěchal domu kvapným krokem. Čím blíže přicházel rodnému domu, tím těžšími stávaly se nohy jeho, jakoby mu kdosi těžkého olova do nich naléval.

„Ubohá sestro!“ zvolal několikrát, uvolniv kroku a zastaviv se. „Přilnula jsi k Václavu, lehkomyslnému, ale dobrému a pilnému: budeš lnouti i k Václavu, jenž veřejně opustil Boha? — Ne! To není možná!“

A zas do běhu se dal, aby se opět brzy zastavil a zamyslil. Obloha byla tmavá a tichá, jako hrob. Ani hvězdičky nebylo viděti. Jen příšernou září rozlévaly po údolí vysoké pece a temné du-

nění jako rachot vzdáleného hromu ozývalo se v závodech.

„Bože dobrý, slituj se nad ubohou sestrou!“ zalkal a k tmavému nebi pohlédl. „Ztratil jsem bratra a přítele, ztratím i tebe, jediná sestro má?! — Bože nedopusť!“

Ale nebe bylo tmavo a ticho, jen vysoké pece vrhaly až do mraků krvavou záři a duněly ztlumeným rachotem.

A zvolna a loudavě vcházel Jaroslav do svého domku.

Plna bázně a úzkosti očekávala sestra příchodu jeho.

„Jak skončila schůze?“ tázala se, trnouc nedobrou předtuchou.

Jaroslav neodpovídal. Jen za stůl usedl a těžkou hlavu dlaní podepřel.

„Mluv, bratře, co se stalo?“

„Dělnictvo uvěřilo Rennerovi, o němž nikdo neví, odkud jest a jak smýšlí. Dalo se strhnouti na cestu nedobrou!“

„Proč jsi dělnictvo nevaroval? Mnozí by ti uvěřili, protože tě ctí!“

„Mluvil jsem!“ řekl Jaroslav těžce.

„A dělnictvo . . . ?“

„Ukřičelo mne! Zrádcem nazvali mne!“

„A Václav?“

„Zřekl se Boha!“

„Není možná!“ vykřikla sestra, zbledla a zachvěla se.

V domku bylo ticho, velké — smutné ticho.

Těžká hlava Jaroslavova spočívala ve dlaních

a tmavé oči byly přivřeny. Slyšel výkřik sestřin, rozuměl mu a — mlčel.

A Mařka stála před ním nahnuta a nehybna. Tvář její byla bleda. Rty se chvěly a oči prosebně ve tvář bratrovu se vpíjely. Bála se slov jeho a přece po nich toužila. Tiše tázala se hlasem rozechvělým:

„Snad jsi dobře neslyšel?“

Zvolna se zvédla bratrova hlava. Pohlédl na sestru cize a tvrdě a promluvil táhle:

„Slyšel, až příliš dobře slyšel!“

„Snad jsi dobře slovům jeho nerozuměl. Václav není zlý!“

Jaroslav se jen trpce usmál.

„Promluv, bratře, a řekni mi pravdu: zřekl se Václav opravdu Boha? — Rozuměl jsi dobře?“

Ta slova řekla Mařka tak prosebně a bolestně, že bratr maně sáhl po ruce její a děl mírně:

„Ne, sestro milá, nemýlil jsem se: Václav se zřekl Boha! Tušil jsem to, ale nevěřil.“

Nahnutá hlava Mařčina se pomalu vztýčila a rty se sevřely. Oko zahořelo. A potom pravila jistě a klidně:

„Pak jest pro mne — ztracen!“

„Sestro!“ zvolal Jaroslav radostně a povstal. „Vol svobodně! Neohlížej se na mne: mezi mnou a Václavem jest všemu konec! Cesty naše se na dlouho a snad na vždy rozcházejí! Zvolíš-li Václava, ztratila jsi bratra; zřekneš-li se Václava, máš — bratra!“

„Již jsem pravila: Václav jest pro mne ztracen!“ řekla Mařka tiše a slzy vyřinuly jí proudem na bledé tváře.

„Neplač!“ těšil ji Jaroslav. „Ztratili jsme oba mnoho, ale Bůh nám pomůže!“

To pravě, objal ji něžně. Tiše plačíc, položila Mařka hlavu svou na rámě bratrovo. — —

Téže asi chvíle rozepěl se po schůzi v hostinci Erfurtově Václav se svými druhy. Spolek založen, nová doba nastala. Červený zvolen za pokladníka, Renner za jednatele a mladý Václav za předsedu. Byl dojat a radostně rozechvěn důvěrou soudruhů. Opět a opět zapěl mohutným hlasem svým „Píseň práce“ a právě tenkrát, kdy klesla Mařka plačíc na rámě Jaroslavovo, zpíval druhou sloku písně této:

»Když — (člověk) — podobal se zvířeti
a bydlel v skalním doupěti,
po stromech musil lézt:
Kdo shotovil mu první zbroj?
Šlechetné práce byl to zdroj!
Buď práci čest! Buď práci čest!«*)

Pan Renner mnul si radostně ruce. Měl upřímnou radosť z Václava.

„Takových mužů potřebujeme!“ děl Václavu, když byl píseň se soudruhy dozpíval a slávu socialní demokracii provolal. „Síla, odvaha a neústupnosť může jen něco velikého provésti. A vy, soudruhu, máte sílu, odvahu i neústupnosť reka!“

Mezi soudruhy provedena sbírka na fond pro podporu těch, kteří pro věc socialisticko-demokratickou všecky své síly věnovati chtějí. A mezi těmi byl ovšem na prvním místě sám pan Renner. Pracovat rukou neuměl a neměl k tomu ani chuti,

*) Socialistická píseň práce v »Kalendáři československého dělnictva« na rok 1892.

za to však chtěl obětovati všecku svou práci dělnictvu, — začež musí býti ovšem dělnictvem placen. Proto zařízen fond, jenž se častými sbírkami rozmnožovati měl a ze kterého hned panu Rennerovi vykázán slušný měsíční důchod.

A pan Renner chtěl věnovati své síly hnutí dělnickému poctivě. Předložil pánům soudruhům ve výboru spolkovém ihned celý plán své a jejich činnosti.

„Nemyslete, soudruzi,“ pravil, „že za měsíc, za rok zvítězíme a řád socialistický provedeme. V nynějším řádu je to naprosto nemožno. Majitelé pozemků, lesů, dolů, strojův a továren a pak i neuvědomělý lid bude se tomu do posledního dechu protiviti. Ne všichni, kteří jdou s námi dnes, byli by ochotni jíti s námi také v rozhodném okamžiku. Až to přijde až na nůž, mnozí nás opustí a snad i proti nám se postaví. Proto bude úlohou naší především hledět lid pracovní přesvědčit o tom, že pramenem vší bídy a nouze jest nynější zřízení a že od tohoto zřízení nápravy očekávati nelze. Dále musíme hledět lid uvědomit a nejsilnějšího odporu schopným učinit. Na lid nesmí vedle nás nikdo míti ani nejmenšího vlivu. Proto je třeba lid především z rukou kněžstva vyrvat V tom směru musíme pracovat všude — v dílně i v hospodě, v práci i zábavě — a vším způsobem, slovem i tiskem. Nebo vězte, soudruzi, že našim největším nepřítelem jest — katolictví se svým učením o trpělivosti, o poslušnosti, o čistotě a sebezapírání, se svým ohromným a velkolepým řádem a se svou zdánlivou snahou vždy a všude trpícím pomáhat a kleslé

pozvédat. A proto třeba stále lid poučovat, že ve všem a všude vládne jen jeden zákon, zákon — přírody; že církev katolická nikdy ničeho pro lid neučinila, ba vždy proti osvětě, svobodě a právům lidu na odpor se stavěla; a že kněžstvo katolické jest naprosto lidu nepřátelské a že se mu jen a jen o nadvládu nad lidem jedná. Jen tím způsobem osvobodíme lid od moci a síly křesťanství a jen takový lid bude nám lze ovládat a jen s takovým lidem bude možno buď nynější řád zvolna na socialistický přeměnit anebo — povalit! — Věřte, soudruzi, nebezpečnějším než hrabě Viktor se svou gardou úřednictva jest nám hrabě Emil ve své snaze po tak zvané křesťanské spravedlnosti s kněžstvem a s lidmi jako hutník Jaroslav.“

„Hraběte Emila mnozí dělníci milují!“ děl Václav.

„Ať si!“ odpověděl pohrdavě Renner. „My hlavně mládež a mladší dělnictvo musíme získat. Pro několik studených bab a stoupenců Emilových máme jen posměch!“

„A kterak se nám podaří získat mládež?“

„Velmi dobře! Mládež neráda podrobuje se přísné kázni mravní a v té věci máme my vnadidlo, nad které není: volnosť! Volnosť v zábavě, volnosť v lásce, volnosť ve mravích! Rozumíte mi, přátelé?“ To pověděv, usmál se soudruh Renner potměšile a významně.

Červený se také usmál a kynul vesele hlavou. I ostatní soudruzi přikyvovali a přimhuřovali oči na důkaz, že rozumějí.

Jen Václav pohlédl udiveně na Rennera a nepatrně se zarděl.

To dobře pozoroval pan Renner a děl napolo přívětivě, napolo posměšně:

„Soudruh předseda mlčí?“

„Myslím, že by nám prospělo bojovat jen zbraněmi počestnými a mravnými!“

„Aj, aj!“ smál se Renner. „Mluví z vás — Jaroslav!“

„Jaroslav jest poctivý člověk!“ hájil Václav.

„Ale zarytý a ledově studený — klerikál!“

„Až pozná, že bloudí, půjde s námi!“

„A nepozná-li, že bloudí?“

„Půjde proti nám, ale nikdy nebude užívat prostředků nepoctivých!“

„Soudruh předseda jest poněkud ještě nakažen všelijakými předsudky z temného středověku. Což jsem snad pravil, že musíme úmyslně mládež — k tak zvané nemravnosti svádět? Nač to? My jim popřejeme a hlásati budeme jen volnosť! Nic víc a nic méně!“

„Výborně!“ volal Červený.

Václav pokynul jen mírně hlavou. Souhlasil na pohled, ve svém nitru však pocítil proti Rennerovi patrnou nechuť a nedůvěru, kterou jen těžko přemohl. Povstal, podal ruku Rennerovi a děl krátce:

„Volnosť, pane Rennere! Volnosť, ale nic více!“

„Ale také nic méně!“ promluvil Renner se sprostým výrazem ve tváři a potřásl podanou rukou.

Po té se ubíral Václav k chudému a chladnému bytu matky své. V oknech malých a nízkých viděl z daleka nejasné světlo. Když se k domku

přiblížil, ztlumil úmyslně krok a tiše přistoupil k okénku a pohlédl do světničky.

Na stole tmavém a neprostřeném stála maličká lampička. Pod křížem u stola klečela shrbená postava matčina.

Divný chlad projel Václava všemi údy, když byl spatřil — modlící se matku. Proč se tak dlouho právě dnes modlí? Za koho se modlí?

Trpké slovo dralo se mu na rty, ale spolkl je a slabě zaklepal.

„Proč, matko, ještě nespíte?“ tázal se poněkud nevrle, když byla matka otevřela.

„Bylo mi, dítě, jaksi smutno! Pro úzkosť nemohla jsem spáti a proto jsem se raději trochu modlila!“

„Za koho?“ tázal se Václav mimovolně.

„Za koho jiného bych se měla modlit spíše než za tebe, dítě milé! Nevím, nevím — a snad se mýlím. Zdá se mi, že nekráčíš po cestě dobré Modlila jsem se za tebe, aby tě chránil Bůh před zlými lidmi!“

Václav ulehl mlčky. Myšlenka, že se schůze a vše tak zdařilo, naplňovala jej radostí: ale v hloubi duše své cítil divnou tíži a divný nepokoj.

A když usnul, měl podivný sen.

Zdálo se mu, že viděl před sebou tmavé, smutné, hluboké moře. V dálce za mořem svítilo však překrásné světlo, jehož paprsky — teplé a jasné — pronikaly mu srdce a neodolatelnou silou táhly jej k sobě. Bylo mu tak volno a sladko v duši, kdykoliv oko do světla toho upřel: ale

světlo bylo tak daleko! — A potom viděl plouti ku břehu, na němž stál, velikou loď, nad níž vysoko červený prapor vlál. Když se loď u břehu zastavila, kynuli mu z lodi přívětivě lodníci a zvali jej na loď. Jásavě pozdravován a vítán vstoupil na loď. A loď rozepjala mohutné plachty jako velká křídla a letěla letem po tmavém a smutném a hlubokém moři za krásným světlem, po němž dychtila duše jeho.

Strašné obludy plavaly podle lodi, šklebíce se na ni, ale loď letěla lehounce po moři dále — za krásným světlem

Již byla mu blízko. Duše Václavova jásala a srdce plesalo.

„Dále, dále!“ volal a pobízel lodníky.

Ale ach! — loď se chvěje a stojí. V útrobách jejích cosi praská — a loď se boří — a on klesá do tmavé, smutné a hluboké propasti! Strašné obludy již po něm sahají. — Vykřikl a zavřel oči.

V tom cítí jemné dotknutí rukou na ramenou svých. Otvírá oči a vidí nad sebou vznášeti se jasnou, bílou postavu. Krásná tvář, v níž se radost s bolestí snoubí, sklání se nad ním. Jemné ruce jej pozvédají výš a výše a nesou jej nad mořem, tmavým a hlubokým, — ku světlu.

„Mařko, milá, sladká dívko má!“ volá radostí uchvácen, rozevírá ruce, aby objal jasnou postavu: ale již vše mizí a on se probouzí — v chladné a temné světničce. Jen ustaraná tvář matčina sklání se nad ním, ruka její hladí mu čelo a ústa mluví starostlivě:

„Probuď se, milý Václave, čas utíká!“

Rychle povstal, protřel si oči a ohlížel se po světnici.

„Těžký sen tě trápil!“ pravila matka útrpně.

„Ba ne! Kéž bych se byl neprobudil!“ odpověděl smutné Václav. „Je tu tak smutno a temno.“

„Však tu bude brzy jinak!“ usmála se matka.

„Myslíte?“

„Ba jistě to vím: až se jen Mařka k nám přestěhuje, hned u nás vše prohlédne. A také tobě bude tu pak příjemněji. Jen aby to již bylo!“

„Co nejdřív, matko, co nejdřív to bude!“ —

Hrdě a spokojeně kráčel do práce. Soudruzi pozdravovali jej přátelsky a významně se usmívali. Úřednictvo bylo klidno. Věděli, co se včera dělo, a mysleli si svou věc. Pan ředitel Grimmig si mnul radostně ruce.

„Půjde to!“ děl časně ráno v kanceláři. „Pan Renner se vyznamenal: dělnictvo šťastně roztrženo ve dva tábory, které se teď zuřivě bíti budou! Nemyslel jsem, že se vše tak šťastně podaří. Renner je chlapík!“

A Václavu byl den velmi dlouhým. Večer se rychle umyl, svátečně oděl a spěchal do domku Trnkových.

Vesele a radostně pozdravoval jako jindy Jaroslava a Mařku. Ale byl nemálo zaražen, pozoruje chladný klid na tvářích obou.

„Co si přeješ, Václave?“ tázal se klidně a chladně Jaroslav.

„Proč pak tak cize dnes mluvíš a proč odešla Mařka náhle ze světnice?“

„Nevím!“ odvětil klidně Jaroslav. „Snad má venku práci!“

„Jindy ji také měla a neutíkala přede mnou!“

„Neměla, proč!“

„A má příčinu dnes?“

„Pro toho, kdo se zřekl Boha, není v srdci sestry mé místa!“

Václav zbledl.

„Tedy mne vyháníš, Jaroslave?“

„Bůh uchovej, abych tě vyháněl! Ale považ, jak daleko vzdálil jsi se dobrovolně od nás. Oba trpíme stejně, oba toužíme po nápravě zlých poměrů nynějších, oba spějeme k témuž cíli; ale řekni mi jen jedno: proč jsi se dal strhnout na dráhu jalového a zhoubného boje proti náboženství? Proč? Či nemáme dosti na boji jednom — těžkém a namáhavém — za čest a právo práce své? Proč rozštěpujete dělnictvo na dva tábory nesmyslným bojem proti víře katolické? Proč urážíte nejlepší část všeho dělnictva řečmi, jakou mluvil včera Renner? Myslíte, že ztrhnete všechno dělnictvo na dráhu tuto?“

„Jsem o tom přesvědčen!“ děl vzdorně Václav, jenž byl posud hněvivě mlčel.

„Pak — běda svaté věci dělnické!“ odpověděl smutně Jaroslav. „Nebo věř mi, že dobře pravil kdosi: kdo by Boha z duše lidí vyhnati chtěl, připadal by mi jako výlupek hlouposti a špatnosti.*) A já pravím: kdo vzal dělnictvu víru, ten vzal

*) Revolucionář Robespierre dne 7. května 1794 v konventě Pařížském.

mu také lásku i naději. Bez Boha není možný opravdový, spravedlivý řád mezi lidmi!“

„Ostatně,“ promluvil tu náhle Václav, „nepřišel jsem poslouchat kázaní tvého. Já nepotřebuji, aby mne kdo poučoval! Věda nám nahradí náboženství! O to se příti nebudeme: jen mi pověz, zda se mne Mařka opravdu a vážně zříká!“

„Prosila mne, abych ti to sdělil!“

Václav, jenž byl posud velmi bled, rázem do krve zčervenal. Pěst se mu sevřela a oči bodaly téměř postavu Jaroslavovu.

„Dobře!“ pravil temně. „Pujdu: ale svůj život sázím na to, že nikdo jiný Mařku míti nesmí! A ty — měj se na pozoru!“

To promluviv, bez pozdravu odešel.

Kapitola devátá.

Setba Rennerova a ostatních samozvaných vůdců dělnictva klíčila, vzcházela a kvetla. Schůze za schůzí pořádána, dělnictvo v nepřirozeném odporu proti všemu řádu povzbuzováno a všemožně rozčilováno. Jako divným kouzlem jato, věřilo dělnictvo svým vůdcům a horlivě šířilo po továrnách zásady, které mu ve schůzích byly hlásány. Běda tomu, kdo by se byl proti zásadám těm ozval. Byl posměchem a potupou zahrnut, ano i násilně umlčen.

Část dělnictva, která smýšlela jinak a zvláště pevně víry své se držela a ustavičných nájezdů na své náboženství neschvalovala, byla zastrašena a zmálomyslněla.

Hrabě Emil žil úplně odloučen od svého bratra. Jediný sluha sdílel s ním dobrovolné vyhnanství

v odlehlé části nádherného zámku a hejna služebnictva a úřednictva, které se šlechetnému hraběti jen — usmívalo! Varoval se častého styku s dělnictvem i s kněžstvem. Za to tím pilněji pracoval, kterak by možno bylo na zásadách křesťanských vybudovati lepší a spravedlivější řád, v němž by se dělnictvo necítilo otrokem továrny a dle něhož by pán i úřednictvo i dělnictvo tvořilo jedinou, velkou rodinu křesťanskou. Zkoumal pilně staré řády křesťanské, sbíral zrnka po staletích roztroušená, sledoval pilně ruch mezi dělnictvem i výzkumy v oboru výroby tovární i směry a zásady socialně-demokratické.

Vida však, jak se dělnictvo téměř hrne do tábora socialně-demokratického, a pozoruje, jakou krutovládu neobmezenou provozují nad ubohým dělnictvem samozvaní vůdcové: nejednou i duch jeho šlechetný děsil se budoucnosti.

Byl přesvědčen, že směr socialně-demokratický nemůže na posavadních chatrných základech svých zbudovati nový, lepší řád, v němž by nejen dělnictvo, ale veškeré lidstvo šťastným se cítiti mohlo: než marně namáhal se najíti cestu, po které by se brátí měl, aby o tom i dělnictvo přesvědčil.

„Bože věčný!“ vzdychl nejednou z hloubi duše své. „Netrestej ubohého, nešťastného lidu! Netrestej meč, jenž ranil, ale ruku, která jej vedla!“

Viděl valiti se bouři kvapem, neznal však ochrany před ní a to jej zdrcovalo! — — — Cítil se nešťastným! — — —

Takto zastihli jej kdysi mladý kněz a Jaroslav.

Vida své přátele, usmál se radostně a tázal se krátce:

„Co nového, přátelé?“

„Všecko kráčí a skáče svou cestou, kterou všichni známe!“ děl mladý kněz a Jaroslav dodal:

„Renner píská a dělnictvo tancuje podle noty jeho jako rozumu zbaveno!“

„Bohu žel!“

„Ale nejsme toho také my příčinou?“ promluvil opět Jaroslav. „Proč váháme? Ještě nepozbylo všecko dělnictvo rozvahy! Třeba jen začít!“

„Snad jest již pozdě!“ děl hrabě smutně.

„Ale bylo by snad přece jen dobré — zachránit aspoň, co se zachrániti dá!“ mínil opět kaplan.

„A jak to chcete navléci?“

„Sjednotiti ty, kteří posud věrnými zůstali Bohu, a poučením uvědomovati je a síliti! Jinak zahynou i oni a utonou v proudu, který zachvátil dělnictvo,“ pravil kaplan.

„V jednotě je síla!“ potvrzoval Jaroslav. „A proto se třeba především sraziti v silnou jednotu!“

Hrabě Emil se zamyslil.

Konečně pozvédl hlavu, pohlédl veseleji na své přátele a pravil:

„Nezbývá nic jiného! Myslil jsem, že bratr můj konečně přec uzná, že nelze udržeti řádu, který nešťastná svobodomyslnosť zrodila a pod kterým lid, ujařmen těžkými pouty výrobního kapitálu, úpí a sténá. Dále jíti nemůže! Široko daleko není téměř ani jediného opravdu svobodného a nezadluženého rolníka. Všecek pozemek náleží buď bratru

mému anebo jest tak rozdroben a zadlužen, že nemůže vyživiti slušně ani jediné rodiny. Jako poslední tkadlec opustil svůj stav a byl nucen prodati své síly v továrně, tak bude nucen učiniti brzy i poslední — rolník! Zkáza dokonána! A již jest i patrno, že bratr nemůže nejen dále jíti, ale ani nynějších poměrův udržeti nedovede. Půda boří se mu pod nohama. Tak to dále jíti nemůže! Nemá-li zkáza dovršena býti, nemá-li lid se svobodou osobní a majetkovou ztratiti také poslední záruku lepší — vskutku lidské svobody a člověka důstojného pořádku — totiž víru v Boha a státi se obětí několika dobrodruhů: pak nutno bez ohledu na bratra mého dáti se již do práce. Bál jsem se toho okamžiku a váhal jsem do dneška! Dnes však nelze váhati déle!“

„Díky, pane hrabě! Bůh nám pomůže!“ zvolal Jaroslav radostně.

„Budeme míti práci velikou, přátelé, a nevděčnou! A snad i v prvém boji padneme: ale zničeni nebudeme! Pravda jednou zvítězit musí!“

„A také zvítězí!“ dodal nadšeně kaplan — —

A brzy potom zastavovalo se dělnictvo, jdouc z práce, na některých místech a četlo na velkých listech natištěné pozvání:

„Křesťanské dělnictvo!“

„Doby naše jsou vážny. Práce vaše nemá potřebné svobody, ochrany a potřebného práva a zasloužené cti. Křesťanští dělníci, vzchopte se do boje za čest a právo práce své a na ochranu nejvyššího dobra svého — své svaté, božské víry! Pro Boha a právo! To budiž vaším heslem! . . .“

A dále oznámen den a hodina schůze a místnost, v níž se schůze konati měla. Podepsán byl Jaroslav a několik dělníků.

Ohromný posměch ztrhl se v řadách dělnictva, když byli pozvání přečetli. Mužové opravdu křesťanští zaplesali, socialisté se smáli a — pozvání ztrhali.

Schůze však se přece konala.

Místnosť byla přeplněna. V předu stál Renner, kroutil si rozčileně vousy a přidušeně mluvil se svými přáteli. Občas rozhlédl se po shromáždění a usmál se významně.

„Těším se opravdu na tu zábavu. Hrabě Emil, kněží a Jaroslav se svými otroky dostanou dnes výprask! Rozhodně musíme zabrániti, aby se vedle nás křesťanská strana dělnická utvořila!“

A zabránili — aspoň na okamžik.

Když byli na vyvýšené místo vystoupili hrabě Emil, kaplan a Jaroslav, obrátil se Renner ku shromážděným — a rázem zavzněla sálem nepopsatelná vřava.

„Brr, brr!“ znělo to ve všech možných zvucích. „Pryč, zrádcové! Nechceme vás slyšet!“ A podobné.

Hrabě nepatrně zbledl. Oči Jaroslavovy byly plny ohně. Kaplan pozoroval klidně shromážděné. Jen se trpce usmál, když pozoroval tváře některých mladíkův a žen, které si počínaly jako rozumu zbaveny.

Po několika okamžicích pokynul opět Renner — a bylo hned ticho.

Jaroslav ujal se slova:

„Přátelé a bratří! Ne do boje proti soudruhům, ale do boje poctivého a počestného proti společným nepřátelům se chystáme. Mysleli jsme, že bude celé dělnictvo moci bojovati v jednom šiku proti těm, kteří jediný cíl vytkli práci milionův lidí — obohacení a zisk několika vyvolených, kteří mají tolik peněz, aby si továrny a stroje a za stroje hejna lacinych dělníků postaviti mohli. Ale žel Bohu! není to možno. Práce naše nemá té cti a toho užitku pro nás dělnictvo, abychom spokojeně pracovati mohli, a vedle práce naší jest zlehčována i víra naše — ta víra, která jediná hlásá spravedlnost a právo naše jako lidí a jako dělníků! A na základě této své víry chceme se spojit. Proto svolali jsme vás, křesťanští dělníci, dnes do této místnosti, abychom se uradili společně a se sjednotili. My, křesťanští dělníci, nechceme se odtrhnouti od ostatních stavů, nýbrž s nimi a vedle nich pracovati a bojovati za právo všech! Pan hrabě Emil, jenž byl od jakživa přítelem naším, ukáže nám, že jen na základě vždy platných zásad křesťanských můžeme dojíti toho, po čem všichni toužíme, a pan kaplan opět ochotně nás poučí, kterak bychom se vskutku sjednotiti a spojiti mohli! Zdař Bůh naší práci!“

Mnozí z přítomných soualasili, ale veliká, ba ohromná většina jen ztěží se ovládala. Hněvivě upírali přívrženci Rennerovi na Jaroslava své zraky.

Po slovech Jaroslavových povstal hrabě Emil a promluvil:

„Přátelé dělníci!“

Ale ještě nedopověděl těchto dvou slov: Renner pokynul a nová bouře zahučela sálem!

„Nechceme vás slyšet! Pryč s pány! Pryč se zrádci!“ Tak voláno v šíleném jeku se všech stran.

Pan Renner se usmíval. Malá očka jeho se blýskala radostně.

A bouře neutichovala.

Konečně vystoupil sám pan Renner, pokynul rukou a hned bylo ticho.

„Soudruzi!“ zvolal tenkým hlasem. „Tuším, že se tito pánové již dostatečně přesvědčili, že mezi dělnictvem pro ně růže nekvetou. Nepotřebujem ani pánův ani kněží! My si pomůžeme sami! Vaše nevole ukázala jim, že dělnictvo dobře ví, kdo jest přítelem jeho. A tím přítelem jest jedině socialní demokracie! Sláva jí!“

„Sláva! Sláva!“ ječelo shromáždění.

Tvář hraběte Emila byla hned červena, hned smrtelně bleda. Mladý kněz uchopil klobouk a chtěl odejíti.

„Přátelé!“ volal Jaroslav, ale hlas jeho zanikl v bouřlivém jeku.

„Nechceme vás slyšet! Ty jsi zrádce! Pryč s pány, pryč s kněžími!“ tak voláno v ohromujícím hluku.

V očích Jaroslavových objevily se slzy. Malomyslně ujal hraběte za ruku a sestoupil s řečniště. Ohromný smích je provázel.

Za smíchu a křiku opouštěli s nemnohými přáteli místnosť. Nikdo však neodvážil se položiti ruku násilně na hraběte nebo na kněze. Na povel Rennerův křičeli, ale v hloubi srdce svého cítili

cosi, co jim bránilo ublížiti těm, kteří jim nikdy nebyli ublížili.

„Pane hrabě! Tímto způsobem to nepůjde! Schůze naše budou vždy rozbíjeny a nám bude vždy zabráněno — sjednotiti se!“

„Hlásají svobodu, provozují násilí!“ děl tiše hrabě.

„Nuže půjdeme jinou cestou!“ radil mladý kněz. „Nelze nám více pořádati schůze veřejné, a proto musíme sejíti se soukromě. Těch, kteří propadli mravnímu násilí svůdců dělnictva, nevytrhneme lehce. Dobře! Sjednotíme ty, kteří se posud ztrhnouti nedali.“ — — —

„Jak se vám dařilo?“ tázal se pan farář mladého kněze, když byl domů přišel.

„Právě tak, jak jste předvídal. Renner se svým vojskem rozbil nám schůzi!“

„Věděl jsem to!“ děl smutně pan farář. „Mají v ruce dělnictvo a nedovolí, aby mu někdo pravdu pověděl, pravdu, které se bojí! A bude ještě hůře!“

„Seřadíme se v soukromí!“

„Dobré to bude! Ale, věřte mi, kamene valícího se s hory nezastavíte. Zde jen Bůh může pomoci a také pomůže. Dělnictvo pozná své přátele, ale teprve, až trpce bude zklamáno. Líto je mi toho lidu.“

„Ještě všechno dělnictvo není v moci Rennerově!“

„A co zmůže hlouček proti celé armádě?“

„Dvanáct apoštolů přemohlo svět!“

„Ale — jen svou smrtí!“ — — —

Tak hovořili oba kněží, plni obav a starostí. —

Hrabě Emil seděl u stolu ve svém pokoji a pohlížel na obraz otce svého.

„Otče, otče!“ šeptal zamyšleně. „Nyní rozumím tomu, co jsi před smrtí viděl a čeho jsi se děsil! Ubohý bratr můj — kéž by byl uposlechl tebe! Nyní však jest již pozdě . . . . Otče dobrý! ‚Neopouštěj bratra, neopouštěj lidu!‘ tak jsi mne před smrtí prosil. Splním poslední prosbu tvou! Ale — —“

Zarazil se a tesklivě zamyslil.

„Bude to možno? — — Bude to možno?“ — —

Pohlédl na obraz matčin, jenž se tak láskyplně naň usmíval. Do srdce jeho splýval — tichý, sladký paprsek z oka matčina. A potom pohlédl na velký kříž nad svým stolkem. — Jak hrozný pohled na trpícího — Boha! Potupen, proboden, přemožen — umírá! A přece — přece —. „Já jsem přemohl svět! — Já jsem zvítězil!“ volá.

„Bože Kriste — ty zvítězíš opět!“ zvolal hrabě posilněn a osvěžen. „Budeš snad opět v lidu svém trpěti, budeš opět — křižován: ale opět zvítězíš!“ —

Divnými myšlenkami a podivnými city byla téhož večera naplněna mysl Václavova. Byl na schůzi, křičel i on: ale když viděl vítězný úsměv na tváři Rennerově, divná nelibosť mu pronikla duší. Proč to učinil? Proč poštval tento Renner dělnictvo proti těm, kteří jen svobody užili, téže jen svobody a téhož práva, které musí býti posvátno všem? Proč nepřeje svobody jiným? Či se bojí, aby hrabě Emil, Jaroslav a mladý kněz — nepřekáželi dělnictvu v poctivém boji? Mohou to? Jsou nepřáteli dělnictva? Nechtějí také oni poctivě

bojovat? Čím prokázal přátelství své dělnictvu Renner? Odkud přišel? Kam spěje? — — —

Podobné myšlenky zmítaly duší jeho. Nemohl se jim ubrániti. Jen když si na sestru Jaroslavovu vzpomněl, zalomcoval hněv srdcem jeho a v duši jeho zakmitla se radosť, že — přispěl k tomu, aby byl Jaroslav poražen — bratr té, která jej zamítla! —

Když pak druhého dne pan ředitel Grimmig panu hraběti Viktorovi sděloval, kterak byl hrabě Emil ukřičen ve schůzi, zasmál se hrabě hlasitě a zvolal:

„Přeji mu toho ze srdce! Blázen, hotový — blázen! Co chce — hrabě s lidem? Dobře se mu stalo: tuším, že teď aspoň zmoudří! Nemyslíte, pane řediteli?“

„Jsem přesvědčen, že jest pan hrabě ode dneška — mrtev!“

„Ale ne pochován!“ děl posměšně hrabě Viktor. — — —

A měl pravdu: bratr jeho byl sice trpce zarmoucen výsledkem veřejné schůze, ale nikoli sklamán. Předvídal vše!

Brzy potom svolána schůze důvěrná jen pro ty z dělnictva, kteří se posud vlivu Renerovu byli ubránili a víru si byli zachovali. Nebylo jich mnoho. Byli to však mužové a jinoši nejlepší.

Rádi se sešli a nadšeně pro dobrou věc bojovati byli ochotni.

Nejprve mluvil hrabě Emil asi takto:

„Přátelé! Doby naše jsou velmi vážny. Bída v lidu roste den ode dne úžasně a v rukou několika lidí hromadí se ohromné bohatství. Majetek ná-

roda jest jako krev těla lidského: probíhá-li krev co možno klidně a stejnoměrně všemi údy a živí-li vydatně všechny údy, jest tělo zdrávo a silno; hromadí-li se krev na jednotlivých místech ústrojí lidského, neprobíhá-li pravidelně všemi údy, jest tělo nemocno, slábne a churaví. A tak je to i s majetkem v národě! Rozdělen-li majetek pokud jen možno stejnoměrně, není-li v národě ohromného bohatství na straně jedné a ohromné bídy na straně druhé, jest národ zdráv a silen: hromadí-li se však majetek národa v rukou jedněch a ubývá-li majetku druhým, povstávají v národě poměry, které se těžkým nemocem těla lidského podobají. A nešťastné poměry tyto zavládly i u nás. — Když zvítězila tak zvaná hospodářská a politická svobodomyslnosť čili liberalismus, prohlášena svoboda práce, svoboda živnosti a svoboda obchodu. Kdyby byli všichni lidé stejně pilní, stejně dovední, stejně silni a stejně chytří, pak by svoboda tato byla velmi užitečnou: ale že všichni lidé nejsou stejně dovední a stejně silní, využitkovali dovednější a silnější svobody této na úkor slabších a méně dovedných. Následky pak toho my již cítíme! Bohatství jedněch roste, ale roste i bída ostatních. — Poměry naše jsou nesnesitelny! — Musí býti nalezena cesta k poměrům lepším. Kdo však tyto poměry lepší způsobí? Bídu a nouzi neodstraní naprosto se světa nikdo! Pokud dva lidé na světě žíti budou, potud bude i rozdíl v majetku. Ale jest možno — upraviti poměry ve společnosti lidské tak, aby každý, kdo pracovat umí a chce, také z poctivé práce své v dostatku a blahobytu žíti mohl, a jest možno zároveň za-

brániti, aby z práce milionů neměli užitek jen jednotlivci! Práce lidská nesmí býti pramenem ohromného bohatství jedněch, nýbrž pramenem výživy a blahobytu všech. Tak, jak jsou poměry nyní, není práce pramenem blahobytu a cti pro všechny: práci lidskou ovládl kapitalistický velkoprůmysl a velkoobchod, jenž hromadí do jedněch rukou bohatství a pro ostatní — má jen bídu stále rostoucí. Práce lidská musí býti z této nadvlády vyrvána a učiněna tím, čím býti má. — A toto provésti možno trvale a mravně jen a jen na zásadách spravedlnosti a bratrství, které hlásal náš Bůh a Spasitel, Ježíš Kristus! Praví se, že devatenáct set roků vládlo křesťanství a přece ničeho neučinilo pro ty, kteří trpěli. Ale to jest buď úmyslná lež anebo nevědomý blud: křesťanství učinilo mnoho, ba vše, co bylo možno! Nebylo na světě bídy a potřeby, které by křesťanství nebylo — ulevilo a ulevit aspoň se nebylo snažilo! Velkolepé nemocnice, chudobince, sirotčince a jiné a jiné ústavy jsou toho důkazem až posud! Křesťanství pomáhalo vždy a pomůže i nyní. Bez Boha — nelze pomoci lidu! Není-li Boha, pak jest člověk opravdu jen — nejdokonalejším zvířetem a mezi zvířaty vládne a vládnouti může jen jedno právo — právo větší síly a chytrosti čili — násilí. Kde však násilí vládne, tam — trpí a věčně trpěti bude slabý, chudý a méně chytrý. Proto jsme my přesvědčeni, že jen a jen na základě zákona Božího práva práce žádat můžeme a za ně bojovat musíme a také budeme! To jest náš základ a na tomto pevném základě — jedině pravé, Božské víry Kristovy

chceme se seřadit a pod praporem kříže za čest a právo práce lidské bojovat!“

Hrabě Emil domluvil. Přítomní poslouchali klidně a vážně, ale byli nadšeni. Ano — chtějí i oni bojovat za česť a právo své práce, nechtějí však bojovati bez Boha a proti Bohu.

Načež se ujal slova pan kaplan. Pravil asi toto:

„Přátelé dělníci! Mylně domnívají se mnozí, že stroje a továrny zničily blahobyt milionů. Nejsou tu vinny stroje a továrny, které práci člověku ulehčují a usnadňují, ale pramenem dnešních poměrů nedobrých jsou zásady, na kterých výroba továrnická spočívá. Zásady tyto a zákony na zásadách těchto zrobené chrání jen majitele strojův, nechrání však toho, jenž za stroji pracuje. A cílem naším musí býti proto — takové zákonodárství, které by zaručilo spravedlivý podíl na užitku práce i tomu, kdo v továrně, v dolech a v závodech rukou pracuje. Cíle tohoto nechceme dojíti násilným převratem, nýbrž cestou pozvolných oprav. My nechceme zvláštní soustavy výrobní, ale žádáme a k tomu vždy pracovat budeme, aby každá soustava výrobní, ať se jakkoli utváří spočívala na zásadách přísné spravedlnosti. Dle zásady: „Jeden dá kapital, druhý práci“ žádáme, aby nejen továrník a majitel závodův, nýbrž i dělnictvo nalezlo v továrně poctivou výživu a blahobyt.“

A potom vyložil pan kaplan podrobný plán křesťanských oprav společenských a vylíčil, jak by výroba, na křesťanských zásadách založena, vypadati měla. Slova jeho dojala přítomné.

„To chceme!“ zaplesali. „My chceme jen, co nám po právu Božím a přirozeném patří!“

Ujednáno sjednotiti se v pevném spolku, který by byl postaven pod zvláštní ochranu pěstouna Páně sv. Josefa a jehož účelem by bylo — poučovati, vzdělávati, mravně zušlechťovati členy a vším způsobem mravným pracovati, aby křesťanské opravy prováděny byly.

Radostně a nadšeně přihlásili se téměř všichni přítomní k novému spolku a zapěli křesťanskou píseň práce:

»Z podzemí ruchem ran,
z veškerých světa stran —
zní jásavý hymnus práce
Tomu, jenž — Bůh a Pán . . .
My, Kriste, Tvým slovem žádáme lásky,
Tvým zákonem, Bože, chceme práva svá!« — —

Hněvem naplnila Rennera zpráva o tom a usnešeno ihned všemi zbraněmi bojovati na zkáze tohoto mladého sdružení křesťanského.

I hrabě Viktor byl velmi rozlícen a chtěl okamžitě propustiti z práce všechny, kteří se schůze hrabětem Emilem řízené súčastnili. Na radu Grimmigovu toho neučinil.

„Nač to? pravil pan Grimmig. „Rozštěpení dělnictva a vzájemný boj jeho nám jen prospěti může. Renner se již přičiní, aby hrabě Emil, kněží a Jaroslav nezpyšněli!“

Kapitola desátá.

Uplynul rok a bylo jaro.

V zimničném chvatu pracovaly obě strany dělnické — socialně-demokratická i křesťansko-socialní. Seřaďovaly se a utužovaly sdružení své. Za Rennerem přišel propuštěný ze kterési továrny dělník Singer. Byl malý a zavalitý. Nebyl vzdělán, ale uchvacoval dělnictvo silou řeči své. Nemluvil ozdobně ani uměle. Řeč jeho podobala se hrubé stavbě z neotesaných balvanů. Hlásal směr nejvýstřednější: zbořit, zničit řád nynější bylo heslem jeho. Nestaral se o to, čím řád nynější by bylo možno nahradit. Byl přesvědčen, že třeba dříve vše, co jest staré, spuchřelé a nesnesitelné, odstranit a zničit a že na zříceninách nynějšího řádu zcela přirozeně řád lepší sám sebou vzniknouti musí.

Hnutí dělnické nabývalo vždy hrozivějšího rázu. Již i hrabě Viktor a pan ředitel Grimmig se ho lekali. Nadarmo přidávali tu a tam na mzdě, postavili nemocnici a zařídili bratrskou pokladnu. Snad ještě před několika roky byly by tímto způsobem dělnictvo získali, teď však pozorovali s hrůzou, že se dělnictvo ve své většině všem opravám jejich jen posmívá.

„Bojí se nás! Couvají!“ pravilo dělnictvo a nabývalo den ze dne větší odvahy.

A Singer živil ten proud ze vší síly.

„Vrhají nám ohryzané kosti!“ volal ve schůzích. Nechceme kostí! Nedáme se jimi zdržeti jako hladový vlk. Půjdeme dále — neodvratně!“

Z nejmenších příčin zastavována práce v jednotlivých závodech. Malé stávky tyto byly z vět-

šího dílu malicherny a neměly žádného výsledku pro dělnictvo: ale bída v dělnictvu úžasně rostla, bída mravní i hmotná.

Renner ovládal jen stěží rozvášněný lid, jenž se stále víc a více nakloňoval na stranu směru Singrovu. Cesta, k níž radil Renner, byla mu příliš dlouhou, nejistou a nedohlednou.

I hrabě Emil a Jaroslav pracovali horlivě. Řady jejich rostly velmi pomalu, ale nabývaly síly. Dělnictvo pod znamením kříže sdružené poznávalo směry a čekalo klidně výsledku. Bylo již přesvědčeno, že nelze mu přemoci směru socialně-demokratického a zadržeti konce zkázy, ale nabývalo pevné důvěry, že přesvědčení jeho projde nezničeno zkázou a bude semenem horčičným, z něhož nová budova lepšího společenského řádu povstane. A tato důvěra činila je klidným a pokojným i v největších bouřích. Důvěra tato byla mu lodičkou, na níž pokojně plulo hrozivými vlnami vzbouřeného moře. Vidělo kolem sebe dunící vlnobití, vidělo černou bouři, která zvolna zatahovala obzor a stále blíž a blíže se valila: ale za tou bouří vidělo kmitati se vítězné znamení svatého kříže.

Proto vůdcové křesťanského dělnictva snažili se především ve smyslu mravním utvrzovati řady své, aby byly silny a připraveny, až bouře hromovitým rachotem a plamenem bleskův omráčí svět.

„Bůh je s námi! My nezhynem!“ bylo heslem jejich.

V nádherných pokojích zámeckých bývalo těsno a dusno. Spánek prchal z pokoje hraběte Viktora. A v bezesných nocích vídával ubohý pán

ohromných závodův ustaranou tvář otcovu a bledou tvář bratrovu, které naň plny výčitek pohlížely. A v hrobovém tichu tmavých nocí slýchával v duši své tajemný hlas:

„Proč jsi nás neposlechl!“

A hlasu tohoto nemohl přehlušiti ani lomoz ohromných strojův ani sykot páry ani dunění kol. Nemohl a nechtěl hrabě viděti zástupy dělnictva svého, přikovaného ke stroji v továrnách jeho. Věděl, že pro něj pracuje dělnictvo, ale věděl také, že pracuje nerádo a vzdorně, toužíc po chvíli, kdy bude moci shoditi s beder svých těžké břímě nenáviděné vlády.

Neměl pokoje a klidu.

„Proč jsi nás neposlechl!“

Ten hlas pronásledoval jej ve dne i v noci.

A neviděl nikde spasného východu. — — — Snad hrabě Emil? Lid jej — aspoň částečně — miloval a ctil: což kdyby nyní aspoň uposlechl hlasu jeho, postavil jej v čelo svým závodům a provedl vše, čím on dělnictvo uspokojiti zamýšlel? — — —

Ale ubohý hrabě a majitel závodů — lekl se jako hada myšlenky té. Radil se ředitele svého Grimmiga, ale ten se nápadu tomu jen usmál.

„Vytrvat, pane hrabě, vytrvat jen třeba! Až se dělnictvo přesvědčí, že ničeho si vynutiti nedáme, bude mírnějším a povolnějším. Jen síly je třeba!“

Hrabě uposlechl! Chtěl ukázati sílu!!

A hnutí dělnictva rostlo a zmáhalo se. — —

Zamyšlena a ztrápena seděla sestra Jaroslavova

kdysi pod jabloní. Pohlížela na hory, zbavené lesův a rozryté, a na údolí, nad nímž se táhl šedý mrak páry a kouře.

Jak jinak bylo tu dříve!

Ó kéž by se nebylo nic změnilo! Kéž by klapal posud v domku jejich otcův stav a za ním zpíval otec svou nábožnou píseň! Kéž by — ach! — vše darmo!

A hlava dívčina se sklonila do dlaní a z očí vytryskly slzy.

Bylo jí tak smutno a žalno — a nikde jiskřičky naděje, že by zas jednou bylo lépe. — —

Zaslechla rychlé kroky. Pozdvihla hlavu a vykřikla.

Před ní stál Václav.

Slunce zapadalo a poslední paprsky jeho zlatily mraky dýmu a páry v údolí.

Tvář Václavova byla černa. Patrně spěchal sem přímo z továrny.

„Mařko!“ promluvil ztlumeně. Hlas se mu chvěl a v oku byly mlhy. „Mařko! Nebylo mi možno trápiti se dále. Nemohu na tebe zapomenout! Chtěl jsem tvůj obraz vyrvat si z duše, ale nemohu! Řekni mi, je mezi námi všemu — navždy konec?“

„Proč jsi nezůstal, jakým jsi byl dříve!“ děla Mařka tiše.

„Mohl jsem ubrániti se světlu? Můžeš ty ubrániti se ráno vycházejícímu slunci? Měl jsem zůstati otrokem?“

„Měl jsi zůstat tím, čím tě chtěl míti nebožtík otec můj! Proč jsi se zřekl Boha?“

„Mohl jsem přemoci přesvědčení duše své? Co jest víra, co jest náboženství? Jeň výmysl lidí mocných, kterým chtějí lid udržeti v otroctví moci své!“

„A kdo ti to pověděl?“

„Věda.“

„A co je to věda? Není to také výmysl lidí? Četl jsi knihy a noviny, kterým věříš! Kdo je sepsal? Lidé. A jsi jist, že tito lidé tě neoklamali a nepodvedli a že se nemýlili?“

„Můj rozum mi praví, že mají pravdu.“

„A můj rozum zas mně praví, že lhou anebo se mýlí! Můj rozum zase praví mně, že není výmyslem lidí mocných to, proti čemu císařové a králové marně bojovali a zač miliony chudých starců, mužů, žen a dítek radostně a nadšeně krev prolilo. Řekni mi, kdo zemřel za pravdu toho, čemu věříš ty?“

Václav se zarazil.

„A možná-li, aby bylo výmyslem lidí mocných to, co boháči právě takové povinnosti ukládá jako chudáku? Co pro boháče i pro chudáka tutéž odměnu slibuje za dobré a tímtéž trestem hrozí za hřích? Co milionům chudých a nemocných a bídných osladilo život, útrapy, muky — ano i smrť? Řekni mi, kterého chudáka potěšila věda tvá? Neoslazuje života, ale roztrpčuje. A kterému chudáku byla útěchou ve smrti? — — Ne, Václave, můj rozum mi praví, že jsi chybil a že bloudíš! Vrať se tam, odkud jsi vyšel. Buď opět takovým, jakým jsi býval před lety, a jakým tě chtěl míti

otec můj a chce míti nešťastná matka tvá. Vrať se k Bohu a — —!“

„Nikdy!“ promluvil Václav hrdě. Oči jeho zaplály.

„Pak je navždy konec mezi námi — rozumíš mi? — navždy!“

„Není a nebude!“ vykřikl hněvivě Václav. „Přijde čas, kdy přijdu opět! Běda ti potom, odřekneš-li mi, a běda bratru tvému a běda i hraběti Emilovi, kteří tě v temnotě a bludu udržují a ode mne tě vzdalují. Běda ti a běda jim! Čas odplaty těm, kteří nás v temnotě a bídě násilně drželi, se rychle blíží — — a pak — —“

„— pak si budeme hledati práci jinde!“

Václav i Mařka se rychle obrátili po hlase.

Jaroslav se byl přiblížil a poslední slova trpce promluvil.

„Ano, milý Václave, hádáš se tu s Mařkou a nevíš, co tě čeká!“

„Co mne čeká?“

„Ovšem! Právě bylo v kanceláři oznámeno, žes ty, Červený a mnozí jiní propuštěni — z práce. A s vámi jsem propuštěn i já. Pod trestem okamžitého propuštění z práce zakázáno jest každému — mluviti s námi, poskytnouti nám přístřeší atd.“

Jak omráčen stál tu Václav s očima rozevřenýma.

Rázem se však vzpřímil, pěstě zaťal, divoce se zasmál a vykřikl:

„Hodina odplaty udeřila! Běda těm, koho zastihne!“

To promluviv, rychle odkvapil. — — —

Hodina udeřila!

Hrabě Viktor chtěl rázem utlumiti obrovské hnutí dělnické, jehož síly netušil, prostředky násilnými. Dva přátelé mu radili: jeden radil mírnou cestu rozhodných oprav řádu výrobního, druhý ráznou a rychlou cestu násilí. Bratr Emil radil cestu oprav, ředitel Grimmig cestu násilí. A hrabě uvěřil panu Grimmigovi.

Hodina udeřila.

Dělnictvo bylo rozčileno. Rychlostí blesku roznesla se všemi závody zpráva o tom, že vůdcové dělnictva mají býti propuštěni z práce a přinuceni navždy závody opustiti; že v závodech má býti zaveden nový, přísný řád pracovní a že každé spolčování má býti trestáno — propuštěním z práce.

Dělnictva zmocnil se bezmezný hněv.

Ještě téže noci pořádány na různých místech schůze, v nichž hněv dělnictva v šílenou závrať rozdmychován. Renner, Singer, Červený i Václav byli celou noc na nohou. Hromovým hlasem zněla až do zámeckých pokojů píseň práce.

A ráno jako na povel zastavena ve všech závodech práce. Horníci nesjeli do dolů, hutníci nešli do továren, ženy a děti provázely je — před zámek.

Hrabě Viktor se ulekl. Ale síla a vzdor šlechtice probudil se v něm. Násilí neustoupí.

V té již hlásila se ku hraběti deputace dělnictva: Renner, Singer, Červený a Václav. Byli předpuštěni.

„Co chcete?“ tázal se hrdě hrabě.

„Jmenem všeho dělnictva žádáme toto: všechna včerejší nařízení budou okamžitě odvolána, posavadní

řád pracovní podle úrady s dělnictvem upraven a všemu dělnictvu mzda o třetinu zvýšena!“

„Blázníte?“ zasmál se hrabě. „Nejsem pánem závodů? Nemám práva dělníky najímat a propouštět? Nemohu závody navždy uzavřít?

„Měl jste snad to právo, ale dnes už práva toho nemáte!“ děl Renner. „Rcete krátce: povolíte či ne?“

„Nepovolím!“

„Pak jsme domluvili, ale — přijdeme zase — naposled.

Po těch slovech odešla deputace.

„Soudruzi!“ zvolal Renner, vyšed ze zámku. „Hrabě nepovolil! Nepovolíme ani my! Ráno jest schůze, odpoledne zase! Nikdo do práce nesmí!“

Ohromná bouře zaburácela před zámkem. Temným, plamenným zrakem patřil hrabě Viktor oknem na shromážděný, hlučící lid. V hrudi jeho bylo ticho a klidno. Byl rozhodnut!

Hodina udeřila.

Hrabě Emil zděsil se, když byl vše zvěděl. Byl připraven na hodinu tuto, ale ještě jí nečekal. Myslil, že třeba rychle jednat. Ohlásil se časně ráno u bratra. Ale bratr ho k sobě nepřipustil.

I vstoupil proti vůli bratrově do pokoje.

„Proč přicházíš?“ zvolal Viktor, překvapen hněvivě.

„Abych tě, možno-li, zachránil!“

„Ty, jenž jsi snad ve všem i sám vinen?“

„Bratře!“

„Nechci ani slova více! Jsem pánem v domě

svém a proto ti peroučím, abys okamžitě opustil pokoj můj!“

To řekl a kvapně opustil pokoj.

Hrabě Emil stál v pokoji zdrcen. Necítil urážky ve slovích bratrových, ale bylo mu líto — nešťastného.

„Bratře, bratře!“ zvolal bolestně. „Jaký bude konec?“ A pomalu opustil pokoj.

Hodina udeřila! — — —

Stroje stály a v údolí bylo ticho. Dělnictvo scházelo se bouřlivě rokujíc na louce opodál závodů. Nepřehledné zástupy mužů, žen a dítek tvořily hladinu rozvlněného jezera.

„Mluvil nejprve Renner. Zapřísahal dělnictvo, aby bylo mírno a klidno a důvěřovalo zcela důvtipů svých vůdcův. Potom promluvil Singer. Řeč jeho — trhavá a kusá — podobala se výhni, ze které srší jiskry a plamen. A dělnictvo bouřlivě souhlasilo.

Ale rázem vše utichlo.

Na řečništi objevil se náhle — hrabě Emil. Klidně stál vzpřímen na řečništi, chtěje promluviti. Než — sotva zavzněl hlas jeho, ječivá bouře jej přehlušila.

Singer přiskočil a ztrhl jej s řečniště a namířil zafatou pěstí na hlavu jeho. V té však zachytila ze zadu silná ruka pěst jeho a ozvala se slova:

„Ten jest můj! Běda, kdo naň sáhne!“

Slova ta promluvil — Václav.

Singer se hněvivě ohlédl. Poznav soudruha, vyskočil opět na řečniště a mluvil.

Václav provodil hraběte Emila mlčky ze zástupu.

„Chraňte se, hrabě, lidu! Hodina udeřila!“ děl ztlumeně a propustil hraběte.

Emil spěchal do místností křesťanského spolku. Tu shromážděni byli dělníci křesťanští s Jaroslavem a mladým knězem.

„Co učiníme?“ tázal se Jaroslav.

„Nelze nám bouře zažehnati,“ děl hrabě. „Třeba se chovat klidně a nedráždit lidu rozvášněného. Snad zítra bude jinak!“

Hraběnka opustila tajně zámek. — — —

Páter Jan, hrabě Emil a Jaroslav prodleli po celý den v místnostech křesťanského spolku a řídili odtud hnutí dělnictva jim věrného.

Před večerem hlásili se opět Renner, Singer, Červený a Václav k hraběti Viktorovi. Nesčetné zástupy dělnictva provázely je k zámku. Ale vrata zámecká byla zavřena. U okna v prvém poschodí stál hrabě Viktor.

Když se byly zástupy před zámkem shromáždily a deputace dělnictva na bránu zabušila, otevřel okno a tázal se:

„Co tu chcete?“

„Chceme s vámi promluvit poslední slovo!“ zvolal Singer a zamával rukama.

„Neznám vás! Ať promluví dělnictvo ke mně ústy dělníků mých, ale nikoli těch, kteří buď již dělníky mými nejsou anebo nikdy nebyli!“

„Splníte podmínky ráno vám ohlášené?“ zvolal opět Renner.

„Nikdy!“ vykřikl hrabě a zavřel okno. — —

Nevypsatelná bouře zaburácela před zámkem.

V domku Trnkově na stráni bylo ticho a

smutno. Jaroslav se od rána nevrátil a večer nastával. I spěchala sestra jeho plna úzkosti a strachu do údolí hledat bratra svého. Ale pro hlučící, bouřící a vše ničící zástupy nebylo možno proniknouti do závodů.

„Kde je bratr můj?“ tázala se zděšena tím, co viděla.

„He, panenko!“ zařval kterýsi dělník. „Čistý bratr tvůj i s panem hrabětem Emilem a mladým knězem a celou bandou svou jsou sevřeni našimi ve svém brlohu!“

„Co se s nimi stane?“

„Budou nejspíš na prvním stromě oběšeni! Jsou zrádcové!“

Mařka zalomila rukama a spěchala nazpět.

Nedaleko domku střetla se s Václavem.

Jiskřička naděje kmitla se jí hlavou.

Rychle klesla před Václavem na kolena a hlasem úpěnlivým prosila:

„Zachraň Jaroslava!“

„Hle, hle!“ zasmál se divoce Václav. „Hodina udeřila! — Bratr tvůj zahyne i s hrabětem Emilem!“

„Slituj se!“ zaúpěla Mařka.

„Já se mám slitovat nad vámi, kteří jste mne odmítli?“

Ale rázem se zarazil, pohlédl tázavě na dívku a tázal se po chvíli tiše:

„Chceš opravdu zachránit bratra, hraběte Emila a mladého kněze?“

„Chci! Všecko učiním!“

„Pak přísahej, že do týdne budeš mou!“

Smrtelná bledosť polila tváře Mařčiny.

„Nemohu! Slíbila jsem umírajícímu otci — —!“

„Pak jest konec! Bratr tvůj i ostatní poznají pomstu mou!“

To promluviv, chtěl odejít.

„Smiluj se, Václave!“ vykřikla Mařka a chopila se ruky Václavovy.

„Přísahej!“

Dívka se zachvěla. Malomyslně ohlédla se k závodům a — hrůzou ztrnula. Strašlivý ryk zaznával od zámku, — z něhož rychle stoupal právě k nebesům rudý sloup ohně a dýmu.

„Přísahám!“ promluvila tiše, omdlévajíc.

„Jsi má — má!“ zajásal Václav, objal dívku, políbil na rty a zvolal: „A já ti slibuju, že ani bratru tvému ani hraběti a nikomu z řad jejich ublíženo nebude!“

Rychle odkvapil.

Ubohá dívka klesla únavou a hrůzou na kolena. Klečíc, ruce spínajíc a uděšeně do rudé záplavy nad zámkem patříc, šeptala:

„Bože můj — co jsem učinila! Otče, otče — —!“

V hořkém pláči zanikla slova její. — — —

A kolem půl noci zastavilo se několik chodců, rychle kvapících z místa zkázy na mírném pahorku, kudy vedla cesta z nešťastného údolí.

Spěchali mlčky a mlčky se zastavili a ohlédli.

Zámek, kostel, fara a několik okolních budov stálo v plamenech. Němě čněly ku tmavorudé obloze vysoké komíny tovární, ozářeny plameny.

Hrabě Emil zakryl dlaněmi tváře své. Jako z červeného ocele rděla se tvář Jaroslavova odleskem plamenův. Oči jeho byly naplněny vlhkou září a

rty sevřeny. Pohlédl naproti na stráň a hluboce vzdychl.

Jen v očích mladého kněze zářil pokoj. Rty jeho se chvěly.

„Bože věčný! Slituj se nad ubohým lidem!“ modlil se tiše.

A po chvíli — hrozné a dlouhé jako věky — obrátil se k hraběti Emilovi, který tu byl po celou chvíli s dlaněmi na tváři mlčky stál, a pravil měkce:

„Sursum corda! Vzhůru srdce, pane hrabě! Třeba se zachránit! — Vyhnaní spěcháme z místa, kde úloha naše sice násilně přerušena, ale nikoli — dohrána! Vrátíme se zase! Bůh zachránil nás a zachrání i bratry naše, kteří zůstali v údolí!“

Slova jeho přerušil ohromný rachot z požáru: kříž na věži chrámové vznášel se posud nad plameny, právě té chvíle však se náhle naklonil a za ohromného rachotu klesl do plamenů, které až k oblakům vyskočily. Věž se sřítila!

Mladý kněz se zachvěl a slzy mu vytryskly z očí.

„Bože věčný!“ zašeptal. „Dokonáno jest! — Pojďme, přátelé, rychle odsuď!“

A zástup několika mužů dal se na pochod.

Hrabě Emil sňal dlaně s tváří, pohlédl bolestně do údolí a zvolal tesknĕ:

„Bratře můj! Ubohý bratře můj!“ — — —

A potom sestoupil se zástupem s pahorku a zmizel ve tmách.

Díl II.

Návrat k Bohu.

»Já jsem cesta, a pravda i život.
Beze mne nemůžete ničeho učiniti.«
Slova Kristova.

Kapitola první.

Hodina odbila!

Byla to hodina, po níž toužili vůdcové podvratných směrů a které se báli obhájcové svobodomyslného řádu společenského.

Byla to hodina — hrůzy a zkázy. Rozpoutané vášně lidu neznaly mezí. V podivném chvatu hnalo se všechno za jedním cílem: bořit a ničit! — V nejhlubších útrobách člověka jest ukryto cosi hrozného a dřímá schoulený dravec. Běda, když se dravec tento probudí! A dravci podobal se v závodech hraběte Viktora vzbouřený lid: ničil a bořil — bez příčiny, bez rozumu a téměř i bez jisté, určité vůle! Ničeny stromy, ničeny stroje, ničeno vše v divém chvatu. — — Marně se namáhal Renner, Václav a jiní zadržeti v rozumných mezích vše ničící vášeň.

Když pak konečně, umdlena chvatem, ustala ve svém vzteku divá lidu vášeň a slunce vyšlo opět nad hory: bylo dílo zkázy dokonáno.

Vysoké komíny závodní stály tiše a mrtvě nad místem — spousty. Zámek a kostel a jiné budovy ležely téměř zbořeny a hrobové ticho bylo v údolí. Těžký, dusivý dým vznášel se nad ssutinami, z nichž ještě tu a tam vyšlehly plameny.

Hrabě Viktor zahynul v plamenech. Farář nalezen mrtev ve svém pokoji. Zemřel — hrůzou nad tím, co se dělo. — — —

Hodina odbila!

Tiše, klidně a velebně stoupalo slunce nad hory.

Lid zděsil se — vlastního díla! — —

Na veliké louce opodál závodů konána schůze všeho lidu. Mužové, ženy i děti byly přítomny. Jedni počínali si nanejvýš rozpustile, druzí se téměř bázlivě ohlíželi.

Na řečiště vystoupil Renner a jal se mluviti:

„Soudruhové!“

„Velká hodina svobody nadešla. Zlomena jsou pouta hanebného kapitalismu, která vás po staletí tížila, svrženi jsou ti, kteří žili z vašeho potu, z vaší práce. Svobody slunce zasvitlo nad lidstvem a nová doba nastala!“

„Sláva, sláva!“ volal lid.

A pan Renner mluvil dále:

„Doba svobody nadešla nám dříve, než jsme se jí nadáli. Nezastihla nás však nepřipravených. Máme zásady, na základě kterých zbudujeme chrám svobody, volnosti a bratrství, jakého svět neviděl.

Již není mezi námi a býti nesmí ani pánův ani sluhův, ani mocných ani chudých: chceme býti naprosto bratry, rovnoprávnými bratry v práci, bratry v radosti, bratry v užívání. Soudruhové, chcete si býti všichni bratry?“

„Chceme, chceme!“

„Ať žije bratrství!“

„Žádná pouta nesmějí tížiti nás, pouta, kterými nás poutali mocní a která posvěcovali druzí ve jmenu božím. Chceme býti volni, svobodni! Nic nesmí vázati nás — ani Bůh ani člověk! Rcete, soudruhové: chcete býti volni?“

„Ať žije volnost!“

„Volni, volni chceme býti!“

„A k volnosti přidružiti se musí rovnosť; rovnosť v majetku, rovnosť v práci, rovnosť v požitku. Všecko musí patřiti všem. Chcete, soudruhové, tuto rovnosť?“

„Chceme, chceme!“ volalo ohromné množství, ale již daleko ne tak bouřlivě a radostně jako dříve. Ba mnohému hlas v hrdle selhal — bázní o vlastní majetek.

„Avšak“, mluvil dále Renner nesměleji a bázlivě se ohlížel, „kdo má vše to provésti? Starý pořádek otroctví a poroby jest zničen, pořádek nový, pořádek volnosti, rovnosti a bratrství musí býti zřízen. K tomu třeba obratné ruky — osvědčených mužů. Myslím, abyste zvolili ze sebe výbor, jenž by nový řád vypracoval a provedl!“

Pan Renner sestoupil s řečniště.

Na řečniště vystoupil dle úmluvy Václav, jenž se byl zcela na stranu Rennerovu naklonil. Promluvil takto:

„Soudruhové! Má-li nám nastati doba nejen svobody a rovnosti, nýbrž také blahobytu a štěstí, jest naprosto třeba jistého a určitého pořádku. Kde se pracuje bez pořádku, bez ladu a skladu, tam nelze doufati vzrůstu a prospěchu. Pořádku, pevného a určitého řádu jest nám třeba. Ten uskutečniti mohou jen ruce věru velmi obratných mužův a proto navrhuji do výkonného výboru tyto soudruhy!“

Jmenoval soudruhy, které mu Renner byl sdělil. Na prvním místě byl ovšem Renner sám a vedle něho několik nejlepších přátel jeho s Červeným a Václavem. Singer úmyslně navržen nebyl. Renner ho nerad podle sebe viděl a byl by se ho velmi rád zbavil.

Sotva byl však domluvil Václav, vyskočil na řečniště Singer. Tvář jeho se rděla a oči svítily. Pěstě obě byly zaťaty.

„Soudruhové!“ jal se mluviti hromovým hlasem.

„Chceme svobodu a nic více! Za svobodu jsme bojovali, trpěli a krváceli, za svobodu, pravím všech! Nechceme nikoho míti nad sebou! Nač nám třeba výboru výkonného? Nač by tu byl? Aby nám poroučel! Výbor by poroučel a my bychom poslouchati museli; jaká tu svoboda? Kde se poroučí a poslouchá, tam není svoboda, tam jest otroctví! A proto vyzývám vás, soudruhové, abyste hned v počátku rozdrtili každý pokus — obmeziti těžko dobytou svobodu!“

„Pryč s výborem!“

„Chceme svobodu!“

„Nikoho nechceme nad sebou!“

Tak ozývala se jekotem bouře na všech stranách. —

A když se bouře utišila, promluvil opět Renner:

„Soudruzi! Výbor výkonný nechce a nesmí býti nad vámi; není to žádný způsob vlády nebo docela nadvlády. Výbor chce vám býti jen nápomocen radou svou. Nechce vám poroučeti a nemá k tomu ani práva: chce vám jen poradit, jakým způsobem bychom se teď seřaditi měli, abychom nejen svobody, nýbrž také blahobytu dosáhli! Až bude řád vypracován, milerád ustoupí — zákonu, který byste vy za svůj přijali. A proto hlasujte, soudruzi.“

„Nikdy!“ zařval Singer. — „Nechceme býti otroky nikoho! Pryč se vším řádem! Nač zákony? Chceme svobodu!“

Bouřlivé hlasy souhlasu a nevole se ozvaly.

„Soudruhové!“ ujal se slova Červený, jenž byl sice přítelem Singrovým, byl však získán tím, že měl i on zasedati ve výkonném výboru. Proto postavil se zřejmě proti Singrovi a děl:

„Bez pořádku není společnosti! Chceme-li se jako společnosť udržet, nechceme-li zahynout, musíme míti jistý řád: a proto, soudruhové, zvolte ze sebe svobodně výbor!“

„Mlč! Jsi zrádce!“ zařval Singer. „Panovat chcete nad námi! Dříve panovalo se nad námi ve jménu zákona, vy chcete panovat ve jménu pořádku! Pryč s výborem!“

Nepopsatelná vřava povstala na louce. Křičeli mužové, křičely ženy, křičely dítky.

„Chceme výbor!“ volali jedni.

„Pryč s výborem! Chceme svobodu!“ řvali druzí. —

Jednotlivé skupiny vášnivě se hádaly a byla by schůze jistě krvavě skončila, kdyby nebyli Renner a přátelé jeho tomu zabránili.

Renner a přátelé jeho, ohromnou většinou židé, rychle od skupiny ke skupině spěchali, přemlouvali, chlácholili, domlouvali, až se jim bouři utišiti podařilo.

Bylo hlasováno. — Přijat návrh Václavův a zvolen výkonný výbor. Když to lidu oznámeno bylo, zasmál se Singer pohrdlivě a zvolal:

„Otroci!“ — — —

Bouřlivě se ohražujíce proti usnesení většiny, odešli přátelé Singrovi ze schůze. — —

Výbor zvolený sešel se ihned a učinil Rennera svým předsedou. A Renner — ujal se vlády. Ještě téže noci vypracoval výbor provolání na všechny soudruhy po celém údolí a sestavil řád, jenž nebyl ničím jiným jako — rozčlánkovaným programem socialisticko-demokratickým.

Závodní tiskárna narychlo vytiskla provolání i řád a když se soudruhové druhého dne ze spánku probudili, mohli již čísti na všech místech provolání:

„Soudruhové! Bratří!“

„Sejděte se časně ráno na louce k valné schůzi svobodného sdružení našeho. Vezměte i dítky své, aby do smrti nezapomněly, nesmrtelného dne tohoto. Prohlášeny budou základní články nového socialistického pořádku ve jménu vašem.“

„Výbor.“

A sotva pojedli, spěchali všichni na louku. Závody stály, doly nepracovaly. Ženy, dítky na rukou nesouce, spěchaly na schůzi.

A opět Renner zahájil schůzi. Vpadlá prsa a načervenalá hlava jeho vypínala se hrdě. Měl v rukou velký papír.

„Soudruhové a soudružky!“ promluvil, když se byl hluk utišil.

„Nelze nám nadlouho udržeti tohoto přechodného stavu. Třeba dáti společnosti naší určitou ústavu, ovšem socialistickou, jedině na svobodě, rovnosti a bratrství založenou. Výbor, jejž jste byli včera zvolili, pracoval pilně téměř po celou noc a tuto se vám osměluju podati výsledek práce noční. Jsou to základní články socialistické společnosti. Na vás, soudruhové a soudružky, jest nyní, abyste články ty souhlasem svým buď přijali anebo zamítli.“

Po té rozevřel papír, odkašlal si, vypjal se a četl:

„Ve jménu svobody, rovnosti a bratrství!“

„Článek prvý: Všecky zákony, všecka práva, všecky povinnosti posavadní jsou tímto zrušeny.“

„Výborně, výborně!“ — volal radostně lid a Renner četl dále:

„Jsme přesvědčeni, že jest soukromý majetek největším zlem a že, nezničíme-li ho, nedojdeme kýžené spásy. Proto zní článek druhý: Všechna půda, doly, továrny, stroje, stavby a výrobní prostředky prohlašují se tímto za společný majetek všech. Nikdo nesmí podržeti nijakého výrobního prostředku a nástroje v rukou svých!“

„Sláva, sláva!“ souhlasilo množství bouřlivě.

„Článek třetí: Všechna výroba, všechen obchod a všechna práce jest v rukou společnosti, která určí množství, čas i způsob výroby i obchodu i práce. Každý člen společnosti bez rozdílu pohlaví jest oprávněn pracovati. Práce však nesmí býti nikomu břemenem, nýbrž zábavou.“

„Výborně!“

„Článek čtvrtý: Kdo vykáže se vykonanou prací, má právo na požitek — rovný se všemi soudruhy.“

„Každý odbor práce zvolí své vedoucí zřízence a dohlížeti bude na vlastní práci svou. Zřízenci tito nejsou však nijakým druhem vlády, nýbrž jedině ‚vedoucími zřízenci‘, kteří nemají mezi svými soudruhy ani více moci ani více práv.“

„Výborně, výborně!“ souhlasil lid.

Odkudsi ozval se hlasem straky soudruhů Singrových potupný smích.

A Renner četl sebevědomě dál:

„Článek pátý: Náboženství jest věcí naprosto soukromou. Proto se ze vší veřejnosti vylučuje vše, co s náboženstvím nějak souvisí.“

„Výborně!“ souhlasila nějaká část přítomných.

„Článek šestý: Dítky jsou majetkem společnosti, která se výhradně starati bude i o výživu i o výchovu jejich — ve vlastních ústavech svých!“

Renner se odmlčel, odkašlal a po shromáždění se rozhlížel.

Ale v lidu bylo — ticho.

Jen jakýsi rozcuchaný člověk s červenýma očima a bledými tvářemi, vykřikl chraptivě:

„Tak to má být!“

Renner nebyl spokojen.

„Článek sedmý: Žena jest úplně na muži nezávislá a ničím k němu vázána není, leda svobodnou vůlí svou. V manželství svobodně každému vejíti jest kdykoli volno a volno také kdykoli se rozejíti, aniž jest a může býti dovoleno — míchati se někomu třetímu z jakéhokoli důvodu v záležitosť tuto čistě osobní!“

I tu ztichl Renner.

Ale ve shromáždění bylo — hrobové ticho.

Snad cítil lid zdravým rozumem svým, že se tu v bratrovražedném klidu a v drzé odvaze zasazují rány do kořene všeho společenského života.

To tušil ve svém nitru lid a proto — hrobově mlčel.

Rennerovy oči zasvitly podivnou jiskrou. Jen se ta jiskra v očích jeho mihla a zmizela. A tváří šlehl podivný úsměv.

A zas četl dále:

„Článek osmý: Mezi mužem a ženou není žádného rozdílu — ani v práci ani v požitku. Každá práce i každý požitek jest oběma rovnou měrou přístupným!“

„Článek devátý: Jediným trestem jest — vyloučení z práce a z požitků společnosti. Jiného trestu řád náš nezná a znáti nebude. — Ostatně — dodal pan Renner ze svého — ani trestův ani soudův mezi námi nebude třeba: s hladem a nedostatkem práce vymizí docela hravě i — zločiny. Mezi námi nebude boháčův, jimž by něco ukradeno býti mohlo, nebude však ani chuďasů, kteří by

krásti byli nuceni, aby život svůj zachránili. Mezi námi nebude ani podvodu ani lichvy ani násilí. Rovnosť a volnosť a bratrství spojovati bude všechny v jediný ohromný celek, v jedinou ohromnou rodinu, jejíž jediným, nezničitelným poutem bude vzájemná úcta, důvěra a láska. V naší společnosti bude se každý těšiti z blahobytu nejvyššího a ze všech radostí života — nejčistších, nejsladších a nejvyšších. To jest ono nebe, kterým vás těšívali kněží — po smrti, které vám však připravila socialní demokracie — již zde na světě! Nuže, soudruhové, rcete, chcete-li tento základní řád společnosti za svůj přijati a chcete-li na základě tohoto řádu zbudovati si nehynoucí tvrz blahobytu, o jehož výši nejsmělejší duchové ani sníti se neodvážili! Rcete, soudruhové, chcete-li to?“

Jako hlas divokého vlnobití zaburácela táhle bouře souhlasu.

„Chceme! Chceme!“

Ohromný jásot ozýval se širou prostorou a odrážel se temně od mohutných tvarův obrovských závodů. Vysoké komíny hrdě až k nebesům zvédaly svá černá čela a okna závodů hořela.

Lid jásal. Mužové a ženy objímali se vespolek v záchvatu šílené radosti.

„Jsme volni! Jsme volni!“

„Ó, sladká svobodo!“

„Ó, sladké bratrství!“

Dítky malé tleskaly malými ručkami, chlapci házeli čepicemi vysoko nad hlavy: vše jásalo, plesalo, smálo se, plakalo! — — —

A když se poněkud utišila bouře radostného nadšení, promluvil opět Renner:

„Díky vám, vy mužové práce, díky vám vzdávám ve jménu — spaseného lidstva. Dnes vykoupeno jest lidstvo z odvěké poroby, dnes dokonána spása světa! Proto třeba dnes plesati a radovati se! Výkonný výbor postará se o to, aby připravena byla všem odpoledne radostná hostina. Jménem výboru zvu vás na tento radostný kvas!“

A nová bouře jásotu . . .

Tiše a klidně stály v kruhu hory a holá temena jejich trčela smutně a vážně k nebesům. A nad těmi horami klenula se bledá, nekonečná obloha — v tichém, velebném klidu.

Na východě usedl na holá temena hor jak ohromný černý pták — tmavý mrak a právě, když v bouřlivém jasotu rozcházely se zástupy, zvedl se černý tento pták, rozepjal pomalu ohromné, hrozné perutě své a letěl — blíž a blíž — a táhle a vážně ozval se — dunivý hrom. — — — —

— — — — — — — — — — — — — —

Kapitola druhá.

V málo měsících nabylo údolí zcela nového rázu. —

Zámek nádherně opraven. Nad vchodem postavena socha Marxova a pod ní železná deska s nápisem:

„Největšímu muži — svobodná obec volnosti, bratrství a rovnosti.“

V zámku rozbila „ústřední rada“ stánek svůj. V hraběcích pokojích ubytoval se Renner s jistou

„paní Reginou,“ které nikdo neznal. Měl velmi mnoho práce. Proto ustanoveni jsou na žádosť jeho někteří soudruhové, aby pracovali s ním. Mezi nimi vynikali zvláště jakýsi Stern a Silberstein.

Veškerá práce podřízena desíti výborům, které byly nazvány „odbornými radami práce.“ Byl to odbor hutnický, hornický, zemědělský, lesnický, stavební, odbor pro prádlo, oděv a obuvi, odbor zdravotní, odbor pro výchovu dítek, odbor kuchyňský a odbor veřejného pořádku.

V každé „odborné radě práce“ bylo zas několik podřízených oddílů: oddíl správní, oddíl pro rozdělování práce a dohled na práci, oddíl účetní, jenž ustanovoval spotřebu a výrobu, oddíl obchodní a tak dále.

V čele jednotlivých „odborných rad práce“ stáli na rok volení „náčelníci,“ v čele oddílů taktéž na rok volení „výkonní radové.“

Každý oddíl měl pak velký počet „vedoucích zřízenců.“

Veškery úřady měly býti udělovány volbou na rok. Každý člen obce od šestnáctého roku — ať muž či žena — měl právo voliti a volenu býti.

Počet všech „radů,“ „náčelníků“ a „zřízenců“ byl tak veliký, že by bylo bývalo třeba celé třetiny všech členů obce, kdyby se byl měl celý řád společenský a pracovní opravdu provésti. Měl býti kus po kuse proveden. Zatím vládl neobmezeně soudruh Renner s paní Reginou, Sternem a Silbersteinem ve jménu tak zvané „ústřední rady,“ která opět neobmezeně vládla ve jménu „svobodných občanů.“ Měla to býti ovšem nikoli „vláda,“ ale

toliko „rada,“ které bylo prováděti výhradně jen „vůli“ svobodných soudruhů. Ale byla to přece jen vláda a sice vláda krutá a neobmezená, která vždycky dovedla získati většinu soudruhů pro každý návrh svůj.

Ve všech závodech zavládl ohromný zmatek. Nikdo nevěděl, kdo má právo poroučet a kdo povinnosť poslouchat. Proto neposlouchal — nikdo. Nebo nikdo nechtěl uznati nějaké povinnosti, každý však odvolával se na své právo — pracovat, jak chce, kdy chce a co chce.

Velmi ochotným byl každý, užíti vrchovatě svého práva na požitek, ale nikdo nedbal — užíti tímtéž způsobem svého práva — na práci. Ukázalo se, jak se krvavě mstí a mstíti musí osudný omyl, jenž nedovede rozeznati povinnosti od práva. Právo na práci není ničím jiným, jako mylným názvem — povinností pracovat. Ale povinnosť nutí, kdežto právo nabízí.

Ve všech závodech ustanovena denní práce na tři hodiny. Tři hodiny denně pracovat bylo povinností každého soudruha a sice povinností pracovat tehdy, tam a to, co bylo třeba. Ale všeobecně se na tuto povinnosť zapomínalo a žádalo se právo pracovat tehdy, tam a to, co se právě komu líbilo.

Byly doby, kdy celé oddíly v závodech stály, protože nikdo nepožoval za svou povinnosť ujati se v nich práce právě té doby. A nebylo a nemělo býti a nesmělo býti nikoho, kdo by byl měl právo a moc — donutiti „svobodné soudruhy“ do práce. — — —

V nádherně upravené kanceláři „ústřední rady“ seděl v pohodlné lenošce soudruh Renner a kouřil jemný doutník.

Odpočíval.

Měl ruce v kapsách, hlavu položenu nedbale na zadní části lenošky a v ústech doutník. Před ním na stole psacím ležel bílý papír a na něm — zlatý skřipec.

U dvou postranních stolů seděl — v pravo Stern a v levo — soudruh Silberstein.

„Co myslíte, pánové,“ tázal se rázem Renner a pootevřel oči, „budeme moci brzy zvoliti všechny odborné rady práce?“

„Dach ví!“ odpověděl zlostně Stern a pan Silberstein — v soukromí byli páni, u veřejnosti soudruhy — poznamenal nedbale:

„Nač bychom se vrhali do zbytečného ohně. Či myslíš, že bude možno ten nesmysl, jejž jsme na papír napsali, trvale provést?“

„Máme-li se však co nejdéle nad vodou udržeti, musíme již brzy něco zase provésti. Lid se chce rvát!“

„A Singer by již raději dnes, než zítra na místo naše nastoupil. Je to nebezpečná zmije!“

„Než se Singru podaří svrhnouti mne, dávno nezbyde z celého krámu nic více než — zlomené bydlo!“ smál se Renner a odplivl.

„Dobře! Ale myslím přece, že každého okamžiku jest škoda. Čas jsou — peníze!“

„Chacha!“ — zasmál se Silberstein. „V socialistickém státě peníze!! Či jsi zapomněl, že tu na místo peněz — nastoupila svoboda, rovnosť a bratrství?“ —

„Hm!“ usmál se pohrdavě Renner. „Máte oba pravdu: soudruhové dole mají svobodu, rovnosť a bratrství — a my nahoře máme — blahobyt a peníze!“

„Jen aby se nám nerozkutálely! — Půjde-li práce a výroba tak, jako posud, pak bude i ústřední pokladna brzy prázdna!“.

„Oho — to nepůjde! Ústřední kasa nevydá ničeho! Postaráme se, aby byla vždycky plna, — ovšem v zájmu všeobecného blaha!“ dodal Renner jizlivě. „Nemáte, pánové, chuť na sklenici šampaňského? Musíme si pospíšit, abychom byli se zásobou v pravý čas hotovi. Byli bychom věru osli, abychom zanechali svým milým dědicům tak plné sklepy, jako nám zanechal je nebožtík hrabě. Věru se nenadál, pro koho shromažďuje — vzácné ty zásoby!“

„Máš pravdu, příteli! Po nás zůstane tu po šlacích málo!“ zasmál se na plné hrdlo Stern a pan Silberstein se zvédl, chtěje dojít pro víno.

V té se ozvaly na chodbě hlučné kroky a do světnice vešel Václav. Tvář jeho se rděla rozčilením a hněvem a oči se svítily.

„Soudruhové — tak to dále jíti nemůže!“ zvolal hlasem rozhněvaným.

„Když to dále jíti nemůže, ať to zůstane stát!“ smál se Renner pohrdlivě.

Václav se zarazil, pohlédl udiveně na soudruha Rennera a mlčel. Potupný smích jeho urazil jej do duše.

„Co se opět stalo?“ tázal se Silberstein.

„V celé strojírně není ani jediného topiče!“

„Nebyl nikdo pro tu práci určen?“

„Byli, ale nedostavili se do práce.“

„Proč?“ tázal se hněvivě Renner a vyskočil. „Poněvadž se jim právě teď více líbí v hostinci anebo někde jinde!“

„Bestie!“ zamumlal Silberstein a Renner hněvivě promluvil:

„Věřím! Dobře jíst a pít chce každý, ale do práce nikdo nespěchá! Špatně se pochopilo krásné heslo volnosti, rovnosti a bratrství. Heslo to neznamená — lenost! Či myslejí soudruhové, že bez práce bude možno dáti všem denně, co potřebují? Bez práce nejsou koláče, ba ani jediný zemák! To platí a platiti bude vždycky i v socialistickém státě. Základem naším jest — společná práce a nikoli společná zahálka!“

„Dobře, soudruhu Rennere!“ děl rozmrzele Václav. „Proč to vše povídáš mně? Řekni to jednou veřejně!“

„Budu se vystříhati té hlouposti!“ zasmál se Renner.

„Cosi se však přece konečně státi musí! Tak to dále jíti nemůže.“

„Mám snad jíti do strojírny a topit pod kotlem já?“

„Musí však někdo zjednat pořádek, sic bude brzy veškera práce v hutích nemožna! Dále se musí přestat udíleti a rozdělovati práci bez ladu a skladu, ať jí ten, komu připadne, rozumí či ne. Práce taková spíše škodí než prospívá.“

„Jsi, soudruhu, náčelníkem odboru hutnického:

zaveď si ve svém odboru pořádek jaký chceš!“ odpověděl Stern polo vážně, polo posměšně.

„Poruč si! Jsi v odboru hutnickém — prvním!“ dodal Silberstein.

„Mne nikdo neposlechne.“

„A máme právo poroučet my?“

Václav sklonil hlavu a mlčel. Cítil ve své duši divnou trpkosť a rozmrzelosť.

„Tak, tak milý soudruhu! V hutích si budeš muset pomoci sám. My v ústřední radě máme jiné práce nazbyt.“ To pověděl pan Renner, usmál se svým zvláštním způsobem a zapálil si klidně vyhaslý doutník.

Václav bez pozdravu odešel.

„A teď rychle pro šampaňské!“ poručil Renner, „Věru mi v hrdle vyschlo. Chacha! Václav jest znamenitý člověk, ale — hlupák! Jest přesvědčen, že na základě svobody, rovnosti a bratrství jest možný nějaký pevný a trvalý pořádek. Ať se pálí!“ — — —

A Václav kráčel volně s hlavou skloněnou z nádherného zámku „ústřední rady“. Podivné myšlenky proudily mu hlavou. Bál se příštích dnů — a Renner, Stern a Silberstein jsou tak bezstarostni!! — — —

Kráčel podle bývalé budovy farní. Byla z ní učiněna — prádelna, kde se pralo pro ty, kteří neměli chuti baviti se v sladké nečinnosti — prádlem ve svém vlastním příbytku. Okny zaznával z prádelny rozpustilý smích a ještě rozpustilejší zpěv.

Zastavil se na okamžik a naslouchal. Poroz-

uměv slovům písně, zarděl se studem a hněvem. Vzpomněl si na svou Mařku a zaťal pěstě.

„Mezi tuto chásku měl bych zítra poslati na tři hodiny Mařku? — Nikdy!“

Máchl rukou a šel dále. V duši bylo mu nevolno a trpko. Cítil ve svém nitru strašlivou pravdu, které se bál — vyjádřiti slovy. — — —

Vedle prádelny stál smutně kostelík, na němž nelesklo se znamení kříže. Byl proměněn ve skladiště . . . .

V nevlídné myšlenky pohřížen kráčel dále a blížil se k závodnímu hostinci, kdež bylo každému volno na poukázku za vykonanou práci denní najísti a napíti se podle vůle do jisté míry.

Šílený křik vytrhl jej z myšlenek.

Před hostincem řval jistý topič.

„Co tu křičíš?“ tázal se Václav hněvivě.

„A co ty se na mne sápeš jako na psa? Nemáme svobodu, rovnost a bratrství? Nemohu činiti, co se mi líbí? Chceš si hrát na pána, vím to! Rád bys poroučel; nejde to, soudruhu, nejde . . . Není již osla, který by si poroučet dal! Ty doby otroctví již minuly. Ať žije rovnost, volnost a bratrství!“

„Mlč!“ zahřměl Václav. „Ve tvých nectných ústech jsou ta krásná slova — rouháním. Proč nejsi ve strojírně? Je právě čas tvé práce!“

„Aj, aj — milostpán!“ smál se surově topič. „Čas práce? Víš ty, kdy jest můj čas práce? Nevíš? Povím ti to: čas mé práce je tenkrát, když se mi pracovat chce. Rozumíš? — Máme svobodu, volnost — —“

„Myslíš, že se na tebe budou dřít jiní?!“

„Dřít, povídáš, soudruhu? Já jsem se nadřel už dosť, ať se zas dřou jiní, rozumíš? Teď máme svobodu, volnosť — —“

„Dobře — nechceš-li do práce, nedostaneš ani jíst!“

„He, he — to bych se na to podíval! Ti darebáci v hostinci právě tak mluví a chtějí po mně poukázku! Nemáme svobodu, rovnosť a bratrství? Nemám volnosť pracovat, kdy chci a co chci, a také jíst a pít, kdy chci a co chci? Tak, vy ptáci, rozumíte svobodě? — Jíst a pít chci — a to hned, sic vám tu boudu kamením rozmlátím! — — A ty táhni, sic — —!“

Václav zbledl a zachvěl se.

„Kdo mně má co poroučet?“ řval topič, jenž patrně nebyl střízlivý. „Kdo mně má, pravím, dnes co poroučet? Máme svobodu — — —“

Václav sesinal. Ve hlavě ucítil prudký šumot a v každé žilce lechtavý proud horké krve. Rychle však se přemohl, přejel si dlaní bledou tvář a kvapně odešel.

„— — Máme svobodu, rovnosť a bratrství — —“ znělo za ním hlasem šíleného posměchu. —

V domku téměř až na konci řady budov a domů bydlela matka jeho s — Mařkou. Nebylo v domku tom tak chudě a prostě jako dříve, ba byl až nádherně vyzdoben.

Renner a soudruhové znali dobře Václava a — báli se ho. Proto se snažili všemožně jej uspokojiti a k sobě připoutati. Bylo jim velmi milo, že si zvolil za příbytek nejzazší domek, ale —

umožnili mu opatřiti jej vším jen možným pohodlím.

Nebylo však v domku tom jednoho — spokojenosti.

Stařičká matka proplakala dny i noci a Mařka plakala s ní. Dostála svému slovu. Neopustila Václava, dovedla však toho prosbami svými, že jí nepovažoval posud za svou manželku, nýbrž za svou sestru.

Měla tajné zprávy o bratru svém i hraběti Emilu.

Bouře socialní zahřměla celým světem a omráčila lidstvo tak, že nebylo možno hraběti pomýšleti na to, aby nastoupil dědictví své. Byli však hrabě i přátelé jeho pevně přesvědčeni, že stav, který zavedla vítězná socialní demokracie, nemůže potrvati dlouho a proto — čekali.

A čekala i Mařka.

Znala Václava a věděla, že vrozená šlechetnosť a nezištná poctivosť nedá mu zahynouti v nešťastném bludu, nýbrž — že probudí jej jednou z neblahého, záhubného spánku duševního — a pak že jí bude také možno státi se řádnou manželkou jeho. Ta myšlenka jediná byla jí jasnou hvězdičkou ve smutné, tmavé noci nynějšího života jejího. —

Matka Václavova, hořem a stářím zlomena, umírala. Ležela na loži kostře podobná.

U lože seděla Mařka s rukama v klíně složenýma. Byla bledá a ztrápená.

„Ubohé, ubohé dítě!“ mluvila tiše nemocná matka, pohlížejíc na dívku očima lesklýma, ale suchýma. „Ubohé dítě! Jak jsi dobrá a nešťastná —

Prchni odtud pokud čas — — — Zkáza jest kolem nás a trest Boží nad námi! — — — Bože, Bože — proč jsi nás opustil!!“

Sypavý hlas matčin utichl v němém nářku. Oči však neměly slzí.

„Bůh nás neopustil!“ odpověděla mírně a láskyplně Mařka a pohladila seschlé tváře matčiny. „Lidé opustili Boha a bloudí — — Ale Bůh se v pravý čas nad námi smiluje!“

„Smiluje — — — smiluje — —!“ šeptala stařena tichounce a zavřela oči.

V oknech se objevila postava Václavova.

Bled a rozechvěn vstoupil do světnice a mlčky usedl ku stolu a podepřel si dlaní těžkou hlavu.

„Kdo to přišel?“ tázala se tiše matka.

„Václav!“ odvětila také Mařka tiše.

Matka pootevřela oči a namáhala se pohlédnouti ke stolu. Na tváři její a v očích objevil se mírný paprsek radosti.

„Matka se po tobě táže!“ volala tiše Mařka.

Ale Václav neslyšel. Hněv, lítost a trpkost sklíčily duši jeho a zaujaly tak, že ničeho nedbal.

Mařka povstala, přikročila k němu, položila mírně pravici na rameno jeho a děla prosebně:

„Matce přitížilo a táže se po tobě. Potěš ji slovíčkem!“

Václav sebou trhl, pohlédl na dívku, usmál se a povstal.

„Jak se vám daří, matičko?“ promluvil a k matce se uklonil.

„Brzy mi bude dobře — ale tobě a jí — —!“ děla matka těžce a nemohla domluviti. Po chvíli

teprve mluvila dále: „Nadarmo pracujete — bez Boha — — nadarmo! — — Zachraň se, Václave! — — — Zachraň Mařku — prchněte, utečte — z tohoto místa — —!“

Stokrát mluvila tak matka a pokaždé se Václav jen útrpně usmál. Ale dnes — zazněla v bouři trpkých myšlenek, jimiž duše jeho omdlévala, slova matčina jako hlas ochránce — z daleka, velmi z daleka.

Tichý ohlas ozval se v duši jeho. Ale tu rázem — jakoby se uleklo ohlasu toho — vzbouřilo se celé nitro jeho. Již se mu drala trpká odpověď na rty, tak trpká, jaké snad matka z úst jeho posud neslyšela. Pohled umírající matky — zadržel však odpověď tu na rtech jeho.

„Pracujete nadarmo!“ promluvila opět a ještě tišeji matka. „Vrať se, synu můj, vrať se — k Bohu! — — — Bože dobrý, slituj se nad nimi!“ modlila se a potom umlkla — navždy.

Tiše a němě stáli Mařka a Václav podle sebe. Báli se rušiti posvátného ticha. Jen hlava Václavova se naklonila a s oka splynula — slza.

Kapitola třetí.

Den ode dne horšily se poměry . . .

Správa veškeré práce, výroby, spotřeby a požitku vyžadovala tak ohromných sil, že nebylo lze ani pomysliti na to, aby se vše dělo přísně a věrně dle jistého pořádku. Den ode dne stoupala úžasně spotřeba všech členů svobodné společnosti a nebylo ji radno zmírniti. Den ode dne žádali si jednotlivci větších a vzácnějších požitkův, ale nikdo neměl

chuti přičiniti se vlastní rukou na rozmnožení jejich — prací.

Všechny zásoby z dřívější doby byly rychle spotřebovány. Výroba v dolech a v hutích den ode dne klesala. Pracovalo se bez řádného, pevného dohledu, bez jednotného a určitého plánu a také bez jistého cíle. Oddělení odborné rady, které mělo určiti kolik, co a jak se má pracovati, nemohlo z místa. Zřízenci účetní zabředli v nerozluštitelný zmatek. Výroba byla kusá, nedostatečná a chybná.

Nikdo nemyslil na to, aby stroje a výrobní nářadí bylo stále zdokonalováno neb aspoň v dobrém stavu udržováno. Nešetřilo se ničeho: následkem toho všeho brzy již ani možno nebylo na mnohých místech pracovati. A tak výroba klidně, ale jistě a hrozivě — ochabovala.

Nejinak bylo v odboru hornickém. Každému bylo volno voliti si odbor práce. Pro odbor hornický nepřihlásil se nikdo. Bylo třeba poukázkám za práci v dolech dvojnásobné ceny dodati a tak těm, kteří v dolech pracovat chtěli, právo na dvojnásobný požitek zabezpečiti. Ale to způsobilo u všech ostatních odborův ohromnou nevoli, protože tím byla všeobecná rovnosť v požitku citelně porušena. A přece ani to nepomohlo! Pokusili se tedy vůdcové — snížiti denní práci v dolech na dvě hodiny: však v tom se vidělo zase nepřijatelné porušení rovnosti — v práci.

Nezbývalo, leč — násilně hnáti potřebné síly do dolů. Ale — kdo se mohl odvážiti tak patrně zničiti rázem — svobodu a volnosť?

Tím se stalo, že v dolech téměř všechna práce ustala a doly samy — rychle hynuly.

Odbor kuchyňský, stravovací a odbor pro oděv a výchovu měl tak ohromnou spotřebu denní, že se vážně musilo pomýšleti na to — spotřebu všeobecnou umírniti a zmenšiti. Ale na kom? Vůdcové sami neměli nejmenší chuti — své vlastní spotřeby uskrovniti, ba bylo jim již hlasitě vytýkáno, že žijí v přemrštěném přepychu.

Když se byl náčelník odboru stravovacího do ústřední rady dostavil a vážně si stěžoval, že již velmi brzy nebude možno — úžasným požadavkům vyhověti, tu zasmál se zlosně soudruh Renner a pravil: „Nač pak jest odborná rada kuchyňská? Té přísluší denní spotřebu upraviti. Čiňte co chcete! Já přec nemám práva — poroučeti!“

I byla svolána veřejná, všeobecná schůze, v níž odborná rada stravovací své těžkosti a obtíže předložila a jisté obmezení požitků ve veřejném hostinci a ve veřejné kuchyni navrhla. Ale se zlou se potázala. Ohromná bouře zahlaholila proti každému snížení požitků. Nikdo nechtěl ani slyšeti o nějakém obmezení svých vlastních potřeb osobních.

I šetřeno na těch, kteří odborné radě pro výchovu — na milosť a nemilosť vydáni byli a odporu nebyli schopni, — na dětech.

Ve společném ústavě pro výchovu dítek děly se věci, jichž líčiti — nelze. Dítky hladověly a plakaly.

Byla noc.

V nejzazším koutku společné spárny pro dítky, o něž se rodičové ve vlastních domácnostech sta-

rati nemusili a proto ani nechtěli, leželo malé a hořce plačící dítko.

Bylo slábo, nemocno a hladovo.

A proto hlasitě naříkalo.

Ostatní dítky, jež tu na nečistých slamnících bez dohledu po dvou ano i po třech ležely, spaly anebo také hladem plakaly.

Vešla žena, která denní svou práci tří hodin tím způsobem konala, že po tři hodiny na děti dohlížeti měla. Spala klidně a tvrdě na svém loži. Žalostný nářek nemocného dítka ji probudil.

I vešla do spárny a rychle k plačícímu dítku spěchala.

„Mlčíš!“ osopila se naň necitelná žena.

„Matičko, matičko!“ volalo nešťastné dítko. Ale matka — neslyšela. Snad se bavila právě tancem v obecním hostinci, snad právě sladce spala: — měla svobodu, volnosť . . .

A žena uhodila nemocné dítko . . .

„Matičko, matičko!“ sténalo dítko tišeji.

„Mlčíš!“ vykřikla opět žena a kopla dítě na slamníku se svíjející.

„Matičko, matičko!“ sténalo dítko již téměř docela potichu. A potom ztichlo docela . . .

Když ráno jiná žena do spárny vkročila, bylo dítko — mrtvo. Zemřelo — hladem! . . . .

Nikdo nad ubohým tvorem nezaplakal, nikdo ho ku hrobu nedoprovázel, nikdo — smrti jeho nedbal . . . .

Jen anděl mateřské lásky žalostně a trpce zaplakal a tvář svou — zahalil.

A ve společenském řádě klidně stálo dále ve

článku šestém: „Dítky jsou majetkem společnosti, která se výhradně starati bude i o výživu i o výchovu jejich — ve vlastních ústavech svých!“

Ó — ubohé dítky, ubohá společnosť, která chce býti matkou, ale může býti jen — tyranem! — —

Odborná rada stravovací šetřila tedy na — dětech.

A jako rychle klesala výroba v hutích a v dolech, tak také klesala důsledně v závodech a odborech jiných. Pole, kde se každé tři hodiny dělník střídal, bylo špatně obděláváno a nepřinášelo téměř žádného užitku.

V lesích nehospodařil rozumně ani hrabě Viktor, ale „svobodná společnosť“ je úplně zničila! Protože doly již ani nestačily dodávati potřebného v závodech paliva, sáhnuto na lesy. Kácelo se, pálilo, stavělo — ale nikdo ani stromku nevysadil. — — —

Vše klesalo a padalo úžasně rychle!

Komu se podařilo ukrýti před slídivými zraky „vedoucích zřízenců“ nějaký majetek, opouštěl údolí a byl rád, podařilo-li se mu tajně utéci. Jen ti, kteří buď získati chtěli ještě více na úkor celé společnosti, a ti, kteří ničeho ztratiti ne mohli zůstávali v údolí.

Holé stráně, nad něž tu a tam již i skály obnažené hrozivě strměly, pozorovali tiše a smutně, jak se těžké mračno naprosté mravní i hmotné zkázy nad údolím vznáší.

„Svobodnou společnost“ neřídila již — svoboda, volnosť, svornosť a bratrství: nýbrž naprostá, zvířecí sobeckosť, jež jen o to se stará, aby se

sama dosyta najedla a napila. Nebylo lásky, protože nebylo, kdo by lásku hlásal a lásce učil. — Trůn lásky k bližnímu jako k bratru — svatý kříž — byl povalen v údolí!

Jediná síla zvířecí poživačnosti a chtivosti řídila den ode dne kroky ohromné většiny „svobodné obce.“ V závodních hostincích hrála denně hudba a stále jedl a pil, kdo toho dosáhl. Kdo mohl tajně na úkor ostatních něčeho se zmocniti, učinil to. Chytří tušili, že strašlivé hospodářství toto nemůže dlouho potrvati a proto v divém chvatu hleděli, kde jen možno, něco si tajně zabezpečiti. Méně chytří oddali se úplnému klidu, — jedli, pili, bavili se naprosto bezstarostně. Jen několik málo poctivých duší snažilo se napjetím všech sil zadržeti skokem se blížící rozklad „svobodné obce.“

Práce, konala-li se vůbec, konala se nedbale a ledabylo. Co vykonal jediný dělník dříve za hodinu, nebylo vykonáno nyní od více sil ani za tři hodiny.

Daleko větší zkáza jevila se ve mravním životě soudruhů a soudružek „svobodné obce.“

Článek sedmý nesl strašlivé ovoce, které nabývalo hrozivého tvaru. Zněl:

„Žena jest úplně na muži nezávislá a ničím k němu vázána není, leda svobodnou vůlí svou. V manželství svobodné každému vejíti jest kdykoliv volno a volno také kdykoli se rozejíti . . .“

S počátku se zdálo, že zůstane článek ten bez valného povšimnutí. — Jen několik vskutku mravně kleslých mužů opustilo ihned své ženy a naopak. — Ale den ode dne bylo hůře. Velmi

mnoho lehkomyslných rodičů zbavilo se nejprve dítek, jež jim byly břemenem. A potom se také brzy rozešli sami.

Rodinný život byl zničen!

Úžasná znemravnělosť zavládla ve „svobodné obci.“ Mužové přebíhali od ženy k ženě a ženy od muže k muži. Z toho vznikaly denně nejen odporné výjevy, ale také šílené křiky a krvavé bitky. A nebylo nikoho, kdo by byl měl povinnosť aneb aspoň právo zakročiti.

Jen několik málo rodin uchovalo si posvátné pouto vzájemné povinnosti a lásky. Ale ty byly terčem posměchu všech lehkomyslných zlosynů. Hrozivá mravní otupělost pokládána za vrchol uskutečněné svobody a volnosti! — — —

Toho lekali se ti, kteří si byli zachovali tolik zdravého rozumu a citu, aby dovedli správně viděti, slyšeti a souditi. Hrozili se toho a — opouštěli „svobodnou obec.“ A to byli nejlepší lidé. Tím ubývalo stále dobrých a spolehlivých sil pracovních a to, co zbývalo, klesalo hloub a hloub. — —

Toho všeho hrozil se i Václav.

Ubohý — byl nadšen pro krásné heslo socialní demokracie — pro svobodu, rovnosť a bratrství a poctivě se přičinil, aby byl zbořen starý řád a zaveden býti mohl nový řád — volnosti, rovnosti a bratrství. A když byl proveden, nepracoval tři hodiny denně, ale pracoval ve dne i v noci, napjal všechny síly své a téměř ničeho za to nežádal. Nenamáhal se z dychtivosti osobního zisku, sám pro sebe ničeho nechtěl: chtěl se obětovati, byl ochoten radostně život dáti, aby jen usku-

tečněn býti mohl krásný sen jeho o „svobodné obci volnosti, rovnosti a bratrství.“

Nadlidské namáhání jeho bylo marno. Posměch byl mu odměnou že spodu, nenávisť — shora! —

Ubohý — probouzel se ze sladkého snu! —

Viděl jasně, že se úžasně rychle blíží konec, smutný a strašlivý konec. Neodolatelně v práci denní i v tichu nočním bušila do duše jeho — pravda, které se hrozil, žalostná pravda, že — na základech, kterých se držel, řádné obce, neřku-li celé společnosti lidské, trvale udržeti nelze. Myslil, že nastane lidstvu netušený ráj na světě, když zásady socialně-demokratické provedeny budou; a nyní byly provedeny! Jen několik měsícův — — ach a již vidí, kterak na místě ráje — hrozná zkáza se blíží. Chtěl ji zadržet, chtěl ji odvrátit a zažehnat. Napjal všechny síly své, prosil, hrozil, varoval, napomínal; ale sklídil jen posměch a nenávisť! —

Znemravnělý dav se mu smál a Renner a přátelé jeho nenáviděli jej a rádi by ho byli zazahubili. — — —

Jako uštvaný jelen vpadl častokráte, pln spravedlivého hněvu a zoufalé malomyslnosti, do svého domku. Tu probděl noci v hlubokém zadumání, tu svíjel se hněvem a úzkostí, tu najednou téměř cítil se puzen vyříknouti strašlivou pravdu: „Pracujeme — nadarmo!“

Ale nevyřkl ji. Vzdorně vzepjala se pokaždé duše jeho, že vyskočil a zvolal:

„A přece ne!“

A zase do práce se hnal a opět zoufale se vracel . . .

Viděl blížiti se zkázu a nemohl jí zadržeti . . .

Jako anděl milosrdné lásky stála tiše podle něho — Mařka. Věděla, co jej tíží a v zoufalou činnosť vrhá, těšila jej, nových nadějí jiskerky v srdci jeho rozněcovala a bouři v duši jeho slovem svým tišila. Častokrát zhrozila se tváře jeho i slov a modlila se v komůrce své, když v pokoji bolestně zadumán po celou noc u stolu seděl.

Varovala se opatrně přilévati zžíravého plamene do rány bolestné a stále rostoucí. Jen těšila, mysli dodávala a — se modlila.

— — — — — — — — — — —

Byl opět v ústřední radě a mluvil s Rennerem, Sternem a Silbersteinem. Nevěděl ani, co mluvil. Hněv a hořká trpkosť mluvila ústy jeho.

Zlomyslný posměch byl mu odpovědí a — vyhrůžka! — — Vyhrůžka! —

„Marno, — všecko marno!“ volala zoufale duše jeho.

Běžel domů, padl za stůl na své obvyklé místo, nepozdravil a nevšímal si Mařky, jež útrpně naň pohlížela. Sklonil hlavu těžkou na třesoucí se dlaně a nejsa si toho vědom — zaplakal.

Marno, všecko marno! — — Zkáza se blíží!!!

Vešel hřmotně Singer.

„Na zdar, soudruhu!“ pozdravil.

Václav pozvedl hlavu a pohlédl na příchozího trpce, nevýslovně trpce. A Singer promluvil:

„Co hledíš na mne, jak na smrť odsouzený a věsíš hlavu?“

„Co se mám smát, když vidím, jak se všecko do propasti valí?“ pravil hořce.

„Máš pravdu! Všecko rychle klesá a padá! Půjde-li to tak dále, budeme brzy v koncích! — Proto právě přicházím.“

„Co chceš ode mne? Nebyl jsi to ty, jenž jsi se stále a stále všemu pořádku protivil a stále proti každému řádu se stavěl? Nezavinil jsi mnoho také ty?“

Singer se pustě usmál.

„Jsi nahněván a nevíš, co mluvíš! Myslíš snad, že já nevidím, kam to s námi běží? Ano, je s námi zle a bude ještě hůře: ale — kdo jest tím vinen? Není to Renner, jenž chce panovat, a nejsi to ty, jenž mu pomáháš? Či jsme jedna pouta otrocká rozbili jen proto, abychom se jinými dobrovolně spoutati dali?“

„Domníval jsem se, že Renner dobře s námi smýšlí!“

„Ano, smýšlí dobře!“ smál se zlostně Singer. „Ale nikoli s námi, nýbrž s někým jiným! Renner je zlosyn a padouch, jenž by rád poroučel a panoval. Proto se nestará o nic, leč o to, jak by si počet svých přívrženců rozmnožil. A konečně — co může ztratit? Ať vše klesá, Renner sedí v suše! Žije jako hrabě, nepracuje a dobře se má a potichu se nám směje. — Věř mi, že nebude lépe, pokud zlosyn tento nebude zničen!“

„A kterak jej chceš zničiti?“

„Svoláme schůzi, vzbouříme lid proti němu, strhneme s prohnané tváře jeho hanebnou škrabošku!“ —

„A potom?“ tázal se Václav temně.

„Potom načneme jinou! Pak teprve vztýčíme vysoko v rukou svých prapor opravdové volnosti, rovnosti a bratrství! — Náš zákon bude krátký: každý jest naprosto svoboden! Nechceme žádného řádu, žádného zákona, žádného pána nad sebou. Každý ať pracuje, kde chce, kdy chce a co chce: ale ať se také živí, — kde chce a čím chce!“

„A myslíš, že takto bude možno zjednati lidu blahobyt?“

„Nic nechceme nikomu zjednat: každý ať se stará o sebe! To jest jedině nutná a pravá podoba svobody a volnosti!“

„Ale pak nastane strašlivý boj všech proti všem....“

„A co z tohoto boje vyjde pro lidstvo!“

Václav se zamlčel. Bál se slov Singrových a cítil patrný odpor proti zásadám tu hlásaným. Ale — jak těžká volba: tu Singer — tam Renner. Tu Singer s novou nadějí, tam Renner s jistou zkázou. Jaká volba?!

Rychle se rozhodl. Povstal, podal Singrovi ruku a promluvil tiše:

„Půjdu s tebou! Jsem přesvědčen, že Renner není schopen přivésti obec naši k rozkvětu a zabezpečiti tu pevný domov — svobodě, rovnosti a bratrství. Tu má ruka!“

Tvář Singrova, která měla výraz dravce, se zasmála. Z očí vyšlehl mu divný, hrozivý plamen.

„Teď je s Rennerem amen!“ pravil hlasem ztlumeným. „Lid již téměř hladoví, ale on střeží

plnou pokladnu ústřední: padouch — zemříti musí jako pes! Rozumíš? Zemříti musí — jako pes!“

Václav se až hrozil výrazu v tváři, ohně v očích a slov Singrových. Než — kostky byly vrženy! —

O věcech obyčejných hovoříce, vyšli z domku. Václav provázel nového vůdce svého, jemuž měl pomoci — přes padlého Rennera — k ústřednímu paláci a k ústřední pokladně.

Ještě stáli pospolu a hovořili.

Rázem však zachvěla se země a strašlivá rána zazněla od hutí. Oba pohlédli k hutím a hrůzou oněměli: vysoký, ohnivý sloup vztýčil se bleskem k nebesům.

Rachot, praskot a nářek se ozýval z hutí.

„Běda nám!“ Vykřikl Václav a rozběhl se k hutím. —

— — — — — — — — — — —

Nedbalostí správy hutí pukl ústřední kotel parní a způsobil strašlivý výbuch. Třetina všech, kteří právě v hutích zaměstnáni byli, zahynula v troskách.

Kapitola čtvrtá.

„Jak dlouho myslíte, pánové, že se ještě udržíme?“ tázal se Renner svých soudruhů téhož dne, když se v hutích neštěstí stalo.

„Já myslím, že by nám prospělo, kdybychom byli každý den a každou chvíli připraveni,“ mínil Stern.

„Nevím, proč!“ pochyboval Silberstein.

„Proč? Protože se nám boří půda pod nohama. Singer pracuje sice tiše, ale tím vytrvaleji a nebezpečněji proti nám. Lid klesl již tak hluboko,

že ho po dobrém na uzdě udržeti nelze. Třeba jen maličké rány a budova naše se zboří.“

„Máš pravdu,“ děl Renner. „Člověk jest šelma, která jen hrůzou trvale ovládána býti může. Byl jsem vždycky přesvědčen, že se společnost lidská, na zásadách socialní demokracie zřízená, dlouho udržeti nedá; ale přece bych nebyl nikdy tušil, že tak rychle zmatek a zkáza nastati musí. Proto myslím i já, abychom byli připraveni na všecko.“

„Že tak, jak to posud šlo, dále jíti nemůže, jsem i já pevně přesvědčen; myslím však, že bychom se ještě hodně dlouho udržeti mohli,“ namítal opět Silberstein.

„Jakým způsobem?“ tázal se Renner.

„Přivedli jsme lid tak daleko, že vlastně ze své síly již ani žádného odporu není schopen. A proto myslím, že by byl právě čas, abychom nechali již planého tlachu o volnosti, rovnosti a bratrství a jali se opravdu vládnouti. Máme dosti síly — zničiti každého, kdyby se proti nám postavil.“

„Také nám nic jiného nezbývá: buď se rázně uchopíme vlády anebo zahynem bídně s celým tím krámem, jenž se svobodnou obcí nazývá. Výroba všech závodů není již dávno schopna krýti potřeb. Dnes nebo zítra musí nastati úpadek od základů. Bude však přece lépe, budeme-li připraveni. A jak myslíš, příteli Silbersteine, že bychom se pevné vlády ujati mohli?“

„Svoláme ještě dnes na zítřek všeobecnou schůzi, povíme prostě pravdu a řekneme upřímně: buď — anebo!“

„Dobře!“ rozhodl se Renner. „Postarej se,

Silbersteine, o to, aby schůze byla svolána a věrná armáda naše pohotově. A přítel Stern připraví vše k okamžitému odchodu. Nebo rozhodné jistoty přece jen míti nemůžeme.“ — — —

Tak mínili pánové, ale stalo se zcela jinak; ba stalo se, čeho se nejméně nadáli.

Velikým neštěstím v hutích byl ohromen všechen lid. V ohromných zástupech stál kolem hořící budovy.

Pozdě v noci uhašen požár a vyneseny některé mrtvoly těch, kteří zahynuli. V němém úžase stál tu zástup lidu a pohlížel na mrtvoly.

I vyskočil náhle Singer na místo vyvýšené a dal se do řeči.

„Soudruhové! Vlastní silou rozbili jsme pouta kapitalismu, krví svou jsme si vydobyli svobody, doufali jsme, že nastala doba spásy. Ale naděje naše leží tu zničeny v troskách jako tato budova, Byli jste, soudruhové, hanebně sklamáni a podvedeni. Ve jménu pořádku vnucen nám řád, jenž každou obec zničiti musí a jenž jest posměchem svobody, rovnosti a bratrství! Mysleli jste, že vládnete, ale byli jste otroky hanebné vlády zlosynů. Hle, zde leží mrtvoly bratří našich. Zahynuli bídně, ale nikoli vinou svou. Zahynuli jako oběti strašlivého podvodu, který byl spáchán na vás a na vašich dětech.“

Řečník, jehož hlas zněl tichou nocí jako řev rozlíceného dravce, ustal a oddechl si.

Hrobové ticho bylo kolem. Oči všech upjaty byly na tváře jeho. Nerozuměli, kam cílí slovy svými, ale souhlasili se slovy, která slyšeli.

A Singer mluvil dále:

„A vy jste trpěli vše! Slepě vrhali jste se v pouta nového otroctví a násilí, které bylo jmenem většiny na vás páchano. Dali jste se spoutati radostmi okamžitých požitkův a uspati ve spánek smrtelný. A co se zatím dělo? Vše klesalo a klesá, padalo a padá. Nedbáno svobody a volnosti vaší, nedbáno ani zdraví a života vašeho. Hle, tu leží před vámi důkazy slov mých. Kdyby tito mrtví bratří vaši promluviti mohli, hromovým hlasem by do duší vašich zahřměli: ‚Bratří, pomstěte smrť naši na zlosynech, kteří ji zavinili; svrhněte nehodné jho potupy, lpící na bedrách vašich; zničte své zrádce!‘ Chcete zničit zrádce, chcete potrestat padouchy?“

„Kde jsou, kde jsou?“ ozývalo se hrozivě se všech stran.

„Ano, kde jsou!“ ujal se opět slova Singer. „Trpíte pod nimi a neznáte jich, cítíte jho, které na vás vložili, a nevíte o nich, pohlížíte na mrtvoly bratří, kteří vinnou jejich zhynuli — a tážete se, kde že jsou! Ó soudruhové, mužové a ženy svobody — jak dlouho trpělivosť vaše bude šetřiti svých zhoubců? Chcete je znáti, abyste je zničili. Nuže, povím vám to: vaši zhoubcové jsou — Renner a ti, kteří s ním a vedle něho v přepychu a nádheře z práce vaší žijí. Renner a přátelé jeho jsou — zrádcové! Pryč se zrádci!!“

„Pryč se zrádci! Ať zhynou!“ řvali jedni.

„Singer jest zrádce! Nevěřte mu!“ křičeli druzí.

Ohromná bouře zaburácela kolem hutí. Protivné strany utkaly se nejprve slovy a jedna druhou

přehlušiti se snažily. V ohromném tom lomozu a křiku zazněl opět hlas Singrův:

„Vzhůru na zrádce!“

A strany vrazily do sebe jako dva dravci. Lomoz, křik, nářek a jásot — valil se k zámku. Cesta poseta byla raněnými a padlými.

Singer zvítězil.

Jako vůdce mohutné, ale divoké armády — kráčel a běžel v čele zástupův a vedl je k zámku. Okna zámecká i brána byly zavřeny. Singer zatloukl bouřlivě na vrata, ale nikdo neotevíral.

„Ať zhynou zrádcové!“ řval zástup, podrážděn zdánlivým odporem.

I vyvrácena byla těžká vrata a hřmotě a křiče, hnal se zástup do místností „ústřední rady“ —: ale tam bylo ticho a prázdno. Všechno prohledáno, ale nenalezen nikdo. V šíleném vzteku hnal se zástup z pokoje do pokoje, ničil a kazil vše, co v cestě stálo, ale marně hledal Rennera, Sterna, Silbersteina a soudruhy jejich.

„Vzhůru, soudruhové, k pokladně ústřední!“ řval Singer a zástup hnal se za ním.

Dveře byly zamčeny. I ty byly násilně vypáčeny a Singer jako na smrť hladový pes na kus chleba — vrhl se k pokladně a — rázem ztichl a zástup ztichl s ním. A po okamžiku naprostého ticha zazněl z úst Singrových výkřik vzteku, který kosti pronikal: pokladna byla prázdna.

Renner a přátelé zmizeli a zásoby v pokladně zmizely s nimi.

V bezmezném vzteku ničil zástup vše, co mu do rukou padlo. — — —

Do duše zraněn vrátil se k ránu Václav do svého domku. Bylo mu těžko a smutno. Do duše zranila jej hanebná zrada Rennerova, do duše zranilo jej, co té noci viděl a slyšel. Viděl dravce, kteří si drápy těla svá navzájem rozsápávají!

Neštěstí v hutích, bratrovražedný boj, útěk většiny „ústřední rady“ s pokladnou, spousta v zámku, rozvášněným lidem spáchaná, — vše to jako balvan za balvanem padalo na ubohou duši jeho, že zaúpěl!

Poprvé pocítil tak veliký odpor proti celému zřízení svobodné obce v nitru svém, že se mu zželelo — žíti. Poprvé také ozval se v duši jeho hlas, jenž mu radil opustiti místo jisté záhuby a zkázy.

A přece zkáza ještě daleko nebyla dovršena, jen klidným a jistým krokem blíž a blíže kráčela. Cítil teprve dech její — horký a dusivý — ve své duši a viděl hrozivý záblesk v očích jejích: ale nebyla daleko doba, kdy ve vlastním srdci měl ucítiti krvavé rány z rukou jejích.

Již ani od Singra ničeho neočekával.

Pozoroval každé hnutí jeho, slyšel a uvažoval každé slovo jeho. Viděl v očích jeho plamen, jehož se hrozil, a ve tváři výraz, jenž jej urážel. Ach — takovým plamenem nemůže pláti z očí čistá, obětavá láska a za takovým výrazem nemůže sídliti svaté, nezištné nadšení. Krvelačná pomstychtivost není láskou a šílená vášeň — není nadšením.

Cítil odpor proti všemu, co viděl a slyšel, ba chvílemi zachvěly se nejtajnější útroby jeho žíravým hněvem proti vlastní bytosti. Hned lítost,

tichá, bolestná lítosť uchvacovala jej, hned zase prudká nenávisť. A tato nenávisť stupňovala se v jistých okamžicích až v nepřemožitelnou, horečně dychtivou žádosť — zničiti, rozdupati vše, — — vše — — —!

Ach — jak jinak, docela jinak si všecko představoval! — — Jak strašlivé zklamání! — — —

A zas pronikavá, palčivá bolesť zalomcovala zemdlenou duší jeho. — — —

Ubohý! Krásné naděje na uskutečnění nejkrásnější svobody, rovnosti a bratrství — vrostly mu hluboko do srdce a staly se duší — duše jeho! Jak velkolepý svět zbudoval si ve svém nitru, svět — nejčistší lásky a nejobětavějšího bratrství — svět, ve kterém nebylo hladu ani bídy ani zločinu ani trestu, ale jen radosť, nadšení a láska!

A nyní — strašlivá, neúprosná pravda skutečnosti rvala mu ráz na ráz naděje tyto ze srdce a nelítostně — ubíjela duši jeho.

Vybudoval si v duši své — nebe na zemi, a nyní se toto nebe, sotva zbudováno — s rachotem bořilo.

Tmavo bylo v duši jeho — — —

A v této tmě, strašlivé a smutné, viděl chvílemi dvé bledých tváří. Byly nejprve nejasny, jakoby se těžce prodíraly mlhami, ale potom je poznal, zděsil se a zavřel před nimi rychle oči duše své.

Byly to tváře — kdysi tak známé a milé a přece nyní tak protivné — tvář Jaroslavova a hraběte Emila.

Snad by ti — —? — — Ne, ne!“ — —

Jako malička muška svatojanská zasvitla mu ta myšlenka v hlavě, ale — zděsil se jí a zahasil ji, rychle a bázlivě. — — —

A Singer ujal se vlády.

Prohlásil všechny články společenského řádu, jak je byl Renner sestavil, za zrušeny. Ničím neměla býti obmezována svoboda jednotlivce.

Zásadou jeho bylo:

„Není Boha ani pána! — Všechno patří všem a nikomu. — Každému jest volno činiti vše. — Nikdo nestará se o nikoho, nikdo neporoučí nikomu, nikdo neposlouchá nikoho: každý pracuje, co chce, kde chce a jak chce, a také jí a pije, kde chce, co chce a jak chce. — Nikdo nemá žádných práv, ale také žádných povinností a naprosto žádných závazků. — Vůle vlastní jest každému jediným zákonem.“

S jásotem přijal lid strašlivé zásady tyto.

Ale Singer vládl přece, nikoli však po právu nebo po zákonu, nýbrž jedině — po své vůli. Stal se samovládcem, jakého na světě snad nebylo.

Hrabě Viktor vládl v údolí ve jmenu práva, Renner — ve jmenu pořádku a rovnosti, Singer však vládl ve jmenu — svobody.

Sotva se vlády ujal, ihned — krátce a určitě jisté změny prováděti se jal ve výrobě. Bylo toho třeba, neměla-li výroba naprosto zaniknouti. Závodní hostince a celý odbor stravovací a pro výchovu byly zrušeny. Každý dostal ihned za práci hodinovou jistou část suroviny, kterou potřeboval. Každému bylo volno pracovati kdekoliv a libovolně dlouho. Podle délky doby práce dostal také množ-

ství suroviny, s níž mohl zcela libovolně zacházeti.

Singer určoval zcela libovolně, kde a co a kolik se má pracovati. Neporoučel, ale — krátce určil. Nikdo nebyl nucen poslechnouti, ba svobodně mohl se proti vůli jeho postaviti, ale — byl zničen!

Ústav pro dítky byl zcela zrušen a nikdo se o ubohé tvory ty nestaral. Některé neměly již ani rodičův, jiných rodičové dávno se byli rozešli a žádné touhy po svých dítkách necítili, a jen malá část otců a matek dítek svých se ujala. Dítky bloudily, hladovíce po údolí. Nikdo se o ně nestaral, nikdo jim ničeho ani neporoučel ani nezakazoval. Polonahé prohánějí se dítky údolím tu jednotlivě tam v zástupech.

Aby hlady nezhynuly, byly ty, které byly k tomu schopny, nuceny pracovat, jiné živily se krádeží a opět jiné — hynuly hladem. — — —

Nikdo se nikomu nestaral ani o oděv ani o jídlo ani o byt: každý byl nucen starati se naprosto sám o sebe. Majetek osobní byl každému ponechán, ale nebyl nikdo nucen, míti cizí majetek v úctě. Nikdo neměl ničeho, vše bylo společno. Majetkem osobním bylo jen to, co si kdo ušetřil a čeho dovedl si pěstí obhájiti anebo uschovati.

Takto byla provedena — ač jen zdánlivě — naprostá rovnosť a naprostá svoboda. Byla to však svoboda taková, jakou má dravec v pralesích, a člověk snížen na zvíře. Byla to však jen svoboda naprosto zdánlivá. Vskutku vládl neobmezeně Singer se svými důvěrníky, jichž měl ohromný počet a s nimiž obýval zámek. V každém závodě,

v každém domě, ano snad na každém místě měl své důvěrníky, kteří mu vše věrně donášeli.

Každý, kdo se odvážil jen křivě posouditi nynější stav, byl — zničen. Každého téměř rána nalezena jest tu neb onde mrtvola muže nebo ženy. Nikdo nevěděl, jak a proč musel ten aneb onen zemříti, ale všichni to tušili.

Radosť a jásot, se kterým přijat byl Singer za vůdce, přešly brzy v němý úžas. A tento úžas, jehož každý hlas byl ihned udušen, změnil se v krátce v malomocný strach. Nikdo nebyl jist svým životem!

Singrova vláda stala se — hrůzovládou!

A hrůzovláda tato nešetřila ničeho — ani cti ani života „soudruhů svobodné obce“.

Již nepracovalo se v závodech tři hodiny denně, ale dlouho, velmi dlouho! Nejmenší dítky honěny do práce, v níž hynuly. Bylo sice každému volno, kdykoli v práci ustati. Ale sotva byl nástroj odložil, ozvalo se za ním nebo před ním anebo vedle něho jediné slovíčko:

„Dále!“

A ubohý — pracoval dále! A neposlechl-li, mohl býti jist, že druhého dne bude nalezena někde — mrtvola jeho!

V údolí bylo ticho!

Bratr nedůvěřoval bratru, otec bál se syna a skrýval před ním nepatrný majetek svůj tak, jako skrývá hladový vlk ohryzanou kosť před hladovějším soudruhem.

Byl veden tichý, úmorný a strašlivý boj všech proti všem. Jen někdy zazněl tu neb onde hlasitě,

ale hned zase utichl. Jak omráčen poddával se znemravnělý lid tiše v otroctví nejhnusnějšího druhu. — — —

Václav od počátku nedůvěřoval Singrovi a proto netoužil, aby byl pojat do počtu důvěrníků jeho. Ani však jemu Singer nedůvěřoval a velmi rád by se ho byl zbavil, kdyby se nebyl bál četných a velmi mocných v lidu přátel jeho.

Za to byl mezi prvními důvěrníky Singrovými — bývalý kovář Červený. Tento byl sice z nejhorlivějších stoupenců Rennerových, ale v pravý čas přešel k Singrovi, vida, že si Renner jen a jen kmenovců svých váží a všímá. Singer nedůvěřoval mu příliš: přes to podařilo se Červenému vyšinouti se na výši důvěry Singrovy.

Singer dosáhl cíle svého a mohl býti spokojen, kdyby jej nebyla pronásledovala ve dne v noci bázeň, úděl to a trest všech hrůzovládců. Podobal se krotiteli šelem, který nutí bičíkem svým lva i tygra k nejmožnějším kouskům, ale jest si dobře vědom, že každý okamžik — ztratiti může život svůj.

V údolí bylo ticho.

A přece neměl Singer pokoje. Bál se lidu. Proto jen velmi zřídka vycházel. Světnice jeho, v níž choval tajně nastřádaný poklad, stala se mu vězením. Každého večera pevně uzavíral okna a na trojí zámek uzamčel dvéře a — přece nemohl spáti! Ve tmách slyšel šelest jako plížících se kroků a viděl temné postavy, jichž oči se leskly krvavým leskem.

Strašlivá tato bázeň nedávala mu ani ve dne ani v noci pokoje a hnala jej do ukrutnosti. Již

neničil jen těch, kteří se zřejmě proti němu byli postavili, ale ničil všechny bez milosrdenství, kteří jen nejmenší stín podezření na sebe byli uvalili.

Již nikomu nedůvěřoval. Jako duch plížil se v noci od příbytku jednoho ze svých důvěrníků ke druhému. Všude hledal a cítil studený dech zrady a zpronevěry. A kdyby byl mohl, byl by snad nejprve všem těm, kteří mu sloužili, hlavy sraziti dal.

Za těchto poměrů promluvil kdysi Červený:

„Bratře! Myslím, že jdeme příliš daleko!“

„Ba naopak — příliš málo činíme a loudaví jsme!“ bránil se Singer a bodal zrakem do tváře Červeného.

„Krutovláda naše musí konečně vzbuditi odpor — na život a smrt!“

„A proto třeba zavčas rozdupnout hlavu každé zmyji!“ promluvil Singer a povstal. Z očí jeho vyšlehl na Červeného blesk nejprudší nenávisti. Nikdy se posud neodvážil Červený mistru svému odporovati. Snad ozvalo se v něm svědomí, snad srdce pohnulo se v něm: ale — zle, velmi zle si posloužil.

Kapitola pátá.

Červený nalezen mrtev na svém loži. Byl proboden ve spánku.

Nikdo netušil a nestaral se, kdo to učinil. — —

Nedůvěra a bázeň Singrova rostla, rostla však také hrůza a strach v celém údolí. Bázlivě plížili se vychrtlí mužové a ženy bez citu a studu do práce. Odměna za práci byla den ode dne menší,

čas práce den ode dne delší. Hltavě pojídal každý odměnu své práce, ukrývaje opatrně zbytky.

Bázeň, strach a hrůza před čímsi tajným a tichým — pronikala duše všech. Bázeň a strach tento provázela nedůvěra všech ku všem.

A zatím výroba a práce stále a důkladně klesala. I pracovních sil stále ubývalo. Život bezuzdné volnosti mravní střebal hltavě tělesné i duševní síly jednotlivcův i celku.

Bledé tváře a vyhaslé oči — byly společným znakem „svobodných soudruhů svobodné obce“.

A na dvéře svobodné obce této tloukla tichounko sice ale již velmi citelně — bída a hlad.

Život ve „svobodné obci“ nebyl již ani životem, ale — umíráním — pozvolnou zkázou! Byla to mrtvola, která zvolna — se rozpadávala. — — Jen zlo, mravní zlo — žilo tu a bujelo posud — v nejošklivější podobě. — — —

Uplynul smutně smutný podzimek. Byl — Hod vánoční.

Ach — byl tak žalostný a smutný! — Nezněly odnikud zvony a nevolaly slavně: „Narodil se Kristus Pán.“

Smutno a pusto a chladno bylo v údolí.

Byla svatá noc, ale jen v hostinci hořela světla a lomozil pustý křik. —

V domku osamělém daleko od závodů byla okna opatrně zastřena. V neveliké světnici stál na stolku — dřevěný křížek s obrazem umírajícího Spasitele a před stolem na holé zemi klečel stařec vyhublých tváří a shrbené postavy — v tiché modlitbě. A za ním sklánělo se klečíc několik

tmavých postav mužů, žen a dítek. Hlavy všech byly hluboce skloněny a ruce zalomeny.

To byly zbytky těch, kteří zůstali věrni — Bohu. — —

Socialní demokracie prohlásila náboženství za věc osobní, soukromou. Ale když zvítězila a „svobodnou obec“ založila, nepopřála „svobodným“ občanům ani té svobody — vyznati Boha a sloužiti Jemu. Potupen a zhanoben chrám, rozbořen oltář a zničen — kříž.

Kněz jeden mrtev, druhý vyhnán a běda, kdyby byl opět do údolí zabloudil.

Všechny úkony náboženské byly přísně zakázány a víra — v posměch a potupu uvržena.

Ti, kteří věrni zůstali víře své a Bohu, scházeli se tajně — a modlili se společně. Ale bylo jich málo, tak málo! A zpěvem jejich byl — nářek a modlitbou — pláč.

Byl svatý den narození Páně a věřící sešli se ve svém úkrytu tajném. Stařec onen byl jejich knězem, učitelem, kazatelem a otcem.

V němém žalu klečeli věřící v maličké světničce. Smutně planuly svíce nejasným světlem a smutně klonila se trnovou korunou rozrytá Kristova hlava.

Rázem pozvédl stařec hlavu. Oči jeho upřely se na tvář Ukřižovaného, ústa se otevřela a z nich zazněl zpěv, neladný a smutný jako výkřik umírajícího. A malá rodina věřících zapěla žalu-plnou píseň:

»Hospodine! slyš modlitbu mou
a volání mé o pomoc přijdiž k Tobě! —

Dnové moji mizejí jako dým,
a kosti mé dohořívají ve mne. —
Poraženo jest jako bylina srdce mé a vadne,
takže zapomínám jísti chleba svého. —
Pro hlasité úpění mé
lepí se kosti mé na kůži mou!
Podobám se pelikánu na poušti,
jsem jako výr na rozvalinách.
Nemohu spáti
a jsem jako ptáče osamělé na střeše.
Celý den utrhají mi nepřátelé moji,
proklínají mne, kteří se vztekají na mne.
Vždyť jídám popel jako chléb,
a slzí přiměšuji k nápoji svému —
pro hněv Tvůj a prchlivosť Tvou! —
Dnové moji jsou jako nachýlený stín,
i vadnu jako tráva.«

V pláči a nářku utonula píseň . . .

A teprve po chvíli zazpíval opět hlasem zlomeným:

»Avšak Ty, Hospodine, vládneš na věky,
a památka Tvá trvá od pokolení do pokolení. — —«

Jako tichá rosa padala útěcha nebeská do vypráhlých srdcí ztrápených a líbezná vůně svaté důvěry stoupala k nebesům.

A potom povstal stařec a promluvil:

„Ubozí bratří v Kristu! Těžké a hořké chvíle dopustil Bůh na nás pro hříchy naše! Kristus, Pán a Bůh náš, plakal nad Jerusalémem, ale lid neslyšel pláče Jeho! A tak Bůh i nad lidstvem plakal, ale pyšné lidstvo neslyšelo ani pláče ani hrozeb

Jeho! Lid svésti se dal od svůdcův a odpadl od Boha. Ve hříšné pýše a slepé žádosti chtěl postaviti svedený lid — pyšný Babylon svobody a volnosti, který by vzdorně až do nebe sahal. A Bůh rozhněvaný odvrátil se od hříšného lidu, zavřel ruku milosrdenství Svého. A lid ubohý podobá se poutníku, který hrdě opustil vůdce svého a zabloudil — v strašlivé poušti! Zabloudil a umírá! — Slibovali svobodu bez Boha — a vrhli nás do hrůzy strachu a bázně před vlastními bratry; slibovali nám blahobyt bez Boha a vrhli nás do hrozné bídy; slibovali bratrství bez Boha a zapálili požár — bratrovražedného boje! — Bůh opustil zaslepené lidstvo, které se slepě do zkázy hnalo — a nyní umírá. — — — Zhřešili jsme, bídně jsme jednali a nyní trpíme zasloužené tresty za hříchy své. — Ale Bůh milosrdný — ještě žije: potrestal nás, nikoli aby nás zničil, ale aby nás ze sna slepé pýchy naší probudil. A my nyní smutní vracíme se k Němu.

Trpíme a lkáme, ale nereptáme: Bůh jest věčnou nadějí naší. My pevně doufáme, že zachrání nás Bůh! Je nás málo a hyneme, ale Bůh je všemohoucí! A proto, bratří a sestry, neklesejte, vytrvejte! Ještě maličko — a Bůh přijde a spasí nás!"

Stařec umlkl a pohlédl teskně před sebe. Kolem něho bylo ticho. A potom nabývala tvář jeho zvolna podivné jasnosti, oko se rozvíralo a zas zavíralo, ruce se složily a ústa mluvila šeptem:

„Ó, bratří a sestry, radujte se! Již vidím v dáli jako v mlhách velebnou postavu Spasitelovu, kráčí — slyším kroky Jeho — a usmívá se: ó, radujte

se! Vykoupení naše se blíží! — — A vidím opět zvédati se chrámy, slyším radostný zpěv lidu a kněží, vidím oblaky dýmu vznášeti se k nebesům z kaditelnic mnohých a vysoko vidím v nebeské záři a velebném jasu — znamení svatého kříže. — Kristus zvítězil! — — Do prachu padá, jásá a plesá nový lid! — — Kristus zvítězil! Radujte se, bratří!“

A opět klesl stařec na kolena a zazpíval radostný žalm. A všichni radostně zpívali s ním:

»Oslavovati chci Hospodina celým srdcem svým,
chci vypravovati všechny Tvé divy.
Chci se radovati a plesati nad Tebou,
opěvovati chci jméno Tvé, Svrchovaný!«

»Protože se nazpět obrátili nepřátelé moji,
klesli a zahynuli přede tváří Tvou.
Neboť Tys provedl soud můj a při mou,
posadil se na stolici — soudce spravedlivý.«

»Pokárals pohany, zničils bezbožníky,
jméno jejich vyhladil jsi na věky věkův.
Co do nepřítele, dokonána jest úplná zhouba na vždy,
neboť podvrátils města jejich; zahynula památka jejich.«

»Útočištěm jest Hospodin utištěnému,
hradem v dobách soužení.
I budou doufati v Tebe ti, kteří znají jméno Tvé,
nebo neopustils, Hospodine, hledajících Tebe.« —

Radostně zpívali všichni a ze srdce jejich prchala tíseň a zářilo slunce svaté naděje. Svaté nadšení rozehřívalo je a naplňovalo silou, která všechno trpěti jest schopna. A svíce zaplály jasněji

a zlatily trnovou korunu na hlavě Spasitelově, že podobala se nádherné koruně královské.

A potom, když byl umlkl zpěv, rozevřel stařec knihu, svaté evangelium a zaznělo smutnou světnicí radostně:

»Narodil se Kristus Pán, radujme se,
z růže kvítek vykvet' nám, veselme se!« —

Venku bylo ticho a chladno.

V závodech duněla slabě kola a nerušila ani hrobového ticha v údolí. Jen chvílemi pronikl z hospody pustý výkřik.

Tichá, jasná obloha vznášela se velebně nad údolím. Zářící hvězdy chvěly se v nedozírné dálce jako zlaté květy lehounkým vánkem. Vznešené ticho věčného klidu bylo nahoře, dole však — hrobové ticho bolesti.

A hrobovým tichem bolesti zněl z domku ztlumeně radostný zpěv:

»Narodil se Kristus Pán, radujme se . . .«

Tiše a jemně nesly se ztlumené ty zvuky jako z veliké dálky. — — —

Od závodů zavrzaly kroky ve zmrzlém sněhu a blížila se tmavá postava. Blížila se rychle. Nevstoupila však do domku, nezatloukla na dvéře, nýbrž tiše stanula ve stínu stromu, stojícího blíže oken.

Byl to Václav, jenž čekal tu na Mařku, chtěje ji bezpečně provodit domů.

Zahalil se těsněji v teplý šat a poslouchal.

Sladce a jemně zněla ztlumená píseň chladnou nocí. —

Václav poznal píseň a porozuměl slovům. Usmál se a pohlédl útrpně do zastřených oken.

A tiše a sladce zněla ztlumená píseň . . .

Do srdce Václavova drala se zvolna podivná hořkosť. Nebránil se jí, ba volně se jí poddával. Tiché vzpomínky z dávných dob zašuměly mu hlavou. Vzpomínal, vzpomínal — a bylo mu hořko i sladko zároveň.

Útrpný úsměv zmizel se rtů jeho. Sklonil hlavu a zahleděl se do bílého sněhu. Divná tíže padla mu na hruď a v srdci bylo nevýslovně smutno. — — —

Pohlédl k závodům. Ach — tam tak tmavo a ticho, mrtvé ticho hrůzy a strachu a blízké zkázy . . . Rychle se odvrátil a smutně do zastřených oken se zahleděl.

Tam hlouček mužů a žen a dítek — nešťastných jako on — pěje radostnou píseň. Ztrápená srdce zapomněla tam na chvíli na bolesť a trud a rozepěla se sladce . . . A on! . . .

Bez oddechu — jen trpět, jen trpět! Nikde naděje — ani nahoře ani dole! Mrtvo, pusto a prázdno jest proň nahoře, pusto a smutno — dole! Tři hvězdy svítily mu do nedávna v duši kouzelným leskem a teplou září — ale nyní zapadly v strašlivé, tiché temnoty!

„Svoboda, rovnosť, bratrství!“

To byly ty tři hvězdy na obloze duše jeho. K nim pohlížel toužebně a jasem jejich rozehříval se k největším obětem. Ale — viděl je rázem klesat, rychle klesat v hlubiny tmy a — zapadat.

Nebylo na obloze duše jeho více hvězd. Když

ty tři jediné zapadly — bylo a jest v duši jeho temno a tmavo!

Nikde světla, nikde jasu, nikde paprsku jediného! — — —

Bolestně svíjelo se srdce jeho, když ty tři hvězdy zvolna padaly. Chtěl je zadržet, ale ony zapadly přece! A když zapadly ztichlo srdce! Ničeho nedoufalo, ničeho se nebálo: mrtvé, hrobové ticho, klid smrti!

Lhostejně chodil do práce, lhostejně pracoval, lhostejně z práce se vracel. V duši jeho — bylo ticho!

Byl to mrtvý klid zoufalého vzdoru.

Vzdorně postavil se proti valícímu se proti němu balvanu, na němž palčivými písmeny napsáno bylo: „Nadarmo pracuješ! Marno všecko!“

Vzdorně postavil se proti balvanu tomu. Chtěl jej zadržet, ale nemohl. Mohl uhnouti mu z cesty, ale neuhl. Vzdorně nastavil mu svou hruď, očekávaje klidně, až bude rozdrcen. A tento vzdor — dodal mu klidu. — — —

A do tohoto klidu zazněla rázem sladce a jemně ztlumená píseň: „Narodil se Kristus Pán, radujme se . . . !“

Jako tichým vánkem rozvlnila se nejprve zdánlivě mrtvá hladina duše jeho. Tiché vlnky spěchaly jedna za druhou. Ale vánek rostl a se vzmáhal, i vlny rostly a se vzmáhaly: a potom zahřměl vichor a zahučely vlny — — —

Podepřel těžkou hlavu na ledově chladný kmen stromu, přitiskl ji pevně k ledové kůře, chtěl utlumiti náhlou bouři v duši, ale nemohl — — —

„Tys marně pracoval, protože pracovals bez

Boha!“ tak hřmělo mu cosi do duše. Bránil se, svíjel se a bojoval . . .

„Ne, ne!“ sténala duše jeho. „Ať zhyne všecko, ať se zboří a ztroskotá do základů neštastná budova svobody, volnosti a bratrství! Chci zemřít, chci zhynout v troskách jejích — jen nežádej, Bože, bych před tebou hlavu svou sklonil. Nikdy, nikdy! Chci zemřít, chci býti zničen, ale nikoli — přemožen!“

A sladce a jemně zněla tichou nocí ztlumená píseň a nad údolím klenula se tiše ohromná, majestatní obloha u velebném klidu věčnosti. A zlaté hvězdičky bleskotaly se hravě jako čtveračivé oči smějícího se dítěte. — —

Dozněla píseň a hlasem táhlým ozvala se modlitba: „Otče náš, jenž jsi na nebesích! Posvět se jméno Tvé . . .“

„Ne, ne! — Nikdy!“ vykřikl Václav, ucpal si uši dlaněmi a odskočil od stromu, a dal se do běhu k závodům.

Ale brzy se zarazil, vzpomněl si na Mařku a zastyděl se. Okamžik váhal a potom loudavě k domku se vrátil.

Tu právě rozevřely se dvéře a do temné noci vystoupilo tiše několik postav.

„Jsi tu, Václave?“ ozval se hlas Mařčin.

„Čekám na tebe!“

„Jak jsem tomu ráda,“ řekla dívka radostně. „Ani nevíš, jak jsem se zas potěšila. Plakali jsme všichni na počátku. Můj Bože dobrý! Kdo by neplakal — nad tak smutným Hodem vánočním! A pak — —“

To pravíc, zarazila se náhle a umlkla.

„Co dále?“ tázal se temným hlasem Václav.

„Snad se mýlím!“

„Mluv!“ velel Václav téměř zlostně.

„Bojím se Singra!“

„Proč?“

„O to se právě jedná! Přede včírem byl v domku našem, když jsi nebyl doma, jistý člověk ze zámku. Pravil, že byl vyslán od Singra!“

„A co žádal Singer po tobě?“ děl temněji než posud Václav a zastavil se.

„Co žádal? Velmi mnoho! Mám prý se nastěhovat do zámku, proto že prý — —“ opět se zarazila.

„Protože se líbíš onomu psu!“ dodal Václav a zaťal pěstě. „A co jsi mu odpověděla?“

„Že tě neopustím, sám-li mne k tomu nedonutíš.“

„A kdybych tě donutil?“

„Pak půjdu, ale nikdy — do zámku! Raději smrť nežli život, jaký se žije v těchto nešťastných domech! Divoká zvěř — nežije hůře ve svých doupatech. Posud jsi mne chránil ty a já jsem důvěřovala poctivému slovu tvému. Ale Singer —!“

„Neboj se: Singer na tebe nesáhne.“

„To jsem řekla také onomu muži zcela zřetelně.“

„A co řekl na to?“

„Usmál se jen a pravil, že by pro mne i pro tebe bylo lépe, kdybych dobrovolně uposlechla. To řekl tak významně a usmál se tak podivně. Proto jsem byla plna úzkosti a strachu. Ale slova starého

Prokopa, jenž nám kněze zastává a nás i slovem Božím podivuhodně potěšit dovede, dnešní slova jeho se mne sňala všecku tíž a zaplašila tíseň. Ó, Václave, kdybys věděl, jaké štěstí je to — míti v těžkých dnech — Boha!“

„Mlč!“ okřikl ji Václav nenadále tak příkře, že se až zalekla. „Jsem tu já, nemusíš se báti! Všecka úzkosť tvá jest zbytečna!“

Mařka pohlédla jen na Václava zpytavě a krátčela mlčky po bohu jeho k domku. Nedůvěřovala příliš ochraně jeho. Singer jest prohnaný a chytrý a neostýchá se žádných prostředků. Daleko však více těšila a sílila ji pevná důvěra v ochranu Boží.

Slova starcova, která zněla jak slova proroků, dodala jí této pevné důvěry. Byla jista, že utrpení jejich bude brzy konec a že klesne i Singrova hrůzovláda. Proto zcela bezpečně, ba radostně krátčela po boku Václavově k domku, ve kterém přebývali. Byla pokojna a klidna.

Tím nepokojnějším byl však Václav. Zpráva Mařčina o úmyslech Singrových jej do duše rozhněvala. Všecka násilně ztlumená a utajená hořkosť umdleného srdce jeho propukla prudkým žárem a zrodila okamžitě smrtelnou nenávisť proti Singrovi a proti všemu okolí. Všecko ztratil, všecko obětoval, ničeho nešetřil: jediným, co mu zbylo, byla — Mařka. Dávno snad by si byl zoufal, kdyby jméno a pohled její nebyl vždycky zaplašil ty myšlenky od něho.

A o tento poslední statek chtěl by jej Singer připravit?!

Kapitola šestá.

Volnosť!

Krásné slovo, plné lesku a vůně. Volným chce býti dítko, volným chce býti jinoch, volným chce býti i muž. Ale běda, volnosti-li mu v plné míře přáno! Jako stařec vzpomíná pak, lituje a želí!!

Volnosť!

Krásné a vznešené slovo. Jen jediná bytosť jest naprosto volna, jest pramenem vší volnosti — Bůh! Člověku jest volnosť ostrým nožem, jímž se brániti i zraniti může. Jen nejdokonalejší rozum, jenž ani oklamati ani oklamán býti nemůže, jen nejlepší vůle, která chce a miluje dobré a nenávidí zlé; jen takový rozum a jen taková vůle může bez bázně a strachu plnými hlty píti z poháru volnosti. Ale běda člověku, který by — slep a sláb — v dravý proud volnosti se vrhl. Brzy nebude pánem, ale své volnosti otrokem, jenž bezmocně zmítán bude ode zla ke zlu.

Volnosť!

Krásné slovo a vznešené, ale nikdy naprosto nedosažitelné zde na zemi. Volnosť, naprostá volnosť — není stravou pro lidi křehké, slabé, lehkomyslné: volnosť jest stravou a údělem jen duší čistých a duší andělských.

Volnosť!

Krásné slovo, ale běda! padne-li do rukou lidských: pak vznešené toto slovo neznamená brzy nic více, leda — svobodu páchati beztrestně zlé. —

A tak bylo i ve svobodné obci.

Sloupy, na kterých spočívala, byly — volnosť, rovnosť a bratrství! Nejprve povalen sloup bratrství,

pak povalen sloup rovnosti a nyní zbýval jediný sloup volnosti. Ale jaká to byla volnosť! Nebyla to volnosť práce, volnosť sebeurčení, volnosť čistého srdce a čistého svědomí: byla to volnosť jediná — páchati beztrestně zlé!

Volno bylo každému všecko, měl-li jen tolik síly, aby vůli svou provedl.

A touto volností puzen, zatoužil Singer po mladé družce Václavově. Chtěl získati ji zločinným vášním svým buď po dobrém anebo po zlém. Zda mravný a slušný jest úmysl jeho, komu co po tom? — Volnosť! — — —

Bylo patrno, že po dobrém cíle svého nedojde a že bude třeba užiti násilí! Násilí — v obci volnosti!! —

To věděl i Singer i Václav.

Singer se snažil, aby vůli svou provedl, Václav byl ochoten učiniti vše, aby mu v tom zabránil. Singer byl by mohl úkladně Václava odstraniti, ale Václav byl opatrným jako had. Marně se snažil najíti okamžik, v němž by Václav tajně života mohl býti zbaven. A veřejně zničiti jej se přece jen bál. Tušil, že sám nemá v obci upřímných přátel, za to tím více tajných nepřátel: a Václav měl přátel mnoho.

Bylo třeba čekati.

V této snaze své podobal se Singer stepnímu vlku, který oběti své nepřepadá náhle, nýbrž krok za krokem ji stopuje, plaší, dál a dále žene a štve, až uštvána a uhoněna na smrť — bez odporu klesá v hladový jeho jícen.

A Václav byl opět podoben plaché srně stepní,

která ani kroku neopatrně nečiní. Byl to boj tichý a sžíravý, o němž málo kdo věděl: byl to však boj na život a na smrť.

A Václav nejen sám stále k obraně byl přichystán, ale také den ode dne opatrně a tajně půdu pod nohama Singrovýma podkopával. A práce ta dařila se tak dobře, že v málo dnech připravena a zpečetěna byla zkáza — Singrova.

Opatrně a tajně pracoval Václav. Krok za krokem ubíral bázně oproti Singrovi ze srdcí soudruhů svých. Ohnivými slovy svými měnil bázeň, jež se skutku hrozí, v prudkou nenávisť, po skutcích dychtící.

Singer, zaslepen vášní svou, ničeho nepozoroval, I on jako had plížil se kolem Václava a strojil mu zkázu. A nalezl vhodný okamžik. Již chtěl se jako had ze zdánlivé nečinnosti své vztýčiti a na oběť svou se vrhnouti, ale sotva se vztýčil, pozoroval, hrůzou jat, že v osidla upadl.

Byl tichý večer lednový. — —

Václav opustil domek a tiše bral se postranními cestami k zámku. Tu postavil se před zámek a dal znamení soudruhům v úkrytu okolních domů čekajícím. Jako temné stíny míhaly se nocí tmavé postavy směrem k zámku se všech stran, až vzrostly u veliký zástup.

Tichounko zaťukal tu Václav na vrata zámecká, která se ihned otevřela. Tiše vešel zástup do zámku — — —

Singer seděl ve svém pokoji. Neulehl ještě. Ba co chvíle na hodiny se díval a netrpělivě čekal.

Konečně k půlnoci zaslechl šelest tichých

kroků. Rychle vymrštil se jako dravec ze sedadla svého. Oči mu zaplály divým ohněm sprosté vášně.

„Konečně, konečně!“ zašeptal a otevřel dvéře.

„Co tu chcete?“ zvolal však bázlivě, vida zástup mužů před sebou.

„Chceme spravedlivou odměnu dáti svému tyranu!“ zvolal Václav posměšně a hněvivě zároveň.

Singer Smrtelně zbledl a se zachvěl. Ukázalo se i tu, že lidé ukrutní bývají zbabělí tam, kde mravní síly třeba. Chtěl do pokoje rychle se vrátiti a dvéře zavříti, ale již sevřely jej dvoje silné páže a násilně z pokoje vyvlékly.

„Oho! pse!“ zamumlav Václav. „Tentokrát je tvůj konec!“

„A tvé holubičky také!“ zaskřípal zuby Singer.

„Co pravíš?“ vykřiknul uleknut Václav.

„Snad již této chvíle jest tvá Mařka — buď živa nebo mrtva v rukou mých lidí.“

„Běda ti!“ zvolal Václav a obrátil se k zástupu: „Ztřezte mi dobře padoucha toho, než se vrátím!“

A vyběhl ze zámku. Rychle, rychle běžel. —

V domku bylo světlo. Úzkostí hnán, běžel letem k domku. Hrozný obraz tu uzřel: dvéře vylomeny a ve světnici dívku bránící se zoufale dvěma mužům.

„Václave!“ vykřikla dívka úzkostlivě, když se byl u vchodu objevil.

A již dopadla pěst Václavova na hlavu jednoho z mužů, ale i druhý již napřáhl dlaň se smrtícím nástrojem — a Václav, slabě vykřiknuv, padl na zem. — — —

* * *

Singer padl . . .

Veškera zášť lidu, kterou se mu posud podařilo v poutech udržeti, propukla rázem proti němu. Lid podobal se lvici, která uchvátila vraha mláďat svých.

A nikdo se neodvážil ani slovem zastati se toho, pted nímž se všechno třáslo. Smrť Singrova byla hrozná! — — —

Zámek jako sídlo všech posavadních vůdců nešťastné „svobodné obce“ spustošen opět. Socha Marxova stržena a vztekle zničena.

A nejen zámek, Singer a Marx byli předmětem vzteku rozzuřeného lidu, ale i sám sebe ničil ubohý lid, jenž cítil, že jest mravně i hmotně zničen.

Byla nalezena pokladna Singrova, v níž ukryto bylo nemalé hohatství svůdce toho. O pokladnu tu a obsah její strhl se krvavý boj. Proudem tekla krév a každý urval, co bylo možno.

V údolí zavládlo naprosté bezvládí čili anarchie. Nikdo neměl již ani chuti postaviti se v čelo obce — do jisté zkázy upadlé! Nastala doba smutné smrti smutného umírání.

Již téměř nikdo nepracoval. — — —

V dolech nestaral se nikdo, aby zlé plyny sváděny byly na místa bezpečná a doly řádně provětrány. Jaký div, že strašlivý výbuch plynů těch — zničil téměř úplně doly a zabil ty, kteří se byli do nich ještě odvážili.

Doly opuštěny docela.

I vysoké pece dávno vyhasly a stroje v přádelnách a hutích stály tiše — opuštěny.

Ubohý lid, jenž zbyl ještě v údolí, žil jako

stádo, které byl opustil pastýř a které úzkostlivě bloudí v roklinách a poušti. Nikdo nevěděl, co bude zítra — jísti. Bratr olupoval bratra o poslední sousto chleba.

Hlad, bída a nemoc řádila v údolí.

Pláč a nářek ozýval se se všech stran . . .

Zkáza dokonána!

* * *

Lid úplně otupěl! Polonahé dítky vychrtlých tváří skrývaly se v opuštěných a vymřelých domech anebo bloudily okolím, hledajíce, čím by se nasytily. A mužové a ženy ztrhaných očí, z nichž jen hlad a zoufalá vyzýrala bída, plížili se plaše od závodu k závodu, hledajíce, kde snad ještě něco k jídlu zbylo. — — —

I malý hlouček věřících ztenčil se velice.

Jen starý Prokop jakoby byl oživl. Od domu k domu spěchal, všude těšil, napomínal a prosil. Tu opět zástup dítek plachých kolem sebe shromáždil a — modlit se je učil.

S počátku smáli se mu mužové a posmívaly se ženy. Ale starý Prokop neumdléval. Hned tu hned onde zněl jeho hlas jako hlas proroka ve Starém Zákoně.

„Lidé dobří, nezoufejte!“ volal hlasem nadšeným. „Opustili jste Boha a Bůh opustil vás! Zhřešili jste těžce a nyní těžce spočívá ruka Páně na vás: vraťte se k Němu v pláči a lítosti! Živ jest Hospodin, aby vám odpustil. Jest milosrdný! Smiluje se nad vámi!“

Na volném prostoru před bývalým kostelem

vztýčil neumělý kříž. Sem pod znamení věčné spásy vodil ty, které na pokraji zoufalství byl nalezl.

A s pláčem srdcelomným vrhali se pod kříž, kteří ještě před týdnem slovům jeho se posmívali. Každého večera a rána zaznívaly z pod kříže žalostné písně a úpěnlivé prosby.

„Bože věčný! Zhřešili jsme a ruka Tvá — spravedlivě dotkla se nás — ó, slituj se!“

A starý Prokop vedl lid zbloudilý dále.

„Ó, lidé dobří! Vraťte se k Bohu a k — práci! Práce jest nutná, nemáte-li vy a nemají-li dítky vaše zahynouti bídně! Vytrvejte, ještě jen maličko vytrvejte! Pomoc Boží nejbližší, když jest bída největší!“

A ubohý lid jako dítko poslouchal hlasu starého Prokopa. Chápal se opět práce, kde to jen bylo možno. Pracoval ochotně a rád. A v práci nalezl klid i chléb.

Starý Prokop stal se „otcem“ nešťastného lidu.

* * *

Ve svém domku trpěl Václav. Omráčen a smrtelně zraněn klesl k zemi. Oba mužové, přestrašeni náhlým zjevem jeho, rychle utekli z domku. Zachráněna byla Mařka, smrtelně zraněn — Václav.

Ještě za noci, kdy v zámku a kolem zámku zuřil vzbouřený lid nad mrtvolou Singrovou, spěchala dívka k starému Prokopu, nevědouc si rady ni pomoci. A starý Prokop pomohl a poradil.

Václav uložen ihned na lože. Smrtelná rána na hlavě jeho opatrně obvázána.

„Snad jej zachrání Bůh!“ těšil starý Prokop dívku plačící.

„Byl ti věrným bratrem posud, buď mu sestrou — v neštěstí!“ napomínal vroucně.

A dívka poslechla ráda. Ani ve dne ani v noci neopouštěla nemocného, jenž se svíjel bez vědomí v plamenech prudké horečky. A jen nadlidské námaze dívčině podařilo se zaplašiti smrť ode skrání nemocného. Rána se hojila, ale — duch ubohého muže tonul — v mlhách.

Nesmírným rozčilením posledních dob a potom i těžkou ranou na hlavě zatemnil se rozum jeho.

Ubohá dívka zajásala, když poprvé otevřel oči po dlouhé nemoci, ale zaplakala vidouc, že ubohý jí nepoznal! Zaplakala a tím upřímněji přilnula k nemocnému. — — —

Zvolna míjela zima, pukaly ledy a sníh tál. Jaro se bralo tiše do údolí a ťukalo láskyplně na chladné stráně hor. Slunce nabývalo jasu a tepla. Špinavé bystřiny valily se s hor.

A potom zazelenaly se lesy a rozvila se první sedmikráska.

Jaro, krásné jaro vcházelo slavnostně do údolí. A s jarem počínal nový život.

Starý Prokop bez únavy pracoval, napomínal a poučoval. A lid probouzel se zvolna ze spánku strašlivého a osudného bludu. Trpěl, velmi mnoho trpěl, ale trpěl již rád. Ochotně a radostně podroboval se moudré vládě starého Prokopa. Slova jeho byla tak nadšená a láskyplná!

Ze chrámu znesvěceného odstraněno vše, co

hyzdilo jej. Na místě oltáře postaven prostý stůl a na stole umístěn kříž mezi dvěma svícemi.

Tu scházel se denně ráno i večer nešťastný lid a pod křížem zotavoval se z těžkých a bolestných ran.

Nikdo nevzpomínal na to, co bylo.

Rodiče opět ujímali se dítek svých a ochotně chápaly se všechny ruce práce tam, kde starý Prokop ustanovil. Byla to práce nejnutnější, které bylo třeba na záchranu pouhého života. Nebylo možno ani pomysliti na to, aby lid — zničený a chudý sám uchopil se opět práce v továrnách a dolech.

Smutně čněly černé komíny k čisté, jarní obloze. Pod nimi bylo ticho a chladno. Stroje zrezavěly a kola stála tiše.

Ticho a smutno bylo v údolí.

Život hrstky zbylého obyvatelstva podobal se životu člověka, jenž byl okřál z dlouhé a těžké nemoci. Slabosť a zmalátnělosť jevila se všude, ale patrna byla již také vroucí touha — po úplném zdraví.

Když úplně ovládlo v údolí jaro, vydal se starý Prokop na cestu. Byla mu obtížna, ale přece tak rád ji konal.

V pláči loučily se ženy a dítky s „otcem Prokopem“ a daleko provázeli ho mužové.

A starý Prokop ubíral se do světa — hledat dědice spustlého a smutného údolí. Chtěl prosit za lid ubohý!

Ale nebylo toho třeba.

Jako v údolí tak i v ostatním světě přešla již

hrozná bouře socialních převratů. Jen tu a tam zarachotil malomocně hrom, hlas jeho však den ode dne slábl a zanikal. Po těžkých ranách probouzelo se také jinde lidstvo z nezdravého opojení a toužilo po pevném, klidném a šťastném řádu.

Bylo v lidstvu tak dusno, až do zalknutí: bouře rozptýlila mlhy a výpary nezdravé — a lidstvo — obrozeno a očištěno — probouzelo se k novému, lepšímu životu.

Bouře nabyla v různých místech různých podob a tak i probuzení tu dříve, tam později nastalo. Ale již se všude aspoň červánky lepšího života rděly na obloze národů.

Za těchto poměrů nalezl starý Prokop hraběte Emila, Jaroslava a všechny, kteří s hrabětem Emilem opustili údolí.

Měl sice tu a tam i hrabě Emil zprávy o tom, co se v údolí dělo, ale zprávy ty byly kusé a nespolehlivé. Nejednou zatoužil podívati se do údolí, které tak miloval, než — jaký byl by býval návrat jeho? A proto čekal a doufal, až pokyne Bůh.

Neskonale se zaradoval, když mu zvěstováno bylo, že starý Prokop zavítal do hlavního města. Hned naproti mu vyšel, radostně ruce mu stiskl a do pokoje svého jej vedl. Slzy draly se mu z očí, když uzřel zbědovanou postavu starcovu a smutnou jeho tvář, v níž nezhladitelným písmem vepsány byly nesčetné útrapy.

„Pověz,“ tázal se kvapně hrabě, „pověz, otče Prokope, jak se daří ubohému lidu mému v údolí?“

„Touží po tobě, pane můj!“ odpověděl Prokop.

Ta prostá odpověď sevřela srdce Emilovo, že

se v nejhlubších útrobách zachvělo. Ubohý, nešťastný lid — touží po tom, který ztěží útěkem zachránil holý život svůj právě před tímto lidem! Kolik útrap, kolik bouří a ran — dopadnouti muselo na ubohý tento lid!

„Touží po mně, pravíš?“ děl hrabě dojat. „A já toužil po krásném údolí svém, toužil jsem i po ubohém lidu v něm! Věř, milý otče, kolik hodin, ba kolik minut uplynulo od onoho smutného dne: tolikrát vzpomínal jsem na vás! Ó, Bože, proč mi nebylo popřáno zabrániti všemu tomu!“ povzdechl smutně a sklonil do dlaně bledou tvář.

„Byla to vůle Boží, ó pane! Dlouho varoval a napomínal Bůh nešťastné lidstvo. ‚Beze mne nemůžete ničeho činiti!‘ volal s kříže Syn Boží: ale lidstvo zaslepené nedbalo. I bylo třeba — trpké zkoužky na zatvrzelé lidstvo! Hledalo pravdu bez Boha a nalezlo blud a klam, hledalo lásku — a nalezlo nenávisť a hněv, hledalo bez Boha světlo — a nalezlo tmu, hledalo — svobodu a nalezlo otroctví! — A potom, ó hrabě, nevolaly hříchy naše k nebesům o pomstu? Nesčetny byly hříchy naše, veliký musil býti i trest! — Ale dobrotivý Bůh raní i hojí, ponižuje i pozvédá: vše co činí, dobře činí! Nermuť se proto, dobrý pane, že ti nebylo popřáno — zachrániti poddané své před tolika útrapami. Byly trpky a hořky, ó pane, jako smrť: ale byly nutny! Bůh budiž pochválen!“

Stařec domluvil. Hrabě mlčel. Klidná slova starcova hlubocе jej dojala. Teprve po hodné chvíli pozvédl hlavu, ujal za ruku starce a řekl tiše:

„Trpkým lékem vyléčil věčný Lékař nemocné

lidstvo: kdož se svaté vůli Jeho protiviti může? — Vrátím se do údolí co nejdříve a pokusím se o to, abych podle sil svých šťastným učinil ubohý lid, jenž tolik vytrpěl!“

„Vrať se, ó pane, vrať se brzy k nám! Ujmi se otcovskou rukou toho lidu, jenž byl ztracen a opět nalezen jest, byl mrtev a opět oživl! A milosrdný Bůh, jenž odepřel ti milosti, býti ve zlé době ochráncem svého lidu, posilní tě, abys mohl se mu státi otcem v době, kdy zničen a zraněn k Bohu se vrací!“

Kapitola sedmá.

Za jasného dne červnového bral se silnicí, vedoucí do údolí, četný zástup povozů a lidí. Hrabě Emil vracel se do dědictví svého.

Na rychlo byl záležitosti své ve hlavním městě upravil a vracel se rychle do údolí. Jaroslav i mladý kněz jej provázeli.

Netrpělivost a touha spatřiti údolí rostla každým krokem v duších všech. A když bral se průvod příkrou silnicí na temeno posledního hřbetu horského, u jehož paty leželo údolí, opustil hrabě Emil i kněz i Jaroslav povoz a mlčky spěchali nahoru.

Na hoře zastavili se a s dechem utajeným stáli tu chvíli na témže místě, na němž naposled se zastavil a do údolí pohlédl hrabě Emil, když byl údolí opouštěl.

Hrozný byl tenkrát pohled do údolí: smutný a žalostný dnes.

Holé, smutné stráně vypínaly se tam, kde dříve tmavá zeleň lahodila oku, pusté a prázdné

plochy zaujaly místo pilně obdělaných lánů, zničeny zahrady a zámek zbaven všeho, co jej zdobilo! Mlčky vypínaly se do výše vysoké komíny, ale již nikoli hrdě a pyšně, ale jakoby se styděly za svoji výši. Ze tmavých jícnův jejich nevalily se proudy černého dýmu a netáhly se jako ohromný prapor smrti nad údolím.

Všude ticho, pusto a prázdno!

Hrabě Emil zahleděl se do údolí. Než brzy povzdechl smutně a odvrátil se stranou. Chtěl zatajiti slzu, která se mu byla vykradla z oka. —

I Jaroslav do duše zarmoucen těkal zrakem po údolí. Hledal otcovský domek pode strání. Nalezl jej: vyvrácena bouří ležela jabloň v zanedbané zahrádce před ním.

„Otče, otče!“ zavzdychal. „Jak se hrozně splnila všecka slova tvá!“ — —

A mladý kněz, jehož líce byly nápadně bledy a velmi zvážněly, pohlížel v němé bolesti na kostelíček, nad nímž nepnula se do mírné výše věž se zářícím znamením sv. kříže na temeni svém.

„Bože, odpusť ubohému lidu!“ modlil se tiše: „Netrestej nástroj, ale ruku, která jej zločinně vedla!“

Zatím dostoupil ostatní zástup a povozy hřbetu.

„Sestupme do údolí!“ děl hrabě Emil a pěšky dal se silnicí dále.

Mlčky kráčeli kněz i Jaroslav podle něho.

Překvapení, radostné i smutné zároveň, čekalo je v údolí. Sotva se byl totiž lid dověděl, že hrabě Emil sestupuje do údolí, na rychlo shromáždili

se všichni, kdož odběhnouti mohli, a ve smutném průvodu vyšli mu naproti.

Srdce zachvělo se ve hrudi příchozích, když uzřeli ten zástup mužů a žen a dítek, na nemž největší bída a útrapy byly patrny.

Mužové i ženy i dítky nejprve bázlivě pohlíželi ve tvář hraběte i kněze; když však z úst jejich ani jediné výtky neslyšeli, obklopili oba, a radostí plačíce, líbali jim ruce.

A na hruď Jaroslavovu vrhla se Mařka, chvějíc se tichou, němou radostí. Teprve po několika okamžicích vyřinul se jí z očí suchých bohatý proud vřelých slzí a ústa radostně volala:

„Bratře můj, milý bratře můj!“ — —

A opět bral se zástup dále. Krok za krokem jevily se příchozím vždy nové a nové — zkázy.

Nejprve vešli do pustého chrámu a tu tiše se modlili. Potom odebrali se Emil a kněz do zámku a Jaroslav se sestrou spěchali rychle do domku Václavova.

Ubohý Václav seděl tiše před domkem na lavici. Tvář jeho bledá a kostnatá podobala se tváři starcově. Oči vyhaslé a vodnatě se lesknoucí pohlížely netečně do neurčita.

Když zaslechl kroky, pomalu ohlédl se v tom směru, odkud přicházely: ale tvář i oči byly lhostejny a mrtvy.

„Václave, bratr můj Jaroslav přichází!“ zvolala něžně Mařka.

„Ja — ro — slav!“ šeptal Václav zdlouha. Zdálo se, že vyhaslé oči nabývají života, ale byl to jen rychle prchající záchvěv. Sotva dořekl

zdlouhavě to slovo, byly oči i líce opět úplně bez života.

Oči Jaroslavovy ztemněly a v hrdle bylo mu horko a těsno.

„Ubohý hoch!“ zašeptal útrpně a ujal za ruku Václava, jenž se ani nebránil ani stisknutí neopakoval. Ruka jeho byla chladna.

A potom usedli všichni tři ve světnici a Mařka jala se vypravovati o všem, co byla přežila a vytrpěla. Najednou přerušil horký pláč slova její. —

Tiše skláněl se večer do údolí. Slunce zapadalo. Obloha byla jasná a průhledná. Jako zlatá ohromná koule spočinulo na západním hřbetě hor zapadající slunce — a velkolepá záplava jasného zlata rozlila se po údolí. Rděly se hory, růžovým jasem planuly stráně, leskla se zlatem veškera okna.

A z chrámu zněla radostná modlitba večerní:

„Otče náš, jenž jsi na nebesích, posvěť se jméno Tvé, přijď království Tvé . . .“

* * *

Druhého dne nastal opět čilý ruch a čilá práce v údolí.

Dlouho do noci radil se hrabě Emil s mladým knězem, Jaroslavem, starým Prokopem a několika muži, kterak by bylo možno rychle do práce se dáti.

Rozhodnuto užíti příštího leta i podzimku především k obdělání zanedbané půdy a stavbě potřebných místností. O výživu všech starati se uvolil prozatím úplně ze svých soukromých prostředků — hrabě Emil. V té době měl Jaroslav, jenž byl

doby právě minulé pomocí Emilovou ku svému dokonalému vzdělání použil, vypracovati podrobný plán — příští práce v hutích a dolech a v jiných továrních závodech. Bylo mu úplně na vůli ponecháno přibrati k práci té dle potřeby pracovních i vědeckých sil.

Druhého dne svolal hrabě Emil všechno obyvatelstvo v nádvoří zámeckém a promluvil takto:

„Přátelé! Budiž navždy vyhlazeno z paměti naší vše, co se bylo stalo. Hrozný blud jest překonán, budiž i zapomenut. Všechny naše síly a snahy musí obráceny býti k tomu, aby byl položen pevný základ k novému, lepšímu řádu a trvalému blahobytu našemu. Věčný život po smrti a nejvýš možný blahobyt všech zde na této zemi jest naším cílem. A k tomuto cíli vede jedna jediná cesta, kterou božský Spasitel náš krátce vyjádřil slovy: Modli se a pracuj! Práce jest nejen právem, ale také naprostou a přímou povinností každého člověka. Kdo této povinnosti nedbá, dopouští se hříchu nejen proti vůli Boží, jež nám pracovati káže, nýbrž hřeší proti blahobytu všech! Ale — co by nám prospěla práce bez ladu a skladu konaná? Jen práce řádně promyšlená a provedená jest základem blahobytu. Proto také každý, kdo s námi chtíti bude pracovati, musí se — chtěj, nechtěj — podrobiti pevnému, určitému řádu. Kdokoliv jest ochoten podrobiti se této podmínce, může volně setrvati mezi námi, kdo by se však podrobiti nechtěl, tomu jest volno opustiti nás a hledati si štěstí jinde. Proto jest se vám, přáteté, především rozhodnouti, chcete-li svobodně zůstati zde a státi se

členy obce naší anebo-li zvolíte raději odejíti od nás. V tom případě bude vám nemovitý majetek spravedlivě nahrazen. Nuže — kdo z vás, přátelé, chce zůstati s námi?“

Všichni radostně zůstati chtěli.

„Přátelé!“ mluvil dále hrabě. „Obec naše, má-li prospívati, musí býti jedinou velikou rodinou křesťanskou, ve které pracuje jeden pro všechny a všichni pro jednoho. Já pak v této rodině nechci a nežádám býti pánem, ale otcem! Společným pánem naším jest Bůh, jehož vůle a zákon jest nejvyšším naším zákonem. Jeho služba a úcta jest vedle práce všem společnou povinností, které se nikdo vymykati nesmí. Toť jest základ obce naší! Podrobný řád vypracuje sbor důvěrníků vašich, jenž bude ochráncem vašich práv. A nyní ve jménu Božím dáme se do práce! Především třeba nám budov, jež jsou nezbytně potřebny všem, a obdělati půdu, která má dáti chleba všem. Potřebnou výživu a vůbec vše, čeho třeba a pokud síly mé stačí, dodá se z majetku mého! A nyní zdař Bůh!“

Hrabě domluvil. Nikdo neodvážil se rušiti posvátného ticha. Nikdo nevolal pochvalu, ale srdce všech překypovala radostí a vděčností.

Povolán do údolí lékař a učitel. Pater Jan ujal se duchovní správy a na stavbu dohlížel sám hrabě Emil, jenž byl prázdný čas svůj trávíval z obliby stavitelskými studiemi.

Ochotně a rád dával se každý do práce a pracoval, pokud síly stačily — a radosť a zpěv opět se vracely do údolí. — —

Ohromná práce a starosť ležela na bedrách

hraběte Emila. Nebylo ani životních potřeb ani prostředků pracovních. Milerád všechen svůj majetek obětoval, ano sáhl na jmění šlechetné manželky své, kterou byl ve hlavním městě pojal. Šlechetná paní závodila s manželem svým v lásce k lidu a starosti o lid. Navštěvovala domky dělnické, poučovala ženy, učila dítky, dbala o nemocné a každému bylo vždycky volno užiti rady i pomoci její ve všech potřebách svých.

Činnost a láska její podněcovala horlivosť hraběte a všech, kdož ne tak z povinnosti jako z lásky práce se chápali.

Hrabě Emil pracoval bez oddechu: tu plány stavební upravoval, tu na stavbu dohlížel a ji řídil, onde opět potřebný nákup a peněžní záležitosti obstarával. Ale pracoval rád a ochotně. Na všech stranách bylo za příkladem jeho pilně pracováno.

Pole na rychlo obděláno, zazelenalo se brzy aspoň hojnou pící pro dobytek a zeleninou. Na stráních připravováno zvolna místo pro nové kultury lesní. Mezitím upravovány pilně obytné domky rodinám dělnickým.

Starý chrám ponechán jen prozatím službě Boží, opodál však položeny základy velikého nádherného chrámu a po levici stavěna zvolna nemocnice a po pravici krásná budova školní.

Údolí proměnilo se rázem v ruchuplné mraveniště. Dovážen rychle materiál stavební, dováženy i do hutí různé stroje a vůbec byla to doba chvatné a pilné práce.

Za práci nebyla placena žádná mzda denní. Všechny potřeby dodávány každému bezplatně

z hraběcího důchodu. Přece však pracoval každý ochotně a rád. Byl přesvědčen, že kladou se tu základy velkolepé budovy — křesťanské práce a křesťanského blahobytu, na kterém jednou všichni radostně podíl míti budou. — — —

Stopy hrozné zkázy hmotné — stírány v údolí jedna za druhou. Daleko hůře bylo však napravovati mravní zlo, které tu na ubohém lidu spácháno bylo. Byla to zkáza, která jen dlouhými lety napravena býti může. A mnohé stopy nebylo možno odstraniti vůbec, leda — úmrtím ubohých obětí.

Rodinný život byl svévolně rozbit a rozdrcen. A přece jen rodina spořádaná může býti pevným základem řádné společnosti křesťanské. Kde hyne život rodinný, tam hyne křesťanský mrav, hyne všechna vzdělanost a osvěta. Společnosť lidská bez rodiny jest společností zvířat!

Měla-li v údolí náprava zjednána a opravdu křesťanská obec založena býti, bylo především třeba život rodinný ode všech nešvarův očistiti a základem obce učiniti. Ale právě v té věci objevily se brzy největší obtíže.

Teď teprve se ukázalo, jak rychle, úžasně rychle a hluboko až do kořene zažrala se mravní nákaza v obyvatelích v údolí.

Mladý kněz umdléval tu často pod těžkým břemenem a malomyslně klonil hlavu. Ale hraběcí manželé, Jaroslav a starý Prokop vždy nové důvěry a nové odvahy mu dodávali. Tak rychle míjely týdny a měsíce a brzy hlásila se i zima.

* * *

Zimy užito také velmi pilně. Upravovaly se tovární dílny a obnovovány uhelné doly. Bylo k tomu třeba všech sil pracovních a velikého nákladu. Ale lid pracoval rád a hrabě obětoval vše. Vzájemná obětavosť poutala dělnictvo k hraběcímu domu. Nenazýval nikdo hraběte Emila pánem, nýbrž výhradně otcem. A věru ten jediný název správně vyjádřoval poměr jeho k dělnictvu a jeho rodinám.

A zatím vypracován na zásadách přísné spravedlnosti křesťanské podrobný řád pracovní.

Základní myšlenku celého řádu pracovního tvořila pravda, že ku zdárné výrobě třeba dvou věcí: prostředků a práce. Prostředky výrobní — půda, doly, lesy, budovy a stroje dodal hrabě; potřebnou práci a sílu rukou lidských dodalo dělnictvo. Obojí jest ku zdárné výrobě stejně potřebno a nutno, obojí má rovnou cenu, obojímu přísluší rovné právo. Továrna a stroje bez dělníka jsou mrtvy a neschopny nejmenší výroby, ale i dělník bez továrny a strojů jest — bezmocný. Majitel půdy, dolů a továren a dělník se navzájem doplňují a jen tam blahobyt vzrůstati může, kde mezi oběma vzájemná spravedlivosť vládne. Spravedlivosť vzbuzuje důvěru a jest matkou úcty.

Z této základní pravdy vycházel pracovní řád a proto majiteli i dělníku zaručoval právo na správu, dohled i zisk.

Podkladem celé společenské i pracovní budovy učiněna rodina. Každý dělník, ať duševně anebo tělesně pracoval, musel býti členem některé ro-

diny, jejíž hlavou byl otec. Rodinná kázeň byla částí veškeré kázně společenské.

Každé rodině, neměla-li posud vlastního již příbytku, poukázán měl býti ku svobodnému používání domek s jistým výměrem půdy a zahradou. Domek i půda i zahrádka byla majetkem hraběcím, ale rodině bylo volno vždycky z možných úspor na mzdě svým vlastnictvím učiniti je.

Každý schopný člen rodiny byl povinen podle sil svých pracovati v onom oboru, pro který se svobodně rozhodl a vycvičen byl. Nebylo dovoleno svévolně jednou zvolený odbor opustiti, leč by se patrná neschopnosť buď tělesná anebo duševní pro onen odbor ukázala. Každému vykázána práce dle schopností a sil. Duševní práce, k níž zvláštního vzdělání bylo třeba, ceněna výše a lépe odměňována. Každému dělníku byló však volno zvoliti si obor duševní práce, pakliže schopností a potřebným vzděláním vykázati se mohl.

Výroba v dolech a v továrních závodech obmezena býti měla jen na tolik výroby, na kolik stačovaly pracovní síly dělnických rodin.

Správa a dohled nad prací v dolech a v továrních závodech spočívala v rukou hraběte Emila a dělnického výboru, který dělnictvo svobovně volilo — pro každý závod zvlášť. Zvolený výbor účastnil se správy a dohledu nad prací a hájil práva dělnictva svého odboru a trestal ty, kteří povinnostem svým nedostávali anebo úmyslně se byli provinili. Výboru také náleželo dbáti nad kázní v jednotlivých závodech.

V závodech továrních omezena doba pracovní na osm hodin práce prostřední jakosti. Zvláště těžké a zdraví nebezpečné práce měly však trvati poměrně kratší dobu, práce zvláště lehké a snadné trvati měly poměrně déle než osm hodin. Výbory dělnické ve shodě s majitelem byly povinny určiti denní dobu každé práce.

V neděli a ve svátek odpočívala každá výroba. Klid tento trval nepřetržitě po šest a třicet hodin. Nikdy nemělo býti nikomu dovoleno pracovati ze ziskuchtivosti přes dobu pracovní anebo v neděli a ve svátek. Jen nutná obsluha strojů, které na kratší dobu zastaveny býti nemohly, byla povolena. V obsluze té se však všechno dělnictvo střídati mělo.

O zábavu dělnictva a o potřeby životní starati se měly — společný všem hostinec a závodní sklady, jež byly podrobeny dohledu dělnických výborů a v neděli a ve svátek zavřeny býti musely. Jen v neděli odpoledne bylo každému volno súčastniti se v závodním hostinci zábavy, všem přístupné a na jistou dobu denní obmezené a bezplatné.

Od práce noční byly naprosto vyloučeny — ženy a dítky.

Mzda za práci byla dvojí: mzda rodinná a osobní. Rodinná mzda pro všechny rodiny a pro všechny členy každé rodiny, ať zaměstnané či nezaměstnané, byla rovna a tvořila základní příjem každé rodiny, jenž se nikdy bez neobyčejné příčiny měniti neměl. O tolik byl příjem tento větší, o kolik četnější byla rodina.

Mzda osobní určena byla pro ty, kteří v zá-

vodech anebo jinde v zájmu celku zaměstnáni byli. Čím více kdo potřeboval vzdělání ku své práci, čím škodlivější byla pro zdraví, čím zodpovědnější a nebezpečnější, tím vyšší byla tato mzda. Mzdu osobní určovati měl každoročně dle výnosu továren dělnický výbor s majitelem závodů. Mzda rodinná tvořila hranici, pod kterou nikdy denní příjem rodiny klesnouti neměl.

Každý, skutečně pracující, měl právo na část ročního čistého zisku. Třetina čistého zisku, která však pod jistou hranici klesnouti nesměla, měla patřiti majiteli; druhá třetina věnována býti měla potřebám duševním a zdravotním, všem společným, jako jsou chrám, škola, nemocnice a místnosti zábavní se všemi potřebami. Třetí konečně díl měl býti rozdělen poměrně mezi dělnictvo jako roční odměna. Čím déle kdo v závodech v údolí pracoval, tím na větší odměnu měl právo.

V případě nemoci byl každý člen dělnické rodiny úplně bezplatně léčen a ošetřován buď ve společné nemocnici anebo v domě rodinném.

Dokonaným šestnáctým rokem byl každý člen výrobní obce povinen súčastniti se práce dle sil a schopností svých. Dokonaným padesátým rokem při pracech těžších a šedesátým při pracech lehčích přestávala povinnosť tato, nepřestávalo však právo na mzdu rodinnou, která v tomto případě měla býti výslužným, právě tak v případě úrazu.

Veškerá mzda všech členů rodiny vyplácena do rukou otcových, jemuž kázní přísnou povinen byl každý člen potud, pokud vlastní rodiny nezaložil.

Trestem, jejž výbory dělnické ukládaly, mohla býti ztráta práva na část nebo celou roční odměnu a za nenapravitelnou lenost, nemravnost anebo jiné, celku nebezpečné zločiny a vlastnosti — vyloučení z práce a ze svazku výrobního.

A poněvadž mravnost bez náboženství není trvale možnou, dbáno toho, aby dítky i dospívající mládež v duchu náboženském přísně vychovány byly a zanedbávání povinností náboženských považováno za přečin proti všeobecné kázni.

Celek měl tvořiti velkou rodinu křesťanskou, v níž majitel závodů měl býti otcem a dělníci dítkami a navzájem bratry. Proto mělo býti všechno vyučování i výcvik dítek úplně bezplatným a dítky zvláště duševně nadané mohly a měly budoucně dojíti na útraty celku všeho potřebného vzdělání, aby pak v závodech v tom anebo v onom oboru duševní práce jako správcové, učitelé, kněží a lékaři zaměstnáni býti mohli s těmitéž povinnostmi. Tím zabráněno býti mělo, aby se kdy v závodech utvořila zvláštní třída duševní práce — třída úřednická — nad práci tělesnou právy a příjmy vynikající.

Mzda rodinná úředníka nejvyššího byla tatáž jako mzda nejposlednější rodiny dělnické, jen osobní mzda a odměna z čistého zisku mohly býti poměrně vyšší — dle usnesení výborů závodních.

Všecky výkony práce duševní jako lékaře, učitele a kněze závodního byly však bezplatny.

Takto uskutečněna býti měla šlechetná snaha hraběte Emila: učiniti výrobu tovární a práci v závodech — pramenem blahobytu všech.

Cílem výroby neměl býti jen a jen osobní zisk majitelův, ale blahobyt všech. Čím lépe dařila se výroba, tím větší byla mzda osobní a odměna ze zisku — všech a tím větší také všech blahobyt. Klesala-li by výroba, klesati by musel i blahobyt všech: takto spojen byl zájem a prospěch celku s prospěchem i částí. To vědělo také dělnictvo a proto nebylo třeba k dobré a poctivé práci napomínati nebo snad i dohánětí je: každý pracoval rád, dobře a poctivě, protože věděl, že prospívaje celku, sám sobě prospívá.

Kapitola osmá.

Uplynul rok — neúmorné, vytrvalé práce všech a blížil se radostný den pro všechny obyvatele v údolí: měl býti slavně posvěcen nový, velký a nádherný chrám — Nejsvětějšího Srdce Páně. Několik dnů připravovalo se vše v radostném chvatu na tuto slavnosť.

Starý kostelíček a stará fara rozebrány a místo takto před novým chrámem získané proměno v nejkrásnější místo v celém údolí. V průčelí nádherného náměstí tohoto zvédalo se dvé vysokých, směle se k nebesům pnoucích věží chrámových, na jejichž temeni leskly se zářivě dva mohutné kříže v zlatých paprscích letního sluuce. Nade vchodem hlavním postavena na nejvyšším místě velká, mramorová socha božského Spasitele žehnajícího. Pod sochou skvěl se nápis:

„Já jsem cesta, pravda a život! Beze mne ničeho činiti nemůžete!“ — —

Naproti chrámu stálo široké průčelí zámecké,

prosté a nenádherné, jež úpravou a uměleckou nádherou daleko zastínila průčelí dvou budov rozsáhlých, které tvořily podélné boky náměstí: po pravici budova školní se sochou sv. Josefa nade vchodem a nápisem „Bázeň Boží — počátek moudrosti“; po levici nádherná nemocnice se sochou Panny Marie a nápisem „Uzdravení nemocných, buď zdráva!“

Uprostřed náměstí zvédal se na mohutném podstavci z tvrdé žuly — bělostný kříž, na jehož příčce vyryt byl daleko čitelný nápis:

„In cruce salus — ve kříži spása.“

V budově školní upraveny byty pro kněze v duchovní správě a pro řeholníky, kteří výchovu dítek říditi měli a pro učitelstvo. Do nemocnice uvedeny — milosrdné sestry.

Náměstí toto bylo středem a srdcem veškerého života v údolí. Sem vedly se všech stran čistě upravené a stromovím vysázené cesty a dvé věží chrámových vládlo celému údolí. Se všech stran bylo viděti dva mohutné kříže, zářící na temenech jejich.

Podle cest byly mnohé sešlé a chatrné domky zbořeny a místo jich buď již vystavěny anebo teprve stavěny domky pro rodiny dělnické a úřednické. Domky úřednické nelišily se ničím od dělnických. Každý domek měl dvě světnice prostranné, kuchyň a komoru, dvorek, zahrádku a kus pole. Jednotlivé domky byly úplně od sebe odděleny. Dle potřeby měly býti přistavovány dále dle plánu hraběte Emila, který toho dbal, aby byly domky nejen zdravé a příjemné, ale také ozdobou celku

Pokladna hraběte Emila vyčerpána až do dna, ale velkolepé dílo lásky křesťanské dokonáno a výroba počínala již utěšeně zkvétati.

Slavnosť zasvěcení chrámu Páně měla býti zároveň slavným dnem díků Bohu za to, že se dílo podařilo, a zároveň velkolepou modlitbou k Bohu za zdar počínající všeobecné výroby. Nebo ten den po slavnosti mělo býti v průvodu vedeno z chrámu Páně i první hornictvo do dolů, které byly po tuhé námaze znovu zřízeny a v níž mělo těžení opět počíti.

Jasné slunce letní smálo se na obloze čisté a veselé. Se všech domů vlály prapory a cesty slavnostně upraveny. Dítky svátečně oděny sbíhaly se v pestrých zástupech na náměstí. Lid radostných tváří přebíhal, slavnostní úpravu doplňoval a navzájem vesele hovořil.

Brzy po ránu zahlaholil velebně zvon. Lahodný hlas jeho nesl se vážně a táhle k horám a stráním.

Na to znamení zdvojnásobnil se ruch a spěch v celém údolí. Každý spěchal k zámku, kdež se ubytoval nejvyšší pastýř duchovní, stařičký biskup, jenž sám nový chrám posvětit pospíšil.

Před zámkem seřaďoval se zvolna veliký průvod.

A potom zahlaholily všechny zvony na věžích chrámových, zahlaholily radostně a slavně údolím. Jako v radostném úžasu naslouchaly hory, tiše se lesknouce v jasuplné záplavě ranního slunce. Ani větříček se nehnul. Ticha byla obloha, tiše zářilo slunce: jen zvony hlaholily slavně. I zástup ztichl.

Ze zámku vyšlo kněžstvo a za ním hrabě Emil, za ruku veda stařičkého biskupa, jehož hlava bílá

radostí se chvěla a ruka pozdvižená žehnala lidu. Oči stařičkého pastýře věřících, jenž přežil doby nejhorší bídy duševní a prožil dny nevýslovných útrap v úřadě svém, zaleskly se slzami vidouce zástupy shromážděné a utkvěly vděčně na soše žehnajícího Spasitele nade vchodem chrámovým.

„Bože, žehnej lidu tomuto!“ modlilo se srdce, šeptaly rty a žehnala ruka stařičkého biskupa.

Stepilá postava hraběte Emila, v prostý šat oděná, byla mírně nahnuta — starostmi a pracemi posledních dob. Líce byly bledy a vážny, oči však se leskly pokojnou radostí a hlubokým dojmem. A za hrabětem a biskupem kráčela mladá hraběnka, vedouc za ruce dvé maličkých dítek svých, jejichž očka zářila radostí.

Velebně a slavně hlaholily zvony a radostně a slavně zněla z úst zástupů mohutná píseň:

„Bože, Ty's mé útočiště,
hrad můj, skála moje,
byť i na mne nepřátelů
shrnuly se roje:
v Tebe budu doufat pevně,
nebudu se báti,
nezahynu, Ty-li při mně
budeš v boji státi!“ —

Opodál průvodu stála dívka a pevně držela v ruce své levicí mladého muže. Byla to Mařka. Bratr Jaroslav kráčel v zástupu, ona provázela Václava. Duše ubohého Václava byla posud obklíčena neproniknutelnými mlhami. Byla by však dívka přece ráda, kdyby se slavnosti radostné i nešťastný muž súčastnil. Proto, když zahlaholily

zvony, za ruku jej ujala a opatrně na náměstí vedla. Tu ve stínu nemocnice státi zůstala a očima svýma provázela průvod.

V ruce své cítila chladnou ruku Václavovu. Tváře jeho nepozorovala. A tvář jeho byla také nehybna a chladna, jakoby ze mramoru vytesána byla. Oči, vlhce se lesknoucí, pohlížely nehybně do předu.

A zvony hlaholily slavně, průvod vážně kráčel ke chrámu Páně a ze sterých hrdel zněla slova písně:

„Či se může kdo Tvé moci,
Pane, protiviti?
A kdo nad tím, jehož chráníš,
může zvítěziti?
Ani hrdé lidské síly, ani pekla brány
bez Tvé vůle nevyvrátí jeho vetché stany!“

„Vážně kráčel průvod podle dívky a Václava. Oči všech upřely se, když oba spatřily, útrpně v mramorovou tvář Václavovu, jež nehybna a chladna patřila do předu.

I Jaroslav pohlédl na sestru a Václava a bolestně povzdechl kráčeje tiše dále. Zvolna míjel průvod. Řady bíle oděných družiček kráčely před stařičkým biskupem. Měly na hlavách růžové věnce, nesly v rukou bílé lilije a sypaly na cestu voňavé květy.

Hluboce dojata poklekla Mařka, aby klečíc přijala požehnání z rukou duchovního pastýře svého. Rázem cítila, že zachvěla se náhle ruka Václavova v dlani její. Mimovolně pohlédla ve tvář jeho a zarazila se. Tichý výkřik vydral se jí z úst; tvář

Václavova byla sotva znatelně zarděna a pomalu, pomalounku obracela se směrem k místu, kde žehnaje lidu kráčel biskup po boku hraběte Emila.

Hrabě Emil pohlédl na Václava a bolestně se zachvěl. I biskup spatřil podivnou tu postavu, která nehybně vzpřímena stála vedle klečící dívky.

„Otče!“ šeptal hrabě Emil. „Požehnej i onomu nešťastníku!“

A biskup zvedl ruku výš a zehnal Václavu. —

A rázem ozval se náměstím — podivný, pronikavý výkřik a — postava Václavova zmizela. Václav byl náhle srdcelomně vykřikl a klesl bez vědomí na zemi.

Ve hlaholu zvonův a zpěvu utonul výkřik. Jen někteří nejbližší slyšeli výkřik a zastavili se. A lid stavěl se již v řady před chrámem a radostně zpíval:

„Tobě slouží všecky tvory,
všecky světa síly,
k Tobě, svému panovníku,
hledím v každé chvíli;
nade mnou drž svoji ruku,
chraň mne všeho zlého,
začež budu velebiti
Tebe, Boha svého!“

Václav ležel jako bez ducha na zemi. Plačíc skláněla se nad ním — Mařka. Byl zavolán lékař, jenž chorého prohlédl pilně a děl:

„Jest živ! Cosi neobyčejně zatřásti musilo ubohou duší jeho, že toho snésti nemohl! Bojím se, že upadne do těžké nemoci mozkové, která buď život jeho nešťastný ukončí anebo — dej Bůh! —

se zdravím tělesným i duševní zdraví ubohému vrátí!“

Po té zanesen nemocný do nemocnice a odevzdán milosrdné sestře. — — —

Lid pěl velebné písně a hlahol sterých hlasů dušeně vnikal zavřenými okny do tiché světničky v nemocnici, kdež ležel na bílém loži Václav. Hlava jeho obložena chladnými obklady a u lože seděla tu Mařka, tam sestřička. — — —

Radostná slavnosť dokonána a zástupy lidu, opustivše nádherné prostory posvěceného chrámu, shromáždily se kolem kříže uprostřed náměstí, kdež připraveno a květinami ozdobeno bylo nízké lešení.

Na toto lešení vystoupil v průvodu kněží stařičký biskup a promluvil takto k lidu:

„Milé dítky v Kristu! Podivuhodná jest nekonečná Boží moudrosť a láska! Posílá mraky, které jako černé hory se zvédají a zatahují nebesa nad lidstvem, v slabé nicotě své se chvějícím. Hromy duní v černých mracích a křižujíce blesky, smrť a zkázu vrhají na ubohou zemi. Ale černé mraky trhají se opět a jasné slunce zazáří v radostném lesku na čisté obloze. Milé dítky v Kristu! I bouře i jasné slunce je nástrojem spásy v moudré a láskyplné ruce Boží! I my prožili jsme bouři, strašlivou a hroznou. Lidstvo svedené odvrátilo se od Boha, zapomnělo na věčné zákony jeho, slabou hlavou svou vráželo vzdorně do Kristovy skály — a hrozná bouře snesla se nad hlavou jeho. Zdálo se, že zahynouti musí nešťastné pokolení lidské. Ale — pokynul Bůh a roztrhaly se mraky a zasmálo se slunce. Lidstvo kající vrací se k Bohu,

kterého bylo opustilo vzdorně, a nová doba — nastává. I vy, dítky milené, prožily jste doby těžké zkoušky, ale dnešní den jest vám počátkem nové, radostné doby. Poznali jste, že nadarmo pracuje a na písku staví ten, jenž bez Boha staví: ale na pevném základě buduje ten, jenž věčný zákon Boží podkladem budovy své činí. Radostně zachvělo se srdce mé, když uzříti mi bylo přáno velkolepé dílo křesťanské práce a lásky, které tuto v krátké době postaveno hrdě se zvédá. Jest to nádherný pomník, jenž dlouho hlásati bude potomkům vašim — vítězství křesťanské lásky a práce, jíž dobře se dařiti může jen ve stínu sv. Kříže. „Já jsem cesta, pravda a život!“ zvolal božský Spasitel náš jednou a věčně platiti budou slova jeho. Bez Krista jest — smrť a zkáza, ale v Kristu a jeho svatém Kříži jest — spása! Nuže, milené dítky mé, rcete, chcete-li věrně setrvati na dráze započaté, chcete-li věrně vytrvati ve stínu tohoto spásonosného Kříže?“

„Chceme, chceme!“ jako jedním hlasem odpověděl zástup a na kolena padl.

„Díky, steré díky vám, dítky milené! Žehnej vám nyní i vždycky všemohoucí Bůh Otec, Syn a Duch svatý.“

A opět zahlaholily zvony a ze sterých úst zazněla mohutným sborem úchvatná píseň plesu a díků:

„Tebe, Boha, chválíme,
vyznáváme svého Pána;
z duše vroucí, upřímné,
sláva budiž Tobě vzdána;
Tebe, Otce, od věků,
zemská dál ctí v povděku.

Za hlaholu zvonův a písně uveden stařičký biskup do budovy zámecké a lid, povznešen a radostně nadšen, vracel se do svých domků. Byla to radosť, jakou cítívá člověk, jenž v strašlivém snu po celou noc se byl na loži zmítal a, ráno se probudiv, jasné slunce na čisté obloze ranní svítiti spatří. — — —

Odpoledne pořádány v zámecké zahradě veliké radovánky. Veškery rodiny v údolí byly hosty hraběcích manželů. Nebylo tu v zahradě ohražených míst pro hosty vznešené a oddělených pro hosty prosté: byla tu shromážděna jediná jen veliká rodina, ve které není rozdílu stavu, majetku a cti.

Radostně bavil se tu hrabě Emil s prostými muži jako bratry, radostně a prostě pohybovala se hraběnka mezi prostými ženami a dívkami, radostně súčastnil se i stařičký biskup radovánek milých dítek svých.

Když pak slunce za hory zapadlo a účastníci radovánek opouštěli zámeckou zahradu, neprovolávali slávu hraběcím manželům, ale byli šťastni.

„Jsi spokojena, paní má?“ tázal se žertem hrabě Emil manželky své toho večera. „Jsme téměř chudi! Pokladna naše jest prázdna a snad nikdy se nenaplní, nebo podniky naše nikdy nám velikého zisku nepřinesou. Nejsou založeny za tím účelem!“

„Jsem-li spokojena?“ odpověděla dobrá paní. „Jsem šťastna! Nechci slouti paní, ale spokojena budu, budu-li se vždycky moci nazývat — matkou spokojených dítek!“

Radostně dojat uchopil se hrabě pravice dobré manželky své a vděčně ji políbil.

Jako trpký, černý stín přeletěla duchem jeho té chvíle smutná vzpomínka na slova nešťastné poslední paní zámecké, jež netoužila po tom — státi se matkou lidu svého.

A potom, když ticho noční zavládlo v zámku i kolem a spánek prchal s umdlených očí jeho, stále a stále ve tmách viděl smutnou postavu nešťastného bratra svého.

„Ó bratře, bratře můj! Kéž bys byl uposlechl hlasu otcova a mého! Chtěl jsem tě zachránit a tys nepřítele ve mně viděl! Dal jsi se zaslepiti modlou nešťastné doby své — penězy, a uvěřil jsi těm, kteří neměli jiskřičky lásky ani k tobě ani k ubohému lidu. Hnal jsi se za ziskem — a vše jsi ztratil! — — Ó Bože, odpusť ubohému bratru mému! Bloudil, těžce bloudil, ale také těžce trpěl! — — Otče můj! Tys poručil mi, umíraje, chrániti bratra a oblažiti lid: jak rád bych byl poslechl rozkazu tvého! Jak rád bych byl krev svou za nešťastného bratra svého obětoval! Bůh tak nechtěl! Nuže, ó Bože, dej mi aspoň síly, abych — oblažil dobrý lid svůj! — — —“

Tak trpěl, snil a strádal šlechetný hrabě Emil.

A v osamělém domku téměř až na kraji závodních budov marně usnouti se snažil nejlepší přítel a bratr Emilův, nikoli sice rodem, nýbrž smýšlením, — Jaroslav. Nesúčastnil se radovánek v zámecké zahradě, nýbrž strávil odpoledne u těžce nemocného přítele svého, Václava.

Václav se sice probral ze mdlob, ale prudká horečka zachvátila celé tělo jeho. Ubohý — tu chvěl se v palčivé horkosti, tu divné věci v ne-

srozumitelném zmatku vyrážel z úst. Tři duše věrné dlely u lože jeho, každý dech jeho pozorovaly a ochotně mu sloužily a život zaň dáti byly ochotny — Jaroslav, sestřička milosrdná a — Mařka.

Na obraz tento marně se namáhal Jaroslav uvečer zapomněti. Stále a stále viděl svého přítele Václava. Snad nikdo neznal šlechetné duše jeho tak dobře, jako on. Snad nikdo, jako on, ani netušil, jak silné přesvědčení a vroucí nadšení plálo v srdci mladého muže toho. On jediný snad nejlépe vše to věděl a proto také rozuměl všemu, co se bylo stalo a co bylo ubohému Václavu trpěti.

Viděl jej v duchu, jak spěchá s ním lehkým krokem k chaloupce otce jejich na stráni, vždy nespokojen a přece vždy vesel, vždy stejně rychle ku hněvu i lásce nejdojemnější náchylen. Viděl, kterak byly rázem zvážněly líce jeho, kterak často hluboce zadumán přemýšlíval o tom, co v novinách a schůzích socialní demokracie byl slyšel, viděl jej, kterak se veřejně Boha zříkal: to vše nyní v duchu opět viděl, cítil ohromné ty boje duševní, které konečně i sílu ducha jeho zlomily, a marně namáhal se usnouti. Útrpnost s ubohým přítelem a úzkosť o budoucnosť nedaly mu spáti.

Kapitola devátá.

Plným proudem lilo nádherné slunce letní paprsky své do jedné ze světniček v nemocnici závodní. Vůně květin prosycovala zlatý ten proud.

Ve světnici ležel na bílém loži Václav. Oči jeho byly zavřeny. Bledá tvář jeho podobala se zvadlému květu bílé růže. Bez vlády ležely kost-

naté ruce na pokrývce. Ústa byla pootevřena a chvěla se lehounkými oddechy.

U nohou nemocného stála milosrdná sestra. Třímala v rukou sv. růženec a modlila se tiše. Jen oči prozrazovaly patrné rozechvění a neklid. Byly téměř ustavičně upřeny v bledou tvář Václavovu.

Poblíž hlavy seděl na stoličce mladý lékař. Měl ruce složeny a lokty o kolena opřeny. Složenýma rukama podpíral si bradu. Tvářil se velmi vážně a hleděl napjatě na tvář nemocného. — —

Václav nenabyl ještě ode dne krásné slavnosti jasného vědomí, ba ani klidu. Ve dne i v noci zmítal se tu více tu méně v objetí houževnaté horečky. Tělesné síly jeho byly konečně naprosto vyčerpány a zničeny.

Však tu již také lékař poznal, že se silou tělesnou vyčerpána jest i síla horečky a nastati musí rozhodný okamžik: buď smrť anebo náhlý obrat v nemoci.

Jak lékař předvídal, tak se stalo.

V noci ustala náhle horečka a Václav tvrdě usnul. Rychle přivolán lékař, jenž již lože nemocného na delší dobu neopustil. Ob chvíli položil lehce ruku svou na prsa nemocného anebo k ústům a starostlivě pohlížel na sestřičku.

Takto spal Václav po celou noc a již se i den chýlil k večeru.

Rázem pokynul lékař tiše sestřičce a naklonil se k nemocnému.

Ve tváři tohoto bylo pozorovati lehounké záchvěvy svalů. A po několika minutách pootevřely

se pomalu zapadlé oči a pohlížely ztrnule na lékaře. A potom se zase tiše zavřely.

„Díky Bohu!“ zašeptal lékař a milosrdná sestra políbila kuličky sv. růžence.

Po nějakém čase otevřely se opět oči a to již docela a nepokojně tu na lékaře tu na sestru pohlížely.

Lékař i sestra mlčeli. Jen klidně na nemocného patřili.

A ústa Václavova se konečně mírně zachvěla a tichounko se rtů splynula slova:

„Kde jsem?“

„Mezi dobrými lidmi, milý příteli! Byl jste dlouho nemocen, ale dobrotivý Bůh smiloval se nad vámi a uzdravil vás. Jste však ještě příliš sláb: buďte jen klidným. Všeho se dovíte!“

Oči Václavovy klidně odvrátily se od lékaře k sestřičce a potom toužebně po světničce se rozhlížely, jakoby někoho hledaly.

„Hledáte Mařku?“ tázal se lékař laskavě a hned mluvil dále: „Není tu právě, ale přijde brzy a zaraduje se, až vás uvidí!“

Potom pokynul sestře. Sestřička odešla a donesla brzy mísku teplé polévky, ze které vpustil lékař do úst nemocnému několik lžiček.

A nemocný zase usnul. Byl to však spánek, jímž okřívá duše a sílí tělo.

„Chvála Bohu! Jest zachráněn! Nyní neprobudí se však brzy. Půjdu a vrátím se večer s Mařkou. Bude to těšit nemocného, spatří-li ji u sebe!“ —

A od té doby se Václav rychle zotavoval Sil jeho přibývalo a duch byl jasný.

Velmi opatrně varovali se všichni, aby se nedověděl před časem úplné pravdy o tom, co se v údolí všechno přihodilo. A také se nápadně málo tázal. Ba bylo pozorovati na tváři jeho patrnou úzkost a bázeň, sotva že se někdo zmínil o tom, co bývalo.

Okno světnice, ve které přebýval, vedlo do zahrady. Bylo viděti z něho několik domků a nad nimi vysoké dva komíny závodní, z nichž se valily vesele proudy černého dýmu.

Když to byl Václav poprvé spatřil, ustrašeně na milosrdnou sestru pohlédl.

„V závodech se velmi pilně pracuje a práce se daří!“ děla sestra.

„Daří?“ tázal se tiše Václav.

„Ano! Práce se daří nejen v hutích, ale i v dolech i jinde.“

„A kde je Singer?“ opět tiše a úzkostlivě tázal se Václav.

„Neznám člověka toho jména! Snad jest už dávno někde jinde.“

„A kdo vede závody?“

„Jaroslav!“

Nedůvěřivě, ale přece nikoliv nepřívětivě, pohlédl Václav na sestřičku. Bylo viděti, že zprávou tou nebyl příliš dojat. Proto pravila sestřička dále:

„Ano, Jaroslav řídí závody hutní a vše se velmi dobře daří pod moudrou rukou jeho. Dělnictvo pracuje velmi rádo a pilně a miluje Jaroslava. I vy, milý příteli, budete brzy již pracovati snad podle něho!“

„A kde jest Jaroslav?“

„Přál byste si jej viděti?“

„Ano,“ odpověděl sotva slyšitelně Václav.

A ještě téhož dne uveden byl k nemocnému Jaroslav. Oba byli hluboce dojati, ale nemluvili o tom, co se bylo stalo. Václav netázal se na nic a Jaroslav opatrně mluvil, aby nemocného nerozčílil.

Vzorné a láskyplné péči podařilo se konečně, že se Václav úplně zotavil a nemocnici opustiti mohl.

Již i hrabě navštívil jej i pater Jan a zasvětili jej pomalu do celého zřízení nynějšího řádu výrobního a pracovního.

Václav pozorně vše vyslechl a — mlčel. Když pak ho po takových hovorech opouštěli přátelé, tu nejednou smutně za nimi pohlédl, povzdechl a žalostně zašeptal:

„Všecko marno. Pracujete nadarmo!“

Byl již tělesně téměř úplně vyléčen a také duch jeho byl zcela zdráv: a přece byla patrna na celé osobě jeho — zvláštní těžkomyslnosť.

Znal zásady nového řádu, neznal však provedení jeho a byl přesvědčen, že není a nebude možno trvale udržeti řádu toho tak, jako nebylo možno udržeti řádu — socialní demokracie. Jako těžké břímě leželo na celé bytosti jeho slovo: „Pracujete nadarmo!“ Dlouho a dlouho bránil se pravdě této a do poslední síly proti ní se vzpíral, ale potom, kdy byl jí přemožen, zaryla se pravda ta tak hluboko do duše jeho, že nebylo možno — vymazati ji.

Nadešel den, kdy se měl pohledem vlastním přesvědčiti, že hrabě Emil, Jaroslav a pater Jan nepracovali přece jen nadarmo. — — —

Byl krásný den podzimní, když opustil v průvodu Jaroslavově — nemocnici a poprvé vstoupil na krásné místo před chrámem nejsvětějšího Srdce Páně.

Úžasem jat, zastavil se ve bráně nemocnice, mlčky pohlížel na hrdé věže chrámové, na veliký kříž uprostřed, na budovu školní a na zámek.

„Hle," promluvil Jaroslav laskavě, „tu vidíš, milý příteli, pramen i základ celého zřízení našeho! Tohoto základu neměl řád svobodomyslný, jemuž jsme říkali liberalismus, a proto klesl; tohoto základu neměla socialní demokracie a proto rychle padla. Vítězství její bylo jí smrtí! A klesne i řád nynější, opustí-li pevný tento základ! Největšího zločinu dopustila se na lidu svobodomyslná věda, že vyrvala ze srdce jeho víru v Boha a postavila jej na roveň zvířeti. V tomto strašlivém bludu byla první příčina záhuby. Ubohý příteli! Tys poctivě se namáhal, abys záhubu zadržel. Nebylo to možno! Jen ohromným násilím dal by se řád vámi zbudovaný udržeti, ale ani násilí nevytrvá dlouho! Každý dobrý řád pracovní a výrobní, má-li oblažiti všechny, nutně žádá na lidech — obětavosť, spravedlivosť, trpělivosť, mírnosť a — osobní zachovalosť čili mravnosť. Tyto vlastnosti nedají se do lidí vtlouci — násilím. Vlastnosti tyto na lidech žádati má právo jediný Bůh! Vůle Boží jest vedle násilí jediným důvodem obětavosti, spravedlivosti, trpělivosti, mírnosti i mravnosti, bez kterých každá rodina, každá obec a každý řád nutně zahynouti musí. A proto nám není Bůh a jeho svatá vůle — věcí soukromou, nýbrž — základem všeho života

a pořádku. Kdo se proti vůli Boží prohřešuje, považován jest za nepřítele celého řádu a nemůže býti trpěn v řadách našich. — Tyto budovy jsou odznakem a zároveň uskutečněním této naší zásady: tu ve středu chrám a oltář, kde se vůli Boží znáti učíme a Boha ctíme, zde místo po chrámě nejdůležitější, kde dítky naše pro Boha, pro nás i pro sebe vychovávány jsou, a tu nemocnice — pro choré, slabé a opuštěné bratry naše. A tam konečně jest zámek, jenž přestal býti předmětem nenávisti a závisti: my ctíme a milujeme majitele jeho nikoli jako pána, nýbrž jako dobrodince a otce. A tím hrabě Emil jest a budou jimi majitelé zámku potud, pokud se neodvrátí od Toho, jenž tu ve chrámě na oltáři trůní, — od Boha. Tento Bůh náš hlásá a velí pánům spravedlnosť a lásku, chudým poctivosť, skromnosť a trpělivosť: má však pro chudého i pána tutéž odměnu i tentýž trest — pro oba buď věčnou blaženosť anebo věčné zavržení. Pro oba platí u nás také slovo Boží: modli se a pracuj! Práce jest u nás nejen toho povinností, který pracovat musí, aby hladem nezahynul, nýbrž jest společným naším nejsvětějším právem i nejsvětější povinností, kterou pánu i dělníku ukládá Bůh a které se vyhnouti nelze. Nám jest práce radostí, poněvadž pracujíce, plníme vůli Boží. Vůli Boží radostně plní dělník, jenž v dílně pracuje, plní ji i kněz, jenž Boha znáti nás učí a dítky naše vychovává, tutéž vůli Boží plní i sestra milosrdná, která obsluhuje naše nemocné. Odměnou za práci nás všech od hraběte Emila až do posledního dělníka-učenníka, jest netoliko jídlo a pití, ale ra-

dostné vědomí, že jsme splnili vůli Boží a prospěli bratřím! Proto jest nám, příteli milý, Bůh a náboženství nejen věcí soukromou, ale věcí první a nejvyšší, a chrám Boží srdcem všech závodů našich. To vše však poznáš později lépe: dnes ještě pospíšíme do hutí a na doly.“

Tak mluvil Jaroslav. Slova jeho zněla vroucně a mile.

Václav dojat pozoroval budovy a poslouchal slova. V duši jeho bylo pusto a prázdno: ale slova vroucí z úst Jaroslavových zvolna naplňovala ji. Poslouchal tiše a jako ten, jemuž z ruky vyražena zbraň, malomyslně se jim poddával. Cítil, že se jim ubrániti nelze. Ubohý pozoroval již, jak ohromný rozdíl jest mezi nemocnicí, kde vládne Bůh a jeho svatá vůle, a mezi nemocnicí, kde platí jen — komando úřední. Pozoroval týdny tiše milosrdnou sestru, viděl její nezměrnou obětavosť, trpělivosť a mírnosť, jaké nelze ani penězi koupiti ani úředně poručiti, a cítil, že tyto vlastnosti mohou býti toliko — dcerami jediné matky — velké, svaté lásky k Bohu! To vše pozoroval a cítil a proto se zcela slovům Jaroslavovým poddával.

A Jaroslav vedl jej dále kolem řady čistých, ladných domků, oddělených od sebe zahrádkami.

„Komu patří ty domky?“ tázal se Václav.

„V každém domku sídlí jedna rodina dělnická. Majitelem jest buď rodina sama nebo závod, jenž domek vystavěl. Časem bude pro každou rodinu takový domek vystavěn!“ — —

Došli zatím až k závodnímu hostinci, jedinému v celém okolí. Byl velmi vkusně opraven a rozšířen.

„Kde jest hostinec pro dělnictvo?“ tázal se Václav, nevida nikde špinavých tabul a oken se známými nápisy.

„Nemáme a nechceme míti žádného zvtáštního hostince, ani úřednického ani dělnického: zde bavíváme se všichni společně, jako společně pracujeme a společně ve chrámě se modlíme! Nelze nám také připustit více hostinců, ve kterých by jako dříve mravnosť dělnictva našeho byla soustavně ubíjena a vyssávána. O dobré, laciné a zdravé nápoje a jídla starají se závodní výbory pro všechny rodiny. Každý má v rodině vše, co potřebuje: pro společné zábavy stačí nám závodní hostinec, v němž nemá ani hrabě Emil více práva než poslední dělník. Jen vlastní sprostota a neslušnost mohla by vyloučiti někoho na čas anebo navždy z těchto zábav, které jsou bezplatny a všem úplně stejně přístupny.“

Václav sklonil hlavu a tiše kráčel podle Jaroslava. Hořký stesk sevřel mu hrdlo! Takovou nemocnici, takový ústav vychovávací, takovou místnost pro společné zábavy, takové domky dělnické si přál i on od prvého počátku a snil o nich, bojuje pod praporem socialní demokracie! A nyní vidí to vše provedeno — nikoli od těch, kterým věřil, ale od těch, které jako nepřátele dělnictva — pronásledoval. Proto sklonil hlavu a hořký stesk svíral mu hrdlo.

A tiše kráčeli dále — k hutím.

Výroba v hutích nebyla posud rozsáhlá, ale přece již v plném proudu. Všude bylo čisto a velmi jasno, že se Václav mimovolně zarazil.

Jaroslav se usmál a promluvil:

„Diviš se, že tu tak jasno a přívětivo? Co tuto vidíš, jest mé dílo! Vynasnažil jsem se zaříditi hutě tak, aby zdraví naše trpělo v nich co nejméně a práce byla hodně příjemná. Pohleď, jak se mi to podařilo!“

Václav se ohlížel a — mlčel. Jen pohledem vděčné úcty odměnil práci Jaroslavovu.

Všude bylo viděti, že dělnictvo pracuje téměř bez dohledu — vesele, pilně a rádo. V každé dílně byl v průčelí zavěšen sv. kříž, pod nímž před prací i po práci konána denně společná modlitba.

Opustili hutě a zaměřili k dolům.

Na polích sklízeli právě pozdní úrodu jedni, druzí již opět pro novou setbu obdělávali půdu.

Mnohé veliké dříve lány byly rozděleny na více stejných dílů.

„Kdo rozdělil tyto lány? Tak těžce se namáhal hrabě Viktor, aby je spojil!“

„Byl to dříve majetek malých rolníků, který splynul s velkostatkem. Majetek ten vrátil hrabě Emil rodinám, které jím dříve vládly, anebo je prodal za jistých podmínek rodinám jiným, nebylo-li původních majitelů již v údolí. Jako dělnictvo, tak tvoří rolnické rodiny tyto pevný celek a mají svůj výbor, jenž sprostředkuje výrobu i obchod a dbá o společenskou kázeň v rodinách těchto.“

„A jsou povinni rolníci tito výboru svého poslechnout?“

„Káže jim to vlastní prospěch a také společenský řád!“

„Jest tedy svoboda jejich obmezena!“

„Není obmezena svoboda, nýbrž jen lehkomyslná svévole. Každý dělník i rolník v údolí má naprostou svobodu osobní: brání se mu však zneužití svobody této na úkor vlastní rodiny své, osob jiných a také celku. Zásadou naší jest: co nechceš, aby ti druzí činili, nečiň ani ty jim. To jest vůle Boží, řádem naším jest pak o to postaráno, aby se tak opravdu dělo!“

V té docházeli již dolů.

Všechny budovy ohraženy vysokou zdí. V nádvoří takto utvořeném stály budovy potřebné v čerstvém ještě rouše. Vedle budovy nad těžní jamou postavena krásná kaplička s oltářem svaté Barbory.

V kapličce této bylo se přede vjezdem do dolů všem, kteří v nejbližší směně zaměstnáni byli, shromážditi a súčastniti společné modlitby před oltářem sv. Barbory.

Byl právě čas, kdy sjíždělo hornictvo na noční směnu do dolů. Když Václav a Jaroslav do nádvoří vstoupili, schylovala se společná modlitba v kapličce ku konci. Nejstarší horník hlasitě se modlil:

„Bože, Pane života i smrti, chraň dnes pod zemí slabé životy naše mocnou ochranou, zapuď a odvrať od nás moci zlé a popřej nám potřebné síly a opatrnosti. V pevné důvěře v mocnou ochranu Tvou, ó Bože, vcházíme v podzemní tmy a zcela se Ti odevzdáváme. A kdybychom snad dnes ve tmách podzemních zahynouti měli: ó Bože! buď milosrdným Otcem ubohým duším našim, odpusť nám hříchy naše a dej nám uzříti zářivé světlo věčné slávy Tvé! Amen.“

V hluboké pokoře klečel v kapli na kolenou zástup starších i mladších mužů. Hlas nejstaršího horníka dozněl před oltářem, ale zástup klečel ještě chvíli a tiše se modlil.

A potom zazněl zvonec ve strojovně, zástup se pozvedl, chopil se lampiček a nástrojů a vstoupil k obrubě jámy těžní.

Tu rázem ozval se z jámy temný zpěvu hlas a mužové nahoře zazpívali také. Dole zpívali horníci, kteří opouštěli jámu, nahoře ti, kteří do jámy spuštěni býti měli.

Mohutně a zbožně zněla tu píseň:

»Z hlubiny ruchem ran
z veškerých světa stran
zní jásavý hymnus práce —
Tobě, jenž's Bůh a Pán!
Dej nám chléb vezdejší, shlaď nám s čela vrásky,
balsámem na rány plyň nám víra Tvá!«

»Prací ráj ztracený
vracíme na zemi,
našimi dlaněmi — v chrámy
mění se kameny.
My, Kriste, Tvým jménem si žádáme lásky,
Tvým zákonem Bože, chceme práva svá!« — —

Mlčky poslouchal Václav slova modlitby horníků, mlčky poslouchal i slova písně: ale v duši jeho vířila bolesť i radosť, naděje i lítosť. Slova písně mocně zatřásla sloupy duše jeho, že se poslední zbytky smutné prázdnoty a chladné nevěry bořily a mohutnou září vzplála mu v duši mocná touha po — Bohu!

Slzy vyhrkly mu z očí, pravice sevřela ruku Jaroslavovu a ústa zašeptala:

„Tvým zákonem, Bože, chceme práva svá!“

Jaroslav ohlédl se po něm a vida silný rozruch ve tváři jeho, promluvil měkce:

„Pojď, půjdeme dále!“

A šli. Za nimi zněla temněji a temněji slova písně:

»Bože nám k spáse vstaň,
když v nebes modrou báň
zdvihámě svou tvrdou — věrnou
upracovanou dlaň.
Dej nám chléb vezdejší, shlaď nám s čela vrásky,
balsámem na rány plyň nám víra Tvá!«

Václav byl bled a chvěl se na celém těle.

„Balsámem na rány plyň nám víra Tvá! — Kéž by to bylo u mně možno!“ šeptal sám sobě Václav.

Jaroslav zaplesal.

„Jest to možno, příteli milý, a nejen možno, nýbrž velmi snadno!“

Tu se zastavil, oběma rukama pravici jeho stiskl a promluvil:

„Bratře! Viděl jsi a slyšel, co láska a víra křesťanská v údolí tomto způsobila: na zbořeninách toho, v co jsi věřil a doufal a co tě zklamalo, vybudovala víra a láska tato nádhernou budovu cti a blahobytu práce křesťanstvím posvěcené! A doufám pevně, že Bůh nám popřeje viděti brzy ovoce setby naší! Chceš jíti s námi? Chceš nás opustiti? Chceš věřiti, jak my věříme a pracovati,

jak my pracujeme? Chceš mi býti bratrem — ve víře i v práci?

Hlas Jaroslavův se chvěl.

Tvář Václavova zbledla ještě více a z úst vyšla smutná slova:

„Těžce jsem bloudil, Boha i vás, nejlepší přátele své, urazil: kdo mi může odpustit!“

„Odpustit, pravíš?“ promluvil radostně Jaroslav. „My jsme tě litovali a modlili se za tebe! A Bůh? Nedokázal ti nesmírnou lásku svou právě tím, že modlitby naše vyslyšel? I Bůh ti, bratře, velmi rád odpustí!“

„A Mařka?“ děl Václav sotva slyšitelně a zarděl se.

„Mařka jest ti oddána celým srdcem: zůstaň s námi, vrať se k Bohu a má sestra zapláče radostí!“

„Jsem váš, jsem váš!“ zvolal tu Václav a napřímil vysokou postavu svou. „Bůh mi buď milostiv!“ — — —

Tiše a něžně doznívala nad těžní jamou poslední slova písně:

»... balsámem na rány plyň nám víra Tvá!«

Konec.

Rodný domek Jaroslavův nabyl veselého vzhledu.

Byl rozšířen a nová střecha zdobila jej. V zahrádce kolem domku nestála více stará jabloň, ale kvetlo mnoho květin kolem zelené besídky.

V domku hospodařila Mařka jako manželka Václavova. Byla šťastna a Václav — vesel. — —

Tiše a klidně plynula léta. Pevný řád výrobní bránil časté změně lidu v údolí. A také jen málo kdy opustila některá rodina dělnická závody hraběte Emila. Bylo sice třeba bojovati dlouho a veliké nehody přemoci: ale vzájemná důvěra, obětavosť a spravedlivosť prácedárce i dělnictva přemohla vše.

Dílo dokonáno teprve, když bylo konečně možno všechna místa duševní práce ať v dohledu ať ve správě obsaditi dítkami rodin dělnických. Od nejútlejšího mládí byli tito synové dělničtí vzděláni a vychováni na útraty celého závodu a byli sterými pouty příbuzenství, vděčnosti a lásky připoutáni k závodům i dělnictvu. Úřednictvo — netvořilo takto zvláštní povýšené a hrdé třídy, ale všemi právy i povinnostmi bylo dělnictvu naprosto rovno: byliť to synové, bratří a otcové — dělníků.

Blahobyt v údolí stále se množil.

Přísná kázeň rodinná i veřejná a velmi dokonalé vychování a vzdělání dorostu bránily, aby rostoucí blahobyt nebyl snad příčinou bujnosti, mravní lehkomyslnosti a konečně i zkázy. — —

Věrnými strážci blahobytu tohoto byl hrabě Emil, Jaroslav a — Václav.

A když břímě let sklonilo vysokou postavu hraběte Emila a těžce dolehlo i na Jaroslava i Václava, bylo dílo — hotovo!

Nejstarší syn hraběte byl nástupcem a věrným obrazem svého otce, druhý syn jako řeholník sloužil dělnictu v duchovní správě v údolí a dvě ze tří dcer byly — milosrdnými sestrami a obsluhovaly nemocné v závodní nemocnici.

A když konečně hrabě Emil ulehl a cítil, že třeba na vždy šťastné a krásné údolí opustit, a když bolestně dojati u lože jeho Václav a Jaroslav stanuli: tu splynuly s očí umírajícího radostně slzy vděčnosti a ústa promluvila tiše:

„Rád umírám! Dílo mé jest dokonáno! — Ó přátelé, jak vám děkuji! Bez vás nebylo by mi bývalo možno provésti toto své dílo! — —“

A potom zemřel a, jak sám si toho byl přál, pochován byl mezi svými dělníky. Prostý kříž zdobil hrob jeho a ještě prostší nápis: „Otec dělnictva.“ — — —

U hrobu tohoto nejednou poklekli smutně — Václav a Jaroslav.

„Bratře!“ promluvil tu kdysi Václav, ujav náhle Jaroslava za ruku. „Nyní vidím teprve jasně, jak těžce jsem bloudil a bloudily se mnou miliony ubohých bratří mých! Bez Boha a přátel — sami

chtěli jsme rozbiti starý řád společnosti lidské a postaviti nový: ale nadarmo jsme pracovali! A co nebylo možno ohromné síle dělnictva, to vykonáno a provedeno ve jménu Božím tam, kde spojila tatáž víra, tatáž láska a tatáž naděje k jednomu a témuž dílu dvé srdcí — srdce pánovo a srdce dělníkovo! — Jak jsem šťasten, bratře můj! Neděkuji ti za život svůj, neděkuji ti za štěstí své, v němž žiji, ale do posledního dechu budu ti a tomu, jejž tají tento hrob, vděčen za to, že jsem byl vyrván z nešťastného bludu svého! Zapomeň, bratře, že jsem kdysi byl zvolal: — ‚my nepotřebujeme Boha!‘ Ó kéž bych mohl na to zapomněti já!“ — — —

A když se vraceli ze hřbitova, zapadalo slunce velebně za hory a ve zlaté záři jeho leskla se kouzelným třpytem na bílém kříži před chrámem vyrytá slova: „In cruce salus! Ve kříži spása!“

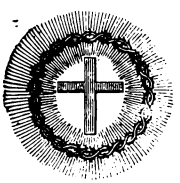

STANOVY

Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje

v Brně.

§ 1. Účel Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje.

Dědictví pečuje o zvedení lidu moravského, jakého náš čas požaduje; o zvedení všestranné, avšak na základě víry katolické s vyloučením všeliké politiky.

§ 2. Prostředky k dosažení účelu tohoto.

Spisování a vydávání knih a sice netoliko výhradně náboženských, nýbrž vůbec vzdělávacích a k duchovním potřebám věku našeho prohlédajících, zvláště dějepisu, zeměpisu, poznání vlasti, přírody, řemesel a orby, atd. — I v zábavných spisech obsažena býti má buď obrana, buď utvrzování pravdy některé katolické, jížto se odpor časový dotýká.

Vydávati se budou Dědictvím, pokud jmění stačí:

1. Obšírné životopisy svatých,
2. Spisy poučné,
3. Spisy zábavné,
4. Časopisy a všeliké listy běžné,
5. Předměty umělecké, ku př. obrazy, zeměvidy čili mapy atd.

Poznámka: Orgánem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje jest „Hlas“, časopis církevní.

§ 3. Šetření zákonův tiskových.

Při vydávání časopisův, knih běžných, obrazův atd. budou se stávající zákony tiskové zevrubně zachovávati.

§ 4. Zřízení Dědictví.

1. Spoluúdem Dědictví státi se může každý, kdo za sebe jedenkráte na vždy položí 10 zl. r. m.

2. Vklad tento může se zapraviti buď najednou, anebo ve dvou po sobě jdoucích ročních lhůtách po 5 zl. r. m., které až do dne 30. září každého roku vyplaceny buďtež. Kdo by do té doby vklad nezaplatil, přestává býti údem Dědictví.

3. Kdo však témuž ústavu 100 zl. věnuje, považován bude za spoluzakladatele a obdrží 4 výtisky věcí Dědictvím vydaných zdarma.

4. Kdo jednou na vždy dá 50 zl., bude téhož ústavu spoluúdem I. třídy a obdrží 3 výtisky. Kdo 20 zl. dá, stane se spoluúdem II. třídy a obdrží 2 výtisky. Kdo 10 zl. r. m. položí, bude spoluúdem 3 třídy a obdrží 1 výtisk zdarma.

Spojí-li se manžel s manželkou v jeden toliko základ o 10 zl., vydávati se jim budou knihy jen do úmrtí toho, který první v diplomu pozuamenán jest.

Poznamenání. Bylo-li by potřebí druhého nebo třetího vydání některé již vydané knihy, spoluúdové ji dostávati nebudou, nýbrž knihy ty prodávati se budou ve prospěch pokladnice Dědictví, aby se nákladnější díla vydávati mohla.

Aby úmrtí spoluúda přišlo ústavu tomuto ve známosť, žádají se vpp. duchovní pastýřové, aby úmrtí takové pokladníkovi Dědictví, třebas přímo poštou oznámiti ráčili. Podobného oznámení písemného potřebí jest, kdykoliv spoluúd některý buď k vyšší důstojnosti vynikl, nebo jinam se přestěhoval.

5. Řehole, děkanství (vikariáty), osady, knihovny, školy, rodiny, spolky, bratrstva atd. vstupují dvojnásobným vkladem za spoluzakladatele nebo za spoluúdy věčné do Dědictví podle tříd svrchu jmenovaných.

6. Každému volno doplněním vkladu u vyšší třídu postoupiti. Zašle-li tudíž ku př. spoluúd III. třídy k prvním 10 zl. opět 10 zl., stane se spoluúdem II. třídy atd. Avšak spoluúdství postoupiti jinému nedovoluje se.

7. Každý přistupující račiž jméno a místo přebývání svého, jakož i biskupství a děkanství (vikariát) a poslední poštu zevrubně udati.

8. Každý kněz, který jest údem Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje, béře na sebe povinnost, buď ve slavnost, buď některý den v oktávě sv. apoštolů Cyrilla a Methoděje každoročně sloužiti mši svatou za všecky živé a mrtvé spoluúdy dotčeného Dědictví; a bude-li libo a možno-li jinou mši sv. za obrácení národů slovanských od jednoty církevní odloučených, kterouž pobožnosť jistě každý spoluúd jakožto věrný katolík spolu konati neopomine.

9. Zemřelí, za které někdo vklad k Dědictví učinil, tak jako ti, kteří na smrtelné posteli nejméně 10 zl. za sebe do Dědictví odkázali, stávají se účastnými duchovních milostí v předešlém (8.) čísle jmenovaných.

Každý, jenž byl vklad ten učinil za mrtvého, pokud živ jest, knihy bez ohledu na velikosť vkladu, ovšem nejméně 10 zl. r. m., po jednom výtisku dostávati má.

10. Správu Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje vede výbor sestávající z kněží, kteří buď v Brně, buď na blízku přebývají.

11. U jiných osob a úřadů zastupuje Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje starosta, a nemá-li prázdně od jiného zaměstnání, jeden z jednatelů.

12. Výbor scházívá se čtvrtletně a k vyzvání starosty i častěji v Brně, aby, čeho potřebí, v poradu bral, a většinou hlasů přítomných výborníkův o nálezích pro celé Dědictví platných rozhodoval. — Výbor má právo, počet údův svých odcházejících doplniti nebo i rozmnožovati, avšak ne jinak, než katolickými kněžími, a každoročně uveřejňuje zprávu o činnosti své.

13. Každý spoluúd Dědictví má právo, písemné návrhy své činiti a přání svá projevovati dotčenému výboru, kteryžto při svých shromážděních zavázán jest, jich svědomitě v úvahu bráti a dle nich, pokud potřebno, prospěšno a možno jest, se zachovati.

14. Ve sporech, z poměru spolkového snad vzniklých, děje se odvolání k starostovi, a v domněle nedostatečném vyhovění ku příslušícím c. k. úřadům.

15. Kdo témuž Dědictví obětuje práce své literární neb umělecké, obdrží na výslovnou žádosť honorář podle výbornosti, obšírnosti a důležitosti spisu svého, o čemž výbor úsudek pronese.

§ 5. Rozesílání knih a výtvorův uměleckých.

O rozesílání knih, spisův a jiných předmětů Dědictvím vydaných, postará se výbor. Každý přistupující k Dědictví hned račiž oznámiti, ze které z ustanovených expedicí si knihy bráti bude.

Poznamenání I. Pravidlem v této věci zůstane, co na lístku tištěno jest: že na poukázání lístku svého každý spoluúd v hlavní komisi u p. K. Winikera, knihkupce v Brně, v Cyrillo-Methodějském knihkupectví (Gustava Francla) v Praze a Bedřicha Grosse v Olomouci knihy sobě vybírati má. Kdo by však chtěl poštou knihy své dostati, račiž se obrátiti frankovaným listem na jmenovaná knihkupectví a přiložiž 3 kr., kteryžto peníz přísluší knihkupci za práci a obálku, mimo to ještě 6 kr. na kolkovaný list nákladní.

Poznamenání II. Všeliké dopisy v záležitostech Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje buďtež pesílány pod adressou: Vd. msgr. Vladimír Šťastný, bisk. rada a pap. komoří v Brně, starosta Dědictví Cyrillo-Methodějského; zásilky peněz pak buďtež činěny v listech frankovaných pod adressou:

Pokladnictví Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje
v Brně, ulice Dominikánská, biskupský alumnát.

§ 6. Poměr k vládnímu řízení.

1. Vládnímu řízení se ponechává, nahlédati v jednání spolku, bdíti nad zachováním nařízení v propůjčeném potvrzení daných, anebo všeobecnými předpisy ustanovených, a uzná-li toho potřebu, přidati spolku od příslušícího úřadu určeného císařského komisaře.

2. Kdyby se spolek rozejíti měl, rozhodne výbor o jmění v duchu Dědictví svatého Cyrilla a Methoděje, a podá o tom předběžnou zprávu vys. c. k. místodržitelství a svému P. T. nejdůstojnějšímu panu biskupovi.

Stanovy tyto potvrzeny jsou výnosem nejd. bisk. konsistoře v Brně ze dne 7. srpna 1879, č. 2297, a výnosem vys. c. k. místodržitelství v Brně ze dne 2. srpna 1879, č. 23376.

Poznámka redakce. Dle §. 5. stanov přijímají se rody položením 20 zl.; k tomu podotknouti třeba, že rod se béře, dokud jméno se netratí. Dcery provdané, není-li synův, odebírati budou knihy, pokud žijí, dítky pak jejich, jiné jméno nesoucí, nemají už práva toho.

* * *

Údů stavu kněžského snažně žádáme, aby, jak stanovami určeno jest, a jak veškeré údstvo očekává, o slavnosti svatých apoštolů Cyrilla a Methoděje, nebo v některý den v oktávě téže slavnosti mši svatou za živé a zemřelé spoluúdy sloužili; mimo to, je-li možná a libo-li, druhou mši svatou za obrácení národů slovanských od jednoty církve odloučených. Ostatní údové nekněží konejtež s týmže nábožným úmyslem v naznačeném čase vroucí modlitby.

Nesmí se také mlčením pominouti fundace, kterouž učinil první starosta Dědictví František Sušil u ctihodných otců Minoritů v Brně, aby totiž v jejich chrámě každoročně v oktávě svatého Cyrilla a Methoděje dvě mše svaté za údy Dědictví se sloužily.

Údům, kteří o slavnosti sv. Cyrilla a Methoděje nebo v oktávě téže slavnosti svátosti hodně přijmou, některý kostel navštíví a na úmysl sv. Otce se pomodlí, udělil papež Pius IX. brevem ze dne 21. listopadu 1856 plnomocné odpustky, které se i duším v očistci přivlastniti mohou.

Prosba k velebnému duchovenstvu.

Stává se nejednou, že po úmrtí horlivého šiřitele knih našeho Dědictví, jenž pro všechny jeho členy ve farnosti a v okolí obstarával vyzvedání ročního podílu v knihkupectví k tomu ustanoveném, odběrací lístky na tyto podíly přicházejí na zmar a že tím členové, kteří dle stanov povinni jsou na odběrací lístky své v dotčeném knihkupectví roční podíl vyzvednouti, ve veliké nesnáze uvedeni bývají, nevědouce, co sobě počíti. Obrátí-li se podílníci ti na představenstvo Dědictví, na starostu a pokladníka, jsou i tito v nemenších nesnázích, zvláště ztratily-li se podílníkům ve větším počtu i diplomy, v nichž čísla podílníkův a rok, v němž do Dědictví vstoupili, zaznamenány jsou. Pak nezbývá, leč pracně vyhledávati v repertoiru jména podílníků těch, vystopovati v matrice Dědictví rok a vklad jejich, a v knihkupectví, k němuž přikázáni byli, vyšetřovati, kolik ročních podílů již sobě vyzvedli a kolik ještě vyzvednouti právo mají. To vše však s velikou ztrátou času a spolu s výlohami poštovními i s výlohou za nově vystavený lístek odběrací spojeno jest. A což teprve, když se ztratily nejen lístky a diplomy s čísly podílníků, nýbrž i jména jejich nejsou známa a na představenstvu Dědictví se žádá, aby najednou veliký počet všech údů Dědictví z celého okolí anebo celé rozsáhlé farnosti, jichž ani jména ani čísla nebyla udána, v matrikách vyhledalo a jim nové lístky vydalo!

Aby se takovým zmatkům a obtížím předešlo, prosíme velebné duchovenstvo, kteréž vyzvedání ročních podílů pro členy Dědictví z děkanství, z farnosti nebo z okolí obstarává, aby lístky odběrací na bezpečném místě, totiž v archivu farním uschovávalo a k němu i úplný seznam všech tamních členů Dědictví i s čísly diplomů přiložiti a tak zachovávati ráčilo. — Zároveň se p. t. velebné duchovenstvo česko-slovanské snažně žádá, aby Dědictví Cyrillo-Methodějské opět, jak bývalo jindy, mezi lidem hojně šířiti, rovněž i samo do Dědictví hojně přistupovati ráčilo.

Vladimír Šťastný,
starosta Dědictví.

K laskavému povšimnutí p. t. údům!

1. Každý úd nechť sobě lístek odběrací buď u sebe nebo na farním úřadě uschová, poněvadž toliko na poukázání jeho díla Dědictvím vydaná obdrží.

2. Kdo by list odběrací ztratil anebo komu dochází, nechť ve vyplaceném psaní (franko) od „Pokladnictví Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně“ nového listu sobě vyžádá a k témuž cíli číslo listu ztraceného udá, které v diplomu zaznamenáno nalézá, a nemá-li ani toho, aspoň nechť řádně jméno své a rok přistoupení k Dědictví oznámí; na poštovní výlohy a za zhotovení nového lístku nechť 10 kr. (nejlépe v poštovních známkách) přiloží.

3. Každoročně na podzim, když to oznámeno bude „Hlasem“, nechť každý úd list odběrací dá podepsati od svého duchovního pastýře na důkaz, že na živě jest a právo má, díla odebírati, a takto podepsaným listem nechť se vykáže v knihkupectví na listě zpředu naznačeném, kde se mu kniha vydá.

4. Od vydávání a zaobalení zásilky každoročně platí se v knihkupectví za knihu po 3 kr. r. č. Kdo však ve dvou letech díla svá z knihkupectví nevyzdvihne, bude se za to míti, že se práva svého vzdává a je Dědictví věnuje.

5. Radno jest, aby všichni údové farnosti neb i celého dekanátu (vikariátu) se společně o svá díla v náležitém knihkupectví přihlásili, jelikož jim takovým způsobem povozných útrát ubude; ovšem musejí všichni své odběrací lístky od duchovního pastýře podepsané neb aspoň čísla těch lístků s připojenými jmény a s potvrzením vel. duchovního pastýře na své knihkupectví zaslati, zároveň i poplatek vypadající za vydání oněch knih po 3 kr. za knihu (jakož nad to 6 kr za poštovní lístek, děje-li se zásilka poštou) připojiti a útraty zasláním způsobené sami zapraviti. Kdo by chtěl, aby mu byla jednotlivě podílná kniha poslána pod křížovou obálkou, nechť ve vyplaceném listě svému knihkupectví pošle svůj odběrací lístek a přiloží ve známkách poštovních kromě 3 kr. za knihu ještě 15 kr. na poštovné.

6. Pro uvarování všelikého zmatku jest každý úd povinnen, knihy své odebírati z toho knihkupectví, kteréž mu zpředu vykázáno jest; přestěhuje-li se však blíže jiného, jemu přístupnějšího knihkupectví, nechť to „Pokladníkovi Dědictví Cyrillo-Methodějského“ oznámí, a stane se po vůli jeho.

7. Úmrtí každého úda nebo vymření rodiny za úda zapsané račtež vel. pp. duchovní správcové nebo p. t. příbuzní zemřelého pokladníkovi laskavě oznámiti.

Příjem a výdaj Dědictví sv. Cyr. a Meth.

od 1. ledna do 31. prosince 1896.

Číslo	Příjem a výdaj	Na úpisech	Na hotovosti	
		zl.	zl.	kr.
	Zbytek od roku 1895.:			
	A) Ve veřejných fondech . . .	88200	—	—
	B) Na hotovosti	—	13	74½
	Nový příjem:			
I.	Úroky	—	3742	–
II.	Vklady nových údů, doplatky, dary a odkazy	—	1003	60
III.	Za prodané knihy	—	341	04
IV.	Rozličné příjmy	—	66	08
	Souhrn příjmů . . .	88200	5166	46½
	Výdaj:			
I.	Za tisk a papír	—	3216	13
II.	Honorář	—	210	30
III.	Za vazbu	—	1166	50
IV.	Daně (aequivalent popl.)	—	149	32
V.	Poštovné a povozné	—	104	25
VI.	Rozličné výdaje	—	240	30
	Souhrn výdajů . . .	—	5086	80
	Bilance:			
	Když se od příjmů	88200	5166	46½
	odpočítá vydání	—	5086	80
	zbývá koncem roku 1895. . . .	88200	79	66½

V Brně, dne 31. prosince 1896.

Vladimír Šťastný,
t. č. starosta.

Robert Šuderla,
t. č. zkoumatel účtů.

Antonín Adamec,
t. č. pokladník.

Řídící výbor „Dědictví sv. Cyrilla a Methoda“.

Msgr. **Vladimír Šťastný**, biskup. rada a pap. komoří, professor gymn. v Brně, starosta. — Dr. **Jak. Hodr**, biskupský rada a konsist. assessor, professor bohosloví v Brně, jednatel. — **Antonín Adamec**, bisk. rada a konsist. assessor, regens bisk. bohosloveckého ústavu v Brně, pokladník. — **Vilém Ambrož**, konsist. rada a katecheta při vyšší dívčí škole v Brně. — Dr. **Karel Eichler**, kons. rada, katecheta v Brně. — **Tomáš Hájek**, farář na odpočinku v Kroměříži. — **Ferd. Harna**, farář ve Chvalkovicích u Olomouce. — Dr. **František Hošek**, kons. rada, emer. prof. bohosloví v Meranu. — **Alois Hrudička**, kons. rada, děkan a farář v Telči. — **Ed. Karlík**, kanovník a děkan v Mikulově. — **Fr. Klinkáč**, kons. rada, děkan a farář v Telnici. — Dr. **Fr. Kolísek**, konsist. rada, vikář při síd. bisk. chrámu P. v Brně. — **František Korec**, konsist. rada a farář v Řeznovicích. — **Vác. Kosmák**, kons. rada, č. děkan a farář v Prostoměřicích. — **Beneš Method Kulda**, kanovník na Vyšehradě v Praze. — Dr. **Jos. Kupka**, konsist. rada a prof. bohosloví v Brně. — Dr. **Robert Neuschl**, bisk. rada a konsist. assessor, prof. bohosloví v Brně. — **Jan Novotný**, farář v Radostíně. — **Fr. Poimon**, kons. rada, č. děkan a farář na odpočinku v Polné. — **Em. hrabě Poetting**, prelát inful. a probošt kapitoly Olomoucké, protonotář apošt., arcib. gener. vikář v Olomouci. — Dr. **Jos. Pospíšil**, sídelní kanovník král. kapitoly, prof. theologie a emerit. regens bisk. alumnátu v Brně. — **Fabian Roháček**, kons. rada, děkan a farář ve Fryšavě. — P. **Alois Slovák**, novicmistr řádu svatého Augustina v Brně. — **Jos. Svoboda**, biskupský rada a konsist. assessor, arcikněz, děkan a farář v Lulči. — Msgr. **Robert Suderla**, sídelní kanovník král. kapitoly Brněnské a domácí prelát J. Svatosti, revisor účtů Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje. — Msgr. **Jos. Šum**, dom. prelát Jeho Svatosti papeže Lva XIII. a protonotář apošt., rytíř c. k. rak. řádu železné koruny III. třídy, skut. rada kons. olom., inful. probošt, arcikněz a děkan v Opavě, člen rytířského řádu něm. — **Fr. Weber**, farář v Miloticích, expositorio can. orn. — **Maxmilian Weinberger**, vikář při sídelním biskupském chrámu Páně v Brně. — Msgr. **Jan Kř. Vojtěch**, síd. kanovník král. kapitoly a pap. komoří, direktor boh. alumnátu, emerit. prof. theologie v Brně. — **Theodor Wolf**, bisk. rada a konsist. assessor, c. k. prof. v Brně. — **Ignát Wurm**, vikář Olomoucký, kons. rada Olomoucký, Đakovarský a Stanislavský. — Msgr. Dr. **Fr. Zeibert**, prelát inful. a kapitolní děkan stol. chrámu Páně v Brně, dom. prelát J. Svatosti, rytíř c. k. řádu Františka Josefa.

Seznam spisů,

které Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje v Brně za 46 roků své činnosti vydalo:

R. 1851. —	Moravan, kalendář na r. 1852. (pořadatel 1859 B. M. Kulda)	ve	5.000 výt.
R. 1852. —	Moravan, kalendář na r. 1853, .	„	2.000 „
	Obraz sv. Ludmily od Jos. Hellicha,	„	2.000 „
R. 1853. —	Moravan, kalendář na r. 1854, .	„	2.000 „
	Podíl č. 1. Procházka Tom., Putování Krista Pána po sv. zemi .	„	2.000 „
	Mapa Palestiny od Jana B. Fáborského	„	2.000 „
R. 1854. —	Moravan, kalendář na r. 1855, .	„	4.000 „
	Podíl č. 2. Fr. X. Škorpík, Missie tichomořské, ...	„	3.000 „
	Mapa Černé Hory od Jana B. Fáborského	„	3.000 „
R. 1855. —	Moravan, kalendář na r. 1856, .	„	4.500 „
	Podíl č. 3. Procházka J., Montalembertův Život sv. Alžběty, .	„	3.500 „
	Manes Josef, Diplom pro údy D. sv. C. a M. (umělecká mědirytina) dává se každému novému údu.		
R. 1856. —	Podíl č. 4. Sušil Fr., Josefa Flavia O válce židovské	„	4.000 „
	Moravan, kalendář na r. 1857, .	„	8.000 „
	Mapa Palestiny 2. vyd.	„	2.000 „
	Procházka Jak., Život sv. Alžběty 2. vyd.	„	2.000 „
R. 1857. —	Moravan, kalendář na r. 1858, .	„	10.000 „
	Podíl č. 5. Štulc V., Život sv. Cyrilla a Methoděje	„	8.000 „
	Obraz sv. Cyrilla a Methoděje od Jos. Hellicha	„	8.000 „
	Podíl č. 6. Novotný V., Fabiola od Wisemana	„	8.000 „
	Mapa Italie stř. od Jana B. Fáborského	„	8.000 „
	Obrázek sv. Cyrilla a Methoděje (8°) od Jos. Hellicha	„	24.000 „

R. 1858. — Moravan, kalendář na r. 1859, . ve 10.000 výt.
Podíl č. 7. Valouch Fr., Život sv. Jana Kapistrana . . . . „ 10.000 „
Podíl č. 8. Dudík Ant., Pravé dějiny sv. mučeníků vých. . . . . „ 10.000 „

R. 1859. — Moravan, kalendář na r. 1860, (poř. B. M. Kulda a Ig. Wurm) . . . . „ 12.000 „
Podíl č. 9. Dr. Bílý Jan, Dějepis sv. kat. církve . . . . . „ 12.000 „
Obraz sv. Vojtěcha od Jos. Hellicha, „ 12.000 „

R. 1860. — Moravan, kalendář na r. 1861, (poř. v r. 1861—1866 Ig. Wurm) . . . . „ 15.000 „
Podíl č. 10. Procházka Jak., Život sv. Františka Borg. . . . . „ 13.000 „

R. 1861. — Moravan, kalendář na r. 1862, . „ 15.000 „
Podíl č. 11. Procházka Mat., Život Bl. Jana Sarkandra . . . . „ 15.000 „

R. 1862. — Moravan, kalendář na r. 1863, . „ 14.000 „
Podíl č. 12. Procházka Jak., Život sv. Angely z Mer. . . . . „ 13.000 „

R. 1863. — Moravan, kalendář na r. 1864, . „ 14.000 „
Podíl čís. 13. Dr. Hošek Fr. X., Život a spisy sv. Augustina . . „ 13.000 „

R. 1864. — Moravan, kalendář na r. 1865, . „ 13.000 „
Podíl č. 14. Ronovský Fr., Hospodářská kniha . . . . . „ 13.000 „

R. 1865. — Moravan, kalendář na r. 1866, . „ 15.000 „
Podíl č. 15. Dr. Chmelíček Jos., Cesta do sv. země I. . . . . „ 13.000 „

R. 1866. — Moravan, kalendář na r. 1867, (poř. Ig. Wurm a Jan Kř. Vojtěch) . . . . „ 12.000 „

R. 1867. — Moravan, kalendář na r. 1868, (poř. v r. 1868—1873 Jan Kř. Vojtěch) . . „ 14.000 „
Podíl č. 16. Dr. Chmelíček Josef, Cesta do sv. země II. . . . . „ 13.000 „

R. 1868. — Moravan, kalendář na r. 1869, . „ 12.000 „

R. 1869. — Moravan, kalendář na r. 1870, . „ 14.000 „
Podíl č. 17. Dr. Chmelíček Josef, Cesta do Francouz a Španěl I. „ 13.000 „

R. 1870. — Moravan, kalendář na r. 1871, . „ 13.000 „

R. 1871. — Moravan, kalendář na r. 1872, . „ 15.000 „

R. 1872. — Podíl č. 18. Dr. Chmelíček Josef, Cesta do Francouz a Španěl II. „ 13.000 „

(Moravan, kalendář na r. 1873. vydán byl již nákladem Bedřicha hraběte Sylva Tarouccy.)

R. 1873. — Podíl č. 19. Dr. Chmelíček Josef, Cesta do Francouz a Španěl III. a Soukop Jan, Výlet do Solnohradu . . . . . ve 13.000 výt.
R. 1874. — Podíl č. 20. Poimon Fr., Žena křesť. dle Marchala . . . . . „ 12.000 „
R. 1875. — Podíl č. 21. Procházka Mat., Křesť. muž od Marchala . . . . . „ 12.000 „
R. 1876. — Podíl č. 22. Kosmák V., Kukátko I. „ 13.000 „
R. 1877. — Podíl č. 23. Dumek J., Hospodářská čítanka . . . . . „ 11.800 „
R. 1878. — Podíl č. 24. Kosmák V., Kukátko II. „ 11.500 „
R. 1879. — Podíl č. 25. Procházka Jak., Život sv. Františka Sal. I. . . . . „ 10.000 „
R. 1880. — Podíl č. 26. Procházka Jak., Život sv. Františka Sal. II. . . . . „ 10.000 „
R. 1881. — Podíl č. 27. Hakl Boh., Cesta do Říma . . . . . „ 9.500 „
R. 1882. — Podíl č. 28. Dobrý J., Haringera Život cth. Klem. M. Hofbauera „ 9.500 „
R. 1883. — Podíl č. 29. Kosmák V., Kukátko III. „ 9.500 „
R. 1884. — Podíl č. 30. Procházka Mat., Sborník sv.-Methodějský . . . . . „ 9.550 „
R. 1885. — Podíl č. 31. Rejzek A., Sv. Josafat „ 9.050 „
R. 1886. — Podíl č. 32. Dr. Procházka Mat., Missie jesuitské . . . „ 9.050 „
R. 1887. — Podíl č. 33. Eichler K., Poutní kniha I. díl, Poutní místa 1. část . . „ 9.050 „
R. 1888. — Podíl č. 34. Eichler K., Poutní kniha I. díl, Poutní místa 2. část . . „ 9.050 „
R. 1889. — Podíl č. 35. Rejzek A., Bl. Edmund Kampian . . . . . „ 9.050 „
R. 1890. — Podíl č. 36. Kosmák V., Kukátko IV. „ 9.100 „
R. 1891. — Podíl č. 37. Jos. Koudelka, Život sv. Aloisia . . . . . „ 9.100 „
R. 1892. — Podíl č. 38. Kosmák V., Kukátko V. „ 9.100 „
R. 1893. — Podíl č. 39. Korec, Poutní kniha II. díl, Modlitby a písně . . . „ 15.000 „
R. 1894. — Podíl č. 40. Rejzek A., Blahoslavená Anežka Česká . . . . . „ 9.500 „
R. 1895. — Podíl č. 41. Weinberger M., Obrazy z katolických missií . . . . . „ 9 500 „
R. 1896. — Podíl č. 42., Čtvero vzorů kř. života. Napsali Fr. Tater, A. Hrudička, F. Janovský . . . . . „ 9.500 „
R. 1897. — Podíl č. 43., Tři povídky. Napsal František Valoušek . . . . . „ 9.500 „

Výprodej knih

z našeho Dědictví za cenu velmi sníženou.

Dědictví sv. Cyrilla a Methoděje má, jak z níže položeného seznamu spatřiti lze, hojnosť knih na skladě, kteréž za velmi levnou, v témž seznamu naznačenou cenu prodává. I vybízí všechny ušlechtilé podporovatele dobrého čtení, aby si neobtěžovali tu neb onu knihu aneb i více knih z našeho Dědictví buď pro sebe nebo pro místní knihovnu objednati. Poslouží tím předně sobě samým, neboť obdrží knihy obsahu dobrého, velmi poučného a namnoze i mile zábavného, na nichž spolu nelpí nic z onoho kalu jedovaté nevěry a nemravnosti, jímž za našich dnů mnohé knihy potřísněny jsou; poslouží tím však také našemu Dědictví a umožní, aby se budoucně údům větší podíly dávati mohly. — Kdo si řečené knihy opatřiti hodlá, ať se obrátí ústně nebo písemně na pokladníka téhož Dědictví, vlp. **Antonína Adamce,** regenta v bohosloveckém ústavě v Brně, Dominikánská ulice, biskupský alumnát. — Kdo již napřed peníze posýlá, přidejž, objednává-li se více knih, ku ceně knih také 6 kr. na kolkovaný nákladní list, objednává-li se jen jedna kniha, 10 kr. na vyplacenou zásylku pod křížovou obálkou. — Zároveň vybízí ctěné příznivce dobrého tisku, aby hojně za údy přistupovali. Vklad III. tř. pro osobu doživotně obnáší 10 zl., pro rod, pro knihovny a podobné věčné údy na vždy 20 zl., a mohou vklady i v ročních lhůtách po 5 zl. aneb i v menších jakýchkoli lhůtách dle možnosti se spláceti. Každý nově přistouplý úd obdrží ihned kromě posledního podílu ještě 3 knihy nádavkem v odměnu, a členové kněží slouží každoročně za všechny živé i zemřelé spoluúdy mše sv.

Seznam knih, které Děd. sv. Cyr. a Meth. na skladě má a za snížené ceny prodává.

Jméno díla	Počet exempl. na skladě	Pův. cena zl.	Pův. cena kr	Sníž. cena zl.	Sníž. cena kr
Valouch F., Život sv. Jana Kapistrána .	246	1	60	—	50
Dudík A., Děje sv. mučeníků východních	45	—	70	—	50
Dr. Bílý J., Dějepis církve katolické .	430	2	—	—	80
Procházka J., Život sv. Františka Borgiáše	200	1	20	—	50
Procházka M., Život bl. Jana Sarkandra	1160	2	—	—	80
Procházka J., Život sv. Angely	49	—	60	—	50
Ronovský F., Hospodářská kniha	30	1	—	—	80
Dr. Chmelíček J., Cesta do sv. země, I. díl	44	1	50	—	80
„ „ „ „ „ II. „	45	1	50	—	80
„ Cesta do Francie a Španěl, I. díl	108	1	—	—	50
„ „ „ „ „ „ II. „	1205	—	75	—	30
„ „ „ „ „ „ III. „	1204	—	50	—	20
Poimon F., Žena křesťanská	379	—	60	—	20
Procházka M., Muž křesťanský	419	—	80	—	50
Dumek J., Hospodářská čítanka	1296	—	80	—	50
Procházka J., Život sv. Františka Sal., I. d.	236	—	80	—	50
„ „ „ „ „ II. „	431	—	80	—	50
Hakl B., Cesta do Říma a do Neapole	381	1	—	—	70
Dobrý J., Život bl. Klem. Hofbauera .	86	—	90	—	70
Procházka M., Sborník svato-Methodějský	385	—	90	—	70
Rejzek A., Sv. Josafata	427	1	—	—	80
Procházka M., Missie jesuitské	697	—	90	—	70
Dr. Eichler K., Poutní kniha, I. díl. Poutní místa 1. část	303	—	80	—	60
„ „ „ I. „ „ „ 2. „	706	1	20	1	—
Rejzek A., Bl. Edmund Kampian	797	1	20	1	—
Kosmák V., Kukátko, IV. díl	468	1	20	1	—
Koudelka J., Život sv. Aloisia	1099	1	20	1	—
Kosmák V., Kukátko, V. díl	964	1	20	1	—
Korec, Poutní kniha II. d. Modlitby a písně.	5477	1	50	1	—
Rejzek A., Bl. Anežka Česká	1871	1	20	-	—
Weinberger M., Obrazy z katol. missií .	2224	1	20	—	—
Tater, Hrudička, Janovský, Čtvero vzorů křesťanského života	2512	1	20	—	—
Valoušek F., Tři povídky	9500	1	20	-	—
Mimo to je na skladě:					
„Moravan“, kalendář od roku 1864	—	—	36	—	15
„ „ „ „ 1865	—	—	36	—	15
„ „ „ „ 1868	—	—	36	—	15
„ „ „ „ 1869	—	—	36	—	15
„ „ „ „ 1870	—	—	36	—	15
„ „ „ „ 1871	—	—	36	—	15
„ „ „ „ 1872	—	—	36	—	15
Obraz svatého Vojtěcha	—	—	36	—	20
Mapa Cernégory	—	—	10	—	3
Mapa Střední Italie	—	—	20	—	5

Statistický výkaz údů Dědictví sv. Cyrilla a Methoda podle roků, kdy vstoupili.

Roku	přistoupilo údů	z nichž jest zakladatelů	I. třídy	II. třídy	III. třídy	Rodů a údů věčných	Kněží
1850	59	5	6	5	43	4	45
1851	350	10	5	17	318	61	168
1852	535	8	5	5	517	161	147
1853	745	—	—	4	741	221	71
1854	799	—	—	1	798	144	67
1855	1247	1	—	6	1240	268	137
1856	1228	1	—	2	1225	287	122
1857	1697	—	—	3	1694	276	259
1858	1291	—	—	2	1289	202	95
1859	1475	1	—	2	1472	352	107
1860	1041	1	—	—	1040	184	50
1861	831	—	—	1	830	186	70
1862	695	—	—	1	694	122	22
1863	593	—	—	—	593	77	25
1864	205	—	—	—	205	55	5
1865	126	—	—	—	126	14	2
1866	130	—	—	2	128	34	2
1867	151	—	—	—	151	50	10
1868	170	—	—	2	168	48	28
1869	106	—	—	—	106	36	10
1870	78	—	—	1	77	5	6
1871	40	—	—	—	40	—	2
1872	48	1	—	—	47	1	5
1873	50	1	—	—	49	2	9
1874	68	1	—	1	66	1	12
1875	49	1	—	9	39	—	11
1876	45	—	1	6	38	—	14
1877	47	1	—	9	37	2	10
1878	21	1	—	10	10	—	5
1879	64	1	—	13	50	8	12
1880	51	4	—	—	47	12	11
1881	56	1	—	—	55	3	14
1882	59	—	—	—	59	8	22
1883	54	—	—	—	54	7	14
1884	57	—	—	—	57	10	22
1885	162	1	—	—	161	32	36
1886	47	—	—	1	46	13	6
1887	38	—	—	—	38	8	4
1888	61	—	—	—	61	11	25
1889	66	—	—	—	66	13	27
1890	105	—	—	—	105	15	57
1891	140	—	—	—	140	13	78
1892	183	—	—	—	182	16	114
1893	154	1	—	—	154	16	76
1894	151	—	—	—	151	14	61
1895	118	1	—	—	117	14	59
1896	149	—	—	—	149	14	89
Souhrn	15635	42	17	103	15473	3020	2243

Seznam zemřelých údů

Dědictví ss. Cyrilla a Methoděje.*)

Z diecése Brněnské:

Červených Anna v Brně.
Holomkova Judita z Křenovic.
Jakeš Bartoloměj v Nížkovicích.
Cthp. Janeček František, bohoslovec v Brně.
Jelínek Jan v Pratci.
Dp. Indra Ferdinand, farář v Zábrdovicích.
Klimeš Jan v Syrovicích.
Dp. Kopka Jan, děkan ve Slavonicích.
Dp. Nešpor Jan, farář v Kloboucích.
Salajkova Kateřina v Dol. Bojanovicích.
Soukal František v Nížkovicích.
Šebek Jan ve Svatoslavi.

Z arcidiecése Olomoucké:

Bártek Josef v Podolí.
Bradík Jan v Pravčicích.
Brand Jakob v Dolanech.
Daněk Vincenc v Záhlenicích.

---

*) Uctivě žádáme všech p. t. příznivců našeho Dědictví, aby úmrtí spoluúdů správě Dědictví rychle oznamovali, jelikož se to u mnohých teprve po letech stávalo.

Dočkal František v Kožušanech.
Dokoupil Rudolf v Olšanech.
Dp. Gába František, farář v Skrbni.
Gillar Jan v Brušperku.
Goldbergerova Marie v Kateřinkách.
Grygarova Anna v Loučce u Lipníka.
Hájková Johanna v Opavě.
Hrabalova Marie v Myšlechovicích.
Kadlecova Josefa v Buchlovicích.
Kempný Antonín ve Vozilsku.
Kliment Josef a Terezie, zakladatelé rodu v Holešově.
Kojecká Barbora v Záhlenicích.
Košíkova Theresie v Brusném.
Krevník Felix v Buchlovicích.
Kutrova Johanna v Liliendorfu.
Lacinova Anna v Opatovicích.
Lukáš František v Buchlovicích.
Malaník Jan v Roketnici.
Matlašek Jan v Opavě.
Mikulášek Jan v Bojkovicích.
Mikulíček František v Malé Lhotce.
Osecký, nadučitel v Dubanech.
Paška František ve Veskách.
Dp. Perútka Jan, kaplan v Slušovicích.
Pícek Ignác v Malenovicích.
Pochylý František v Derfli.
Dp. Přikryl František, farář v Rudslavicích.
Reznarová Viktorie v Opavě.
Ryšánková Josefa v Oseku.
Satova Marie v Malenovicích.
Slaný Melichar v Opavě.
Sousedík František v Zlíně.
Dp. Stoniš Jan, viceděkan a far. na odp., beneficiát v Lipníku.
Šoustal Josef v Podolí.
Vania Amalie v Drahotuších.
Vašica Rudolf v Brušperku.
Vavrouch František ve Starých Tvorovicích.
Vychodil František v Kokorách.
Vyoralová Františka v Komárově.
Vyvážilová Marie, zakladatelka rodu v Kožušanech.
Zapletalova Marie v Suchonicích.
Zemánek František v Roketnici.
Cth. s. Kateřina Zemanova, ř. sv. Dominika v Řepčíně.

Z arcidiecése Pražské:

Boháčkova Anna v Třebovli.
Kunc František ve Strašicích.

Kunc Ignác ve Strašicích.
Dp. Liška Ferdinand, farář na odp. v Kladně.
Dp. Marek Matěj, arcibisk. protokolista v Praze.
Ungrman Josef ve Strašicích.
Dp. P. Vítek František, kněz řádu redempt. na sv. Hoře.

Z diecése Litoměřické:

Linhartova Anna v Řepíně.

Z diecése Královéhradecké:

Bajzova Justina v Heřmani.
Baš Jan v Meziříčí.
Dr. Fiebiger Julius, lékař v Trutnově.
Dp. Pilař Augustin, farář v Nížkově.
Svědík Matěj v Meziříčí.

Z diecése Budějovické:

Dp. Chochole Jan, b. notář a farář v Kraselově.

Tito v Pánu zesnulí údové poručeni buďtež nábožným modlitbám údův živých.

Modleme se. Bože, všech věrných Stvořiteli a Vykupiteli, duším služebníkův a služebnic svých odpuštění všech hříchů rač dáti, aby prominutí, kterého vždycky žádali, pobožnými prosbami dojíti mohli. Skrze Krista Pána našeho. Amen.

Odpočinutí věčné dejž jim, Pane, a světlo věčné ať jim svítí! A odpočívají v pokoji. Amen.

STANOVY

Apoštolátu sv. Cyrilla a Methoda pod ochranou bl. P. Marie.

§ 1. Jméno a účel.

Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda pod ochranou bl. Panny Marie jest církevní spolek pobožný i missijní, který za účel sobě klade sv. katolickou víru mezi Slovany rozšiřovati, hájiti a zvelebovati, následovně všecko podnikati a podporovati, co by k tomu konci prospěšným se vidělo, přihlížeje ku platným při tom církevním předpisům.

§ 2. Ústřední sídlo.

Ústřední sídlo Apoštolátu jest na Moravě, a sice jako na nejpřednějším působišti sv. Cyrilla a Methoda, na posvátném Velehradě.

§ 3. Prostředky.

Prostředky k účelu Apoštolátu jsou: modlitba a almužna.

a) Každý spolučlen Apoštolátu pomodlí se každodenně jednou Otčenáš a Zdrávas Maria s přídavkem: »Svatá Panno Maria, sv. Cyrille a Methode, orodujte za nás!«

Údové stavu kněžského uvolují se nad to na úmysl Apoštolátu a za živé i zemřelé údy a dobrodince jeho ročně okolo 14. února nebo 6. dubna nebo 5. července — památných dní sv. Cyrilla a Methoda — aspoň jednu mši svatou obětovati a tam, kde spolek údy má, věřícím v čas ohlásiti.

Také se jim doporučuje první sobotu každého měsíce ke cti Neposkvrněného Početí Panny Marie sloužiti mši svatou za sjednocení Slovanů ve víře.

b) Údové Apoštolátu sv. Cyr. a Meth. přispívají nejméně 1 kr. r. č. měsíčně čili 12 kr. r. č. ročně. Ku sbírání příspěvkův utvoří se ve farnostech skupiny se sběratelem nebo sběratelkou v čele. Sebrané jimi příspěvky půlročně odvedou se vždy farnímu úřadu a tímto diecésnímu odboru (§ 6. *b)* a § 11.). Kde toho není, odvedou se přímo výboru ústřednímu (§ 6. *a)* a § 10.).

Kdo Apoštolátu jediné modlitbou nebo jen peněžitou podporou slouží, mimo spolek stojíce, jako dobrodinci jeho váženi jsou a ve všech přímluvách a zásluhách spolku podíl mají.

§ 4. Přístup.

Přihlášky k apoštolátu konají se z pravidla u příslušného farního úřadu, jemuž náleží nové údy do spolkové knihy zapsati, příspěvky od sběratelův a sběratelek přijímati a úhrnný počet údů spolu s příspěvky (§ 3. *b)* půlročně odváděti.

§ 5. Výhody, práva a povinnosti údův.

Údové Apoštolátu mají:

1. podíl *a)* ve všech přímluvách a zásluhách spolku; *b)* ve všech duchovních výhodách a milostech, jichžto spolek získá;
2. právo *a)* ve všech valných schůzích spolkových (§ 12.) se

súčastňovati a hosti a známé do nich uváděti, *b)* u správy spolkové (§ 6.) návrhy ohlašovati;

3. povinnost *a)* zájmy spolkové všemožně zastávati a zvláště *b)* modlitbou a almužnou k dosažení spolkového účelu napomáhati.

§ 6. Správa spolková a její zřízení.

Správa Apoštolátu náleží výboru ústřednímu a odborům diecésním.

a) Dokud nejsou zřízeny aspoň dva odborové diecésní, zůstává ústředním výborem výbor zařizující, jenž v případě, že by některý člen jeho odstoupil, vlastní volbou se doplňuje; volbě této třeba opatřiti schválení Olomouckého kníže-arcib. Ordinariátu.

Jakmile diecésní odborové zřízeni jsou aspoň dva, postará se ústřední výbor posavadní o zvolení ústředního výboru nového.

Ústřední výbor vždy sestávati bude z 9 členův a 3 náhradníků.

K volbě ústředního výboru vyšle každý odbor diecésní dva delegáty. Volba vykoná se na tři léta, při čemž přihlížeti slušno k tomu, aby zvolení členové mohli bez velkých obtíží a obětí dostavovati se ke schůzím. Volba děje se nadpoloviční většinou hlasů přítomných delegátův. Odstupující členové mohou býti znova zvoleni.

Zvolení členové volí ze sebe starostu, místostarostu, jednatele a pokladníka. Starostou výboru budiž z pravidla zvolen člen duchovenstva na Velehradě nebo v okolí.

Uprázdní-li se v ústředním výboru za úředního jeho období které místo, nastoupí náhradníci v tom pořadí, v němž zvoleni byli. Uprázdněné místo starosty zaujme místostarosta; jiné uprázdněné úřady obsadí starosta (resp. místostarosta) z ostatních způsobilých členů výboru

Volbě členův i funkcionářův ústředního výboru náleží zjednati potvrzení Olomouckého kníže-arcibiskupského Ordinariátu

b) Diecésní odbory sestávají z 5 členův a 2 náhradníků, které na dobu tří let jmenuje vždy biskup. Jmenovaní členové zvolí sobě tři funkcionáře: starostu, jednatele a pokladníka.

Místa diecésního odboru před uplynutím úředního jeho období jakkoliv uprázdněná znova obsadí se jako při výboru ústředním, vyjma toliko uprázdněné místo starosty, které novou volbou se doplní.

c) Také pro arcidiecési Olom., kdežto Apoštolát má své sídlo ústřední, třeba vyžádati jmenování zvláštního odboru diecésního.

d) Aby ústřední výbor se usnášeti mohl, potřebí, aby nejméně pět údů přítomno bylo;

aby diecésní odbor se usnášeti mohl, potřebí, aby nejméně tři údové přítomni byli.

Při hlasování ústředního výboru, jakož i odborů diecésních rozhoduje nadpoloviční většina hlasů přítomných údů. Jsou-li hlasy rovny, rozhoduje hlas starostův.

§ 7. Správní rok, úřední období.

Správní rok začíná 1. červencem, úřední období 1. říjnem.

§ 8. Správní útraty.

Útraty správní Apoštolátu uhražují se z prostředků spolkových.

§ 9. Vyhlášky.

Listiny a vyhlášky podepisuje starosta a ještě jeden z funkcionářův.

§ 10. Úkoly ústředního výboru.

Starosta ústředního výboru zastupuje Apoštolát na venek.

Ústřednímu výboru náleží:

a) pečovati o zvelebení Apoštolátu vůbec, zvláště pak žádati o zřízení odborů diecésních aspoň v oněch diecésích, jež příslušníky mají národnosti také slovanské;

b) vymáhati Apoštolátu duchovní milosti a výhody;

c) přijímati příspěvky od diecésních odborův a pokud se týče jednotlivých farností (§ 3. *b)* a odváděti je po uhražení vzešlých útrat (§ 8.) Apoštolské Stolici k vytknutým účelům;

d) sbírati roční zprávy odborů diecésních a sestavovati zprávu povšechnou;

e) podávati roční zprávu povšechnou všem biskupským Ordinariátům, v jejichž diecésích Apoštolát jest zaveden, i všem diecésním odborům a o rozšíření téže zprávy všemožně se zasazovati;

f) po každém správním roce svolávati po dvou delegátech odborů diecésních k řádné schůzi výroční, přednésti jí zprávu o činnosti Apoštolátu povšechnou a účetní, a zařídíti rokování a usnášení se o spolkových záležitostech i ohlášených snad návrzích;

g) svolávati po dvou delegátech odborů diecésních ke schůzím mimořádným, žádá-li toho aspoň 5 členův ústředního výboru;

h) připravovati a zařizovati společné spolkové pobožnosti a svolávati i valné schůze ústřední Apoštolátu (§ 12.);

i) konečně zařídíti volbu nového výboru ústředního (§ 6. *a*) a žádati o schválení stanov odvětví spolkových a o jmenování nových odborů diecésních.

§ 11. Úkoly odborů diecésních.

Diecésním odborům náleží:

a) rozšiřovati a oživovati Apoštolát ve svých diecésích;

b) sbírati příspěvky z diecése (§ 3. *b*);

c) po zapravení vzešlých útrat dodávati polovici z nich ústřednímu výboru, spravovati a obraceti druhou polovici ve srozumění biskupského Ordinariátu na potřeby diecésní;

d) podávati zprávy roční biskupům svých diecésí i výboru ústřednímu;

e) vysýlati delegáty své ke schůzím Apoštolátu řádným i mimořádným (§ 10. *f, g*), jakož i k volbě ústředního výboru (§ 10. *i*);

f) svolávati valné schůze diecésní (§ 12.);

g) ohlašovati u ústředního výboru nastalou dobu i potřebu svého znovuzřízení;

§ 12 Schůze.

Schůze spolkové jsou dvojí: schůze členstva Apoštolátu valné, a schůze ústředního výboru, rozšířeného skrze vyslané delegáty odborů diecésních.

Valné schůze, jichžto súčastniti se volno jest údům Apoštolátu vůbec, jsou buďto:

a) valné schůze ústřední, k nimžto mají přístup všichni členové Apoštolátu i jejich hosti a známí (§ 5. 2. *a*), nebo

b) valné schůze diecésní, v nichžto volno jest shromážditi se členům Apoštolátu té které diecése i jejich hostem a známým.

Schůze tyto valné, ústřední i diecésní, jsouce rázu pouze slavnostního, nemají rozhodujícího vlivu na správu spolkovou, ježto zařizují se, aby se účely, podniky a úspěchy Apoštolátu uvedly ve známost veřejnou a zájem pro Apoštolát se zvýšil. Předsedati v nich náleží starostovi, po případě místostarostovi výboru ústředního, resp. odboru diecésního. Není-li ani starosta ani místostarosta přítomen, může předsedati kterýkoliv člen ústředního výboru, resp. diecésního odboru. Usnášení v nich se neděje. Schůze ústředního výboru, rozšířeného delegáty odborů diecésních, právomocí svou rovnají se valným hromadám u jiných spolkův obvyklým; pročež platí o těchto schůzích plnou měrou ustanovení § 15. a 18. zákona spolkového o ohlašování spolkových schůzí a o vyslání vládního zástupce. Jsou pak dvojí: řádné a mimořádné.

Ve schůzi řádné, jež jest výroční (§ 10. *f*),

a) přednese se výroční zpráva o činnosti Apoštolátu povšechná i zpráva účetní;

b) zařídí se rokování o záležitostech spolkových i ohlášených snad návrzích (§ 5. 2. *b*); jí náleží též

c) vykládati smysl stanov i usnášeti se o změně jejich aneb i o zrušení spolku;

d) o lhůtě své ustanoviti výbor ústřední (§ 6. *a*).

Návrhy a záležitosti pilné pojednají se a rozhodnou ve schůzích mimořádných.

Všeliké usnášení děje se nadpoloviční většinou hlasů členů ve schůzi přítomných; při rovném počtu hlasů rozhoduje hlas předsedův. O návrhu na změnu stanov nebo na rozejití se spolku lze usnášeti se jenom tehdy, když návrh takový i s důvody svými aspoň 14 dní napřed výboru ústřednímu písemně byl oznámen.

§ 13. Uklízení sporů.

Spory vzniklé z poměrů spolkových všecky rozhoduje výbor ústřední; tehda toliko, když jednou ze stran sporných jest ústřední výbor sám, rozhoduje arcibiskup Olomoucký, jakožto biskup ústředního sídla Apoštolátu.

§ 14. Ustanovení o rozpuštění spolku.

Kdyby Apoštolát sv. Cyrilla a Methoda jako spolek měl zaniknouti, připadne jmění jeho ve smyslu hořejších ustanovení (§ 10. a 11.) z polovice sv. Apoštolské Stolici, z polovice příslušným biskupům k účelům, jež Apoštolát byl sledoval.

Na Velehradě, v oktávě Nanebevzetí P. Marie, 22. srpna 1891.

Zařizující výbor.

Nr. 1187. Haec statuta »Apostolatus SS. Cyrilli et Methodii sub titulo B. M. V.« nomine Ordinariatus Nostri tenore praesentium approbamus.

Cremsirii, die 12. Octobris 1891.

L. S. **Fr. Cardinal. Fürstenberg,** m/p., Pr. Archiepiscopus Olomucensis.

Nr. 1260. Item **Brunae,** die 30. Novembris 1891.

L. S. † **Franciscus Salesius,** m/p., Episcopus.

Stanovy tyto schváleny jsou výnosem výs. c. k. ministerstva vnitra ze dne 15. července 1892, č. 15285.

Roč. 50. „HLAS“ 1898

časopis věnovaný zájmům našeho lidu vůbec a jednotlivých stavů zvláště, psán jest slohem různým, srozumitelným a jasným.

„HLAS“ přináší články úvodní o všech událostech sběhnuvších se na poli politickém, národním, církevním, národohospodářském a společenském, dále přehledy politické, různé zprávy, dopisy, články hospodářské, literární, bursu, trhy, loterii atd. — Části zábavné věnuje se obzvláště péče. Jmenovitě píší pod čáru oblíbení u našeho lidu proslulí spisovatelé V. Kosmák, Dostál, Veselý, Křen a m. j. Pro velikou svou rozšířenost hodí se „HLAS“ pp. obchodníkům, živnostníkům k ohlášení inserátů nejrozmanitějšího druhu. Ceny levné.

„HLAS“ vychází jako denník a týdenník.

Denník stojí poštou měsíčně 1 zl. 25 kr., ročně 15 zl., týdenník čtvrtletně 1 zl., ročně 4 zl.

Administrace „HLASU“ v Brně, v Besedním domě.

Roč. 21. „OBZOR“ 1898

časopis zábavně-poučný.

Vychází dvakráte každého měsíce.

Předplatné celoročně s poštovní zásilkou 2 zl. přijímá administrace „OBZORU“ v Brně.

Roč. 14. „DĚLNÍK“ 1898.

Organ katolicko-národního dělnictva.

Vychází dvakrát za měsíc o osmi stranách a stojí v předplacení (i s poštovní zásilkou a doručením do domu): ročně 1 zl. Jednotlivá čísla lze dostati v Brně, v Benediktinské knihtiskárně po 2 kr., mimo Brno (i s přirážkou poštovní) po 3 kr.

Roč. 5. „OBRANA PRÁCE“ 1897–98

Časopis

věnovaný všeobecným zájmům řemeslnictva a dělnického lidu.

Vychází jednou za 14 dní.

Předplatné celoročně s poštovní zásilkou 1 zl.

Redakce i admin. v Brně, Dominik. ul. č. 4.

Papežská knihtiskárna benediktinů rajhrad. v Brně vydává tyto časopisy:

HLÍDKA.

Měsíčník vědecký se zvláštním zřetelem k apologetice a filosofii. Vedou kanovník Dr. JOSEF POSPÍŠIL, prof. Dr. JAKUB HODR a Dr. PAVEL VYCHODIL. Sešity po pěti arších velké 8°. Předplatné ročně 4 zl.

Škola Božského Srdce Páně.

Časopis pro katolický lid, zvláště však pro bratrstva. Vychází měsíčně o dvou arších velké osmerky, s četnými obrazy a v hezké úpravě. Celoročně i s poštovní zásilkou 1 zl. 60 kr. — Přílohy ku „Škole B. S. P." bývají ve zvláštním předplacení tyto:

Knihovna našeho lidu. Ročně nejméně 60 archů, předplatné jen 2 zl. ročně.

Ascetická knihovna. Sbírka spisů vedoucích a povzbuzujících ku zdravé zbožnosti, vychází v ročnících v předplacení za 2 zl. ročně.

Anděl Strážný. Časopis pro křesťanskou mládež, hojně obrázky vykrášlený, vychází mimo prázdniny měsíčně o 2 arších v barevné obálce a stojí v předplacení celoročním 80 kr. Za prémii (bez doplatku) dán krásný obraz v barvotisku.

Květy Marianské. List měsíční ctitelů Panny Marie. Vychází měsíčně o $1^1/_2$ archu v barevné obálce a stojí v předplacení celoročním 80 kr.

U administrace „Školy" a „Knihovny našeho lidu" jest též na skladě:

Výběr rozmanitých menších obrázků, vzpomínek na první sv. zpověď a přijímání, sv. biřmování, sv. křtu, symbolických názorův oběti mše sv., měsíční sv. patronové atd., jakož i medailky sv. Otce Benedikta, Srdce P. Ježíše, bl. Sarkandra a Anežky České, Neposkvr. P. M. Lúrdské, růžence rozmanité atd.

Kalendáře.

Moravan. Roku 1898 roč. 47. Uspořádal P. KRISTIN LUX, O. S. B Cena 45 kr.

Český kapesní kalendář vojenský. Roč. I. Uspořádal J. DUMEK, c. a k nadporučík 40. pěšího pluku svob. p. Handla Mazzettiho Cena 80 kr.

Vaterländischer Kalender. Roku 1898. roč. 17. Uspořádal CLEMENS JANETSCHEK. Cena 40 kr.

Benediktinská knihtiskárna má hojný sklad knih, obstarává tiskopisy všeho druhů správně a levně, a také má své vlastní knihařství. — Seznam knih lze dostati zdarma.

Oznámení.

Dědictví sv. Cyrilla a Methoda vydalo a hojnému šíření doporučuje:

POUTNÍ KNIHU.

Modlitby a písně.

Sestavili Fr. Korec, farář v Řeznovicích, a Dr. Tomáš Korec, katecheta na c. k. II. českém gymnasiu v Brně.

Prodává se u pokladníka dp. Ant. Adamce, regenta bohosl. ústavu v Brně, ve snížené ceně za 1 zl.

Poutní knize dostalo se církevního schválení a doporučení od nejdůst. biskupské konsistoře v Brně:

Přihlížejíc k žádosti ze dne 26. listopadu 1893 schvaluje biskupská konsistoř předloženou sobě „Poutní knihu“ a přeje, aby dílo toto dlouhé a úsilovné práce hojného užitku mezi věřícím lidem přineslo. Spolu pak dosvědčuje, že odpustkové modlitby, v knize této uvedené, jsouce věrnými překlady modliteb v „Raccolta di orazioni e pie opere“ obsažených, spolehlivými a správnými jsou a že odpustky za modlitby tyto — jak na str. 27. udáno jest — i duším v očistci způsobem přímluvy přivlastniti lze

Dáno v biskupské konsistoři v Brně, dne 30. listop. 1893, č. 5346.

Dr. Fr. Zeibert, kapit. děkan. **Homolka,** sekretář.

Od nejdůst. arcibiskupské konsistoře v Olomouci:

Librum ab Haereditate SS. Cyrilli et Methodii pro anno 1893 editum „Poutní kniha“ attentioni Ven. Cleri recommendamus. (Currenda Consistorialis IV., a. 1894., n. 5577.)

Zvláště pak schválila a vřele odporučila „Poutní knihu“ nejdůst. biskupská konsistoř v Hradci Králové:

Vyřizujíce žádost ze dne 31. března 1894, klademe sobě za čest sděliti, že v nejbližším čísle zdejšího Ordinariatního listu bude uveřejněno:

Poutní kniha Modlitby a písně. Sestavil František Korec, farář v Řeznovicích, a Dr. Tomáš Korec, katecheta na c. k. českém gymnasiu v Brně. Tiskem Benediktinů Rajhradských v Brně.

Po předmluvě a úvodu, ve kterém jest velmi dobré poučení o pouti a o odpustcích, následuje na 837 stranách veliký výběr krásných, v duchu církevním sepsaných modliteb, rozjímání, promluv a notami opatřených písní. Účelem knihy jest odstraniti rozjímání, promluvy a písně nevhodné a nevkusné, které uvádějí samu poutní pobožnost v lehkost a neváżnost, a podati vůdcům poutníkův a jednotlivým poutníkům pobožnosti dobré. Kniha tato vyhovuje tomuto účelu dokonale. Vřele ji odporučujeme a žádáme, aby duchovní správy na ni důtklivě upozornily a obzvláště vůdci poutníkův, aby si ji opatřili a jí jako nejlepší příručky užívali. Úprava jest velmi slušná, cena (1 zl. 50 kr.) mírná.

Biskupská konsistoř v Hradci Králové, dne 12. dub. 1894.

Ed. Prašinger, gen. vikář. **Fr. Hampl,** rada.

Z časopisů velmi příznivě posoudili a důtklivě doporučili „Poutní knihu“ „Obzor“ „Hlas“ a „Hlídka“ v Brně, „Vlast“ a „Čech“ v Praze.

Oznámení.

Pan **Jan E. Tomola,** majitel ústavu sochařského a kamenického v Brně, v silniční třídě č. 43., jenž provedl pomník Sušilův a Procházkův, zhotovil ve prospěch téhož pomníku zdařilé sádrové odlitky medaillonu v průměru 41 cm s dvojitým poprsím Sušila a Procházky. Medaillon ten bude milou památkou na oba naše slavné muže, pěknou ozdobou pokoje, a čistý výtěžek bude věnován na ubražení výloh za pomník a na fond pro budoucí trvalé zachování pomníku; protož zvou se ctitelé obou nášich oslavenců, aby sobě medaillon ten hojně objednávali.

Ceny medaillonu, na místě u p. Tomoly v Brně jsou:

medaillonu bílého	2 zl.	40 kr
„ bílého lakovaného	2 „	60 „
„ bronzovaného nebo pozlaceného . .	2 „	70 „

Kdo by sobě přál zásilku poštou, nevyplacenou, dlužno, aby poslal kromě ceny za medaillon ještě 1 zl. 20 kr. za bednu, balivo a nákladní list.

Objednávky zprostředkuje

Ant. Adamec,
pokladník »Dědictví sv. Cyr. a Meth.« v Brně.